

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**SURİYELİ ÇOCUKLARIN ENTEGRASYON DÜZEYLERİ:
BURSA YENİŞEHİR ÖRNEĞİ**

Suat SEYİTOĞLU

Doktora Tezi

Ankara, 2024

SURİYELİ ÇOCUKLARIN ENTEGRASYON DÜZEYLERİ:
BURSA YENİŞEHİR ÖRNEĞİ

Suat SEYİTOĞLU

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Suat SEYİTOĞLU tarafından hazırlanan ‘‘Suriyeli Çocukların Entegrasyon Düzeyleri: Bursa Yenişehir  rneği’’ başlıklı bu çalışma, 08.01.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Erdal AKSOY (Başkan)

Prof. Dr. Birsen şAHİN KÜTÜK (Danışman)

Prof. Dr. Cahit GELEKÇİ ( ye)

Doç. Dr. Raşsan BALAMİR BEKTAş ( ye)

Doç. Dr. Sevgi ÇOBAN ( ye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen üretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof.Dr. Uğur  M RG N LşEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

08/01/2024

[İmza]

Suat SEYİTOĞLU

“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

[İmza]

Suat SEYİTOĞLU

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının başından sonuna kadar bilgi birikimini, desteğini ve zamanını benden esirgemeyen, kendisine ne zaman danışsam beni ilgiyle ve anlayışla karşılayan değerli danışmanım kıymetli hocam Prof. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK'e gönülden teşekkür ederim.

Tez savunmama katılmayı kabul ederek beni onurlandıran ve yapıcı geri bildirimleri ile çalışmama katkı sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. Cahit GELEKÇİ, Prof. Dr. Erdal AKSOY, Doç.Dr.Rahşan BALAMİR BEKTAŞ ve Doç. Dr. Sevgi ÇOBAN'a teşekkür ederim.

Doktora eğitim sürecimde bilgi ve tecrübelerini tevazu ile paylaşan, kendilerinden çok şey öğrendiğim Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü hocalarına ve tüm çalışanlarına çok teşekkür ederim.

Destekleri ile daima yanımda duran ve beni motive eden sevgili aileme gönülden teşekkür ederim.

Suat SEYİTOĞLU

Ankara, 2024

ÖZET

SEYİTOĞLU, Suat. *Suriyeli Çocukların Entegrasyon Düzeyleri: Bursa Yenişehir Örneği*,
Doktora Tezi, Ankara, 2024.

İnsanlar farklı sebeplerden zaman zaman yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalabilmektedirler. Günümüzde yaşanan savaşlar da zorunlu olarak gerçekleşen büyük göç dalgalarını beraberinde getirmiştir. Zorunlu göçle bir başka ülkeye giden göçmenler geldikleri yerde ilk önce misafir olarak görülse de zamanla bunlar göç ettikleri yerde kalıcı hâle gelmektedirler. Bu ise yeni toplumla bütünleşmeye yönelik bir beklentinin oluşmasını beraberinde getirmektedir. Göç eden bireylerin farklı kültürel özelliklere sahip olması nedeniyle bu süreç oldukça uzun ve zorlu olabilmektedir. Göçmenler arasında yetişkinlerden ziyade çocukların entegrasyonu daha fazla önemsenmektedir. Çünkü çocuklar, o toplumun gelecekteki demografik yapısı için son derece önemlidirler. Suriye'den Türkiye'ye zorunlu göç ile gelen nüfusun içerisinde çocuk ve ergen sayısının oranı oldukça yüksektir. Gelecekte Suriyelilerin Türkiye'deki profillerini oluşturacak olan Suriyeli çocukların entegrasyonları, son derece önemli bir konudur. Bu çalışmada, ülkelerini terk edip Bursa'nın Yenişehir ilçesine yerleşen ve okula devam eden 7-17 yaş arasındaki Suriyeli çocukların sosyal entegrasyon düzeylerinin belirlenmesi ve bu düzeyi etkileyen değişkenlerin nicel yöntemle ortaya konması amaçlanmıştır. Bu kapsamda yüz elli Suriyeli çocuktan oluşan örneklemden toplanan verilerin analizi sonucunda, Suriyeli çocukların görel olarak yapısal entegrasyon sağladıkları görülmüştür. Ancak eğitime dâhil olma düzeyinin hâlâ istenilir durumda olmadığı, bunun da yetersiz ekonomik kaynak ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Suriyeli çocukların sosyal, kültürel ve kimliksel entegrasyon düzeyleri ise yapısal entegrasyona göre çok daha düşük olup beklenenin altında bir seviyededir. Araştırmada Suriyeli çocukların entegrasyonları konusunda yeni politikalara ihtiyaç olduğu saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler

Suriyeli çocuklar, entegrasyon, yapısal entegrasyon, kültürel entegrasyon, sosyal entegrasyon, göç yönetimi.

ABSTRACT

SEYİTOĞLU, Suat. *Integration Of Syrian Childs: Bursa Yenişehir Samples*, Phd Thesis, Ankara, 2024.

People may have to leave the place they live from time to time for different reasons. Today's wars have also brought about large waves of migration. Although immigrants who go to another country through forced migration are first seen as guests, they eventually become permanent. This brings with it an expectation for integration with the new society. Since migrating individuals have different cultural characteristics, this process can be quite long and complicated. Among immigrants, children are among those whose integration is most important. Because their children are extremely important for the future demographic structure of that society. The proportion of children and adolescents among the population coming to Turkey through forced Syrian migration is quite high. The integration of Syrian children, who will form the profiles of Syrians in Turkey in the future, is an extremely important issue. In this study, it was aimed to determine the social integration levels of children between the ages of 7 and 17 who left their country as a result of migration and resided and attended school in the Yenişehir district of Bursa, and to reveal the variables affecting this level with a quantitative method. In this context, as a result of the analysis of the data collected from a sample of one hundred and fifty Syrian children, it was seen that Syrian children achieved relative structural integration. However, it has been concluded that the level of inclusion in education is still not desirable and that this is related to insufficient economic resources and gender inequality. The social, cultural and identity integration levels of Syrian children are much lower than structural integration and are at a level below expectations. In this context, the research concluded that new policies are needed regarding the integration of Syrian children.

Keywords

Syrian children, integration, structural integration, cultural integration, social integration, migration management.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
GRAFİKLER DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KONUSU, KAPSAMI VE YÖNTEMİ	3
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ	3
1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	5
1.2.1. Araştırmanın Evren ve Örnekleme:.....	5
1.2.2. Veri Toplama ve Analiz Teknikleri.....	12
1.2.3. Araştırma Hipotezleri.....	14
2. BÖLÜM: TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ ÇOCUKLAR	17
2.1. TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ ÇOCUKLARA İLİŞKİN İSTATİKSEL VERİLER	17
2.2. TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ ÇOCUKLARIN HUKUKİ VE YÖNETMELİKLER BAĞLAMINDA HAKLARI VE ALDIKLARI HİZMETLER	20
2.3. TÜRKİYEDE’Kİ SURİYELİ ÇOCUKLARA İLİŞKİN LİTERATÜR	29
2.3.1. Temel Haklara ve Sosyal Haklara Erişim.....	30
2.3.2. Okul ve Eğitime Erişim.....	31
2.3.3. Entegrasyon.....	39
2.3.4. Psikolojik Durum.....	43
2.3.5. Ön Yargı ve Dışlanma.....	45
2.3.6. Suriyeli Çocuk İşçiler.....	48
2.3.7. Sosyal Politikaların Oluşturulması.....	50

3. BÖLÜM ÇALIŞMANIN KURAMSAL ARKA PLANI VE MODELİ.....	52
3.1. GÖÇ VE ZORUNLU GÖÇ	52
3.2. KÜLTÜRLEŞME VE J. W. BERRY’NİN KÜLTÜRLEŞME KURAMI.....	58
3.2.1. Kültürleşme ve Kültürleşme Stratejileri.....	58
3.2.2. Kültürleşme Stratejilerinin Çıktısı Olarak Uyum.....	68
3.3. F. HECKMAN ENTEGRASYON MODELİ.....	74
3.4. ÇALIŞMANIN TEORİK MODELİ.....	79
4. BÖLÜM: SURİYELİ ÇOCUKLARIN ENTEGRASYON DÜZEYLERİ VE BUNU BELİRLEYEN FAKTÖRLER	81
4.1. KATILIMCILARIN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ.....	81
4.2. YAPISAL ENTEGRASYON.....	85
4.2.1. Ekonomik Bulgular.....	85
4.2.2. Barınma	92
4.2.3. Eğitim.....	95
4.3. SOSYAL ENTEGRASYON.....	107
4.4. KÜLTÜREL ENTEGRASYON.....	112
4.4.1. Dil.....	113
4.4.2. Türkiye’de Kültürel Yaşamla Bütünleşme	120
4.4.3. Diğer Ülkelerle Bağlantılar	125
4.4.4. Gelecek Beklentisi.....	127
4.5. HİPOTEZ TESTLERİ	129
4.5.1. Türkiye’de Kültürel Yaşamla Bütünleşme	129
4.5.2. Kendi Kültürünü Devam Ettirme Düzeyi	133
SONUÇ VE TARTIŞMA.....	138
KAYNAKÇA	150
EKLER.....	172
EK 1: ORJİNALLİK RAPORU.....	172
EK 2: ETİK KOMİSYON İZİNİ	174
EK 3: ANKET FORMU	175

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GTO	: Gaziantep Ticaret Odası
IOM	: International Organization for Migration
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNHRC	: The Office of the United Nations High Commissioner for Refugees
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Bursa’da İlçelere Göre Suriyeli Nüfusu.....	7
Tablo 2. Geçici Koruma Altında Bulunan (Suriye) Yabancı Uyruklu Öğrenci Dağılımı (Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı, 2022)	19
Tablo 3. Örneklemin Cinsiyet Dağılımı	81
Tablo 4. Örneklemin Yaş Dağılımı.....	81
Tablo 5. Örneklemin Aile Üye Sayısı.....	82
Tablo 6. Örneklemin Menşe Olduğu Ülke Dağılımı	83
Tablo 7. Suriyeli Çocukların Türkiye’de İkamet Süreleri.....	83
Tablo 8. Suriyeli Göçmen Çocukların Kendi Ülkeleri Koşullarında Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Ait Veriler	89
Tablo 9. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye’deki Yaşam Standartları ile Ülkelerindeki Yaşam Standartlarını Karşılaştırdıklarında Türkiye’deki Yaşam Memnuniyet Düzeyleri.....	90
Tablo 10. Suriyeli Çocukların Ailelerinin Suriye’deki Ekonomik Durumuna Göre Türkiye’deki Yaşamları ile Suriye’deki Yaşamlarının Karşılaştırması.....	90
Tablo 11. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye’ye Gelmeden Önce Yaşamlarını Geçirdikleri Yerlere Ait Veriler	92
Tablo 12. Suriyeli Göçmen Çocukların Eğitim Gördükleri Okulların Dağılımı	95
Tablo 13. Suriyeli Göçmen Çocuklarının Okul ve Eğitim Durumlarına Ait Veriler	99
Tablo 14. Eğitime Göre Türkiye’deki yaşam standardı ile Suriyedeki yaşam standardınının karşılaştırmasına ilişkin OneWay Anova Analizi.....	105
Tablo 15. Ders durumu ile başarı oranlarının karşılaştırmasına ilişkin OneWay Anova Analizi...	106
Tablo 16. Suriyeli çocukların Türklerle ve Suriyelilerle iletişim Düzeyleri.....	107
Tablo 17. Suriyeli Göçmen Çocukların Buldukları Kent İle Olan İlişkileri Aşağıdakilerden Hangisine Uygundur?	109
Tablo 18. Bulduğunuz mahallede size karşı bakış açısını nasıl tanımlarsınız?.....	111
Tablo 19. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkçe Seviyesi	113
Tablo 20. Suriyeli Çocukların Türk kültürünü benimseme ve Suriye kültürünü devam ettirme düzeyleri.....	121
Tablo 21. Suriyeli Göçmen Çocukların Uyum Güçlüğü Çektiklerinde Yardım Gördükleri Kişiler	124
Tablo 22. Suriyeli Göçmen Çocukların Kendileri ve Sevdikleri İçin Gelecekte Beklentileri.....	127
Tablo 23. Suriyeli çocukların Türkiye’ye entegrasyonları ile sosyo-demografik özellikleri arasındaki ilişkinin korelasyon analizi	130
Tablo 24. Suriyeli çocukların yeni topluma (Türkiye’ye) entegrasyon düzeyleri ile Türkçe düzeylerinin karşılaştırılmasına ilişkin One-Way Anova Testi.....	131
Tablo 25. Suriyeli çocukların Türkiye’ye entegrasyon düzeyleri ile derslerine düzenli olarak devam etme durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin One-Way Anova Testi	131
Tablo 26. Suriyeli çocukların yeni topluma (Türkiye’ye) entegrasyon düzeyleri ile derslerine başarılı olma durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin One-Way Anova Testi.....	132
Tablo 27. Suriyeli çocukların Türkiye’ye entegrasyon düzeylerinin başka ülkeye geçme isteğinin ile karşılaştırılmasına ilişkin One-Way Anova Testi	132

Tablo 28. Suriyeli Çocukların Kendi Kültürünü Devam Ettirme Düzeyleri ile Sosyo-Demografik Özellikleri Arasında İlişkinin Korelasyon Analizi Sonuçları.....	133
Tablo 29. Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri (Suriye) ile Türkçe düzeylerinin karşılaştırılmasına ilişkin One-Way Anova Analizi	133
Tablo 30. Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri (Suriye) ile derslerine düzenli olarak devam etme durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin One-Way Anova Analizi.....	134
Tablo 31. Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri (Suriye) ile derslerine başarılı olma durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin OneWay Anova Analizi.....	135
Tablo 32. Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri (Suriye) ile başka ülkeye geçme isteğinin bulunması durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin One-Way Anova Analizi	135
Tablo 33. Suriyeli çocukların okuduğu okul ile Suriye'ye dönme isteğinin karşılaştırılmasına ilişkin One-Way Anova Analizi.....	137

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Türkiye'nin Çocuklara Sunduğu Eğitim Hizmetleri (Emin, 2016,s. 17).....	22
Şekil 2. Etnokültürel Grupların ve Daha Geniş Toplumların Kültürlerarası Stratejileri (Berry, 2011, s.2-5).	62
Şekil 3. Kültürleşme Stratejileri (Akt.Berry.1997, s. 10).....	67

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Yıllara Göre Temel Eğitim Alan Türk ve Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayıları	8
Grafik 2. Yıllara Göre Temel Eğitim Alan Türk ve Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayıları	9
Grafik 3. Yıllara Göre Ortaöğretimde Olan Türk ve Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayıları	9
Grafik 4. Yıllara Göre Türk ve Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Okullaşma Oranları (%)	10
Grafik 5. Yıllara Göre Türk ve Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sürekli Devamsızlık Oranları (%)	10
Grafik 6. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2023, https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638).	18
Grafik 7. Kademelere Göre Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Çocukların Resmi Okullar ve Geçici Eğitim Merkezlerindeki Oranları (Eğitim Reformu Girişimi, 2019,s 42).....	23
Grafik 8. Suriyeli Göçmen Çocukların Ebeveynlerinin Doğum Yerleri (%).....	84
Grafik 9. Suriyeli Göçmen Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumları (%).....	84
Grafik 10. Suriyeli Göçmen Çocukların Babalarının Çalışma Durumu (%)	85
Grafik 11. Suriyeli Göçmen Çocukların Babalarının Sahip Oldukları Meslekler.....	86
Grafik 12. Suriyeli Göçmen Çocukların Annelerinin Çalışma Durumu (%).....	87
Grafik 13. Suriyeli Göçmen Çocukların Annelerinin Çalıştıkları Meslekler.....	88
Grafik 14. Suriyeli Göçmen Çocukların Ailesinin Başka Ülkeye Para Gönderme veya Başka Ülkeden Para Gelme Durumları (%).....	89
Grafik 15. Türkiye'deki düzenin başkalarını (Suriye'deki yakınlarını) özendirme durumu.	91
Grafik 16. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye'de Oturdıkları Ev Türü	92
Grafik 17. Suriyeli Göçmen Çocukların Oturdıkları Evdeki Oda Sayısı	93
Grafik 18. Suriyeli Göçmen Çocukların Oturdıkları Mahallenin Güvenlilik Durumu	94
Grafik 19. Suriyeli Göçmen Çocukların Oturdıkları Mahallede Kendilerini Güvende Hissetme Durumları.....	94
Grafik 20. Suriyeli Göçmen Çocukların Aile Yapılarına Ait Veriler.....	97
Grafik 21. Suriyeli Göçmen Çocuklarının Eğitim Almalarının Gerekliliğine İlişkin Düşünceleri..	98
Grafik 22. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye'de Öğrenci Olmaktan Memnuniyet Durumu (%)	100
Grafik 23. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye'de Eğitimlerine Devam Durumları (%).....	100
Grafik 24. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye'de Eğitimlerine Devam Etmeme Nedenlerine Ait Veriler (%).....	101
Grafik 25. Suriyeli Göçmen Çocukların Derslerdeki Başarı Durumları (%).....	102
Grafik 26. Suriyeli Göçmen Çocukların Derslerdeki Başarısızlık Nedenleri (%)	102
Grafik 27. Suriyeli Göçmen Çocukların Aldıkları Eğitim Hakkındaki Düşünceleri (%)	103
Grafik 28. Eğitim seviyesine göre yaşam standardı.....	104
Grafik 29. Eğitim Düzeyine Göre Ders Durumu	106
Grafik 30. Suriyeli Göçmen Çocukların Sınıf Arkadaşları ile İlişkileri	110
Grafik 31. Suriyeli Göçmen Çocukların Komşuları ile İlişkileri.....	110
Grafik 32. Mahalle esnafı ile ilişkileriniz nasıl?	111
Grafik 33. Suriyeli Göçmen Çocukların Oturdıkları Mahallede Kimler Yaşadığına Ait Veriler ...	112
Grafik 34. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkçe Seviyelerine Ait Veriler (%).....	114
Grafik 35. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkçe Öğrenim Araçlarına İlişkin Veriler.....	115
Grafik 36. Suriyeli Göçmen Çocukların Göç Deneyimi Öncesi Türkçe Bilme Durumu (%)	116

Grafik 37. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkçe Dil Kursuna Gitme Durumu (%).....	117
Grafik 38. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkçe Takviye Dersi Alma Durumu (%).....	117
Grafik 39. Suriyeli Göçmen Çocukların Ebeveynlerin Ana Dili (%).....	118
Grafik 40. Suriyeli Göçmen Çocukların Ev İçi İletişim Dili (%).....	119
Grafik 41. Suriyeli Göçmen Çocukların Akran İletişimi Noktasında Dil Tercihleri (%).....	120
Grafik 42. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye’de Karşılaştıkları Yaşam Zorlukları ve Ön Yargılarına Ait Veriler.....	122
Grafik 43. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye’ye Geldikleri Andan İtibaren Katıldıkları Uyum Sağlama Program(lar)ı.....	123
Grafik 44. Suriyeli Göçmen Çocukların Kendilerini Mahalleye/Şehre Ait Hissetme Durumları..	124
Grafik 45. Suriye’li Göçmen Çocukların Suriye ile Bağlantı Durumu.....	125
Grafik 46. Suriye’li Göçmen Çocukların Suriye İle Bağlantı Sıklıkları ve Bağlantı Türleri.....	125
Grafik 47. Suriye’li Göçmen Çocukların Suriye Dışında Başka Bir Ülkeyle Bağlantı Bulunma Durumu.....	126
Grafik 48. Başka bir yere taşınmak istiyor musunuz?.....	127
Grafik 49. Suriyeli Göçmen Çocukların Beklentileri.....	128
Grafik 50. Suriyeli Göçmen Çocukların Geri Dönme İstekleri.....	128
Grafik 51. Eğer seçme şansınız olsaydı Türkiye’ye yine de gelir miydiniz?.....	129
Grafik 52. Geri dönme isteği ve okunan okul.....	136
Grafik 53. Türkçe Öğrenmenin Pozitif ve Negatif Sonuçları	142
Grafik 54. Suriyeli Çocukların Okul Başarısını Etkileyen Faktörler.....	144

GİRİŞ

Göç, birey ya da grupların yerleşmek amacıyla yaşadıkları ve buldukları yerlerden başka bir yere hareketidir. Birleşmiş Milletler bir yılı aşan süre ile yapılan yer değiştirmelerini göç olarak tanımlamıştır (Arı, 2019, s.19). Hızı ve içeriği değişse de “Göç” her dönemde yaşanmıştır. İlk çağlarda insanlar genellikle doğal afetler nedeniyle göç ederken günümüzde ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerden dolayı göç etmektedirler. Göçler isteğe bağlı veya zorunlu olabilir ancak tarihî olaylar incelendiğinde zorunlu göçlerin daha yoğunlukta olduğu görülmektedir. Güç çatışmalarının sonucunda şekillenen zorunlu göçler beraberinde olumlu ve olumsuz birçok faktörü de getirmektedir. Örneğin göç gönderen yerlerde iş gücünde azalma, göç alan yerlerde ise artma görülebilir ve demografik yapı değişebilir. Barınma, eğitim, sağlık gibi alanların yanında sosyal ve kültürel alanlarda da birtakım sorunlar ve aksamalar yaşanabilir. Göçün olumlu etkisi olarak ülkeler arası kültürel bağları güçlenmesi ve ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesi sayılabilir.

Son yıllarda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de göç ve göçmenlik önemli bir sorun ve tartışma konusu olmaya başlamıştır. Başlangıçta misafir olarak görülen Suriyeli sığınmacılar, bölgedeki iç savaşın uzamasıyla birlikte kalıcı hâle gelmektedirler. Suriyeli sığınmacıların önemli bir kısmını çocuklar ve ergenler oluşturmaktadır. Suriye Arap Cumhuriyeti’nde barış ve güven ortamının sağlanamaması sebebiyle geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye’de kalış süreleri uzadığından iki toplum arasında entegrasyonun sağlanması gerekli hâle gelmiştir. Bu gereklilik neticesinde de insanların geçici barınma merkezleri dışında hayatlarını idame ettirmeleri desteklenmiştir. Yapılan çalışmalar kültürel uyum sürecindeki tüm zorluklara rağmen Suriyeli mültecilerin genel olarak Türkiye’de olmaktan oldukça memnun olduğunu göstermektedir (Apak, 2014; Erdoğan ve Kaya, 2015; Karasu, 2016). Ancak bu memnuniyet düzeyi, Suriyelilerin entegrasyon süreçleri ile her zaman eşgüdümlü olmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada gelecekte çalışan bireyler olarak demografik yapının bir parçasını oluşturacak olan Suriyeli çocukların, Türkiye’ye entegrasyon düzeyleri ele alınarak Suriyelilerin Türkiye’ye entegrasyonları kapsamındaki çalışmalara katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Göç neticesinde ülkelerini terk edip Bursa'nın Yenişehir ilçesinde ikamet eden ve okula devam eden 7-17 yaş arasındaki çocukların sosyal entegrasyon düzeylerini belirlemek ve bu düzeyi etkileyen değişkenleri ortaya koymayı amaç edinen bu çalışmada, nicel yöntem kullanılmıştır. Çalışmada; Suriyeli çocukların Türkçe seviyelerinin ve Türkçe dilini kullanım düzeylerinin belirlenmesi, bu çocukların okula devam edip etmeme durumları ile okul içerisindeki başarı düzeylerinin tespit edilmesi, kültürel ve sosyal entegrasyon düzeylerinin belirlenmesi ve bunu etkileyen değişkenlerin saptanması ve ayrıca bu çocukların gelecek hakkındaki düşüncelerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Bu çalışma genel hatları itibariyle altı ana bölümden meydana gelmektedir. Çalışmanın birinci bölümünde; araştırmanın konusu, amacı, önemi, kapsamı ve yöntemine yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde; Suriyelilerin Türkiye'ye göç süreci ve Suriyeli çocuklar ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde; çalışmanın kavramsal ve kuramsal temellerini oluşturan göç ve zorunlu göç, kültürleşme tanımı ve stratejileri, kültürleşme teorilerinden J. W. Berry'nin "Kültürleşme Modeli ve Heckmann Entegrasyon Modeline" yer verilmiştir. Bu bölümde ayrıca Suriyeli çocukların kültürleşme süreci sonunda ülkeye entegrasyonlarının değerlendirilmesi için çok boyutlu bir şekilde hazırlanan Heckmann Entegrasyon Modeli ile Berry'nin yaklaşımı sentezlenerek oluşturulan çalışmanın modeli açıklanmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise Suriyeli çocukların entegrasyon düzeylerine ilişkin araştırma bulguları yer almaktadır.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KONUSU, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

2011 Mart'tan bu yana Suriye'de iç karışıklıkların başlamasıyla beraber günden güne artmak suretiyle pek çok Suriyeli sığınmacı Türkiye'ye gelmiştir. 2012 yılı ve sonrasında Suriye'de artan bu karışıklıklar beraberinde insan hakları ihlallerini de getirmiş, göç nüfusunun aşırı artması insanî yardıma olan ihtiyacı da beraberinde artırmıştır. İç karışıklıkların başlamasından bu yana; Suriye ile güçlü tarihi, kültürel ve komşuluk bağları olan Türkiye Cumhuriyeti, bu karışıklıklardan etkilenen Suriye vatandaşları için "açık kapı" politikası izlemiştir. Milyonlarca Suriyeli Türkiye'ye sığınmıştır. Göç eden Suriyeli vatandaşların içinde önemli bir oranı çocukların teşkil etmesi, göç olayının trajedisini insani yönden bir kat daha artırmıştır. Kaos ortamından ülkelerini terk eden Suriyeli çocuklar, hem savaşın izlerini taşımakta hem de yerleştikleri ülkelerde sosyal bütünleşme konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Entegrasyon konusunda çocukların yaşadıkları sorunlar Türkiye'de de kendini göstermektedir. Gelecek kuşaklar açısından entegrasyonun sağlanması, gelecekte yaşanması muhtemel pek çok problemin ortadan kalkmasını da sağlayacaktır.

Göç, göçmenlik ve yeni gelinen ülkeye entegrasyon sağlanması hem göç eden topluluk hem de misafir olunan toplum için çok önemli bir konudur. Yeni yaşam alanındaki uyum ve yerli toplumla bütünleşme entegrasyon çalışmaları açısından son derece önemlidir (Heckmann, 2016). Bu hem gönüllü göçmenler hem de zorunlu göçmenler için geçerli bir durumdur. Göçmenlerin entegrasyonları içinde çocukların entegrasyonları daha da önemli bir konudur (Heckmann, 2008). Çünkü çocuklar geleceğin yetişkinleridir. Çocukların entegrasyonu ne derece iyi olursa gelecekteki göçmen toplumunun entegrasyonu da o denli iyi olacaktır.

Literature bakıldığında Suriyelilerin entegrasyonu konusunda çok sayıda çalışma olduğu görülmektedir (Erdoğan, 2015; Erdoğan 2018; Karasu, 2016; KONDA, 2021; Yaman, 2017;

Yıldırım, 2019). Çocukların entegrasyonları konusu ise daha çok okul bağlamında ele alınmıştır (Yalçın, 2017; Yılmaz, 2021; Ünal Taşkaya ve Ersoy, 2018; Taşkın ve Erdemli, 2018; Tanrıkulu, 2018; Şimşek, 2019; Şahin, 2020; Şanlı, 2019; Şerif, 2020). İçinde Suriyeli çocuk ve sosyal-kültürel uyum geçen çalışmalar ise oldukça sınırlıdır. Şimşek (2021)'in Suriyeli kadın ve çocukların uyum sorunları konulu nitel çalışması doğrudan uyum konusuna odaklanması açısından diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Kağnıcı (2017)'nin "Suriyeli çocukların kültürel entegrasyonlarında okul danışmanlarının etkisi" konulu çalışması da Suriyeli çocukların entegrasyonları konusunda alana katkı sağlayan çalışmalardır.

Sadece Suriyeli çocukların entegrasyonuna odaklanan çalışmalar ise son derece sınırlıdır. Özüğür (2022), yaptığı çalışmada Suriyeli çocuklar konusunda yapılan tezler üzerinden Suriyeli çocukların entegrasyonlarına ilişkin bulgular ile ilgili değerlendirme yapmıştır. Özüğür bu çalışmasında; doğrudan Suriyeli çocukların entegrasyonuna odaklanan çalışmaların yok denilecek kadar az olduğunu, çocuklarla ilgili yapılan çalışmaların daha çok eğitim ve suç kapsamında yapılan çalışmalardan oluştuğunu belirtmiştir. Özüğür Suriyeli çocuklarla ilgili yaptığı çalışmasında tezlerdeki entegrasyona ilişkin bulguların içerik analizini yapmıştır. Ancak Özüğür yaptığı çalışma sonucunda, Suriyeli çocukların entegrasyonunu merkeze alan çalışmaların yetersiz olduğunu belirterek bu konu ile ilgili yapılacak yeni araştırma ve çalışmalara ihtiyaç olduğunu ortaya koymuştur.

Bu çalışmada; doğrudan Suriyeli çocukların entegrasyonlarına odaklanılarak Suriyeli çocukların entegrasyon düzeyleri ve bunu belirleyen faktörlerin neler olduğu araştırmanın konusu olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda Suriyeli çocuklardan doğrudan veri toplayarak Suriyeli çocukların entegrasyon düzeyleri ve bunu etkileyen faktörlerin saptanması amaçlanmıştır. Bunun dışında Suriyeli çocukların Türkçe seviyesini ve dili kullanım düzeyini belirlemek, okula devam edip etmeme durumları ve okul başarısını belirlemek ve bunda etkili olan faktörleri saptamak araştırmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Böylece Suriyeli çocukların Türkiye'ye entegrasyon düzeyleri ve bunu belirleyen faktörler saptanarak gelecekte Türkiye nüfusu içinde; çalışan ve oransal açıdan da önemli bir dilimi oluşturacak Suriyeli çocukların Türkiye'ye entegrasyonlarını artıracak politikalara katkı sunulması hedeflenmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Nicel araştırma deseninin kullanıldığı bu çalışmada anket ve ölçek ile veri toplanmıştır. Bu bölümde öncelikle çalışmanın evren-örnekleme bilgisi, çalışmada kullanılan anket formu ve kullanılan ölçekler hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra çalışmanın temel hipotezleri ve bu hipotezlerin hangi tekniklerle analiz edildiğine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

1.2.1. Araştırmanın Evren ve Örnekleme:

Suriyeli çocukların Türkiye ile sosyal bütünleşme düzeylerini nicel desen kullanarak ele alan bu çalışmanın evrenini Bursa'nın Yenişehir ilçesinde ilkokul ve ortaokul çağındaki Suriyeli çocuklar oluşturmaktadır.

Bursa sanayi ve tarım olanakları bakımından gelişmiş bir kent olduğu için şehirde yaşayan Suriyeli sığınmacılar farklı alanlarda istihdam imkânı bulmaktadır. Çalışmanın evreni olarak Bursa ilinin Yenişehir ilçesinde okula devam eden Suriyeli çocukların belirlenmesindeki nedenlerden ilki, bu ilçede farklı alanlarda ekonomik faaliyetlerin olması ve ilçedeki Suriyeli nüfusunun yoğunluğudur.

Bursa ili, tarım işçiliğine ihtiyaç duyulan önemli bir tarım şehridir. Tarıma elverişli alanların çokluğu ve çevre ilçeleriyle birlikte dört mevsim tarım yapılan alanlarda tarım işçiliğine ihtiyaç olduğu bilinmektedir. Bursa'nın Mustafakemalpaşa ve Karacabey ilçeleri ile birlikte Yenişehir ilçesinde de verimli tarım arazilerinin bulunmasından, bu ilçede büyük ölçekte tarım işçiliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Kendi ülkelerini terk ederek sığınmacı durumuna düşen ve vasıfsız işlerde çalışan/çalışmak zorunda kalan Suriyeli göçmenler ise daha çok tarım sektöründe ve sanayide vasıfsız işlerde çalışmaktadırlar. Bursa'da hem tarım hem de sanayi sektörünün birlikte güçlü olduğu ilçe ise Yenişehir'dir. İlkokul ve ortaokula devam eden Suriyeli çocukların entegrasyonlarının ele alındığı bu çalışmada okula devam eden Suriyeli çocuklara anket yapılmıştır. Tüm bunlar düşünüldüğünde Yenişehir ilçesinde hem eğitim imkânlarının oldukça iyi olması hem de tarım ve sanayi alanında iş imkânına sahip olması Yenişehir ilçesinin araştırmanın evreni olarak belirlenmesine vesile olmuştur.

Bursa’da Suriyeli nüfusun en yüksek olduğu Yıldırım, Gürsu, İnegöl, Osmangazi gibi ilçeler yerine Suriyeli nüfusunun yüzde üç civarından olan Yenişehir’in evren olarak seçilmesinin bir diğer nedeniyse Suriyeli nüfusun yoğun olduğu yerlerde çok sayıda çalışma yapılmış olmasına rağmen Suriyeli nüfusun göreceli olarak daha az olduğu yerlerdeki çalışmaların yetersiz olmasıdır. Heckman ise göçmen nüfusun yerli halka oranının, göçmenlerin entegrasyonları ile ilişkili olduğu yönünde araştırma bulgularının olduğunu belirtmiştir (Heckman, 2018). Özet olarak söz konusu değişkenlerin dikkate alındığı bu çalışmada, Suriyeli sayısının genel nüfus içinde göreceli olarak düşük olduğu bilinmektedir. Ayrıca vasıfsız işler açısından tarım ve sanayi alanında Suriye’li sığınmacıların istihdam olanaklarının fazla olması ve çocuklar açısından da eğitim imkânlarına erişim fırsatının iyi derecede olması, Yenişehir ilçesinin araştırmanın evreni olarak belirlenmesine neden olmuştur.

Tablo 1. Bursa'da İlçelere Göre Suriyeli Nüfusu

Şehir	İlçe Nüfusu	İkamet İzni	Geçici Koruma	Uluslararası Koruma	Toplam	Oran
Yıldırım	653.307	11.749	76.333	131	88.213	11.89
Osmangazi	884.451	12.736	61.736	1.365	75.837	7.89
İnegöl	286.848	6.591	19.483	43	26.117	8.34
Nilüfer	518.382	10.010	4.667	629	15.306	2.86
Gürsu	99.278	4.613	7.597	20	12.230	10,96
Kestel	72.439	1.256	3.114	34	4.404	5.73
Orhangazi	80.216	283	3.091	54	3.428	4.09
Karacabey	84.241	229	2.396	51	2.676	3.07
Mustafakemalpaşa	101.407	546	1.540	184	2.270	2.18
Yenişehir	54.485	76	1.914	51	2.041	3.61
Gemlik	118.037	871	1.096	18	1.985	1.65
Mudanya	105.308	1237	218	32	1.487	1.39
İznik	44.050	83	1097	12	1.192	2.63
Orhaneli	18.786	28	99	4	131	0.69
Keleş	11.246	9	30	5	44	0.38
Büyükorhan	9.321	7	1	0	8	0.08

Kaynak: Göç İdaresi, 2022

Bursa'nın Yenişehir ilçesine bağlı ilkököl, ortaokul ve liselerde okuyan Suriyeli çocukların evren olarak belirlendiği çalışmada, Millî Eğitim Bakanlığında çalışmanın yapılması için, Bursa İl Millî Eğitim Müdürlüğünün 10/05/2018 tarihli "Valilik Olur" izni alınmıştır.

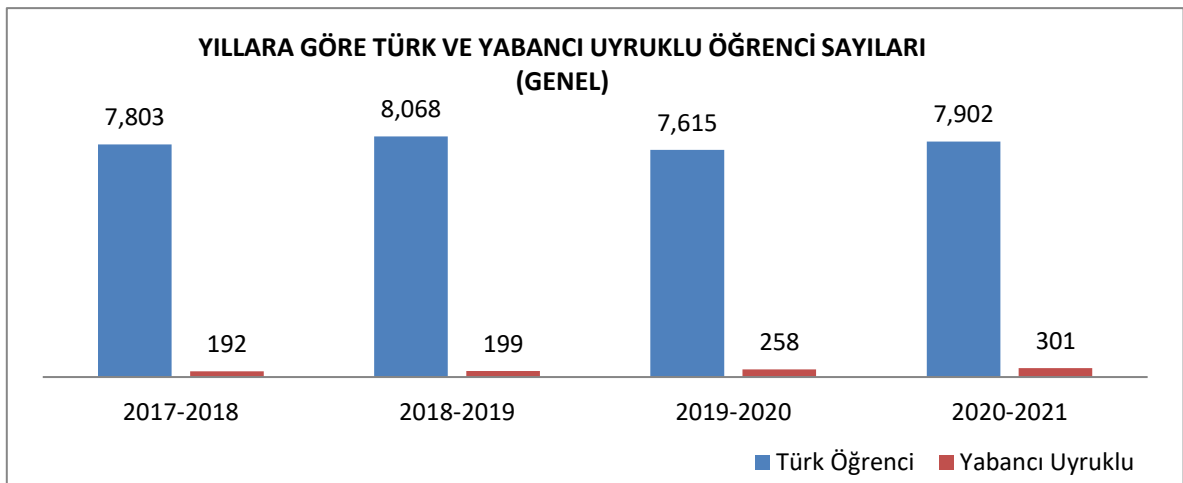
Bursa Yenişehir ilçe Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı ve Suriyeli öğrencilerin yoğun olduğu Aydoğdubey İlkokulu, 100. Yıl İlkokulu, Süleymanpaşa İlkokulu, Tahirağa İlkokulu ve Balibey Ortaokulunda okumakta olan Suriyeli öğrenciler ise araştırma evreni olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda bu okullara yönelik öncelikle gözlem amaçlı ziyaretler yapılmıştır. MEB'den alınan verilerle belirlenen okullarda 111'i ilkököl ve 58'i de ortaokul olmak üzere toplam 169 Suriyeli öğrencinin okumakta olduğu tespit edilmiştir. Okullarda devam-devamsızlık durumları her öğrenci için ayrı ayrı incelenmiş olup sonuç olarak 151

Suriyeli öğrencinin okula aktif olarak devam ettiği tespit edilmiştir. Çalışmada Suriyeli öğrencilerin tamamına ulaşılması hedeflendiği için örnekleme seçilmemiş ve “Tamsayım” tekniği kullanılmıştır.

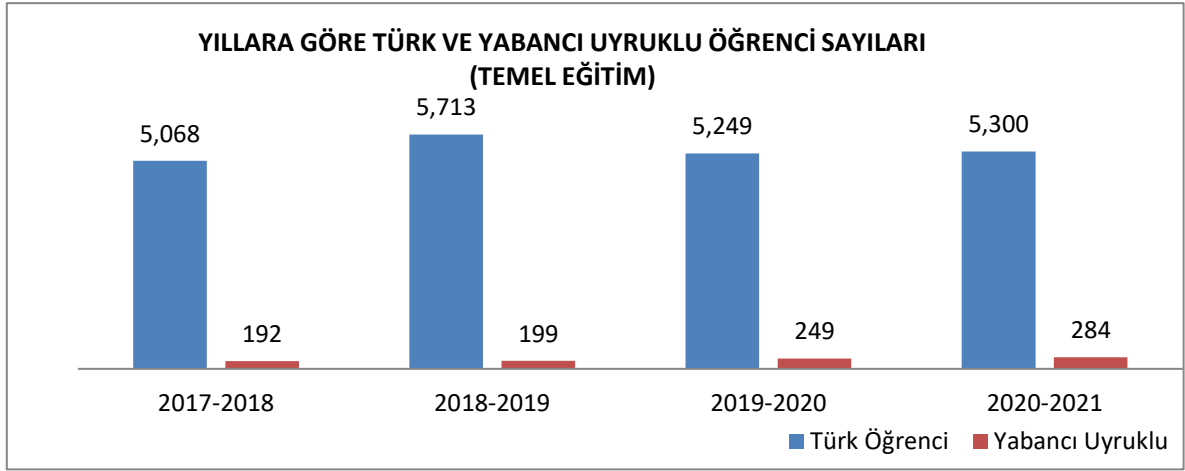
151 Suriyeli çocukların tamamına ulaşılmış ve öğretmenlerinin yardımıyla çalışma anlatılmıştır. Çalışmaya katılmaya gönüllü olan çocuklara “Aile Onam Formu” verilmiş ve aileleri izin verirse bu çalışma kapsamında kendileri ile görüşüleceği anlatılmıştır. Gönüllü olan çocuklardan sadece biri hariç hepsinin ailesi çalışmaya katılmasını kabul etmiş ve “Aile Onam Formu”nu imzalamıştır. Bu kapsamda çalışmaya katılmasına ailesi izin veren ve gönüllü olarak çalışmaya katılmak isteyen 150 Suriyeli öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Suriyeli öğrenciler MEB okullarında okula başlarken herhangi bir Türkçe yeterlilik sınavına girmemekte ve eğitim seviyesi belirleme sınavı da uygulanmamaktadır. Bursa Yenişehir İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü'nün okullaşma konusunda Türk ve yabancı öğrencilerin 2023 istatistiksel verileri (Grafik 1, 2, 3, 4 ve 5) ilçedeki yabancı öğrencilerin okullaşma oranı ortalamasının yaklaşık %75 olduğunu göstermektedir. Devamsızlık oranlarının ise %5 civarında olmasına rağmen yerli çocukların üç katına yakın olduğu görülmektedir.

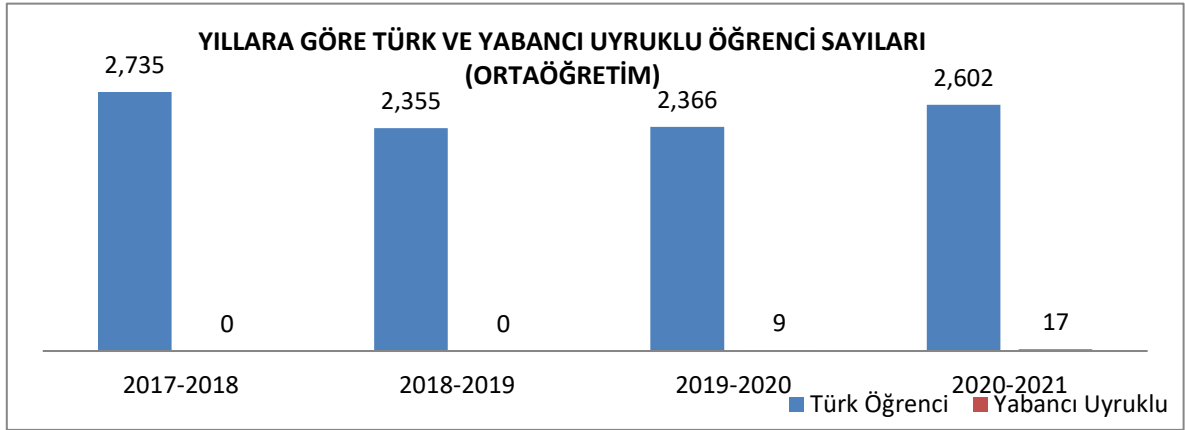
Grafik 1. Yıllara Göre Temel Eğitim Alan Türk ve Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayıları

Yenişehir ilçesinde 2017'den 2021'e kadar yabancı öğrenci sayılarına bakıldığında bunun 192'den yıllar içinde artarak 301'e ulaştığı görülmektedir.

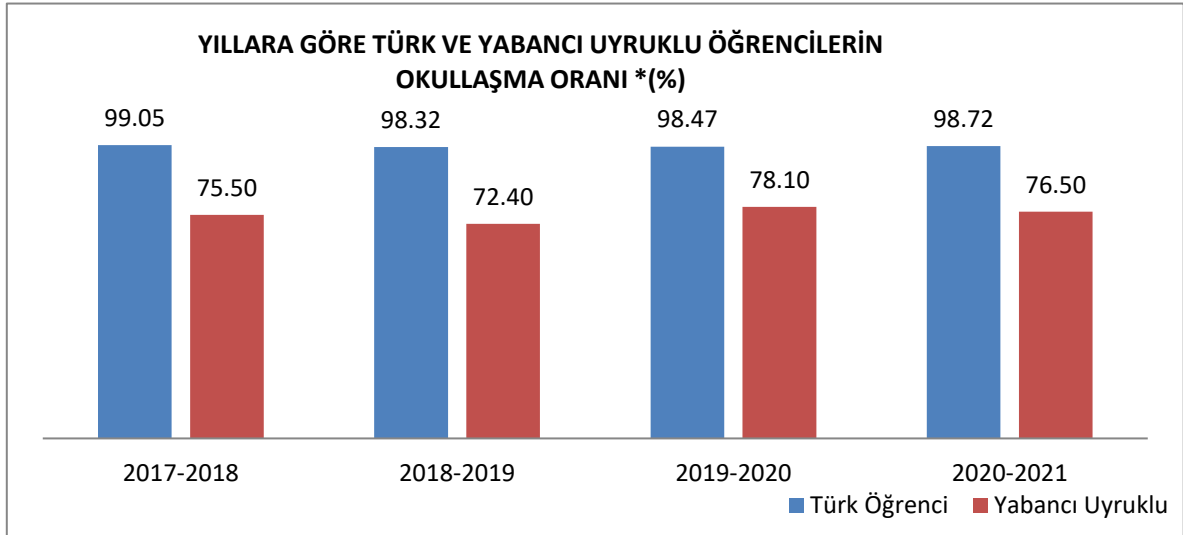
Grafik 2. Yıllara Göre Temel Eğitim Alan Türk ve Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayıları

Temel eğitim için de benzer şekilde yabancı öğrenci sayılarının 192'den 284'e yükseldiği görülmektedir.

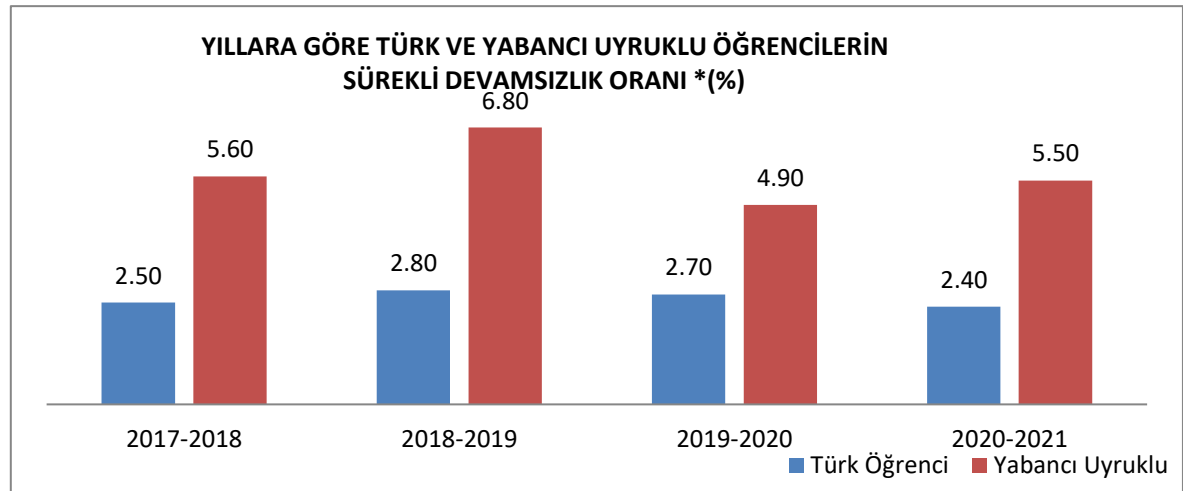
Grafik 3. Yıllara Göre Ortaöğretimde Olan Türk ve Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayıları

Ortaöğretimde yabancı öğrenci sayısı temel eğitime oranla daha düşüktür. 2021 yılında bu oran 17'dir.

Grafik 4. Yıllara Göre Türk ve Yabancı Uyrıklı Öğrencilerin Okullaşma Oranları (%)

Yerli çocuklarda okullaşma oranı %99 iken bu yabancı çocuklarda %75 civarındadır ve yıllar içinde görece olarak çok düşük bir değişim olmuştur.

Grafik 5. Yıllara Göre Türk ve Yabancı Uyrıklı Öğrencilerin Sürekli Devamsızlık Oranları (%)

Okullaşma oranının önemi ne kadar büyükse çocukların okula devamı da eğitim açısından o derece önemlidir. Yabancı çocukların okula devamsızlık oranı, yerli çocukların devamsızlık oranının iki katından fazladır.

Yenişehir ilçesindeki yabancı çocukların okullaşmasına ilişkin bu istatistikler, çalışma alanının Yenişehir ilçesi olarak belirlenmesinde etkili olmuştur. Çünkü hem Suriyeli sayısının görece olarak düşük olması hem de çocukların okullaşma oranının %75 civarında olması önemli bir etkidir.

Çalışmada uygulama aşamasına geçildiğinde Suriyeli çocuklarla psikolojik danışman ve rehberlik uzmanı öğretmenler eşliğinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çocukların duygusal anlamda zarar görmelerine neden olacak sorular ankette bulunmamakla birlikte katılımcıların hem göçmen hem de çocuk olmaları sebebiyle yaşanabilecek herhangi bir olumsuzluğa sebebiyet vermemek adına çalışma büyük bir hassasiyetle yürütülmüştür. Bu kapsamda yapılan çalışmada; Aydoğdubey İlkokulu 25, 100.yıl ilkokulu 10, Süleymanpaşa İlkokulu 18, Tahirağa İlkokulu 52, Balibey Ortaokulu 45 olmak üzere toplam yüz elli gönüllü öğrenciye anket çalışması uygulanmıştır.

Suriyeli çocuklara anket soruları tek tek okunmuş ve anlaşılmayan yerlerde sorular daha açık şekilde tekrarlanarak anketler uygulanmıştır. Bu süreçte yanlış anlaşılabilir ya da anlaşılmayan sorular açıklığa kavuşturularak çocukların soruyu doğru şekilde anlayarak sorulara cevap vermeleri sağlanmıştır. Suriyeli çocukların Türkçe düzeyleri, soruları anlama ve cevaplama konusunda yeterli olmuş ve bu nedenle tercüman desteğine çok fazla ihtiyaç duyulmamıştır. Öğretmenler ve çok nadir de olsa gerekli gördükleri takdirde tercümandan destek alınmıştır. Çocukların utangaç olmaları ya da kendilerini rahatsız hissettikleri durumlarda, ısrarcı olunmamış ve isterlerse daha sonraki günlerde bunu cevaplayabilecekleri söylenerek kendilerine yeniden anket çalışması yapılmıştır.

Anket uygulaması için öncelikle Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan izin alınmıştır. Ardından Millî Eğitim Bakanlığında anket uygulama izni alınmıştır. Sonraki aşamada ise anket uygulaması yapılacak okullardaki müdür ve öğretmenler ile ön görüşme yapılmıştır. Suriyeli öğrenciler, aileleri ve diğer konularda genel gözlemleri ve hassas durumlara ilişkin bilgi alınarak sahaya hazırlık çalışmaları yapılmıştır. Çalışmanın veri toplama süreci yaklaşık üç ay sürmüştür.

1.2.2. Veri Toplama ve Analiz Teknikleri

Nicel yöntem kullanılan bu çalışma kapsamında veri toplamak için yüzyüze anket tekniği kullanılmıştır. Anket formu üç kısımdan oluşmaktadır. İlki sosyo-demografik sorular, ikinci kısım ölçekler, üçüncü kısım ise memnuniyet ve geleceğe ilişkin düşünceleri içeren sorulardan oluşmaktadır. Entegrasyon konusunda veri toplamak için Berry'den uyarlanan Bongard ve diğerlerinin geliştirdiği ve Şahin (2010)'in Türkçe uyarlamasını yaptığı "Kültürleşme Ölçeği" kullanılmıştır. Kültürleşme ölçeği ile toplanan veriler kapsamında ölçeğin geçerlik güvenirlik analizleri yapılmıştır. Kültürleşme ölçeğinde iki farklı kültürün etkileşimi sonucunda ortaya çıkan "yeni kültürü benimseme" ile ilgili on madde ve "kendi/etnik kültürü devam ettirmeye" ilişkin on maddelik ifadeler yer almaktadır ve böylece ölçekte toplam 20 madde bulunmaktadır. Maddelere verilecek cevaplar yedili likert tipindedir (1= kesinlikle katılmıyorum; 7= kesinlikle katılıyorum). Ölçeğin Türkçe uyarlamasını yapan Şahin (2010)'in çalışmasında ölçeğin cronbach alpha değeri 0.80'in üzerinden bulunmuştur. Bu çalışmada ise ölçeğin bir maddesi analiz dışına çıkarılmış ve bu hâli ile Yeni kültürü/Türk kültürünü benimsemeye ilişkin cronbach alpha değeri 0.82'dir. Etnik/Suriye kültürünü devam ettirmeye ilişkin alt ölçekten yine bir madde uygun olmadığı için çıkarılmış ve kalan maddelerin analizi sonucu cronbach alpha değeri 0.63 bulunmuştur. Bu oran ölçek analizinde düşük olarak görülse de kültürel çalışmalarda 0.60 üzeri değerlerin kullanılabilmesi hususu kapsamında kullanılmıştır.

Suriyelilerin toplum içindeki diğer bireylerle etkileşimlerini ölçmek için Van Dick V.D. (2004) tarafından geliştirilen "İletişim Ölçeği" kullanılmıştır. Bu ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması Şahin (2010) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada ise Şahin (2010)'in uyarlamasını yaptığı hâli kullanılmıştır. Ölçekte Türklerle iletişimi içeren altı, Suriyelilerle iletişimi içeren altı olmak üzere toplam 12 ifade yer almaktadır. Bu ifadelerde Türklerle iletişimi içeren alt ölçekte; Türk akrabalar, komşular, okul arkadaşları, arkadaşlar ve bunlarla görüşme sıklığına ilişkin 6 ifade yer almaktadır. Suriyelilerle iletişim için ise Suriyeli akrabalar, komşular, okul arkadaşları, arkadaşlar ve bunlarla görüşme sıklığına ilişkin 6 ifade yer almaktadır. 12 ifade yer alan iletişim ölçeğindeki cevaplar;

“kesinlikle katılmıyorum”dan, “kesinlikle katılıyorum”a doğru 5 seçenek içermektedir. Şahin (2010)’in ölçek için yaptığı geçerlik güvenirlik analizi sonrasında elde ettiği cronbach alpha değeri 0.80’in üzerinde bulunmuştur. Bu çalışmada ise Türklerle iletişim için güvenirlik analizi sonrasında *cronbach alpha* değeri 0.72, Suriyelerle iletişim için ise cronbach alpha değeri 0.76 bulunmuştur.

Bu araştırmada anket çalışmasından elde edilen nicel verilerin analizleri SPSS programında yapılmıştır. Betimsel analizler için sıklık tablosu ve çapraz tablolar alınmıştır. İlişki ve farklılık hipotez testleri için ise korelasyon, t test ve anova analizleri alınmıştır.

Hipotez testleri için analizler yapılmadan önce, normal dağılım ve varyansların homojenliği varsayımları kontrol edilmiştir. Normal dağılım varsayımının karşılanması için dağılımlara ait çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 2 değer aralığında bulunması gerekmektedir. “Kendi Kültürünü Devam Ettirme Ölçeği”nden elde edilen puanlara ait çarpıklık katsayılarının -1,330 ile 1,754 arasında, basıklık katsayılarının ise -1,158 ile 1,948 arasında değerler aldığı, “Yeni kültürü Benimseme” alt ölçeğinden elde edilen puanlara ait çarpıklık katsayılarının -1,910 ile 1,706 arasında, basıklık katsayılarının ise -1,445 ile 2,006 arasında değerler aldığı görülmüş yani verilerin normal dağılım gösterdiği anlaşılmıştır. Gruplar arası ilişkileri, bu ilişkilerin yönünü ve kuvvetini hesaplamak için Ki-kare ve korelasyon testleri uygulanmıştır.

Varyansların homojenliği ise Levene F testi kullanılarak incelenmiştir. Tek yönlü varyans analizinde homojenliğin karşılandığı durumlarda Scheffe, karşılanmadığı durumlarda ise Tamhane’s T2 Post-hoc testi kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizleri gerçekleştirilmeden önce, gruptaki kişi sayısı dikkate alınmıştır. Az sayıda kişinin bulunduğu gruplar bir üst veya bir alt gruplar ile birleştirilerek analize dâhil edilmiştir. Birleştirme yapılırken katılımcıların verdikleri cevabı etkilemeyecek şekilde, en yakın şık içerisine gelecek şekilde bir birleştirme yapılmıştır. İstatistiksel anlamlılık %95 güven aralığında $p < 0,05$ anlamlı kabul edilmiştir.

1.2.3. Araştırma Hipotezleri

Çalışmada entegrasyon Berry ve Heckman'ın yaklaşımına benzer şekilde iki yönlü bir süreç olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda hem kendi kültürünü, kimliğini devam ettirme ve kendi kimliğinden kişilerle iletişimini sürdürme hem de geldikleri yeni ülkenin yasal süreçlerine uygun ve bağımsız bir yaşam kurma, kültürünü benimseme ve onlarla iletişime geçme birlikteliği entegrasyon olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda çalışmada hem Suriyeli çocukların entegrasyon düzeylerini hem de bunu etkileyen faktörleri ortaya koymak amacı ile aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur:

H1: Suriyeli çocukların Türkiye'ye entegrasyon düzeyleri ile sosyo-demografik özellikleri arasında ilişki vardır.

H2: Suriyeli çocukların Türkiye'ye entegrasyon düzeyleri, Türkçe düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşır.

H3: Suriyeli çocukların Türkiye'ye entegrasyonları, derslerine düzenli olarak devam etmelerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H4: Suriyeli çocukların Türkiye'ye entegrasyon düzeyleri, derslerinde başarılı olma durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H5: Suriyeli çocukların Türkiye'ye entegrasyon düzeyleri, başka ülkeye geçme isteklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H6: Suriyeli çocukların kaç yıldır Türkiye'de yaşadığı ile Türkçe durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H7: Suriyeli çocukların kaç yıldır Türkiye'de yaşadığı ile Türkiye'de öğrenci olmaktan duyduğu memnuniyet arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H8: Suriyeli çocukların kaç yıldır Türkiye'de yaşadığı ile ders durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H9: Suriyeli çocukların kaç yıldır Türkiye’de yaşadığı ile kendini oturduğu mahalle/şehre ait hissetmesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Kendi Kültürünü Devam Ettirmeye İlişkin Hipotezler:

H10: Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri ile sosyo-demografik özellikleri arasında ilişki vardır.

H11: Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri, Türkçe düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H12: Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri, derslerine düzenli olarak devam etmelerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H13: Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri, derslerinde başarılı olma durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H14: Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri, başka ülkeye geçme isteklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H15: Suriyeli çocukların eğitim düzeyi, Suriye’ye dönme isteğine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada Suriyeli çocukların entegrasyon düzeyleri Bursa’nın Yenişehir ilçesi örnekleminde incelenmiştir. Araştırmanın nicelik ve niteliği açısından bazı sınırlılıklar söz konusudur. Araştırmanın niceliksel sınırlılıkları uygulamanın yapıldığı coğrafi alan ve uygulanan yöntemden kaynaklanmaktadır. Araştırma kapsamında Bursa’nın Yenişehir ilçesinde ikamet eden ve okula devam eden 7-17 yaş arasındaki 150 çocuk ile anket gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçları demografik, sosyal ve ekonomik alt yapılara göre farklılık gösterebileceğinden dolayı belli bir bölgede uygulanması coğrafi olarak sınırlılık teşkil etmektedir. Özellikle farklı sosyo-ekonomik yapılara sahip ilçelerde araştırma yapılması durumunda, araştırma sonuçlarında farklılık yaratabilir. Ayrıca çalışmadaki verilerin

nicel veri olması, bu verilerin ardındaki anlam dünyasını ortaya koyma açısından yeterli değildir. Bu kapsamda yapılacak nitel çalışmalar bu konuda daha detaylı bilgi sağlayacaktır.

2. BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ SURIYELİ ÇOCUKLAR

Suriye'den Türkiye'ye göç eden Suriyeliler içinde çocuk nüfusu oldukça yüksektir. Türkiye de yaşayan Suriyeli çocuk sayısının fazlalığı beraberinde; barınma, beslenme, sağlık ve eğitim sorunlarını da getirmiştir. Bu bölümde; Suriyeli çocukların Türkiye'deki durum tespitinin yapılması amacıyla Türkiye'de yaşayan Suriyeli çocuklara ilişkin istatistiksel veriler ve Suriyeli çocukların hukuki ve yönetmelikler bağlamında kendilerine verilen haklar, sahip oldukları avantaj ve dezavantajlara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1. TÜRKİYE'DEKİ SURIYELİ ÇOCUKLARA İLİŞKİN İSTATİKSEL VERİLER

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı tarafından 21.12.2023 itibari ile açıklanan verilere göre Türkiye'de kayıt altına alınmış geçici koruma statüsünde 3.222.012 Suriyeli bulunmaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2023, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>). Aynı verilere göre Türkiye'deki 18 yaş altı çocuk sayısı 1.761.821'dir. Bu çocukların 488.035'i 0-4; 517.346'sı 5-9; 362.433'ü 10-14; 242.554'ü ise 15-18 yaş aralığında yer almaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2023, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>). Genel olarak bakıldığında ise Türkiye'de kayıt altına alınmış geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin yaklaşık olarak %40'ını 18 yaş altı çocuklar meydana getirmektedir.

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.719.105	1.560.047	3.279.152
0-4	252.072	235.963	488.035
5-9	266.303	251.043	517.346
10-14	185.790	176.643	362.433
15-18	127.135	115.419	242.554
19-24	204.120	172.559	376.679
25-29	182.528	147.106	329.634
30-34	131.617	107.762	239.379
35-39	109.803	91.519	201.322
40-44	78.444	69.998	148.442
45-49	54.179	55.243	109.422
50-54	41.201	42.721	83.922
55-59	32.321	34.341	66.662
60-64	21.546	22.927	44.473
65-69	14.858	16.190	31.048
70-74	8.674	9.641	18.315
75-79	4.372	5.320	9.692
80-84	2.266	2.971	5.237
85-89	1.116	1.586	2.702
90 ve üstü	760	1.095	1.855

*28.09.2023 tarihi itibarıyla

Grafik 6. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2023, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>).

Ülkemizde Eylül 2021 verilerine göre yaklaşık olarak 5.013.631 yabancı uyruklu nüfus bulunmaktadır. Türkiye’de bulunan 18 yaş altı kayıt altına alınmış geçici koruma statüsündeki çocukların 914.227’sini erkek; 847.594’ünü kız çocuklar oluşturmaktadır. 0-4 yaş aralığında 279.570 erkek, 261.100 kız; 5-9 yaş aralığında 278.838 erkek, 263.059 kız; 10-14 yaş aralığında 219.289 erkek, 206.106 kız; 15-18 yaş aralığında ise 136.530 erkek, 117.329 kız çocuk bulunmaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2023, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>). Bu sonuçlar ile en çok erkek çocuğun 0-4 yaş aralığında; kız çocuğun 5-9 yaş aralığında olduğu görülmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı tarafından açıklanan 2021-2022 Eğitim- Öğretim yılı verilerine göre Türkiye’de 1 milyon 365 bin 884 eğitim çağında (5-17 yaş) Suriyeli bulunmaktadır. Fakat bu öğrencilerden 730.806’sı kayıtlı öğrenci durumundadır. Okula kayıtlı olan öğrencilerin 454.902 (%48,99) kız, 473.583 (%51,01) erkek öğrencilerden oluşmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire

Başkanlığı,

2022, https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf).

En yüksek okullaşma oranı %81,18 ile ortaokul; en düşük okullaşma oranı ise %38,79 ile 5 yaş dönemine denk düşen okul öncesi eğitim sürecinde görülmektedir. İlkokul döneminde %78,04, lise döneminde ise %50,11 okullaşma oranı bulunmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı, 2022, https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737goc2022_sun.pdf).

Tablo 2. Geçici Koruma Altında Bulunan (Suriye) Yabancı Uyruklu Öğrenci Dağılımı (Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı, 2022)

SINIF	E Okul Kayıtlı Öğrenci	YÖBİS Kayıtlı Öğrenci	Toplam	Eğitim Kademelerine Göre	Çağ Nüfusu Toplam	Kademelere Göre Toplam Çağ Nüfus	Kademeye Göre Yüzde
Okul Öncesi (5 yaş)	47.068	37	47.105	47.105	137.075	137.075	34,36%
1. Sınıf (6 yaş)	117.874	152	118.026	384.178	135.893	495.971	77,46%
2. Sınıf (7 yaş)	79.833	127	79.960		131.124		
3. Sınıf (8 yaş)	7.656	136	87.792		111.503		
4. Sınıf (9 yaş)	98.283	117	98.400		117.451		
5. Sınıf (10 yaş)	95.440	81	95.521	337.739	115.271	412.921	81,79%
6. Sınıf (11 yaş)	84.667	104	84.771		109.906		
7. Sınıf (12 yaş)	92.635	76	92.711		94.823		
8. Sınıf (13 yaş)	64.686	50	64.736		92.921		
9. Sınıf (14 yaş)	34.863	47	34.910	106.170	84.665	319.917	49,85%
10. Sınıf (15 yaş)	30.176	28	30.204		79.117		
11. Sınıf (16 yaş)	25.856	10	25.866		78.123		
12. Sınıf (17 yaş)	15.176	14	15.190		78.012		
Lise Hazırlık	88	0	88	88			
HEP (A, B, C ve D)	0	8.309	8.309	8.309			
Açık okullar	0	0	44.896	44.896			
Toplam Öğrenci Sayısı	874.301	9.288	928.485	928.485	1.365.884	1.365.884	67,98%

Türkiye’de 730 bin 806 Suriyeli çocuğun okula kaydı bulunur iken, 393 bin 547 Suriyeli çocuk eğitim sistemine dahil olamamaktadır. Bu sayıları ile yaklaşık olarak %65 okullaşan nüfusun yanında, %35’lik kısmın okullaşmadığı görülmektedir. Suriyeli çocukların eğitime erişimlerinde karşılaştıkları çeşitli engeller bulunmaktadır. Bunların en başında dil engeli gelmektedir. Literatürde yer alan çeşitli çalışmalar başta dil sorunu (Tanrıku, 2018; Erdem,

2017; Saklan ve Karakütük, 2022) olmak üzere; uyum sorunu (Arslan ve Ergül, 2022; Şeker, 2015; Cebeci, 2015; Yurdakul ve Tok, 2018; Akman, 2019; Taşkın ve Erdemli, 2018; Saklan ve Karakütük, 2022), kültürel ve sosyal farklılıklar (Şimşir ve Dilmaç, 2018; Aydın ve Kaya, 2017; Taşkın ve Erdemli, 2018; Saklan ve Karakütük, 2022), maddi yetersizliklere bağlı çeşitli sorunlar (Taşkın ve Erdemli, 2018; Saklan ve Karakütük, 2022) eğitime erişimde Suriyeli çocukların karşılaştığı güçlükler olarak değerlendirmektedir.

2.2. TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ ÇOCUKLARIN HUKUKİ VE YÖNETMELİKLER BAĞLAMINDA HAKLARI VE ALDIKLARI HİZMETLER

Türkiye’nin mevcut mülteci mevzuatında özel olarak sığınmacı çocuklara haklar tanıyan düzenlemeler bulunmamakla beraber, genel düzenlemeler çerçevesinde yabancı çocuklara tanınan haklardan sığınmacı çocuklar da yararlanabilmektedirler (BM Mülteci Örgütü, <https://www.unhcr.org/tr/cocuk-multecilere-iliskin-turkiyedeki-yasal-cerceve>).

Türkiye tarafından da imzalanan ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin (BMÇHS) 2. maddesine göre sözleşmeye taraf devletler, “*bu Sözleşme’de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.*” (BMÇHS, 1989, m.2).

Türkiye de 14 Eylül 1990’da ilgili sözleşmeyi imzalamış ve taraf devletler arasında yer almıştır. Bu sebeple kendi sınırları içerisindeki Suriyeli çocuklar da dâhil olmak üzere çocukların temel haklarını güvence altına almayı kabul etmiş sayılmaktadır. Temel sözleşme olarak Çocuk Hakları Sözleşmesi ile birlikte 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu gibi çeşitli kanun ve yönetmelikler ile Türkiye çocuk haklarını düzenlemektedir. Bu kapsamda, Suriye İç Savaşı sonrasında Türkiye’ye göç eden Suriyelilerin önemli bir

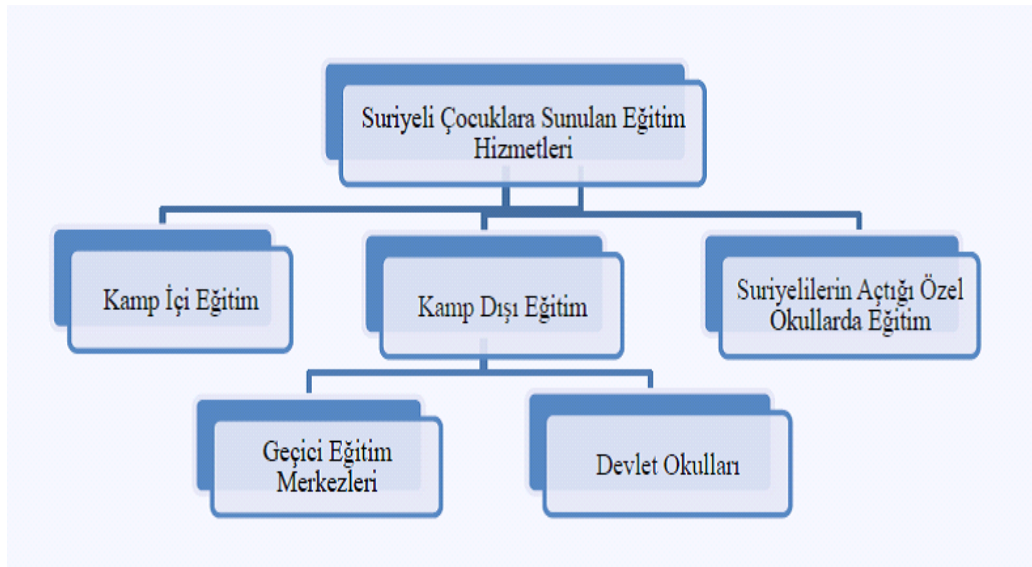
yüzdesini çocukların oluşturması nedeni ile Türkiye’de eğitim, sağlık, sosyal alanlarda çocuklara yönelik çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmiş ve yönetmelikler çıkarılmıştır (İnan, 2016, s.11).

Eğitim hakkı her çocuğun sahip olması gereken temel haklar arasında yer almaktadır. Suriyeli çocuklar ve Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, ilk göç dalgalarından günümüze çeşitli aşamalarda uygulama ve politikalar geliştirilmiş, buna bağlı olarak hukuki düzenlemeler ve haklar düzenlenmiştir. İlk aşamada Suriye’den göç edenlerin geri döneceği varsayımı ile kalıcı bir eğitim politikası yerine kısa vadeli ve kamp içerisinde barınan çocuklara yönelik programlar hazırlanmıştır. Fakat ilerleyen süreçte göçmen sayısının ve Suriye’deki kriz ortamının yükselişine paralel olarak Türkiye eğitim konusunda daha planlı çözüm yoluna gidilmiştir.

Bu kapsamda ilk olarak 2013 yılında yayınlanan “Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler” başlıklı genelge ile ilk resmî belge hazırlanmıştır. Valiliklere gönderilen bu genelge kamp dışındaki şehirlerde yaşayan Suriyeliler arasındaki çocuklara yönelik faaliyet gösteren mekanların durumlarının tespit edilmesine yöneliktir (MEB, 2017, s. 52). Aynı yıl içerisinde 26 Eylül’de çıkarılan bir diğer Genelge ise “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” başlığı ile açıklanmıştır. Bu genelgede öne çıkan bazı hususlar şu şekildedir (Abaslı, 2017; Emin, 2016)

- *Eğitimlerine ara vermek zorunda kalmış kamp içindeki Suriyeli çocuklara sene kaybı yaşamamalarını sağlayacak bir nitelikte eğitimin sunulması,*
- *Bu bağlamda yürütülecek eğitim hizmetlerinin koordinasyonunun MEB’in sorumluluğunda olması,*
- *Öğretmen ihtiyacının, o ildeki norm fazlası öğretmenlerden, yeterli olmaması durumunda şartlara uygun Arapça bilen kişilerin ders ücreti karşılığında MEB tarafından görevlendirilerek karşılanması,*

- Aynı şekilde Suriyeli vatandaşlar arasından çocuklara eğitim vermek isteyen öğretmen veya şartlara uygun kişilerin, MEB tarafından değerlendirilerek ancak ücret talep etmemesi koşulu ile tamamen gönüllülük esasına dayalı bir şekilde görevlendirilmesinin yapılması,
- Eğitimin içeriğinin ise, MEB'in kontrolünde, Suriye Ulusal Koalisyonu Yüksek Eğitim Komisyonu tarafından hazırlanması, ayrıca Türk asıllı Suriyelilerin talep etmeleri halinde Türkiye müfredatında da eğitim görebilmesi,
- Türkçe öğrenmek isteyen Suriyeliler için tesis imkanları doğrultusunda Türkçe ve mesleki eğitim kursları açılması,
- Kampların dışında kalan Suriyelilerden oturma izni olanların 16 Ağustos 2010'da yayımlanan 2011/48 sayılı "Yabancı Uyruklu Öğrenciler" konulu genelge kapsamında kayıtları yapılarak okullaşmalarının sağlanmasıdır.

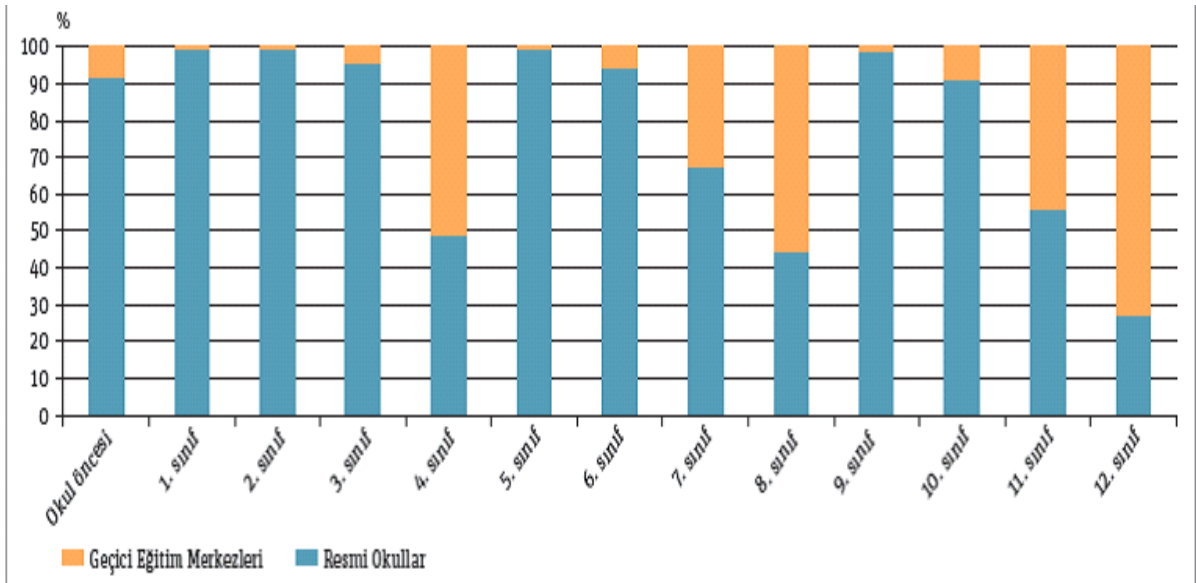

Şekil 1. Türkiye'nin Çocuklara Sunduğu Eğitim Hizmetleri (Emin, 2016,s. 17).

İlk resmî belgelerden sonra 2014 yılında ilk kapsamlı yasal düzenleme hazırlanmış ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) Nisan ayında yürürlüğe girmiştir. Yine aynı yürürlüğe giren 6203 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği, Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri genelgesi Suriyeli çocuklara yönelik eğitim alanında yasal zeminin oluşması açısından önemli adımlar olmuştur. 6203 sayılı Yönetmelik ile kamplarda

ve kamp dışında yaşayan Suriyeliler sağlık, eğitim ve sosyal yardım hizmetlerine erişim hakkı elde etmişlerdir (Emin, 2016.s.13) Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri genelgesi ile de Müsteşar tarafından oluşturulacak bir Bakanlık Komisyonu, il milli eğitim müdürlükleri bünyesinde, yabancılara yönelik eğitim-öğretim faaliyetleri ile ilgilenecek, il milli eğitim müdürü tarafından görevlendirilecek bir il milli eğitim müdür yardımcısı veya şube müdürü başkanlığında bir il komisyonu kurulacağı düzenlenmiştir (MEB.2014.s.2)

İlgili genelgede yer alan önemli bir nokta ise Geçici Eğitim Merkezleri'nin (GEM) oluşturulmasıdır. Valilik oluru ile açılan bu merkezlerde kitlesel göç ile Türkiye'ye göç eden yabancı öğrencilerin, ülkelerinde yarım bırakmak zorunda kaldıkları eğitimlerine devam edebilmelerini, ülkelerine döndüklerinde veya Bakanlığımıza bağlı her tür ve derecedeki eğitim kurumuna geçmek ve eğitimlerine Türkiye'de devam etmek istemeleri halinde, sene kaybını önleyecek nitelikte eğitim vermek amaçlanmaktadır (MEB, 2014: 3). Bu bilgidenden de anlaşılacağı üzere eğitimlerine Türkiye'de devam etmek isteyen Suriyeli çocuklar için Türkiye'deki devlet okullarına yasal kayıt hakkı tanınmıştır.

Grafik 7. Kademelere Göre Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Çocukların Resmi Okullar ve Geçici Eğitim Merkezlerindeki Oranları (Eğitim Reformu Girişimi, 2019,s 42).

Geçici Eğitim Merkezleri (GEM), ilk yıllarda Suriyeli çocukların eğitimi için temel eğitim merkezleri olarak konumlanmıştır. Bu merkezlerde çocuklar Türk akranlarından ayrı olarak eğitim almaktaydı. Eğitim İzleme Raporu'na bakıldığında Ekim 2018 itibariyle Türkiye'de 1.047.536 Suriyeli çocuğun bulunduğu ve 2017-2018'deki okullaşma oranının %62,5 olduğu ve Suriyeli öğrencilerin %16,7'sinin GEM'lerde eğitim gördüğü, 4, 8 ve 12. sınıflarda hala Suriyeli öğrencilerin %50'den fazlasının GEM'lere eğitim gördüğü ifade edilmiştir (Eğitim Reformu Girişimi, 2019, s. 41-42).

Türkçeyi öğrenmek, ekonomiye katkı, girişimcilik, toplumsal hayatın bir parçası olmak, toplumun bir bütünü olmak noktasında eğitimin önemli bir rolü vardır. T.C. Kalkınma Bakanlığı tarafından 2016 yılında yayınlanan "*Türkiye'deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik 2016-2018 Dönemini Kapsayan Birinci Aşama İhtiyaç Analizi*" başlıklı çalışmada Suriyelilerin eğitimine ilişkin veriyi görebilmekteyiz. Buna göre Türkiye'deki Suriyelilerin %33'ü okur-yazar değildir. %13'ünün ise herhangi bir diploması yoktur (Erdoğan ve Çorabatır, 2019.s, 20).

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü ise eğitimi olmayan ya da ilkokulu bitirmemiş Suriyelilerin oranı erkekler içinde %35, kadınlar içinde ise %40 olarak tespit etmiştir. Erdoğan, Suriyeliler Barometresi-2019 araştırmasında ise %8,2 okuma-yazma bilmiyor, %16,7 ilkokul bitirmedi, %31,7 ilkokul mezunu, %22 ortaokul mezunu, %11,4 lise ve dengi okul mezunu, %2,7 ön lisans ve %7 lisans mezunu şeklinde tespit etmiştir (Erdoğan, 2021.s,68) Veriler arasında farklılık gösterse de tüm çalışmalar Türkiye'deki Suriyelilerin eğitim seviyesinin düşük olduğunu göstermektedir. Bu durum Suriyelilerin Türkiye'ye entegrasyonlarını zorlaştırıcı ve yerli toplumla aralarındaki sosyal mesafeyi artırıcı sonuçlar doğurabilecektir.

Aile Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Suriyeli öğrencilerin örgün eğitime dâhil edilmelerinin gerekliliğini özellikle vurgulamıştır. Dil engelini aşabilmek için öncelikle Türkçe dil eğitimi verilmesi gerektiğini vurgulayan Bakanlık, Türkiye'deki eğitim müfredatına ek olarak Suriyelilerin kendi tarihi, coğrafyası ve dilini öğrenebilmelerine imkân tanıyan bir karma müfredat uygulanmasını önermiştir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar

Bakanlığı, 2015,s. 156). Geçen sürecin deneyimi, sivil ve kamu kurumlarının araştırma ve analizleri sonucu her dönem yeni adımlar atılmaktadır. Örneğin MEB temel eğitim çağındaki öğrencilere yönelik bir yol haritası belirlemiş, bu kapsamda, MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğünce, Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı oluşturulmuştur. Ara sınıflarda Türk eğitim sistemine uyumu hızlandırmak amacıyla MEB'e bağlı okullara geçişin teşviki, geçici eğitim merkezlerinde kendi dillerinde eğitimlerini sürdüren öğrencilerin ileriki yıllarda geçiş ve uyumlarını kolaylaştırmak için yoğunlaştırılmış Türkçe öğretimine devam etmeleri sağlanması gibi yol haritaları belirlenmiştir (T.C. MEB, 2016, <https://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-yolharitasibelirlendi/haber/11750/tr>).

Tüm bu amaçların gerçekleştirilmesi ve sosyal bütünleşmenin önünün açılması için Türkçe dil bilgisi olmazsa olmaz olarak kaşımıza çıkmaktadır. Kamu otoriteleri de bunun bilinci ile politikalarını değiştirmiştir. Bu politikalardan biri Suriyelilerin halk eğitimi merkezleri üzerinden dil becerilerini geliştirmektir. Bu strateji sonucu gerek Türkçe eğitimi gerekse meslek eğitimi konusunda önemli bir çaba harcanmıştır. Bakanlık tarafından farklı yaş grupları dikkate alınarak hazırlanan Türkçe ve diğer kurslara 2014-2019 yılları arasında 505.922 Suriyelinin katılımı sağlanmıştır (Erdoğan, 2021, s.39). Toplam Suriyeli nüfus içinde az olsa da kısa süreden bu derece büyük kitlesel göçle gelen bir nüfusun beş yüz binden fazlasına dil eğitimi vermek her bağlamda önemli bir adımdır.

Suriye'den gerçekleşen kitlesel akınların ilk yıllarında savaşın yakın zamanda biteceği düşüncesi, göç akınının artarak devam edeceğinin öngörülememesi ve gelenlerin ülkesine döneceği beklentisinin ağırlıkta olması sebebi Türkiye'de eğitim konusu ilk dönem öncelikli konulardan biri olmamıştır. Bu konuda sadece kamplarda kalan çocuklara yönelik adımlar atılmış bunun ötesinde bir çalışma yapılmamıştır. Erdoğan ve Ünver, özellikle 12-13 yaşından sonra kız çocuklarının aileleri tarafından okula gönderilmediğini, erkek çocukların ise çalışmak durumunda olduğunu ve bunun da eğitime katılım oranını düşürdüğünü ifade etmektedir (Erdoğan ve Ünver, 2015, s.21).

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan MEB 2015-2019 Stratejik Planı'nda geçici koruma altındaki yabancı çocukların eğitimleri ile ilgili stratejiler yer almıştır. Bu durum konunun Bakanlık bünyesinde detaylı ve uzun vadeli planlama arasında yer aldığını göstermektedir. Buna göre, “*Mülteciler, geçici koruma altındaki yabancılar veya vatansız olarak yurdumuzda bulunanların da buldukları sürece eğitim görmelerini sağlamak üzere bu öğrencilerin eğitim sistemine entegrasyonunun sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.*”; “*Mülteciler, geçici koruma altındaki yabancılar veya vatansız olarak yurdumuzda bulunanların denklik işlemlerinde yaşanan sorunların giderilmesi ve bu alanda eğitime ilişkin yaşanan genel sıkıntıların bertaraf edilmesi için uluslararası kuruluşlarla iş birliği içinde çalışmalar yapılacaktır.*” ifadeleri ile ileriye dönük planlama açıklanmıştır (MEB, 2015). Yine MEB tarafından yayınlanan 2019-2023 Stratejik Planlama yer alan “*Yabancı öğrencilerin eğitim ve öğretimine yönelik iş ve işlemlerin yürütülmesi*”; “*...ülkemizde geçici koruma altında bulunan yabancıların çocuklarının eğitim ve öğitime erişim imkânlarının artırılması*” gibi ifadeler yabancı çocukların eğitim politikalarına yönelik sürekliliğin göstergesi olabilmektedir (MEB, 2019).

Günümüzde her insanın sahip olduğu temel haklar bulunmaktadır. Fakat diğer tüm haklarını kullanabilmesi için insanların yaşamlarını sürdürüyor olması gerekmektedir. İnsanların hayatlarını sağlıklı bir şekilde devam ettirerek diğer haklarını kullanabilmesi noktasında sağlık hakkı diğer hakların ayrılmaz bir tamamlayıcısıdır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 25. Maddesinde sağlık hakkı şu şekilde yer almıştır: “*Her şahsın, gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır. Ana ve çocuk özel ihtimam ve yardım görmek hakkını haizdir. Bütün çocuklar, evlilik içinde veya dışında doğsunlar, aynı sosyal korunmadan faydalanırlar.*” (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, md.25).

Türkiye’de sağlık hakkı 1961 ve 1982 Anayasalarında yer almaktadır. 1982 Anayasasınının 56 maddesinde ise “*Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi*

geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.” ifadesi ile daha kapsamlı bir sağlık hakkı ve sorumluluk tanımlamasında bulunmuştur (T.C. Anayasası, 1982, md.56).

Anayasada da yer alan sağlık hakkının Türkiye’de bulunan geçici koruma altındaki kişiler için uygulanması ise çeşitli kanun, yönetmelik, genelge gibi yasal zeminler çerçevesinde düzenlenmiştir. 2011 yılında çıkarılan AFAD Yönetmeliği, 2013 yılında kapsamı genişletilen AFAD Genelgesi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Geçici Koruma Yönetmeliği, Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar AFAD-Sağlık Bakanlığı Protokolü, Göçmen Sağlığı Merkezleri/Birimlerine Dair Yönerge, Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Genelge gibi çeşitli düzenlemeler Suriyeli çocukların sağlık haklarının da güvence altına alındığının bir göstergesidir.

AFAD tarafından düzenlenen yönetmeliklerde ilk olarak kamplarda yaşamını devam ettiren Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimi mümkünken kamp dışında yaşayan Suriyeli sayısındaki artışla bu hizmet şeklinin yetersiz kalmasıyla, AFAD 2013/1 sayılı genelgesiyle kampların dışında yaşamını sürdüren Suriyelilerin sağlık hakkı çerçevesinde sağlık merkezlerine ya da hastanelere ücretsiz olarak başvurabilmelerini sağlamıştır (Erdoğan, 2015, s. 90- 91). 6203 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği 27. Maddesi geçici koruma altında bulunan kişiler için sağlık hizmetlerini düzenlemiştir. Buna göre “...sağlık hizmetleri geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında Sağlık Bakanlığının kontrolü ve sorumluluğunda yapılır veya yaptırılır. Geçici korunanlara sağlık hizmetlerine ilişkin olarak yapılan yardımlar Sağlık Bakanlığı koordinasyonunda yürütülür. Aşı ile koruyucu sağlık hizmetleri sunumunun gecikmeksizin ve sürekli uygulanabilmesi için geçici korunanların kimlik beyanı ve tespiti yapılarak, adres değişiklikleri ivedilikle Sağlık Bakanlığına bildirilir. Sınırı ilk

geçişlerinde ve acil durumlarda, henüz kayıt işlemlerini tamamlamamış olan bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılara, sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için kimlik bilgilerine göre işlem yapılır. Bu madde kapsamında sağlanacak temel ve acil sağlık hizmetlerine karşılık olarak sağlık hizmet sunucularına bir bedel ödenmesinin zorunlu olması halinde; Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan birim fiyatları geçecek veya daha düşük iskontoyu içerecek şekilde fiyat uygulaması yapılamaz. Aşılar hariç olmak kaydıyla bu madde kapsamına girenlere Sosyal Güvenlik Kurumunca bedeli karşılanmayan sağlık hizmetleri kapsamında sağlık hizmeti verilemez.” (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, md.27)

Çeşitli çalışmalar göstermektedir ki geçici koruma altında bulunan çocukların da dâhil olduğu üzere göçmenler; gerek göç süreci gerekse barınma yerlerindeki altyapı ve hijyen yetersizlikleri nedeniyle beslenme bozuklukları, çocuklarda büyüme ve gelişme gerilikleri, ishal, kızamık, sıtma, solunum yolu enfeksiyonları gibi bulaşıcı hastalıklar, kronik hastalıklar, depresyon, kaygı bozuklukları, uyku bozuklukları ve post-travmatik stres bozukluğu başta olmak üzere ruhsal sorunlar, diş sağlığı sorunları yaşamaktadırlar (Çalışkan ve Özcebe, 2013:585; Karadağ ve Altıntaş, 2010:56; Toksabay, 2010:13). Suriyeli çocuklar bağlamında sağlık hakkı çerçevesinde önemli bir diğer konu ise aşılamadır. Hem Suriyeli çocuklar hem de bulaşıcı hastalıklar açısından genel olarak çocuklar için aşılanmak önemlidir. Fakat AFAD’ın 2014 raporu göstermektedir ki kamp içerisinde yaşayan çocukların dörtte biri kamp dışında yaşayan çocukların ise neredeyse yarısı çocuk felcine karşı aşılanmamıştır. Kızamık aşısında ise bu durum, yine kamp içinde yaşayan çocukların dörtte biri, kamp dışında yaşayanlarınsa %40 ının aşılanmaması olarak karşımıza çıkar (AFAD, 2014, 98). 2017 yılında UNICEF raporunda Sağlık Bakanlığı; beş yaşından küçük mülteci ve göçmen çocuklara yönelik aşı kampanyasının üçüncü turunda 2500’den fazla aşı ekibiyle 20 ilde 376,000’den fazla çocuğun tarandığını, ancak 117,000 çocuğun kaçırıldığını açıklamıştır (UNICEF, 2017).

Suriyeli çocuklar açısından değerlendirildiğinde sağlık problemlerinde sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan sıkıntılar mevcut problemin büyümesine yol açmaktadır. Özellikle yasal

olmayan ailelerin çocuklarında daha fazla olmakla birlikte; yasal engeller ve endişeler, fiziki ulaşımda yetersizlikler, iletişimde dil engeli gibi faktörler sorunu büyütülmektedir. Ayrıca sağlık hizmetinden yararlanma süreci hakkındaki bilgisizlik bu aileleri sürecin dışına itmekte ve çocuklar sağlık hizmetinden faydalanamamaktadır. Bu noktada Göçmen Sağlığı Merkezleri (GSM) önemli bir aracı görevi üstlenmektedir. Suriyelilere koruyucu sağlık hizmetleriyle temel sağlık hizmetlerini daha etkin ve verimli bir şekilde sunabilmek, dil ve kültür bariyerinden kaynaklanan sorunları aşabilmek, sağlık hizmetlerine erişimi artırabilmek için bu kişilerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerde açılan GSM'ler, çocuk dâhil olmak üzere çeşitli poliklinik hizmetleri sunmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2022, <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/gocmen-sagligi-merkezleri.html>). Ayrıca DSÖ ve T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından DSÖ Mülteci Sağlığı Programı çerçevesinde yürütülen “Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sığınmacıların Sağlık Hizmetlerine Erişiminin Geliştirilmesinde SGDD-ASAM Desteği Projesi” ile Suriyeli sağlık meslek mensuplarına verilen eğitimlerle doktor ve hemşireleri Türk sağlık sistemine entegre ederek Suriyeli sığınmacıların kültür ve dil duyarlılığı göz önünde bulundurularak sağlık hizmetlerine erişimlerinin artırılması amaçlanmaktadır (Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, 2022, <https://sgdd.org.tr/projeler/gecici-koruma-altindali-suriyeli-siginmacilarin-saglik-hizmetlerine-erisiminin-gelistirilmesinde-sgdd-asam-destegi/>).

2.3. TÜRKİYEDE’Kİ SURİYELİ ÇOCUKLARA İLİŞKİN LİTERATÜR

Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli çocuklara ilişkin literatür oldukça geniştir. Bu bölümde Suriyeli çocuklara ilişkin literatür derlenerek temel haklara ve eğitime erişim, entegrasyon, önyargı, çocuk işçiler ve sosyal politikaları içeren alt başlıklar altında verilmiştir.

2.3.1. Temel Haklara ve Sosyal Haklara Erişim

Eğitim hakkının Suriyeli çocuklar için önemli bir temel hak olarak var olmasının yanında, bu çocukların başka temel ve sosyal haklara da sahip oldukları bilinmektedir. Bununla beraber literatürde yer alan çalışmalarda ise eğitim hakkının yanında; sağlık hakları, çocuk hakları, barınma hakları gibi diğer bazı temel haklara erişim ve bu hakların kullanımında sorunlar olduğu görülmektedir.

Şimşek (2018), 80 Suriyeli mülteciyle İstanbul, İzmir, Gaziantep, Hatay'da gerçekleştirdiği görüşmeler neticesinde Suriyeli göçmen çocukların haklara erişiminin eşit şekilde sağlanmasının, göç eden yetişkinler ve çocukların yerleştikleri toplum ile arasında köprü kurulmasının entegrasyonu kolaylaştırdığı ifade edilmektedir. Yine aynı çalışmada göçmen çocukların bu haklara eşit şekilde erişiminin sağlanması gerektiği; ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ırkçılığa karşı yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve medyanın birlikte hareket etmesinin önemli olduğu bildirilmektedir. Çalışma göç konusunda toplumsal farkındalığın artırılmasıyla birlikte mültecilerin ve çocukların eşit şekilde temel haklara erişimlerinin kolaylaştırılmasının mülteci çocukların ve mültecilerin sınıfsal farklılıkların ortadan kaldırılmasıyla toplumsal entegrasyonun daha kolay sağlanacağı ifade edilmektedir.

Gencer'in (2019) yapmış olduğu doktora çalışmasında, çocukların göç sürecinde ihtiyaç duyduğu gereksinimler, karşılaştıkları zorluklar ve çocuk haklarına erişimleriyle ilgili beklentiler ele alınmıştır. Çocuk haklarına erişim ile ilgili beklentiler, bunlarla baş etme süreci ve bu çocuklara verilecek destek hizmetleri tartışılan konular arasındadır. Çalışmada göç edilen ülkedeki din, dil, kültür, gelenek ve coğrafi benzerlik gibi özellikler, toplumsal kabulü ve karşılıklı uyum sürecini kolaylaştırmaktadır. Bu çalışmada Gencer zorunlu göçlerin; yerinden edilme, savaşta şiddet, istismar, yoksulluk, ayrımcılık, dışlanma, yeni ülkeye alışma zorluğunu içinde barındırması nedeniyle, yürütülecek çalışmalarda ekipler arası bir sosyal hizmet müdahalesinin gerekliliğini bunun göçmen çocukların sosyal uyumunu kolaylaştıracağı ifade edilmektedir.

İvrendi (2021)'nin çalışmasında, İstanbul Arnavutköy'de ikamet eden ve okula giden Suriyeli çocukların ve mültecilerin toplumsal boyutta sosyal uyumlarına ışık tutup göçmen çocukların yaşadıkları sosyal, ekonomik ve kültürel sorunları ortaya koyarak kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütlerinin yapabilecekleri entegrasyonu kolaylaştırıcı projelere katkı sağlanması gerektiği ifade edilmektedir. Bu çalışmanın önemli bir bölümünde Suriyeli göçmenlerin ve göçmen çocukların yaşadıkları sağlık, eğitim, barınma gibi temel haklarının karşılanmasındaki problemlere odaklanmaktadır.

Muazzez Harunoğulları da sınır kenti olarak ilk etapta göç akınından en fazla etkilenen şehirler arasında yer alan Kilis'te Suriyeli çocuk işçilerin sosyal ve ekonomik durumlarını incelemektedir. 62 Suriyeli çocuk işçi ile yapılan anket, görüşme ve gözlem yöntemleri sonucunda çocuk işçiliğini etkileyen unsurların ailelerin içinde bulunduğu yoksulluk, ebeveynlerin işsizliği, ailedeki birey sayısının fazla olması ve aileye maddi destek olma isteğinin belirleyici olduğu ortaya çıkmıştır (Harunoğulları 2016, s. 29).

2.3.2. Okul ve Eğitime Erişim

Suriyeli çocukların yaşadıkları zorluklardan biri de eğitime erişimdir. Suriyeli çocuklar arasında maalesef okullaşanlar arasında dâhi eğitim problemi devam etmektedir. Alan yazında yapılan bir çok çalışma ise bu sorunu nedenleri ile ortaya koymaktadır. Bu çalışmalardan biri de Kaya'ya aittir.

Kaya (2019) yapmış olduğu doktora tezinde Suriyeli öğrencilere yönelik hizmet veren geçici eğitim merkezlerinin (GEM) öğrenciler üzerindeki etkisini entegrasyon bağlamında incelemiştir. Bu merkezlerin Suriyeli öğrencilerin okul ve ev arasında yaşadığı kültürel şoku en aza indirdiği, bu merkezin öğrencinin okula uyumu noktasında öğrenciyi desteklediği belirtilmekle beraber, Suriyeli öğrencilerin geçici eğitim merkezlerinde yerli akranları ile iletişimde zorluk yaşadıkları ve çocukların entegrasyon hedefinin öğretmenler tarafından sağlanamadığı da tespit edilmiştir. Çalışma neticesinde sosyal uyum programlarının sadece mültecilere ve mülteci çocuklara değil, yerli kurumlar ve Türk öğrencilere de uygulanmasının daha faydalı olacağına ulaşılmıştır. Benzer bir konuda Avçı (2019)'nın 5-8

yaş arası 14 Suriyeli çocuğun yaşadıkları okul deneyimi üzerine yaptığı araştırmanın sonuçlarında ise bazı çocukların başarısız akademik deneyimleri olurken bazı çocukların da “Suriyeli” kimliği üzerinden dışlanmaya maruz kaldığı ve savaş ortamından kaçan çocukları bu durumdan olumsuz etkilendiği tespit edilmiştir.

Dezavantajlı konumda olan göçmen çocuklara eğitimde fırsat eşitliği sağlanmasının önemli olduğu bilinmektedir. Özer ve arkadaşları toplumsal uyum noktasında mülteci çocukların geldikleri ülkenin toplumuna uyum sağlayabilmelerinin temel yolunun eğitim kurumlarından geçmekte olduğunu belirtmektedirler. Böylece mülteci çocuklara tanınan eğitim fırsatları onları Türk toplumuna adaptasyonu kolaylaştıracağı gibi buldukları yerin ekonomik gelişmesinin de lokomotif olabilecekleri ifade edilmektedir (Özer, Gençoğlu, ve Suna, 2020).

Çocuklarını okula göndermeyen ailelerin çocuklarının hangi sebeplerle eğitime erişim sıkıntısı yaşadıkları sorusunu ele alan Büyükhan (2019), eğitime erişim sorunu yaşanmasına vesile olan sürecin ekonomik kaynaklı olduğu belirtmektedir. Bunun yanı sıra bazı ailelerin okul ve ortamın güvenlik yetersizliği sebebiyle çocuklarını okula göndermedikleri de Büyükhan’ın bulguları arasında yer almaktadır.

Mülteci çocukların eğitim sürecine dâhil edilmesi entegrasyon konusunda yaşanan problemleri azaltacaktır. Eğitim sürecinde göçmen çocukların yaşadıkları dil problemleri, çocuklar ve okul arasına mesafe koymaktadır. Ayrıca bu durum mülteci çocukların diğer öğrencilerle ve kendi öğretmenleriyle aralarındaki mesafenin artmasına da sebep olmaktadır. Mülteci çocukların diğer ev sahibi ailelerin, çevrenin ve diğer çocukların tavırlarıyla daha çok dışlanmaları da söz konusu olabilmektedir. Bu ayrışmaların ve dışlanmışlıkların bertaraf edilebilmesinin yolu, çocukların yaşadıkları ülkenin dilini öğrenmesinden geçmektedir.

Bu konuları kapsayan sayısız çalışmalar yapılmıştır. Eğitime erişim ve okullaşma konusunda yapılan çeşitli çalışmalar göstermektedir ki fiziki olarak okula erişim sağlayabilen Suriyeli öğrenciler açısından en önemli sorunlardan birini “dil” oluşturmaktadır. Muhammed Esat Altıntaş tarafından yayımlanan çalışmada din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretmenlerinin gözüyle Türk çocuklarla devlet okullarında öğrenim gören Suriyeli çocukların devlet

okullarındaki deneyimleri irdelenmektedir. Sınıflarında 2 ile 5 arasında değişen Suriyeli öğrenci bulunan 50 din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretmenleri ile gerçekleştirilen çalışmada Suriyeli çocukların eğitim sürecinde karşılaştıkları dil engeli ve etiketlenme, ötekileştirilme, şiddete uğrama, Türk ailelerinin olumsuz tutumları, öğretmenlerin yeterlilik problemleri, yaş farkları, ekonomik sıkıntıların suiistimali gibi toplumsal uyum problemlerine dikkat çekilmektedir (Altıntaş, 2018, s. 473-493). Yine İmad Şerif tarafından yüksek lisans tezi çerçevesinde gerçekleştirilen çalışma dil sorununa değinmektedir. Batman ilinde, lise düzeyindeki Suriyeli öğrencilere yönelik gerçekleştirilen bir anket çalışmasında eğitim sürecinde Suriyeli çocukların yaşadıkları dil problemi ve dilden kaynaklı iletişimsizliğin eğitimlerine etkisi ortaya çıkarılmıştır (Şerif, 2020, s. 62). Ayrıca aynı çalışma; okullardaki öğretmenlerin dil konusundaki yetersizliklerinin, müfredatın ve teknolojik imkânların da Suriyeli çocukların eğitim niteliğini etkilediğini ortaya koymuştur (Şerif, 2020, s. 62).

Çocukların sosyal uyumunu takip eden onların Türk toplumu ile sosyal uyumu kolaylaştıran ve bu konuda iyi uygulamaların da takipçileri olan Sosyal Hizmet Uzmanları önemli faaliyetleri yürütmektedirler. Şeyma Karakaya'nın yüksek lisans tezinde de ifade ettiği üzere; 16 sosyal hizmet uzmanı ile yapılan görüşmeler sonucu erken yaşta evlendirilme, çeşitli işlerde çalıştırılma, dil bariyeri ve çevreden gelen ayrımcılık sorunları Suriyeli çocukların okullaşmasında engel teşkil ettiği belirtilmiştir (Karakaya, 2020, s. xiii).

Şerif (2020)'in çalışmasında sosyal entegrasyon için dilin önemli olduğu gözlemlenirken aynı zamanda dilin sosyal yaşama uyum açısından da önemli bir etken olduğu vurgulanmıştır. Araştırmada okulların, çocuklara eğitim verilen yerler olmasının yanında bu çocukların yeni bir kültüre ve sosyal hayata uyumu için de elverişli yerler olduğu belirtilmiştir. Suriyeli öğrencilerin toplumla bütünleşmesi için ayrıca iş hayatına girişleri kolaylaştırılmalı ve bu çocukların sosyalleşmeleri amacıyla çeşitli sosyal faaliyetler geliştirilmelidir. Spor, gezi, sinema gibi faaliyetlerin organizasyonu da sosyal hayat için önemli bir yere sahiptir . Çalışmada Suriyeli öğrencilerin yerel topluma uyum sağlaması, akranlarıyla aralarındaki bağın güçlendirilmesi için dilin önemli bir fonksiyon olduğu belirtilerek eğitimin Suriyeli öğrencilerin ekonomik ve sosyal entegrasyonlarına da içerecek şekilde beraber ele alınmasının sosyal entegrasyon için önemli olduğu vurgulanmıştır.

Gökmen (2020)'in Bursa'da Suriyeli göçmenlerle yaptığı anket uygulamaları sonucunda Türkçe yetersizliğinin okullarda öğrencilerin eğitim görmesine büyük engel teşkil ettiği üzerinde durulmuş; Suriyeli öğrencilerin, öğretmen ve okul arkadaşlarıyla sağlıklı bir iletişim kurması, duygusal anlamda arkadaşlık kurabilmesi için de Türkçe yeterliliğinin önemli olduğunun altı çizilmiştir. Ayrıca elde edilen analizler neticesinde; Suriyeli öğrencilerin çevrelerindeki okulların yardımıyla, yaşadıkları topluma sosyal uyum konusunda daha fazla gelişim gösterdikleri görülmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin okullarına sosyal açıdan uyum göstermelerinin, yeni hayatlarına gösterdikleri uyumun ilk adımı olması sebebiyle büyük önem taşımaktadır. Ayrıca Suriyeli çocukların aidiyet kazanabilmeleri için ortak din, ortak kültür paydalarının ön plana çıkarılmasıyla kültürler arası kaynaşmanın sağlanabileceği ifade edilmektedir. Gökmen çalışmasında bazı ailelerin Türkçe öğrenmeleri sonucu asimile olacakları korkusu taşıdıklarını tespit etmiştir. Göçmen öğrencilerin hem eğitim sistemine hem yeni bir ülkeye uyum sağlamaları beklenirken çeşitli zorluklar yaşayan göçmen çocukların yeni bir topluma uyum sağlamaları ve bu toplumla sosyal ilişkiler kurabilmelerinin gelecekleri için uygun entegrasyon kurmak için önemli etkenler olduğu belirtilmiştir.

Şanlı (2019) yüksek lisans çalışmasında, Suriyeli çocukların eğitime entegrasyonu için yapılan çalışmalarda yaşanan sorunları ortaya çıkarıp bu sorunlara nasıl çözüm bulunacağı noktasında araştırma yapmıştır. Çalışmada en önemli sorunun dil farkı olduğu ortaya çıkmış, beraberinde kültürel uyum problemi ve aidiyet sorununun da belirgin bir şekilde gözlemlenmiştir. Buna yönelik çözüm önerisinin de birbiri ile kaynaşmış bir toplum yapısının sağlanabilmesi için okul ortamının da sağlanması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Nizamoğlu (2022) çalışmasında; mülteci çocukların dil bilmedikleri için dışlandıkları, kendilerini ifade edemedikleri, çevre ile iletişime geçemedikleri, ayrımcılığa maruz kaldıkları ve bunun da uyum sorununu beraberinde getirdiğini ifade etmektedir. Nizamoğlu çalışmasında çocukların okula uyum sağlamaları durumunda toplum yaşamına da uyum sağlayabilecekleri ifade edilmektedir.

Abay ve Güllüpinar (2020)'in çalışmalarında; öğretmen, öğrenci, ilçe milli eğitim yöneticileri, sendika yöneticileri ve Suriyeli gönüllülerden oluşan 45 kişiyle yapılan bir görüşme sonucunda Suriyeli çocukların temel sıkıntılarının, diğer çalışmalarda da olduğu gibi temel dil sıkıntısı olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla beraber çocukların derse adapte olamamaları; buna bağlı olarak çocuklarda başarısızlık, dışlanma, çeşitli ön yargılara maruz kalma ve okul kültürüne uyum sağlayamama gibi konularda sıkıntı yaşadıkları tespit edilmiştir. Çözüm önerisi olarak da Abay ve Güllüpinar, Türkçe dil kurslarının artırılması, farklı programların uygulanması ve eğitimleri sürecine uzman desteğinin verilmesi gibi öneriler ortaya sürmüştür. Sosyalleşme önerilerine de ağırlık verilerek Suriyeli çocukların Türk toplumu ile sosyalleşme uyumunun gerçekleşmesi için kolaylıklar sağlanması gerektiği ifade edilmektedir.

Şahin (2020)'in çalışmasında Suriyeli göçü sonrasında gündemde gittikçe fazla yer alan mültecilik, mülteci çocuklar gibi kavramların yanı sıra Suriyeli çocuklara Türkçe eğitimi konusunda entegrasyon süreci incelenmektedir. Göç çerçevesinde kavramlar tartışılarak Suriyeli çocuklar bağlamında eğitim sistemine entegrasyon sürecinde bu kavramların etkilerine odaklanılmaktadır. Çeşitli sorunlara ve karşılaşılan güçlüklerle de yer verilen çalışmada çözüm sunma açısından evrensel eğitim stratejilerine de yer verilmektedir (Şahin, 2020, s. 377).

Koşak (2022, s. 168) çalışmasında Suriyeli çocukların dil bilmemelerinden kaynaklı sıkıntılar yaşadıklarını, bunun da iletişim sorununa vesile olduğu, akademik düzeyde meydana gelen yetersizliklerin çocukları başarısız kıldığı, maddi yetersizlikler içinde olan çocukların eğitimde entegrasyon konusunda zorluklar yaşadıkları, bunların da çocukların sosyal uyum noktasında toplum ile entegre olamamalarına sebep olduğunu bildirmektedir.

Özer ve diğerleri (2020, s. 305-315) çalışmasında eğitimde eşitsizlikleri azaltmak için yürütülen projelerin çoğaltılması ve bu projelerin iyileştirilmelerinin sağlanmasının önemli olduğunu dile getirerek projelerin birbirlerine etkilerini de izleyerek Türkiye'de eğitim alanında eşitsizliklerin azaltılacağı ifade etmiştir. Göçmen öğrencinin başarısına etki eden sosyo ekonomik ve kültürel farklılıklar ve okul dışı diğer faktörlerden kaynaklanan olumsuz

etkilerin azalmasıyla göçmen çocukların Türk toplumuyla sosyal uyumun kolaylaşacağı ifade edilmektedir.

Aykut (2019)'un çalışmasında, ülkemize yerleşen Suriyeli çocukların göç öncesi bir sürü sorunla karşılaştıkları, savaş sonrasında ise mülteci çocukların geldikleri yerlerde yoksunluk ve dil engeli sebebiyle sosyal uyum sıkıntısı yaşadıkları belirtilmektedir. Bu çocuklar ailelerine yardım etmek için erken yaşta çalışmaya başlamışlardır. Bu durumdan çocukların psikolojik durumlarının etkilendiği düşünülmektedir. Elde edilen analizlerden yola çıkılarak yaşam doyumu yetersizliği yaşayan bu çocuklarla ruh sağlıkları ve diğer psiko-sosyal çalışmaların yaygınlaşması gerektiğini belirtmiştir.

Küçükduveyki (2019)'nin 299 çocuk ile gerçekleşen yüksek lisans çalışmasının sonucunda Suriyeli öğrencilerin öğretmenleri ile iyi oldukları, öğretmenlerinin kendi kültürlerine saygı duydukları, katılımcı öğrencilerin çoğunun Türkçe konuşurken kendini yetersiz hissettikleri, kendilerini okulda yalnız hissettikleri, dersi uyuyarak dinledikleri, öğrencilerin çocuğunun davranış bozukluğu yaşadıkları belirtilmiştir. Buna karşı alay edilme, isim takma gibi davranışlara çoğu öğrencinin maruz kaldığı gözlemlenmiştir. Bu çalışmada (14-16 yaş aralığında olduğu tespit edilen) liseye devam eden öğrencilerinden oluşan çocukların aile yapısına bakıldığında; çoğunun kalabalık ailede yetiştiği, çoğu ailede kronik hastalıkların bulunduğu tespit edilmiştir. Ailelerin Altındağ'a yerleşmelerinin sebebinin iş ve eğitim olanaklarının fazla olmasından kaynaklandığı, çocukların kendilerine ait odalarının olmadığı, çoğunun çalışma odasının bulunmadığı tespit edilmiş olup bütün bu etkenlerin, bu şartlara haiz olmayan Türk aileleriyle iletişimlerini zorlaştırdığı belirtilmiştir.

Tatlıcıoğlu (2019) Suriyeli çocukların yaşam standartlarını inceleyerek yaşam standartlarının desteklemesi için çözüm önerileri üretmek amacıyla yapılan çalışmada da Suriyeli çocukların en temel sorun yaşadığı etkenin ülkenin dilini bilmemesi olarak göstermektedir. Türkçeye hâkim olamayan, yazma becerileri olmayan çocukların toplumsal uyum süreci zorlaşmaktadır. Çocukların sahip oldukları sosyal ekonomik düzey, yaşadıkları konutların elverişsizliği, kız çocukları için erken evliliklerin fazla olmasıyla bu çalışmada göçmenlik

durumunun çocukların geleceğinde risk teşkil ettiği; bu nedenle de Suriyeli çocukların ulusal ve uluslararası koruyucu, önleyici bir projeye gereksinim duydukları söylenmektedir.

Yalçın (2017, 2010) çalışmasında sığınmacı çocukların kültürleşme noktasında eğitimin önemli olduğu, eğitime dâhil olamayan mülteci çocukların ülkelerine geri gitmek istedikleri, sosyal uyumu etkileyen en önemli etkenin dil meselesi olduğu, eğitim konusunda yaşanan sorunlar, İstanbul kentinin kendine münhasır zorlukları, kalabalığı, trafik sorunu, mülteci çocukları tedirgin eden problemler olduğu belirtmektedir.

Okul Yaşamına Uyumda Öğretmenin Rolü

Arslan ve Ergül, 27 öğretmen ile gerçekleşen çalışmada öğretmenlerin perspektifinden mülteci öğrencilerin uyum ve eğitim süreçlerinde yaşadıkları sorunları inceleyerek bu çalışmada en çok Türkçe dil yetersizliğinden kaynaklanan uyum ve eğitim problemleri yaşandığına dikkat çekmişlerdir (Arslan ve Ergül, 2022, s. 1).

Diğer bir çalışmada ise 35 öğretmen ve 42 Suriyeli öğrenci ile eğitim süreci içerisinde Suriyeli öğrenciler ve öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar incelenmiştir. Saklan ve Karakütük tarafından gerçekleştirilen bu araştırmaya göre dil-kültür farklılığı; ekonomik koşullardan kaynaklanan sorunlar, uyum sağlamada yaşanan sorunlar, disiplinden kaynaklanan sorunlar, ön yargı ve ayrımcı davranışlara ilişkin sorunlar olmak üzere çeşitli başlıklar ile eğitime erişimde karşılaşılan problemlere değinilmiştir (Saklan ve Karakütük, 2022, s. 56-59).

Öğretmenlerin eğitim sistemindeki önemini ortaya konulması bakımından önemli bir çalışma da Saklan ve Karatürk (2022) yapılmıştır. Bu çalışmada öğretmen ve Suriyeli öğrencilerle çalışma yürüten araştırmacılar; Suriyeli öğrenciler açısından dil ve kültür, eğitim sürecine uyum sağlama, ayrımcı davranışlarla karşılaşma, disiplin sorunları ve ekonomik etmenler konuları önplana çıkarken öğretmenler sınıf yönetimi, ders araç-gereci eksikliği ve disiplin konularına dikkat çekilerek öğrencilerin etkilenme dereceleri değerlendirilmiştir (Saklan ve Karakütük, 2022, s. 51).

Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rolü

Karakaya (2020) yüksek lisans tezinde, Türkiye’de yaşayan Suriyeli çocukların okullaşması konusu ele alınmış ve okul-sosyal hizmet bağlamında ilişki sürecinin nasıl devam ettiği çeşitli çözüm önerileri ile gösterilmiştir. Bu araştırmada çalışan 16 sosyal hizmet uzmanı ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu çocukların sorunlarının erken yaşta evlendirme, çalıştırılma, dil engeli ve ayrımcılık olduğu bilinmektedir. Bu problemlerle baş edebilmek için çocuk koruma çalışmaları, psikosozal hizmetler, çocuk haklarının kazanılması ve okullaşma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada çocukların okula devamının sağlanması için sosyal hizmet müdahalelerinin yapılması gerektiği, okula devam takibi, mülteci öğrencilerin okul iklimine adapte edilmesi, Suriyeli ailelerin evlerinin tespit edilerek gerekli yardımların yapılması, Suriyeli öğrencilerin Türk Toplumunu ile sosyal uyumu kolaylaştıracağı ifade edilmektedir.

Solmaz (2018) doktora çalışmasında, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin bulunduğu 18 okulda toplam 1.770 öğrenci üzerinde yapılan çalışmada; sığınmacı çocukların sağlıklarının korunması, bunlara alanda uzmanlık hizmetinin verilmesi, bu çocuklara ve ailelerine güvenli yaşam alanlarının sunulması, her türlü sosyal, kültürel ve psikolojik desteğin verilmesi gerektiği belirtilmektedir (S, 62-63).

Kategorileştirilmiş eğitim birimleri (GEM, özel sınıflar vb.) yerine bütünleştirici ve kapsayıcı devlet okullarında eğitimin teşvik edilmesi de önem taşımaktadır (UNESCO, 2015, s. 101). Bunun için eğitim gören her çocuğun eşit ve adil bir şekilde katılımının sağlanması, çalışma olanağının tanınması, sosyal çevreye erişiminin sağlanması, müfredata uyumunun maksimum düzeyde sağlanması önemli görülerek dışlanmış mülteci çocukların eğitim aracılığı ile hem toplumsal dışlanmışlığın azalmasına hem de bu çocukların uyum sürecinde desteklenmesine etki ettiği belirtilmektedir (Sakız, 2016, s. 67-77).

Çalhan (2020)’ın yaptığı çalışmada, 13-18 yaşları arasında bulunan ve Darıca’da ikamet eden Suriyeli çocuklardan oluşan bir çalışma grubu belirlenmiş olup bu çocukların yaşadıkları travmalar, güçlükler, karşı karşıya kaldıkları zorluklar ve trajediler sonrasında topluma

kolayca adapte olabilmeleri adına dayanıklılık kavramı test edilmektedir. Bu çalışma neticesinde görüşme sağlanan Suriyeli çocukların toplam dayanıklılık skorları, eğitimde geçirilen süre, anne ve babanın eğitim durumu, cinsiyet gibi demografik ölçülere bağlı olarak değişse de, bu çocukların dayanıklı bir birey oldukları tespit edilmiştir. Sığınmacı çocukların dayanıklılık göstergeleri tespit edildiği için bir ilk çalışma olarak literatüre girmiştir (Çalhan 2020, s. 285-290).

2.3.3. Entegrasyon

Entegrasyon, göçmenlerin göç ettikleri ülkede sorunsuz yaşamalarının ön koşuludur. Entegrasyon sağlanamadığında göçmenler ve göçmen çocukları ve ev sahibi toplum açısından gelen göç bir sorun alanı oluşturacaktır. Bu nedenle göç çalışmalarında çok sayıda entegrasyon çalışması yer almaktadır. Entegrasyonun nasıl sağlanacağı konusunda ise farklı araştırma bulguları vardır. Bunlardan biri çocuk entegrasyonun yerel yönetimlerin çalışmaları ile artırılabilirliği yönündedir. Örneğin Aygün-Memişoğlu (2021) tarafından yapılan çalışmada Suriyeli ebeveynlerin ve çocuklarının entegrasyon süreçlerinde yerel yönetimlerin ve onlarla birlikte çalışan diğer kurumların faaliyetlerinin önemli bir yeri olduğu, bu sürece olumlu katkı sağladıkları görülmektedir.

Belediyelerimizin entegrasyon politikalarındaki yerleşme ve yönetim sayesinde merkezi yönetime göre kolaycı ve verimli çözüm sunduklarını ortaya koyarken mültecilerin ve sığınmacı Suriyeli çocukların okul yaşamlarında öğretmenleri, okul arkadaşları ve okul yöneticileri ile olan iletişimleri de entegrasyon süreçleri açısından önemli olduğu belirtilmektedir.

Suriyeli çocukların entegrasyonları konusunda yapılan çalışmalarda Suriyeli çocukların okula uyumları en sık ele alınan konular arasında yer almaktadır. Koşak ve Atasoy'un (2022, s.171-172) yaptıkları çalışmalarında Suriyelilerin temel eğitim sistemine entegrasyonu süreçlerinde Şanlıurfa'da görev yapan okul yöneticilerinin karşılaştığı sorunları tespit etmek ve karşılaşılan sorunlara ilişkin okul yöneticilerinin başvurdukları çözüm yollarını incelemişlerdir. Çalışmalarına Şanlıurfa'da ilkokul ve ortaokul kademesinde bulunan 6 farklı

okulun okul yöneticilerini (ilkokuldan 9 okul yöneticisi ve ortaokuldan 9 okul yöneticisi) dâhil etmişlerdir. Bu çalışmanın temel sonuçlarından biri Suriyeli mülteci çocukların temel eğitim sistemine entegrasyonları sürecinde okul yöneticilerinin de sorunlar yaşadıkları ve bu sorunlar içinde en çok karşılaştıkları sorunun Suriyeli çocuklarla iletişim kurmak olduğudur. Diğer sorunlar arasında ön plana çıkanlar ise Suriyeli çocukların akademik yönde yetersiz olmaları, okula uyum sorunu yaşamaları gibi sorunlardır. Çalışma sonunda ise Suriyeli öğrencilerin Türkçesiyle ilgili yeterliliğin sağlanması, oyun temalı faaliyetler düzenlenerek hem Suriyeli hem Türk öğrencilerin kaynaştırılması okul iletişim ve uyumunu arttırmak adına okul içinde ve dışında sosyal etkinlikler düzenlenmesi, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından uzun vadeli etkili politikalar geliştirilmesi ile Suriyeli göçmen toplulukların Türk toplumuna uyumları kolaylaştırabileceği konusunda öneriler getirilmiştir (Koşak ve Atasoy, 2022, s. 171-172).

Yıldırım ve Dinler'in (2021) çalışmalarında Suriyeli kent mültecilerinin Türk toplumuna entegrasyonunda en büyük sorununun dil farklılığı ve etkileşimsizlik olduğunu saptamışlardır. Çalışmada kadın mültecilerin sosyalleşmesinin büyük önem taşıdığı, bu nedenle kadın istihdamına büyük önem verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Suriyeli kadın göçmenlerin istihdamda yer alması gerektiği ifade edilerek düşük eğitime sahip olmanın zorluklarına değinilmiştir. Çalışmada kültürel değişime sebep olacak projelerin olmaması nedeni ile kadınları ve çocuklarını sosyal entegrasyondan uzaklaştıkları tespit edilmiştir (Yıldırım ve Dinler, 2021).

Suriyeli çocukların okul yaşamına entegrasyonda yaşadığı sorunların azaltılması ve sorunların giderilmesi konusunda yapılan bir başka çalışma da Akar (2021)'ın Suriyeli çocukların Türk Eğitim sistemine entegrasyonu konusunda yaptığı çalışmadır. Bu çalışmada Suriyeli çocukların göç ettikten sonra yaşadıkları uyum süreci ve bu süreçte yaşadıkları sosyal kültürel ve ailesel sorunlar tespit edilmiş, bu sorunlara karşı mücadele kapsamında Millî Eğitim Bakanlığı ve Avrupa Birliği Türk Delegasyonu koordinesinde yürütülen Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PIKTES) kapsamında yapılan faaliyetler savaş ve felaketlere maruz kalan çocuklar ile ilgilidir. Çocukların psikolojik sorunlara daha açık olduğu, yoğun adaptasyon sorunu

yaşadıkları, yaş olarak daha büyük çocukların savaştan daha çok etkilendikleri, yaş olarak büyük olan kızların stres sayısının yüksek olduğu, erkek çocukların ise daha agresif davranış sergiledikleri gözlemlenmiştir. Krizle mücadele kapasitesinin artırılması ifade edilirken mülteci çocuklarının aileleri tarafından desteklenmesi gerektiğini, yeni bir sosyal çevre ve entegrasyon sürecinin rahat olması için yoğun dil faaliyetlerinin yapılması gerektiğini, yaşam boyu öğrenmeyi hedefleyen (PIKTES) uygulamasının önemli olduğu vurgulanmaktadır. Okul çağında çocukların adaptasyonun bütün birimlerce desteklenmesi gerektiği, okul çağındaki çocukların adaptasyon programına dahil edilmesinin adaptasyon süreci kolay kılacağı ve adaptasyon sürecinden kaynaklı sorunların önüne geçilebileceği ifade edilmiştir.

Suriyeli çocukların toplumla uyumları konusunda yapılan çalışmalar ve çocukların eğitim süreçlerinde uyumu etkileyen unsurların neler olduğu ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Örneğin, Şimşek (2021) yüksek lisans tezinde İstanbul'da Suriyelilerin fazla bulunduğu Sultanbeyli ilçesinde, ciddi boyutlara varan mülteci krizlerini en aza indirmek için çocukların ve kadınların topluma uyumunu sağlamak gayesiyle karşılaşılan problemleri ele alarak Suriyeli çocuk ve kadınların topluma uyumları için ne yapılması gerektiği hususunda uzun vadeli uyum planlamasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada, ülkedeki iç savaş nedeniyle eğitimi yarım kalan çocukların, göç ettikleri ülkede geçim sıkıntısıyla baş başa kaldıkları için eğitimlerini yarım bırakıp çalışmak zorunda kaldığı belirtilmektedir. Mültecilerin yabancı dil öğrenimine eğilimleri olmaları, onların topluma adapte olma isteklerinin olması ve toplumda var olma isteklerinin bir göstergesidir. Çalışmanın sonucunda ise çocukların sosyal etkinliklere aktif olarak katılmaları sayesinde o topluma kolay bir adaptasyon sağlayacakları ifade edilmektedir.

Bezci ve diğerleri (2020) İstanbul, Hatay, Kilis Gaziantep ve Şanlıurfa'da il-ilçe ve barınma merkezlerinde 28 katılımcıyla gerçekleştirdikleri çalışmada entegrasyon sürecinde temel unsurun Türkçe öğrenimi olduğu, geçici barınma merkezlerindeki şartların durumu olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Çalışmalarında Suriyeli çocukların Türk toplumu ile sosyal faaliyetlerin uyumunun gerçekleştirilebilmesi için geçici eğitim merkezlerinin fiziksel şartlarının iyileştirilmesi, uygulamaların ve politikaların Suriye kökenli eğitimcilerin de dâhil olması, aynı zamanda mahallelerdeki gettolaşmanın önüne geçilmesi gerektiği belirtilerek

Türk halkı ile sınırlı temasta bulunan Suriyelerin Türk öğrencilerle iletişimde olmamasının kötü etkisine değinmişlerdir.

Yıldırım (2019, s.726), tarafından gerçekleştirilen çalışmada Suriye ile sınır olması nedeni ile Suriyeli göç akınından daha fazla etkilenen Türkiye’de göç sonrası entegrasyon sürecinde sivil toplum kuruluşlarının rolüne bakılmaktadır. Bu kapsamda STK’ların bu süreçte nasıl yer aldıkları irdelenmektedir.

Şimşek (2019, s. 10-32)’in çalışmasında UNICEF verileri ele alınarak Türkiye’de 3,6 milyon Suriyelinin içinden 6045’inin okula kayıtlı olduğu, 400 bin çocuğun hâlâ eğitime erişemediği belirtilmektedir. Bu çalışma aynı zamanda Suriyeli mültecilerin temel haklara erişimde yaşamış oldukları sıkıntıların mülteci çocuklarının da eğitime erişimini olumsuz etkiyeceğini göz önünde bulundurmaktadır. Mültecilerin ve göç alan toplumun bireyleri arasında sosyal köprülerin oluşturulmasında sivil toplum kuruluşları ve mülteci derneklerinin de desteklenmesinin mülteci çocukların eğitime erişimlerinin ailelerinin entegrasyon süreçleriyle ilintili olduğundan halk temelli entegrasyon politikalarının oluşturulmasının uygun olduğu ifade edilmektedir.

Kuhlman (1991, s. 1) çalışmasında ekonomik entegrasyon için bir model tasarlamaktır. Fakat bu genel bir entegrasyon sürecinin yalnız bir yönü olarak görülmektedir. Göç ve kültürleşme teorisi üzerine eleştirel bir tartışma sonucunda entegrasyonun bir tanımı ileri sürülmekte ve kapsamlı bir entegrasyon modeli özetlenmektedir.

Suriyeli çocuklar ve entegrasyon konusunda dikkat çeken bir diğer başlık psikolojidir. Suriyeli mülteci çocuklar, zorunlu göç de olmak üzere, ülkelerinde belirli şiddet olayları neticesinde göç etmek durumunda kalmışlardır. Bu durum çocuklar üzerinde ayrıca incelenmesi gereken bir psikolojik durum ile buna bağlı uyum sorunlarının değerlendirilmesine de neden olmaktadır. Maruz kalınan şiddet olayları ve buna bağlı farklı bir ülke ve kültürde büyüme, eğitim alma sürecinin çocuklar üzerindeki etkisi kaçınılmazdır. Hem kendi içlerinde yerleşen psikolojik durum hem de toplum tarafından maruz kalılabilecek ötekileştirme, çocukların eğitim sürecinde önemli bir soruna işaret etmektedir. Bütün bu sorunlar aynı zaman da uyum sorunlarını da berabeberinde getirmektedir. Aykaç

vd. (2022, s. 427) yaptıkları çalışmada; gündelik hayatında, okulda ve sokakta göçmenlerin yerli halkla karşılaşacağı sivil entegrasyon süreçlerinde Türkiye'nin kendine ait bir bütünleşme politikasının olduğu bilinmektedir. Bununla beraber; entegrasyon, uyum ve çok kültürlülük politikaları belirlenirken göçmenlerin bu ülkenin geleceğindeki yerinin iyi anlaşılması gerektiği için dayanışma, kardeşlik, birlik ve beraberlik sağlanarak entegrasyonun daha kolay sağlanacağı ifade edilmektedir.

2.3.4. Psikolojik Durum

Öztürk (2017, s. 1) 6-12 yaş aralığındaki 100 Suriyeli göçmen çocuğun öfke ve sosyal uyum düzeylerinin ortaya çıkarılması yönünde yaptığı çalışmada, Suriyeli çocukların öfke düzeylerinin ortalamaya yakın olduğu, çocukların sahip olduğu çeşitli duygusal sorunlar, dikkat eksikliği, aşırı hareketlilik gibi özelliklerin normal; davranışsal özelliklerin ise sınırlı olduğu sonucuna varmıştır.

Dışlanma konusunda yapılan bir diğer çalışma ise Kağnıcı (2017)'ya aittir. Kültürel uyum noktasında Suriyeli mülteci çocukların sosyal uyum sağlayabilmeleri için kendi okullarında görev yapan rehberlik ve psikolojik alanda görevli öğretmenlere büyük bir görev düştüğünü ifade etmektedir. Kağnıcı çalışmasında, aday öğretmenlerin Suriyeli öğrencileri kendi öğrencileri gibi görmedikleri ve sınıf ortamında bu öğrencileri dışladıklarını ifade ederek Türk ailelerin de bazen bu şekilde davrandıklarını ve bu durumun Suriyeli öğrencileri hem okula hem de Türk toplumuna uyumu zorlaştırdığını belirtmektedir.

Yine bu konuda çalışma yapan Şahin (2020) çalışmasında, Suriyeli mülteci çocuklar örneği üzerinden Suriye'de savaştan etkilenen çocukların sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çeşitli stratejilerden ve çalışmalardan bahsederek uyum problemi yaşayan çocukların ruh sağlığı müdahalelerin yapılmasını, göçmen çocukların yaşayabileceği uyum problemleriyle ilgili öğretmenlerin bilgilendirilmesini, özellikle mülteci çocuklara yönelik ön yargılı olan öğretmen ve yöneticilerin öfke kontrollerinin sağlanmasını, eğitsel tiyatro etkinliklerinin yaygınlaştırılmasını önermektedir. Aynı çalışmada Türkçe derslerinin sevdirmesi, ders içeriklerinde gerek öğrencilere edebi bir zevk

kazandırılması gerekse millî ahlakî değerlerin ve evrensel değerlerin kazandırılması noktasında Suriyeli mülteci çocukların Türk vatandaşı tarafından kabul düzeyinin artırılması, mülteci çocuklara Türkçe öğretilirken onların ekonomik ve sosyokültürel şartları ele alınarak özel bir eğitim programı yapılması gerektiği böylece mülteci çocukların Türk toplumuyla sosyal uyumun gerçekleşeceği belirtilmektedir.

Sever (2020, s. 1) Suriyeli mülteci çocukların eğitim durumu ve sosyal uyum örnekleri çalışmasında, Suriye’de meydana gelen savaş sonrasında 9-17 yaş aralığındaki Suriyeli mülteci çocukların eğitim durumu ve sosyal uyum süreçleri incelenmiştir. Bu çalışmada mülteci çocukların içinde bulunduğu toplumla etkileşime girerek çocukları kendi öz kültüründen tamamen soyutlanıp unutturmadan geçmişleriyle bağını koruduğu ifade etmektedir. İyi bir vatandaş olarak yetiştirilmelerini destekleyerek mülteci çocukların Türk Devletinin onlara tanımış olduğu eğitim hakları sayesinde iletişim kurabilmeyi kolaylaştırmak adına ana dilimizi öğretmek mülteci çocukların kendilerini topluma ait hissetmelerini sağlayıp Türk toplumuyla sosyal uyum noktasında avantajlar elde etme yolunu açacakları belirtilmektedir.

Sağın ve Güllü (2020) Suriyeli öğrencilerin okullara uyum süreci, sportif etkinliklerin rolü çalışmasında göçmen öğrencilerin ülkenin hem sosyal yapısına hem de eğitim sistemine entegre olmasını önemli görerek nitelikli bir eğitim çalışmasıyla Suriyeli çocukların ülkenin sosyal, kültürel ve iktisadi yaşamına dâhil olma imkânı bularak çocukların sosyal hayat uyumunu kolaylaştıracağı belirtilmektedir. Duygusal, sosyal ve toplumsal açıdan çocukların buldukları ortama uyum sağlamalarını kolaylaştıracak en önemli etkenlerden birinin de spor olduğu ifade edilmektedir. Aynı çalışmada sporun toplumlarda yer alan bireylerin birbirleriyle sosyalleşmesini dayanışma ve işbirliğini geliştirme konusunda sportif etkinliklerin etkinlik derecesinin etkisinin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Sportif etkinliklerin içerisinde bulunan çocukların zihinsel, bedensel gelişimlerini desteklediği gibi sporun aynı zamanda iletişim ve dayanışma noktasında bu çocukların sosyal becerilerini paralelde yükselteceği ve mülteci çocukların aynı zamanda hem sosyal çevresine uyumlu hem de topluma karşı aidiyet duygusunu da artıracığı ifade edilmektedir.

Dilek Kağnıcı (2017, s. 1768) en fazla Suriyeli göçmene ev sahipliği yapan ülkeler arasında Türkiye'nin yer aldığını ifade ederek gelecekte bu göçmenlerin Türkiye'de kalıcılıklarının altını çizip özellikle göçmen çocukların sağlık, eğitim, barınma gibi evrensel temel haklar çerçevesinde değerlendirilmesigerektiğini savunmaktadır. Hem GEM (Geçici Eğitim Merkezi) hem de özel ve devlet okulları aracılığı ile eğitimi sağlanan Suriyeli çocukların, psikolojik durumunu ön plana çıkaran Kağnıcı, uyum sürecinde okullarda görev alan psikolojik danışmanların rol ve sorumluluklarına dair bir çalışma sunmaktadır (Kağnıcı, 2017, s. 1768).

2.3.5. Ön Yargı ve Dışlanma

Suriyeli öğrenciler kadar önemli bir nokta da Türk öğrencilerin uyumu ve kabullenme durumlarıdır. Akdeniz'in (2018) yılında Şanlıurfa'da lisede eğitim gören 211 mülteci, 489 Türk öğrenci olmak üzere toplam 700 öğrenci ile gerçekleştirdiği çalışmasında öğrencilerin cinsiyet ve sınıf değişkenleri incelemiştir. Çalışmada cinsiyet değişkeni çerçevesinde Suriyeli mülteci öğrencilerde ayrışma ve entegrasyon açısından anlamlı farklılıklar bulunurken asimilasyon ve marjinalleşme düzeyi ortalamaları arasında cinsiyetleri açısından anlamlı bir farklılık olmadığı; aynı zamanda sınıf düzeyinde de anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Türk öğrenciler açısından bakıldığında ise sınıf ölçütünde kabullenme, ayrışma ve entegrasyon seviyeleri açısından anlamlı farklılıklar bulunurken dışlama seviyesi açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bunun yanı sıra kız öğrencilerin kabullenme, ayrışma ve uyum sağlama (entegrasyon) düzeyleri erkeklere göre daha yüksek bulunurken erkeklerin mültecileri dışlama düzeylerinin kadınlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Suriyeli mültecilerin Türkiye'de kalış süresinin uzaması, istihdam ve iş noktasında yaşanmaya başlayan sıkıntılar, çevre kirliliği ve salgın hastalıklar, ev fiyatları ve kiralardaki artışlar, mültecilere vatandaşlık verilmesi konusunun gündeme gelmesi ve bu bağlamda toplumun huzur ve düzeninin bozulma endişesi Suriyeli mültecilere bakış açısını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sebeplerden Türk öğrenciler, mülteciler ile arasına mesafe koymaya başlamışlardır (Akdeniz, 2018, s. viii).

Suriyeli göçmen çocukların göç sürecinde ve sonrasında yaşadıkları problemlere odaklanan Yenen ve Ulucan, mültecilere yönelik çalışan çeşitli kurum ve kuruluşlarda görev alan psikolog, sosyolog, yönetici ve eğitimcilerle bir çalışma gerçekleştirmişlerdir (Yenen ve Ulucan, 2020, s. 292). Bu araştırmalarının sonucunda çeşitli veriler elde edilmiştir. Göç süreci sonrasında mültecilerin en çok yaşadıkları ailevi sorunlar, eğitim sorunları, dil engeli, sağlık sorunları, ekonomik sorunlar, ayrımcılık, psikolojik sorunlar, suça sürüklenme gibi temel sorunlara rastlandığı belirtilmektedir (Yenen ve Ulucan, 2020, s. 298-301).

Suriyeli çocuklarının okul yaşamında yalnızlaşması ve bu çocukların dışlanması ile ilgili yapılan çalışmalar entegrasyon açısından alana önemli katkı sağlamaktadır. Bu çalışmalardan biri Sinan (2019) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada, Türkiye’de ilkökula devam eden Suriyeli çocukların 3-4 yaşındaki akran yaşlıları incelenmiştir. Araştırma neticesinde Suriyeli ve Türk öğrencilerin daha çok kendi cinsiyetinden akranlarını tercih ettikleri tespit edilmiştir. Suriyeli ve Türk öğrencilerin karşılıklı olarak birbirlerini tercih etmedikleri, Suriyeli kız öğrencilerin erkeklere göre daha dışlayıcı olduğu ve Türk öğrenciler tarafından Suriyeli öğrencilerin çoğunun, Suriyeli sınıf arkadaşları tarafından da tercih edilmedikleri tespit edilmiştir.

Mülteciler dezavantajlı grup olmaları sebebiyle bu sosyal gruba yönelik geliştirilecek politikalarda hassas davranılması ihtiyaca göre politika üretilmesi önemlidir. Sakız’ın (2016, s. 67) çalışmasında belirttiği gibi toplumsal olarak dışlanan engelli, gelir düzeyi düşük vs. çocuklar açısından okula erişim ve yeterli eğitimi almaları çok daha önemlidir. Fakat sadece okula kayıt olmak bu durumdaki çocuklar açısından yeterli olmamaktadır (UNESCO, 1994, s. viii).

Çelik (2018) yüksek lisans çalışmasında Türkiye’de bulunan 5-17 yaş aralığındaki Suriyeli çocukların eğitimlerine yönelik yapılan çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmada, Millî Eğitim Bakanlığının yapmış olduğu çalışmada Suriyeli çocuk nüfusun, okullandırılan Suriyeli çocuk sayısının ve bu çocukların eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların yeterli olmadığı kanısına varılmıştır. Bu çalışmada Türk eğitim sistemindeki çok kültürlü yapı ve bütünleştirici eğitimin yokluğu Suriyeli öğrencileri etkilemiş ve etkilemeye devam etmiştir. Bunun için

Türk eğitim sisteminde Suriyeli çocuklara yönelik öz yeterlilik, hem dünyaya hem kendi geleceğine yönelik olumsuz davranışların kaçınmaya, erken evlilik, çocuk işçiliği ve marjinal gurupların tehlikelerinden, dışlanmışlık duygularından kaçınabilmelerinin Türk toplumu ile sosyal uyumu kolaylaştırabileceği dile getirilmektedir (Çelik, 2018, s.131-132).

Yaman (2017) uyum ve ötekileşme ayrımında Suriyeli sığınmacılar çalışmasında sığınmacıların % 89'unun kamplar dışındaki alanlarda konuşlandıkları ve entegrasyon/uyum sürecinin bu durumdan olumsuz etkilendiği belirtilerek “getto” yapılanması içerisinde olan çocukların eğitimden oldukça uzak oldukları düşük gelirli dışlanmışlık hissine de kapılmış olmaları sebebiyle belli sorunları yaşayarak bu çocukların büyükleri orta uzun vadede yeni güvenlik risk ve sorunlarının da ortaya çıkmasıyla birlikte Suriyeli çocukların ve gençlerin Türk toplumu ile sosyal entegrasyonu noktasında sorunlar yaşadıkları belirtilmektedir. Böylece Yaman (2017, s. 106) çalışmasında Türkiye’de yaşayan göçmenlerin ve bunların çocuklarının ülkelerine geri dönme olasılıklarının zayıf olması sebebiyle Suriyeli sığınmacıların bütünüyle ve çocuklarına yönelik ihtiyaç hasıl olan iskân, istihdam, eğitim ve sağlık gibi hizmetlerin planlanarak hayatlarına sokulmasının entegrasyon süreçlerini kolaylaştıracağı belirtilmektedir.

Çavuşoğlu (2021), Suriyeli çocuk işçilerin yaşam koşullarını Şanlıurfa'nın Halilliye ve Eyyübiye ilçelerinde barınan geçici koruma statüsünde olan çalışan Suriyeli çocuk işçiler üzerinden aktarmaktadır. Bu çocukların eğitim hakkını kullanamamasının yanında kimlik sorunu, kültürel uyumsuzluk, hor görülme ve dışlanma kötü koşullarda düşük ücretle çalıştırılma gibi karşılaştığı çeşitli problemler de çalışmada yer almaktadır (Çavuşoğlu, 2021, s. 5).

Suriyeli öğrencilerin hem toplumsal hem okullaşma anlamında uyum sorunları incelendiğinde en önemli sorun dil engeli yer almaktadır. Ergün (2018)'ün yapmış olduğu yüksek lisans tezinde, Suriyeli çocukların toplumsal uyum sorunlarına yönelik elde edilen veriler doğrultusunda ortaya çıkan sorunlar değerlendirildiğinde Suriyeli çocukların dil ve iletişim noktasında problem yaşadıkları görülmektedir. Bu durumun çocukların eğitimine engel teşkil eden en önemli husus olduğu için ve özellikle çocukların ya hiç konuşmadıkları

ya da az konuştukları için diğer çocuklarla iletişim kurarak sorunlarını anlatamadıkları için Türk öğrencilerle sorun yaşadıkları görülmüştür. Gerek sınıf ortamında gerekse dış ortamda çocukların hem akranlarıyla hem toplumun diğer kişileryle uyum gösterebilmeleri için oyun ve sportif etkinliklerinin uygulanması, okul, aile ve öğretmen üçgenindeki iletişimsizliğin giderilmesinin sosyal uyumu beraberinde getireceği belirtilmektedir. Araştırmada elde edilen veriler neticesinde öğretmenlerin değişen dünyaya ayak uydurabilmesi ve sınıftaki çok kültürlülüğü yönetebilmesi için gerekli eğitimi almaları gerekmektedir. Ayrıca Suriyeli çocukların tespit edilen toplumsal uyum süreciyle ilgili problemler gözden geçirilebilmeli ve çocukların karşılaştıkları sorunların üstesinden nasıl geleceği anlatılmalıdır. Ayrıca Suriyeli çocukların hem okul, hem sosyal uyumlarını sağlamak adına gerekli psikososyal desteğin verilmesi önemlidir. Diğer yandan Suriyeli çocuklarla birlikte aynı sınıfta eğitim gören öğrencilerin ailelerinin göçmen çocuklara karşı ön yargılı bakış açılarını değiştirilmesi gerektiği ve özellikle velilerin empati duygularının geliştirilmesi için drama atölyelerinin kurulması gerektiğinden bahsetmiştir.

2.3.6. Suriyeli Çocuk İşçiler

Suriyeli çocuklar ve eğitimlerinde önemli olan nokta sadece maddi olarak edindikleri eğitim değil bunun yanı sıra sosyal olarak uyumlarına katkısının öneminden bahsetmektedir. Çünkü Suriyeli çocukların okul sürecinde entegrasyon sağlayabilmeler bir taraftan Türk toplumuna uyumun anahtarı olarak görülürken diğer taraftan Türk toplumunun çok kültürlü bir toplumsal hayata hazırlığı çerçevesinde önemli bir kavşak noktası olarak önem kazanmaktadır (Yılmaz, 2021, s. 7). Suriyeli çocukların geçimlerini sağlayabilmeleri için anne baba zoru ile çeşitli işlerde çalıştırdıkları gerçeği vardır. İşçi çocukların toplum ile sosyal iletişime geçmeleri ve o toplumun kültürü ile kaynaşmaları zor olduğundan çeşitli sorunlar beraberinde gelmektedir. Eğitimde karşılaşılan problemlerin yanında Suriyeli çocukların kontrolsüz ve kayıt dışı çalışmaları beraberinde illegal yaşantıyı da getirmektedir. Sosyal uyumunu, eğitim durumlarını, aile yaşamlarını inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Fansa'nın 2021 yılında yayımlanan doktora tezinde Hatay ilinde geçici

barınma merkezinde konaklayan çocukların sosyal hayatları ve eğitim durumları incelenmiştir (Fansa, 2021, s. 1).

Türkiye’de Suriyeli çocukların okula erişimlerini ve devamlarını engelleyen faktörlerden biri çocuk işçiliğidir. Çocuk işçiliği konusunda yapılan çalışmalarda, çocukların çalışma yaşamına dâhil olmak zorunda kaldıkları görülmüştür. Örneğin; Şimşek 2020 yılında 30 Suriyeli çocukla derinlemesine görüşme yapmış ve eğitim hayatını bırakıp çalışma yaşamına dâhil olan bu çocukların eğitimden neden koştuklarını sorgulamıştır. Şimşek araştırma sonucunda çocukların ebeveynlerinden en az birinin hayatta olmadığı ve evin temel ihtiyaçlarını gidermek için çalışmak zorunda kaldıklarını saptamıştır (Altaş, M ve Şimşek, Ö. 2020, s. 14-15).

Lortoğlu ve Kurtulmuş (2020, s.150-151) çalışmasında, Suriyeli göçmen çocuk istihdamı ve Türkiye’de tekstil sektöründe çalışan Suriyeli çocuk işçiler ele alınmış, çocukların bakışı ortaya konulmuştur. Suriyeli çocukların büyük sorumluluklar altına girdikleri fakat hayata dair büyük özlemlerinin olduğu; sosyal hayatın içerisinde olmadıkları belirtildikten sonra bu çocukların Türkiye’nin toplumsal bir parçası olarak kabul edilmeleri ve bunlara yönelik koruyucu ve kapsayıcı politikaların geliştirilmesi gerekmekte olduğu ifade edilmektedir.

Gür (2019)’ün yüksek lisans çalışmasında, göçe maruz kalmış Suriyeli mültecilerin eğitim seviyelerinin düşüklüğü, çok çocuklu aile yapısına sahip olmaları, vasıfsız gündelik işlerde çalışmaları uyum problemleriyle karşı karşıya kaldıkları belirtilmektedir. Ailelerin bu çalışmada çocukluk döneminde çocuklarına fazla sorumluluk yüklemelerinin, ebeveyn-çocuk arasında rol değişiminin, ailenin yoksulluğu ve yoksunluğunun daha çok sorun olarak karşımıza çıktığı belirtilmiştir. Dolayısıyla çalışmada Suriyeli mülteci çocuklar için sosyal uyum psiko-sosyal destek programların uygulanması bu çocuklara ahlak ve değer eğitimlerinin verilmesi, meslek elemanlarının bu tür evleri ziyaret ederek sorunlara yol gösterici danışmanlık uygulanması, okula devam etmeyen öğrencilerin okula devam etmesi için çaba sarf edilmesi gerektiği sokakta çalıştırılan çocukların bütün tehlikelerden uzaklaştırılıp sosyal, kültürel, sportif etkinliklerle sosyal hayata adaptasyonlarının artırılması gerektiği, bu çocukların sosyal, kültürel ve eğitim faaliyetlerinin sürdürülmesi

toplumsal hayata katılması sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Mengü ve Yaman tarafından da ele alınan çocuk işçiliği konusunda, yazarlar çocuk işçilerin gözünden hem çalışma hayatlarında hem eğitim hayatlarında karşılaştıkları zorluklar hem de çocuk işçiliğinin eğitim üzerine etkilerini aktarmaktadırlar (Mengü ve Yaman, 2021, s. 2061).

Suriyeli çocukların eğitime erişimini engelleyen önemli faktörlerden çocuk işçiliği karşımıza çıkmaktadır. Bunun gibi küçük yaşta çalışmanın çocuk psikolojisi açısından sapsmaları da vardır. Bu engellerin ordadan kaldırılması çocukların sosyal uyumunu da kolaylaştıracaktır. Yılmaz'ın tezinde de Türkiye'deki Suriyeli çocukların okula uyumlarını etkileyen faktörleri irdelemek ve bu faktörlerin Suriyeli çocukların uyum durumlarını nasıl etkilediğini bütüncül bir bakış açısıyla analiz etmektedir (Yılmaz, 2021, s. 6).

2.3.7. Sosyal Politikaların Oluşturulması

Suriyeli çocuklar ile ilgili sosyal uyumu kolaylaştırmak için gerek merkezi yönetimin gerekse yerel yönetimin oluşturduğu politakalrın yanında sivil toplum kuruluşların da uygulamaya çalıştığı çeşitli politika ve uygulamalar bulunmaktadır. Alanda oluşturulan politikaların, Suriyeli çocukların sosyal entegrasyonuna katkı sağladığı gibi bu çocukların sisteme yabancılaşmamasını da sağlamaktadır. Keser ve Özbek (2018) Türkiye'de geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyeli çocukların, ulusal eğitim sistemine uyumlarının sağlanabilmesine yönelik bir kamu politikası analizi oluşturmak amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada Millî Eğitim kapsamında bir veri/bilgi/destek eksenli koordinasyon birimi inşasının sağlanması ile kalıcı ve etkin politikaların inşasında ulusal ve uluslararası kurumların desteklerinin alınması, Millî Eğitim Bakanlığı ile birlikte koordinasyon birimleri oluşturularak müfredatlarının takibi ve zamanında güncellenmesi gibi çözüm önerileri sunulmuştur (Keser ve Özbek, 2018, s. 105, 129).

Kötü şartlarda ve düşük ücret ile çalıştırılan bu çocuklar toplum ile bu çocukların sosyal uyumuna da engel teşkil etmektedir. Çetin (2016, s. 1001) makalesinde, Adana ve Mersin illerinde Suriyeli mültecilerin istihdam ve ekonomik durumlarını araştırmaktadır. Bu kapsamda işgücüne katılımları, pazar oluşturmaları ve bunların sonucunda yerel toplumla

yaşadıkları sorunlar aktarılmaktadır. Düşük ücret, kayıt dışı çalışma gibi temel sorunların yanında ekonomik entegrasyon çerçevesinde uyumu engelleyen faktörlere değinilerek bu kapsamda çeşitli düzenlenmelerin ve politikaların gerekliliği değerlendirilmektedir.

Atasü Topçuoğlu'nun, Türkiye'ye uluslararası sınırları aşarak gelen çocukların kimler olduğunu belirlemek, onların buradaki koşullarını ve ihtiyaçlarını anlamak ve bu çocukların çocuk haklarının sağlanması için ne gibi sosyal politika açımları geliştirilebileceğini ortaya koymak amacıyla yaptığı çalışma Türkiye'de mülteci çocukların durumunu göstermesi açısından son derece önemlidir (Topçuoğlu, 2012, s .9). Çalışmanın sonucunda insan hakları temelinde, alan araştırmasında belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda, farklı ülkelerden bu kapsamda gerçekleştirilmiş iyi uygulamalar örnek alınarak uzman kişilerin görüşleri ile Türkiye için göçmen çocuklara yönelik çocuk dostu sosyal politika ve somut uygulama önerileri geliştirilmiştir.

Kızıloğlu'nun Suriyeli çocukların okula gidememe nedenleri arasında yer alan çocuk işçiliğinin aktarıldığı çalışması Suriyeli çocukların göçle ilgili okullaşma sorunlarının kısa vadeli politika ve stratejilerle çözülebileceğini; bununla birlikte, çocuk işçiliği ile sonuçlanan yoksullukla ilgili sorunların ve engellerin üstesinden gelinmesinin daha uzun vadeli, kapsamlı politikalar ile çözüleceğini göstermektedir (Kızıloğlu, 2021, s. vi-vii).

Literatürde entegrasyon konusunu işleyen ancak bunu kültürleşme kavramı altında ele alan çalışmalar da vardır. Keleş (2020)'in tezinde geçici koruma altına alınmış Suriyeli öğrencilerin kültürleşme tercihleri, kültürleşme stresleri incelenmiştir. Berry tarafından geliştirilmiş olan kültürleşme modelleri ve stratejilerinin önemli olduğu ayrıca kültürleşmeyi etkileyen devlet politikalarının ve toplum tutumunun da gözden geçirilerek ve buna uygun sosyal uyum politikaları geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

3. BÖLÜM

ÇALIŞMANIN KURAMSAL ARKA PLANI VE MODELİ

Bu bölümde çalışmanın kavramsal ve kurumsal temelleri başlığı altında, öncelikli olarak çalışmada kullanılan göç ile ilgili çeşitli tanımlara yer verilmiştir. Bu kapsamda öncelikle göç tanımı yapılarak zorunlu göç ve geçici koruma kavramları açıklanmış, zorunlu göçün hangi durumlarda ortaya çıktığı üzerinde durulmuştur. Ardından çalışmanın kuramsal modelini oluşturmada kullanılan kültürleşme süreçleri için temel referans noktası olarak J.W.Bery, entegrasyon durumları içinde F.Hecmann'ın teorik açıklamalarına yer verilerek çalışmada kullanılan modelin açıklaması yapılmıştır.

3.1. GÖÇ VE ZORUNLU GÖÇ

Uluslararası Göç Hukuku (IOM, 2009.s. 88) göçü “*kişilerin geçici veya daimi olarak başka ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutlak olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları, dolayısıyla, uluslararası bir sınırın geçilmesi*” şeklinde tanımlamıştır. Ancak literatürde çok sayıda göç tanımı vardır. Bu tanımlarda göçün farklı boyutları ön plana çıkmaktadır.

Sağlam (2006, s. 34) göçü, coğrafi yer değiştirme sürecinin sosyal, iktisadi ve siyasi yönleriyle toplum yapısının dinamiklerini değiştiren nüfus hareketi olarak tanımlamaktadır. Özdemir (2008,s.1)göçün toplum yapısını etkileyen negatif ve pozitif bir olgu olmasını merkeze alırken; İnan (2016, s. 14) ise göç hareketlerini belli coğrafi bölgeler arasındaki yer değişikliği olarak ifade etmektedir. Mangalma'ya göre göç, yerleşim yerinde yapılan değişiklik dışında başka boyutları da olan bir olgudur. Bu bağlamda göçün; coğrafi/idari birim değişikliği, göç edilen yerde kalınan süre, bireylerin toplumsal etkileşim sisteminde ortaya çıkan farklılıklar, istemlilik, bireyin göç kararına sebep olan kıstaslar gibi çeşitli boyutları olan bir olgudur.ç. J. J. Mangalam göçün tanımını verirken “*göçmen olarak adlandırılan bir topluluğun, daha önceden hiyerarşik olarak düzenlenmiş bir değerler seti ya da değerlendirilmiş amaçlar temelinde verdikleri kararla, etkileşim sistemlerinde*

değişiklikle sonuçlanacak şekilde bir coğrafi konumdan diğerine doğru görece sürekli olarak uzaklaşması” olarak bahsetmektedir (Mangalam’dan akt.: Özcan, 2016, s.186).

Göç, topluma ait tüm sosyo-kültürel, politik ve ekonomik dinamikleri derinden ve farklı boyutlarda etkisi altına alan bir süreç olarak görülmelidir. Bundan dolayı göç, yalnız bireylerin bir yerden bir yere fiziksel olarak yer değişikliği yapması kadar basit bir olgu olarak görülmemelidir. Nihayetinde göç olayı ile beraber hem göç eden bireyler hem de göç edilen yerde yaşamakta olan bireyler için yeni bir etkileşim ve oluşum söz konusudur (Sezgin ve Yolcu, 2016,s. 419). Göç kavramının bu bağlamda ortaya çıkarmış olduğu farklı ve türlü sonuçlardan dolayı sadece sosyologların değil aynı zamanda antropologların, eğitim bilimcilerin ve diğer sosyal bilimcilerinden de dikkatini çeken ve üzerine çalışmalar yaptığı bir konu olduğu görülmektedir (Şahin, 1999, s. 19).

Göçün türlerine ilişkin ilgili alan yazın incelendiğinde farklı sınıflandırmaların yapıldığı görülmektedir. Örneğin Özer (2004:s. 11) göçleri iç göçler (internal migration) ve dış göçler (external migration) olmak üzere iki gruba ayrıldığını ifade etmektedir. Bu bağlamda bireylerin bir ülkenin kendi ulusal sınırları içerisinde bir bölgeden başka bir bölgeye ya da köyden kente yerleşmek gayesi ile gerçekleştirdiği göçlere iç göç, bireylerin kendi ülkesinin ulusal sınırları dışına çıkarak başka bir ülkeye uzun süreli kalmak, çalışmak ya da yerleşmek amacı ile gerçekleştirilen göçler ise dış göç olarak açıklanabilmektedir (Özer, 2004, s.11).

Bir başka sınıflandırmaya göre ise, Fichter göçleri bireylerin kişisel iradeleri göz önünde bulundurarak gönüllü ve zorunlu göçler olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Buna göre kişinin daha iyi bir eğitim almak ya da daha iyi şartlarda yaşamını sürdürmek için kişisel isteğine bağlı olarak gerçekleştirdiği göçlere gönüllü göç; kişiden bağımsız olarak dışsal kaynaklı savaş, doğal afet veya devletçe güvenlik gerekçesi ile gerçekleştirdiği göçlere ise zorunlu göç denmektedir (Fichter’den akt. Sezgin ve Yolcu, 2016, s. 419; Zafer, 2016, s. 78).

Kişilerin kendi iradeleri dışında ikamet ettikleri yerlerinden edilmeleri durumu zorunlu göçleri meydana getirir. Zorunlu göçlerin en ayırıcı unsuru, kişinin kendi iradesi dışında yaşadığı yerden göç etmek zorunda kalmasıdır. Başka bir deyişle buradaki vurgu, fiziksel zorlamanın varlığı ve yokluğu üzerinedir (Faist, 2003, s. 48). Bu durumu farklı bir şekilde

ifade eden Wood'a göre kilit faktör, uygulanan baskı türünden öte göçmenlerin hayatta kalmak için kaçmaları gerektiğine olan inancıdır (Wood, 1994, s.609). Çiçekli'ye (2009, s. 75) göre ise zorunlu göç, bir devlet sınırları içinde bulunan kişilerin ya da grupların kendi düzenli ikametlerinden bir devlet politikası olarak uzaklaştırılmaları ve gönüllü olmadıkları hâlde transfer edilmeleridir. Çiçekli'nin tanımında zorunlu göç kavramı bir iç göç olarak görülse de bazı başka kaynaklarda dış göçler ve mübadele sonucu yer değiştirmiş kişilerin durumu örnek gösterilmiş ve dış göçlerin de zorunlu olabileceği vurgulanmıştır (Erdem, 2017, s. 23) Zorunlu göçle birlikte ani ve beklenmedik bir durumla karşı karşıya kalmanın getirdiği sosyo-ekonomik zorlukların yanı sıra; sığınmacılık, mültecilik gibi statülerin hukuki sorunları ile de karşı karşıya kalınabilmektedir (Aydemir ve Şahin, 2018, s. 127).

Gönüllü göçte zorunlu göçlerin tersine, en bariz unsur göç eyleminin, göç edenin hür iradesi sonucunda meydana gelmesidir. Gönüllü göçte kişi, kendi istek ve arzusuyla, herhangi bir baskıya maruz kalmaksızın ikametini değiştirmektedir. Başka bir deyişle, bireylerin kendi kararlarıyla daha iyi imkânlardan yararlanmak ve daha yüksek bir hayat standardını yakalamak için gerçekleştirdiği göçler, gönüllü göç olarak ifade edilmektedir (Sayın vd., 2016, s. 3). Bu göç türünde genellikle kişilerin daha iyi yaşam koşullarına sahip olma eğilimi etkili olmaktadır. Diğer taraftan günümüzde göç kavramının içeriğinin değiştiğinden dem vuran Adıgüzel, kişilerin kendi iradeleriyle, baskı ya da zulme maruz kalmaksızın yer değiştirmesine farklı bir kavram verilmesini önermektedir. Ona göre eğitimli, beyaz yakalı ve kalifiye kişilerin yer değiştirmeleri durumunun göç yerine hareketlilik (mobility) kavramıyla karşılanması gerekmektedir (Adıgüzel, 2018, s. 12). Ne var ki bütün bu tartışmalara karşın kişinin hür iradesi ile gerçekleştirdiği göç türü, göç yazınında gönüllü göç olarak geçmektedir.

Sınıflandırması nasıl olursa olsun göç olgusuna nedensellik açısından bakıldığında bu nedenler doğal nedenler, siyasi ve dinsel nedenler; sosyal, kültürel ve ekonomik nedenler olmak üzere dört grupta ele alınabilir. Göçler neden, mesafe, süre ve hacim gibi olgular bakımından değişiklik gösterir. Sınıf değiştirmek Sanayi Devrimi'nde başlamış ve bu zamana kadar geçen sürede kırsal yerlerden kentlere başlayan göçler ile olmuştur. Göçler genel olarak gönüllü olarak yer değiştirme şeklinde anlaşılmaktadır. Norwegian Refugee

Council'e (2002, s.5) göre fizikî güvensizlik (physical insecurity) ve maddî yoksunluk (material deprivation) koşulları gibi sebeplerden dolayı insan yaşamı zor bir süreç içerisine girdiği zaman göç kavramı zorunlu olarak karşımıza çıkabilmektedir (Yüceşahin ve Özgür, 2006, s. 20).

Sonuç olarak göç hareketi toplumun veya bireylerin bulunduğu yerden başka bir ortama geçmesi gibi bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmaktadır. Fakat zorunlu ve gönüllü göç vb. açılardan ele alındığında göç, görüldüğü kadar basit bir olgu olarak değerlendirilmemelidir. Göç, insanlar ve topluluklar için drama gibi pek çok alanda düşünüldüğünden daha büyük etkiler yaratır. Göç, toplum biçimlenmelerin çeşitli alanlarında ve bu alanların içindeki etkileşimlerinden kaynaklanan değişimlerin sonucunda ortaya çıkar ve bu alanlarda büyük oranda değişmelere sebep olmaktadır (Göktürk'ten akt. Sezgin ve Yolcu, 2016, s. 419).

Göç kavramı, I. ve II. Dünya Savaşlarından öncesinde bir sorun olarak görülüyorken bu durum I. ve II. Dünya Savaşları'ndan sonra değişmiş ve Birleşmiş Milletlerin kurulması ile de uluslararası bir sorun olarak algılanmaya başlamıştır. Mültecilerin statüsüne ilişkin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi mültecilerle ilgili hukuksal anlamda ilk yazılı metindir. 1967 tarihinde eklenen 1967 New York Protokolü'nde coğrafi ve tarih sınırlarının kaldırılması nedeniyle Türkiye bu protokole taraf olmuştur (Barkın, 2014: 388). Bu iki belgeyi imzalayan devletlerin bazı göre ve sorumlulukları vardır. Örneğin, Cenevre Sözleşmesi'ne göre bu sözleşmeyi imzalayan devletler mültecilere vatandaşlık dâhil olmak üzere pek çok hak tanımak zorundadır. Bu olaya uluslararası olarak bakıldığında ise bütün devletlerin mültecileri koruma ve sorunlarına çözüm bulma konularında birtakım zorunlulukları bulunmaktadır. Bu zorunlulukları ülkelerin adına Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) sağlamaktadır (Yıldız, 2013, s. 144).

Savaşlar ve çatışmalar dünyanın değişik bölgelerinde farklı zamanlarda devam etmekte ve milyonlarca insanı mülteci olmaya zorlamaktadır. Arap devletleri ve İsrail devleti arasında gerçekleşen 1967 savaşından hemen sonra, 5 milyonun üzerinde Filistinli insan hâlen Lübnan, Suriye, Ürdün ve Filistin'de kurulan mülteci kamplarında yaşamaktadırlar. Pek çok

Avrupa ülkesi ve Kuzey Amerika’da, Arnavutlar, Kosovalılar, Bosnalılar, Iraklılar ve Somalilerin oluşturduğu göçmen toplulukları mülteci göçü yapmışlardır. Tarihin farklı zamanları Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve geçmiş dönemlerde var olan Yugoslavya rejim değişikliğinden dolayı soyumuzun bir olduğu insanlara karşı baskı uygulamış ve ülkemize zorunlu göç yapmalarına sebebiyet vermişlerdir. Ülkemize göç etmek zorunda kalan bu soydaşlarımız Marmara bölgesi başta olmak üzere birçok bölgemizde hâlâ yaşamaktadırlar (Boyras, 2015, s. 35).

Türkiye’nin göç ve iltica edenler için hedef ülke konumuna gelmesi; 2000 yılından sonra köklü değişimler yaşaması sonucu “kaynak” ve “transit” ülke olarak değerlendirilmeye başlanmasının sebebi , coğrafi konumu itibariyle sürekli göç veren ülkelere yakın olması ve ekonomik açıdan iyileşmesinden kaynaklanmaktadır (Güçer vd., 2013, s.11). Türkiye coğrafi konumu nedeniyle ne kadar göç almaya müsait olsa da 2000’li yıllara gelene kadar bu konuda etkin bir politikaya sahip olamamıştır. Bu zamana gelinceye kadar yabancıların ülkeye giriş ve çıkışları, kalma süreleri, sınır dışı olmaları, vize almaları ve ikamet izinleri aynı zamanda da sahip oldukları haklar 1950 yılında çıkan 5083 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ve buna ek olarak 5082 sayılı Pasaport Kanunu ile yürütülmüştür. 2000 yılından sonra Türkiye uluslararası koruma için daha genel ve tesirli düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemelerin yapılma sebebi uluslararası alanda ve dış politikada meydana gelen gelişmelerdir (Işıkçı, 2017, s. 179).

Mülteci ve sığınmacı sorunlarına ilişkin başka bir örnek ise 2011 yılında dünya gündemini büyük oranda mülteci ve sığınmacı sorununun meşgul etmesidir. Fakat sorun ne kadar artsa da çözümüne yönelik çalışmalarda aynı oranda artış sağlanamamıştır. Buldukları ülkeden ayrılan mülteciler, ayrıldıkları yerdeki ekonomik ve sosyal sorunların aynısı veya daha kötüsü ile gittikleri ülkede karşılaşmaktadırlar. Bu sorunlar dünyanın her yerindeki mültecilerin karşılaştığı genel bir sorundur. Ekonomik yetersizliğe sahip mültecilerin göç ettikleri zaman karşılaştığı ilk sorun nitekim barınmadır. Bu soruna çözüm olarak sınırı geçtikleri anda çadırkent gibi yerleşim yerlerine yerleşmeye çalışmaktadırlar. Bu soruna mülteciler kendince köy ve sınır şehirlerinden ev tutmakta ve bu evlerde 1’den fazla aile ile birlikte yaşayarak çözüm bulmaktadır. Barınma sorununa bir de hijyen ve dengesiz besleme

gibi faktörler eklenince mülteciler sağlık sorunu ile de karşı karşıya kalmaktadırlar. Ayrıca, mültecilerin göç ettikleri ülkeye yabancı olmaları ve herhangi bir güvencelerinin olmaması sebebiyle günlük ihtiyaçlarını karşılamada güçlük yaşamaları karşılaşılan diğer sorunlar arasındadır. Tüm bu sorunlara ek olarak mülteciler, fiziksel şiddet ve istismara maruz kalmakta ve bunun sonucunda psikolojik olarak olumsuz etkilenmektedirler (Aktaş, 2016, s.18).

Zorunlu Göç

Kirmayer (2007)'e göre aileleri parçalayan zorunlu göç, sevilen kişileri tehlike içinde bırakmak ve göç eden kişiyi belirsiz sürgünün belirsiz geleceğine mahkûm etmek, kendiliğinden ve yaşanabilir bir toplum algısının bütünlüğüne önemli zararlar vermektedir. Çok genel olarak insanların doğal yaşam alanlarından gayriiradi bir nedenle koparılmaları olarak tanımlanabilecek zorunlu göç olgusu, ulusal ya da uluslararası sistemlerin veya doğal şartlarda yaşanan yapısal bozulmaların bir tezahürüdür (Kaya ve Eren, 2015, s. 28). Aker ve diğerleri (2002, s. 99) zorunlu göçü şöyle tanımlamaktadır:

“Zorunlu göç isteyerek yapılan göç ile kıyaslandığında, insanın sosyal uyum, hayat beklentileri, kişinin dünya üzerine olan temel varsayımları gibi yaşamsal kavramlarını çok daha derinden etkiler. Bir diğer deyişle, zorunlu göç hem sebepleri, hem de sonuçları açısından isteyerek yapılan göçten ve siyasi mülteci olmaktan çok farklıdır.”

Zorunlu göç ile ülkesinden göç edilen toplumlar hukuksal anlamda gittikleri ülkenin yabancılara tabi olan hukuklarından faydalanmakta ve mülteci olarak değil “geçici koruma altındaki sığınmacılar” olarak kabul görmektedir. BMMYK’de geçici koruma pek çok ülkeye acil mülteci akınlarının sağlanabilmesi için ortaya atılmıştır. Bu, kalıcı çözüme yol açması gereken geçici bir koruma şeklidir. Bunun uygulanmasıyla hükümetler iç savaş ve diğer genelleşmiş şiddet sonucu yerinden edilmiş kişileri çok zaman harcayan ve pahalı olan bireysel izleme sorumluluğundan kurtulabilmektedirler (Erdoğan ve Kaya, 2015: 322). Bu tanımlamaya bakıldığında geçici koruma, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın

döneminde sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirilmeye alınmayan yabancılara sağlanan koruma anlamına gelmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, Madde 3(1)f).

3.2. KÜLTÜRLEŞME VE J. W. BERRY’NİN KÜLTÜRLEŞME KURAMI

Bu bölümde kültürleşme kavramı ve kültürleşme stratejileri açıklanmıştır. Berry’nin kültürleşme kuramının temel öğeleri ve kültürleşme stratejilerine ilişkin bilgiler özetlenmiştir.

3.2.1. Kültürleşme ve Kültürleşme Stratejileri

Kültürleşmenin farklı tanımları ve kullanım alanları bulunmaktadır. Redfield, Linton & Herskovits (1936, s. 149-152)’e göre kültürleşmeyi "Farklı kültürlerden birey grupları arasında, bir veya her iki grubun orijinal kültürel modellerinde bir değişikliğe neden olan sürekli kişisel temas olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma göre kültürleşme, bazen bir kültürleşme aşaması olan asimilasyondan ayırt edilmelidir". Her ne kadar kültürleşmenin bu tanımı asimilasyonun kültürleşmenin sadece bir aşaması olduğunu söylese de Gordon (1964), zaman zaman bu iki terim eşanlamlı olarak da kullanılmaktadır. Son yıllarda artan küresel göçün ardından; iki kültürlülük, çok kültürlülük, entegrasyon ve küreselleşme gibi yeni terimler de çoğalmış ve bu terimler ya kültürleşme ile birbirinin yerine ya da alternatif kavramlar olarak kullanılmaya başlanmıştır. Tüm bu kavramlar arasındaki ayrımları netleştirmek için bu alanda yaygın olarak kullanılan asimilasyonun ve kültürleşmenin ayrımı üzerinde durmak önemlidir (Sam&Berry, 2010, s. 473; Ryder ve diğerleri, 2000, s. 52).

Redfield vd. (1936)’e göre bir kavram olarak kültürleşme ilk olarak antropologlar tarafından grup düzeyinde bir olgu olarak önerilmiş olsa da Thurnwald (1932) ise kavram etrafındaki ilk tartışmalar ile kültürleşmeyi birey düzeyinde bir olgu olarak kabul etmiştir. Graves (1967)’e göre psikolojinin bireye olan güçlü ilgisi, psikolojik kültürleşme teriminin resmi olarak kullanılmasına ve kültürleşmeden kaynaklanan bireysel düzeydeki değişiklikler ile grup düzeyinde meydana gelenler arasında ayırım yapılmasına katkıda bulunmuştur. Nauck

(2008)'e göre her grup ya da birey kültürleşme sürecine aynı şekilde girmez, katılmaz ya da değişmez. Aynı kültürel kökene sahip olan ve aynı kültürleşme arenasında yaşayan bireyler arasında bile psikolojik kültürleşmede büyük bireysel farklılıklar mevcut olduğunu ifade etmektedir (Berry, 2010, s. 473). Temas hâlindeki iki kültürel topluluk arasındaki kültürel değerler, normlar, tutumlar ve kişilik uyumluluğu (veya uyumsuzluğu), harekete geçen kültürleşme sürecini anlamak için bir temel olarak incelenmelidir. Kültürel temasın ardından hiçbir kültürel grup değişmeden kalmaz; kültürleşme iki yönlü bir etkileşimdir ve temas durumuna yönelik eylem ve tepkilerle sonuçlanır (Sam&Berry, 2010, s. 473). Sekbon (2008, s.1-2) ise bu kapsamda Amerika'ya yerleştirilen Somalili mülteci çocukların okula uyumu ve kültürleşmesiyle ilişkili olarak bir literatür incelemesi yapmıştır. Bu inceleme, kültürleşme ve onunla ilişkili çeşitli teoriler hakkındaki genel tartışmalar üzerinde durarak kültürleşmenin çok boyutlu modeline ve davranış, dil ve kültürel kimlik üzerine geniş bir tartışmaya odaklanmıştır.

Göçmen toplumların yeni bir topluma gelmeleri sürecinde yaşadıkları kültürel karşılaşmalar ve temaslar kültürleşme sürecini oluşturmaktadır. Bu sürecin nasıl şekillendiği hususunda farklı görüşler olsa da bunlar içinde en yaygın kullanım J. W. Berry'e aittir. Berry farklı kültürleşme stratejileri olduğunu ve bunların göçmenlerin günlük etkileşimlerinde ortaya çıkan *kültürlerini devam* ettirmeleri ile yeni toplumla *etkileşim*, *yeni topluma katılım* süreçleri ekseninde şekillendiğini belirtmektedir. Bu stratejiler, hangi grubun (baskın veya baskın olmayan) ele alındığına bağlı olarak farklı şekilde adlandırılmaktadır. Burada baskın olan evsahibi toplum, baskın olmayan ise göçmen toplum olarak ele alınmaktadır. Tam da bu noktada kültürleşme sürecini ele alan çalışmalarda iki modelin yaygın kullanımı olduğu görülmektedir. bunlar “Tek Boyutlu Kültürleşme Modeli” ve “İki Boyutlu Kültürleşme Modeli”dir. Kültürel yapı bakımından tekçiliğe önem veren bazı ulus-devletler içine aldıkları göçmenlere ev sahibi toplumun kültürünü dayatma politikası uygulamaktadırlar. Bu politika tek boyutlu kültürleşmeye örnektir ve göçmenin evsahibi kültüre uymasını bekler. Bu ise asimilasyonla sonuçlanacak bir uyum durumudur. Bu süreç içinde asimilasyon, baskın grup tarafından amaçlandığı için bu durum aynı zamanda “*eritme potası*” kavramıyla da ifade edilmektedir (Berry, 2011, s. 2-7). İki boyutlu kültürleşme modelinde ise baskın olmayan

toplumun farklı tercihleri olabileceği ve bu kapsamda gerçekleşecek kültürleşmenin entegrasyon, asimilasyon, ayrılma ve marjinalleşme doğrultusunda çeşitli çıktılar verebileceğini içermektedir (Berry, 2005, s. 709).

Baskın olmayan toplum açısından, bireyler kendi orjinal kültürel kimliğini devam ettirmek istemediği ve evsahibi toplumun kültürü ile günlük etkileşimde bulunmak istediği zaman, *Asimilasyon* stratejisi gerçekleşir. Buna karşın, bireyler orijinal kültürlerine değer verdiklerinde ve aynı zamanda evsahibi toplumla etkileşim kurmaktan kaçınmak istediğinde, *segrasyon* stratejisi gerçekleşir. Hem orijinal kültürün devam ettirilmesi hem de evsahibi toplumla günlük ilişkilerde bulunma ilgisi olduğunda, *entegrasyon* stratejisi seçeneği şekillenir; burada, bir dereceye kadar kültürel bütünlük sağlanır, fakat aynı zamanda geniş sosyal çevreye katılma çabaları da söz konusudur. Son olarak, kültür mirasının devamı için çok az bir ihtimal veya ilgi olduğu (genellikle mecburi kültürel kayıp nedeniyle), ve evsahibi toplumla etkileşim için de çok az bir ilgi olduğu durumlarda (genellikle dışlanma veya ayrımcılık nedeniyle), marjinalleşme stratejisi ortaya çıkacaktır (Berry, 2011).

Bir başka ifadeyle, Berry'nin kültürleşme sürecinde şekilleneceğini belirttiği stratejilerden entegrasyon, bireylerin maksimum öğrenme ve hatırlamalarını ve daha önce kurulmuş yaşam biçimlerini minimum unutmalarını içerir. Asimilasyon, baskın olmayan bireylerin baskın toplumun özelliklerini maksimum öğrenimini ve kendi kültür miraslarının maksimum unutma ve devam ettirmemedir. Segrasyon, bireyin kendi kültürünün özelliklerinin azami düzeyde tutulmasıyla birlikte, yeni toplumun özelliklerinin minimum düzeyde öğrenilmesini içerir. Marjinalleşme ise bireyin yeni kültürün özelliklerini minimum düzeyde öğrenmesiyle kültür mirasının maksimum düzeyde unutulmasını içermektedir. Bir başka ifadeyle entegrasyon, her iki yeterli grubunun değer gördüğü ve kabul edildiği ortamlarda gerçekleşirken, asimilasyon ve segrasyon yalnızca tek yeterli grubunun kabul gördüğü ortamlarda gerçekleşir. Marjinalleşme ise her iki grubun da izin verilmediği, hatta bastırıldığı ortamlarda gerçekleşmektedir. Bu stratejilerden hangilerinin ne düzeyde ve ne kadar gerçekleşeceği göçmen toplumlarına göre değişebilmektedir. Farklı kültürlerle ait göçmenlerin kültürleşme süreçleri farklı gelişebilmektedir. Bunda hem orjinal kültürün etkisi hem de göçmenlerin bunları ne derece içselleştirdikleri önemlidir (Berry, 2011).

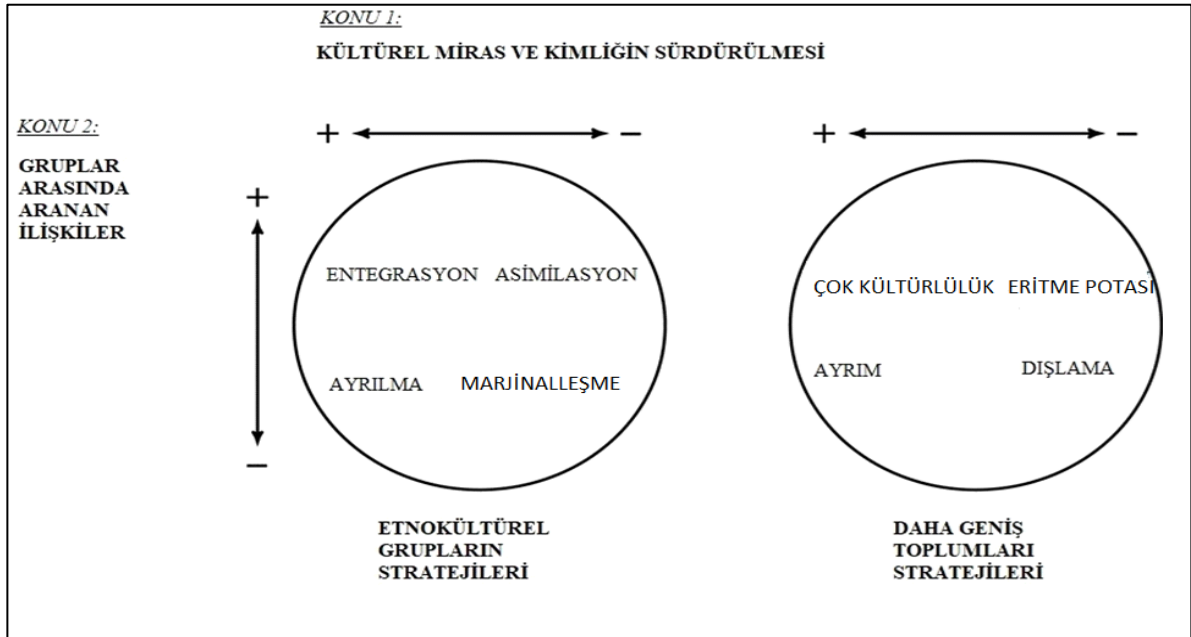
Berry kültürleşme sonrasındaki durumu ise uyum olarak ifade etmektedir. En genel anlamda uyum, çevresel taleplere yanıt olarak bireylerde veya gruplarda meydana gelen değişiklikleri ifade eder. Bu değişiklikler hemen ortaya çıkabilir veya uzun vadede genişletilebilirler (Berry, 1997, s.13). bir başka ifadeyle uyum süreci hemen sonuçlanabileceği gibi uzun sürede de sonuçlanmayabilir. Kültürleşme sürecinin nasıl gerçekleştiği göçmenlerin topluma ne tür bir uyum sağladıklarının bir göstergesidir. Bu nedenle kültürleşme stratejileri göçmenlerin yeni toplumdaki yaşamları açısından önemlidir.

Kültürleşme deneyimleri bireyi bunaltıp kontrol edilemeyen veya üstesinden gelinemeyen sorunlar yarattığı zaman, psikopatoloji paradigması uygun olur. Bu durumda, kültürleşme sürecinde çok az başarı sağlanır; bazen geri çekilme (segrasyon), bazen de kültür öğrenmesi olmadan kültür dökülmesi (marjinalleşmeye neden olan) ortaya çıkar (Berry, 1997, s. 19).

Kültürleşme stratejilerinin, pozitif adaptasyonla somut ilişkileri olduğu gösterilmiştir: entegrasyon genellikle en başarılı; marjinalleşme ise en az başarılı olan stratejidir; ve asimilasyon ve segrasyon stratejileri bu ikisi arasında yer almaktadır. Bu model neredeyse her çalışmada görülmüştür ve her çeşit kültürleşme grubu için geçerlidir (Berry, 1997, s. 24). Fakat neden böyle olması gerektiği tam olarak açık değildir. Bir yoruma göre entegrasyon stratejisi, diğer koruyucu faktörlerin çoğunu içermektedir: karşılıklı uzlaşma istekliliği (karşılıklı olumlu tutumların varlığı ve önyargı ve ayrımcılığın olmaması); iki kültürel topluluğa katılım (yani iki sosyal destek sistemine sahip olma); ve esnek bir kişiliğe sahip olmak. Bunun tam tersine, marjinalleşme stratejisi, baskın grup tarafından reddedilmeyi, kendi kültürünü kaybetmeyi içermektedir; bu durum düşmanlığın ortaya çıkması ve sosyal desteğin azalması anlamına gelmektedir. Asimilasyon, kendi kültürünün kaybolmasını (gönüllü de olabilir) ve ayrılık ise baskın kültürün reddini gerektirir (Berry, 1997, s. 24).

Ön yargı ve ayrımcılık deneyimlerinin bireyin refahı üzerinde önemli olumsuz etkileri olduğu yaygın olarak bildirilmiştir. Kültürleşme sürecindeki gruplar için de bu durum bir risk faktörü olarak eklenebilir (Berry, 1997, s. 25). Murphy, bu gibi ön yargıların kültürel olarak çoğul toplumlarda daha az yaygın olduğunu, ancak hiçbir şekilde yok olmadığını öne sürmüştür (Murphy'den akt. Berry, 1997, s. 25). Nitekim Fernando, ırkçılığı göçmenlerin

karşılaştıkları en ciddi sorun ve risk faktörü olarak belirlemiştir (Fernando'dan akt. Berry, 1997, s. 25).

Şekil 2. Etnokültürel Grupların ve Daha Geniş Toplumlarda Kültürlerarası Stratejileri (Berry, 2011, s.2-5).

Berry (1997, s.2-5)'e göre bu iki soru, çift kutuplu oklarla temsil edilen tutum boyutlarında yanıtlanabilir. Yalnızca açıklama amacıyla, genellikle bu sorularla ilişkilendirilen olumlu veya olumsuz eğilimler, dört stratejiyle kesişir. Bu stratejiler, hangi etnokültürel grupların (baskın veya baskın olmayan) dikkate alındığına bağlı olarak farklı isimlere sahiptir. Baskın olmayan grupların bakış açısından, asimilasyon stratejisi, bireylerin kültürel kimliklerini sürdürmek istemedikleri ve diğer kültürlerle günlük etkileşim arayışı içinde oldukları zaman tanımlanır. Öte yandan bireyler kültürlerini korumaya değer verip diğerleriyle etkileşimden kaçınma eğilimine sahipse ayrılma stratejisi olarak tanımlanır. Entegrasyon seçeneği, hem diğer gruplarla günlük etkileşim içindeyken hem orijinal kültürünü korumaya ilgi duyulduğunda ortaya çıkar. Bu durumda, belirli bir kültürel bütünlüğü koruyarak, daha geniş

bir toplumun ayrılmaz bir parçası olarak bir etno-kültürel grubun üyesi olarak katılmak arzu edilir. Marjinalleşme ise her ne zaman kültürün devamı için çok az olasılık ve ilgi varsa; ayrımcılık ve dışlama sebebiyle başkalarıyla ilişki kurmaya çok az istek olduğunda gerçekleşir. Her zaman geçerli olmasa da bu durum baskın olmayan grupların ve üyelerinin nasıl kültürleşmek istediklerini seçme özgürlüğüne sahip oldukları varsayımına dayanmaktadır. Baskın grup belirli kültürleşme biçimleri dayattığında ve baskın olmayan grup ve bireylerin tercihleri kısıtlandığında baskın grubun, baskın olmayan gruplar tarafından kullanılan kültürleşme stratejilerini etkileme gücü olan üçüncü bir unsur gerekir (Berry, 2011, s.2-6).

Bu model baskın olmayan grubun ve üyelerinin evsahibi toplum içinde bu seçenekleri kullanma hakkının olduğu durumda gerçekleşme olasılığına sahiptir. Eğer baskın grup kültürleşmenin sadece bir formunu zorunlu kılıyorsa ve baskın olmayan gruba seçenek tanımiyorsa o zaman üçüncü bir seçenek olması gerekliliği doğacaktır. Bu ise baskın grubun kültürleşme stratejilerinin erişilebilir olmasını sağlamasıdır (Berry, 2011, s.2-6). Sonuç olarak her iki toplumun da üzerinde uzlaştığı bir strateji olacaktır. Bu stratejide ise baskın olmayan grubun baskın toplumun temel değerlerini benimsemesi, baskın olan grubun da gelen grubun temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında belirli kurumsal imkanları (eğitim, sağlık, iş vb.) iyileştirmesi şeklindedir (Berry, 2011, s. 2-6).

Redfield, Linton, & Herskovits, (1936)'e göre bu iki temel meseleye başlangıçta baskın olmayan etnokültürel grupların bakış açısıyla yaklaşmıştır. Bununla birlikte, kültürleşmenin de orijinal antropolojik tanımı, temas halindeki her iki grubun da kültürlendiğini açıkça ortaya koymuştur. Berry (1974)'e göre baskın grubun bu stratejilerin ortaya çıkmasında oynadığı role ilişkin endişe Şekil 1'in sağ tarafında tasvir edilen bir kavramsallaştırmaya yol açmıştır. Baskın olmayan kültürleşen grup tarafından aranan asimilasyon Eritme Potası olarak adlandırılır. Baskın grup tarafından dayatıldığında ayrılma, ayrımcılığa, marjinalleşme ise dışlamaya dönüşür. Entegrasyon ise kültürel çeşitlilik, tüm çeşitli etnokültürel grupları içeren bir bütün olarak toplumun bir özelliği olduğunda, bu da çokkültürlülük olarak karşımıza çıkar (Berry, 2011, s.2-6).

Berry, vd. (1977)'e göre bu çerçevenin kullanılmasıyla, bireyler ve onların etnokültürel grupları arasında ve baskın olmayan halklar ile içinde kültürleştikleri daha geniş toplum arasında karşılaştırmalar yapılabilir. Berry (1989)'e göre baskın grup ideolojileri ve politikaları etnik ilişkiler araştırmasının önemli bir parçasıyken baskın olmayan gruplara yönelik tercihler kültürleşme araştırmasının önemli bir özelliğidir. Bourhis, Moise, Senecal, & Perrault (1997) ve Montreuil & Bourhis (2004) son zamanlarda etkileşim hâlindeki iki tarafın karşılıklı kültürleşme sağlamak için farklı görüşlere sahip olabileceği durumları inceleyerek bu ilgiyi genişletmiştir. Bu farklı kültürel tercihler arasındaki tutarsızlıklar ve çatışmalar, genellikle bireylerin kültürleşmesinde zorluklar yaratır, ancak bunlar, baskın grubun üyeleri için de ortaya çıkabilir. Kültürleşme stresi olgusu ve kültürleşme deneyimlerinin , kültürleşme bireyleri için sorun yarattığı ve kültürleşme grupları arasında çatışmalara neden olduğunun gözlemlenmesi gerekir (Berry, 2011, s. 2-6).

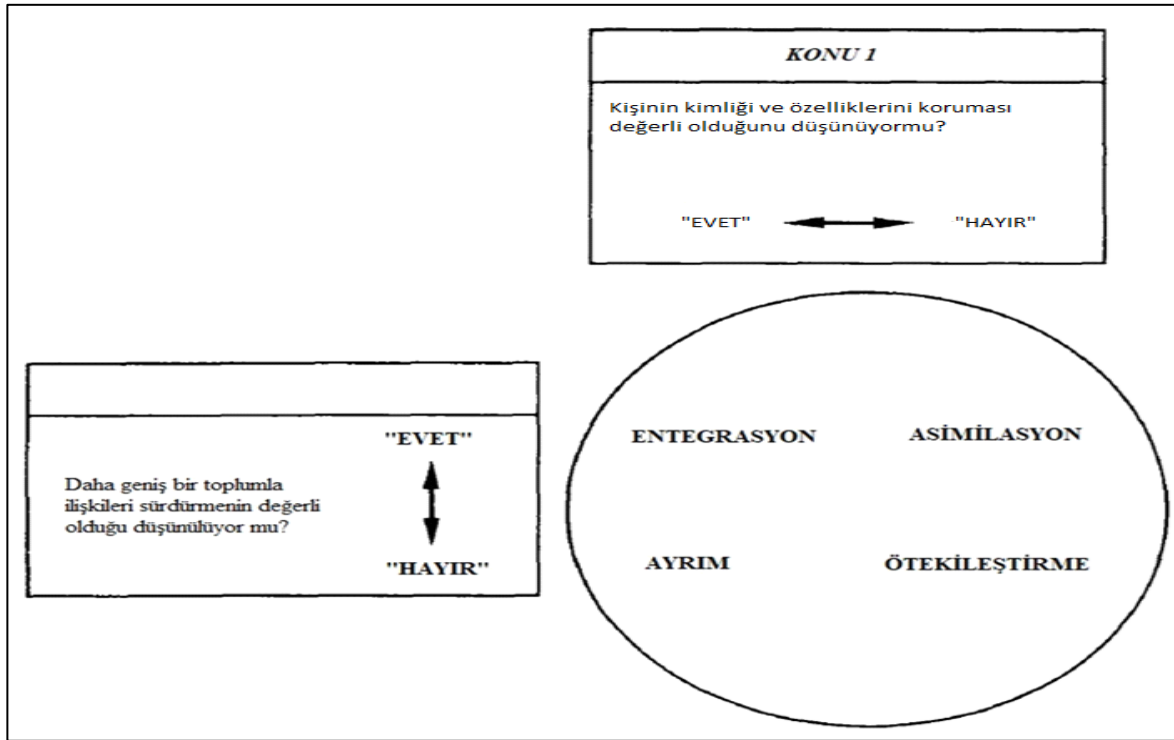
Psikolojik ve kültürel entegrasyon boyutları entegrasyonun iki önemli sonucudur. 2000'li yıllarda yapılan çalışmalarda entegrasyon teriminin anlamının gelişen karmaşıklığını hem bir süreç hem de bir dizi alternatif sonuç olarak görebiliriz. Sternberg & Grigorenko (2004) entegrasyonun psikolojik ve kültürel boyutlarını birlikte ele almaktadır. Psikolojik anlamla entegrasyonu anlamak için süreç, yeterlilik ve performans arasındaki köklü ayrım önemlidir. Bu kapsamda Berry, Poortinga, Segall ve Dasen (2002) süreçleri, insanların gündelik deneyimleriyle başa çıkmasında temel yol olan özellikleri ile ele almaktadırlar. Bireylerin geliştirdikleri tutum ve değer gibi deneyimlerin yanında gösterilen performanslar ve siyasi eylemde bulunma gibi davranışlar bireylerin faaliyetleri olarak bilinmektedir. Bu yönden psikolojik süreçler evrensel olarak kabul edilir. Yani, kültür ve deneyimleri ne olursa olsun, her yerdeki tüm insanlar bu temel özellikleri paylaşırlar (Berry, 2011, s. 13). Yetkinlikler insanların dış dünyayla iletişiminin sonucudur. Performanslar, belirli bağlamlar tarafından tetiklenen veya uygun olan yeterliliklerin ifadeleridir. Örneğin, tüm göçmenler yeni toplumlarının dilini öğrenmek için gerekli süreçlere sahiptir. Dildeki yeterlilik, onu öğrenme fırsatları (resmi eğitim veya gayri resmi sosyal etkileşim yoluyla) dahil olmak üzere bir dizi faktöre bağlı olacaktır. Gerçek performans, yalnızca yeterliliğe değil, aynı zamanda muhatabın dili gibi bir dizi durumsal faktöre ve herhangi bir özel durumda (işte veya bir

kişinin iş yerinde olduğu gibi) yeni dili konuşma gereksinimine bağlı olacaktır. Tablo 1 yatay boyutta bu ayrımları sunmaktadır (Berry, 2011, s. 2-13).

İnsanların nasıl kültürleştikleri ve ne kadar adapte oldukları arasındaki ilişki de yine önemli konular arasındadır. Bu konuda Liebkind (2001); Samet al (2006)' göre bir dizi çalışma, insanların benimsedikleri kültürleşme stratejisinin ne kadar iyi uyum sağladıklarıyla ilgili olduğunu ortaya koymuştur. En yaygın bulgu, entegrasyon stratejisinin çeşitli ortamlarda en uyumlu strateji olduğu ve daha iyi psikolojik ve sosyokültürel uyumla ilişkili olduğudur. Sam&Berry (2010, s. 477)'e göre benzer şekilde, marjinalleştirme stratejisinin en az uyum sağlayıcı strateji olduğu bulunmuştur. Bunun olası nedenlerinden biri entegrasyonun daha iyi uyum sonuçlarına yol açmasının nedeni, bir tür çifte yetkinlik ve çifte kaynağın mevcudiyetini gerektirmesidir. Bu yetkinlikler kişinin kendi etnik ve kültürel grubundan ve yeni ve daha geniş toplumdaki gelir ve bu kaynaklar bireyin kültürel geçişlerle başa çıkma becerisini iki katına çıkarır. Bunun aksine, marjinalleşme herhangi bir kültürel grupta çok az yetkinlik ve bu gruptan destek eksikliği anlamına gelir; dolayısıyla uyum güçlüğü riski daha yüksektir (Sam&Berry, 2010, s. 478). Berry, (2006a;) JasinskajaLahti, Liebkind, & Solheim, (2009) ise göçmenlerin nasıl kültürleştikleri ve ne kadar iyi uyum sağladıkları arasındaki ilişkide ayrımcılığın rolünün önemli olduğu belirtilmektedir. Kültürleşme stratejilerinin ayrımcılıkla bağlantılı olduğuna dair kanıtlar vardır; yüksek ayrımcılık yaşayanlar daha çok ayrılmayı tercih ederken, daha az ayrımcılık yaşayanlar entegrasyonu veya asimilasyonu tercih etmektedir. Bu, karşılıklı tutumlardaki karşılıklılığın bir örneği olabilir: Eğer göçmenler yerleştikleri toplum tarafından reddedilirse, karşılık olarak onları reddetme olasılıkları daha yüksektir. Daha önce de belirtildiği gibi, kültürleşme stratejileri ile uyum arasında da ilişkiler vardır. Birlikte ele alındığında, bu bulgular kültürleşme stratejileri, uyum sağlayıcı sonuçlar ve ayrımcılık arasında yakın (üçgen) bir ilişki olduğunu göstermektedir. Araştırmacılar bu bağlantıların nedensel olup olmadığını belirleyememektedir. Yüksek ayrımcılık düşük entegrasyon tercihinin ve zayıf adaptasyonu öngörürken, entegrasyon olumlu adaptasyonu öngörmektedir. Bu örüntü, daha iyi kültürlerarası ilişkiler ve uyum sağlamanın ayrımcılığın azaltılmasını gerektirebileceğine dair bazı kanıtlar sunmaktadır (Sam&Berry, 2010, s. 478).

Kültürleşme Stratejileri

Tüm çoğulcu toplumlarda, kültürel gruplar ve onların bireysel üyeleri, hem baskın olan ve olmayan durumlar, nasıl kültürleşecekleri konusuyla ilgilenmelidir. Genellikle iki ana konuya ilişkin stratejiler üzerinde çalışan gruplar bireyler tarafından birbirleriyle günlük karşılaşmalarında ortaya çıkmaktadır. Bu konular kültürün sürdürülmesi, iletişim ve katılımıdır (Berry, 1997, s. 9). Bu iki temel konu aynı anda ele alındığında, dört kültürleşme stratejisi ortaya koyan kavramsal bir çerçeve (Şekil 1) oluşturulmuştur. Bu iki konuya, iki kutuplu oklarla temsil edilen tutumsal boyutlarda yanıt verilebilir. Sunum amacıyla, genel olarak bu konulara verilen olumlu veya olumsuz ("evet" veya "hayır" yanıtları) yanıtlar keşiferek dört kültürleşme stratejisini tanımlamaktadır. Bu stratejiler farklı isimler taşımaktadır, Hangi grubun (baskın olan veya olmayan) baskın olduğuna bağlı olarak düşünülmektedir. Baskın olmayan gruplar açısından bakıldığında bireyler kültürel kimliklerini sürdürmek istemezler ve günlük diğer kültürlerle etkileşim, Asimilasyon stratejisi olarak tanımlanmaktadır. İçinde Buna karşılık, bireyler orijinal mallarını ellerinde tutmaya değer verdiklerinde ve aynı zamanda başkalarıyla etkileşimden kaçınmak istiyorsa, o zaman ayrılma alternatifi tanımlanmıştır. Her iki tarafın da menfaati söz konusu olduğunda Kişinin özgün kültürünü sürdürürken, diğerleriyle günlük etkileşimlerinde gruplar, entegrasyon bir seçenektir; Burada grup bir dereceye kadar kültürel bütünlüğünü korurken aynı zamanda bir yandan da daha büyük sosyal ağına ayrılmaz bir parçasıdır. Son olarak, çok az kültürel bakım olasılığı veya ilgisi (genellikle zorunlu nedenlerden dolayı kültürel kayıp) ve başkalarıyla ilişki kurmaya çok az ilgi (genellikle dışlanma veya ayrımcılık nedenleri) sonra ötekileştirme tanımlanır (Berry, 1997, s. 9).

Şekil 3. Kültürleşme Stratejileri (Akt.Berry.1997, s. 10).

Kültürleşme konusundaki karmaşık literatür çok sayıda kavramsal çerçeveye konu olmuştur: bunlar kültürleşme sürecini sistematik hale getirmeye ve bireyin adaptasyonunu etkileyen ana faktörleri göstermeye çalışmıştır Şekil 2'nin solunda, çoğunlukla durumsal değişkenler olan grup veya kültürel düzeydeki olgular; sağında ise bireysel veya ağırlıklı olarak kişi değişkenleri olan psikolojik düzeydeki olgular, üst kısımda kültürleşme gerçekleşmeden önce var olan özellikler yer alırken, alt kısımda kültürleşme sürecinde ortaya çıkan özellikler yer almaktadır. Çerçevenin ortasında ana grup ve psikolojik kültürleşme olguları yer almaktadır; bunlar soldan sağa doğru, temas halindeki kültürel grupların kolektif özelliklerinin (örneğin siyasi, ekonomik, sosyal yapılar) birçoğunda değişiklik meydana getirmesiyle başlar (Berry, 1997, s. 14).

Berry & Sam (1996); Ward (1996)'a göre literatürün çağdaş incelemeleri bu merkezi akışın oldukça değişken olduğunu göstermektedir: Bir kişinin Psikolojik kültürleşme ve nihai adaptasyonu spesifik durumlara bağlıdır grup düzeyindeki faktörlerin (solda) ve ılımlaştırıcı

faktörlerin özellikleri kültürleşme öncesinde var olan veya kültürleşme sırasında ortaya çıkan bireysel faktörlerin etkisi gösterilmiştir (Berry, 1997, s. 15).

Göç eden toplumun kökeni kültürleşme üzerinde etkilidir. Kültürleşme üzerine yapılacak eksiksiz bir çalışmanın oldukça kapsamlı bir çalışma ile başlaması gerekecektir. İki toplumsal bağlamın kapsamlı bir şekilde incelenmesi: köken toplum ve yerleşim toplumdur. Köken toplumda, kültürleşme sürecinde bireylere eşlik eden kültürel özelliklerin, kısmen kişinin nereden geldiğini (kelimenin tam anlamıyla) anlamak ve kısmen de daha sonra tartışılacak önemli bir faktör olan kültürel farklılığı tahmin etmek için bir temel olarak yerleşim toplumuyla karşılaştırmak üzere kültürel özellikler oluşturmak için tanımlanması gerekir. Bireylerin menşe toplumlarında karşılaştıkları siyasi, ekonomik ve demografik koşulların kombinasyonu da kültürleşen bireylerin göç motivasyonundaki farklılık derecesini anlamak için bir temel olarak incelenmelidir (Berry, 1997, s. 16).

Kültürleşmeyi etkileyen hususlardan biri de ev sahibi toplumdur. Sabatier & Berry (1994)' a göre yerleşim toplumunda bir dizi faktör önem taşımaktadır. İlk olarak, bir toplumun ve vatandaşlarının göç ve çoğulculuğa yönelik genel yönelimleri vardır. Bazıları yüzyıllar boyunca göçle inşa edilmiştir ve bu süreç kasıtlı bir göç politikası tarafından yönlendirilen devam eden bir süreç olabilir. Kültürleşme süreci için anlaşılması gereken önemli konu, göçmenlerin yerleştikleri toplumda karşılaştıkları hem tarihsel hem de tutumsal durumdur (Berry, 1997, s. 16).

3.2.2. Kültürleşme Stratejilerinin Çıktısı Olarak Uyum

Uyum karmaşık bir süreçtir. Psikolojik ve sosyokültürel uyum arasındaki ayrımı ilk vurgulayan Ward (Berry, 1997, s. 20) ve onun ardından bu kavramsallaştırma sürecini takip eden Berry'nin bu iki kavramsallaştırma arasında belirledikleri farklılıklar göçmenlerin entegrasyon çalışmaları için önemlidir.

Psikolojik uyum çoğunlukla bireyin psikolojik ve fiziksel iyiliğini kapsarken, sosyokültürel uyum daha çok kültürleşmekte olan bireyin yeni kültürel ortamında günlük hayatını ne kadar iyi devam ettirebildiğiyle ilgilenmektedir. Kavramsal olarak ayrı olsa da bu iki adaptasyon

biçimi deneysel olarak bir dereceye kadar ilişkilidir (iki ölçü arasındaki korelasyon. 40-50 arasındadır). Fakat farklı deneysel öngörücüler ve farklı süreçler dolayısıyla deneysel olarak da farklılıklar göstermektedir. Psikolojik problemler genellikle ev sahibi toplum ile temastan sonra artarken, zamanla bu etkileşimin devam etmesi sonrasında (çeşitli düzeylerde) azalma göstermektedir. Sosyo-kültürel uyum ise zaman içinde tipik olarak doğrusal bir gelişim göstermektedir. Uyum etkileyen faktörlerin analizleri genellikle tutarlı bir model ortaya çıkarmaktadır. İyi bir psikolojik uyum, kişilik değişkenleri, hayat değiştiren olaylar ve sosyal destekle tahmin edilebilirken, iyi bir sosyokültürel uyum; kültürel birikim, temas derecesi ve grup içerisindeki pozitif tutumlarla ilişkilidir (Berry, 2005). Uyumun en iyi sonuç verdiği kültürleşme stratejisi entegrasyon iken en düşük adaptasyonun sağlandığı kültürleşme süreci ise marjinalleşmedir (Berry vd, 2006).

Kültürleşme sırasındaki kısa vadeli değişiklikler bazen olumsuz sonuçlar doğurur ve çoğunlukla karakteri bozmaktadır. Bununla birlikte kültürleşmekte olan bireylerin çoğunda, belli bir süre sonra, yeni kültürel bağlama yönelik uzun vadeli bazı olumlu uyumlar gerçekleşir.

Kültürel değişimlerle başa çıkmanın sonucu olarak bazı uzun vadeli adaptasyonlar ortaya çıkmaktadır. Adaptasyon, birey ve gruplarda meydana gelen değişimlerdir. Bireyin veya grubun çevresine benzeme değişiminden ziyade, çevreyi değiştirme girişimleri ya da bunlardan tamamıyla uzaklaşmayı kapsamaktadır. Adaptasyon, pozitif veya negatif bir çıktıdır. Çift kutuplu olan bu durumda, kültürleşmeye uzun vadede çok iyi ve çok zayıf arasında geniş kapsamda çeşitlilik göstermektedir.

Berry (2006, s. 311-312), göçmen gençler çalışmasında iki ayrı adaptasyondan bahsetmektedir. Bunlardan biri psikolojik adaptasyon, kişilerin bazı psikolojik problemleri, özsaygı ve yaşam memnuniyet kriterleri ele alınmıştır. Berry'e göre; diğer bir adaptasyon çeşidi sosyokültürel adaptasyon çeşididir. Bununla iyi eğitim düzenlemeleri ve davranış problemleri söz konusudur. Psikolojik adaptasyon ile sosyokültürel adaptasyon arasında birtakım ayrımlar söz konusudur. Sosyokültürel adaptasyon ve psikolojik adaptasyon dört kültürleşme stratejisi ile ilişkilendirildiğinde tutarlı bir model karşımıza çıkmaktadır. Berry'e

göre; entegrasyon kümesindeki bireyler hem psikolojik hem sosyokültürel adaptasyon modelinden en yüksek seviyede seyrederken her iki adaptasyon biçimi dağınık kümedeki bireyler açısından en alt seviyededir. Yine Berry'e göre; etnik kümedekiler kısmen psikolojik adaptasyon ve nispeten daha düşük bir sosyokültürel adaptasyon sağlamışken, ulusal kümedeki bireyler her iki adaptasyon biçiminde de daha zayıf bir başarı göstermişlerdir. Entegrasyon stratejileri tercih edenlerin yani tutum, kimlik ve davranışsal bakımdan entegrasyon stratejilerini tercih edenlerin diğer kültürleşme stratejilerini özellikle dağınık marjinal stratejileri tercih edenlerden daha başarılı adaptasyon sağladıkları görülmüştür (Berry, 2005, s. 709-710).

En genel anlamda adaptasyon, çevresel taleplere yanıt olarak bireylerde veya gruplarda meydana gelen değişiklikleri ifade etmektedir. Bu değişiklikler hemen ortaya çıkabilir veya uzun vadede genişletilebilir. Kültürleşme sırasındaki kısa vadeli değişiklikler bazen olumsuz sonuçlar doğurmakta ve çoğunlukla karakteri bozmaktadır. Bununla birlikte, kültürleşmekte olan bireylerin çoğunda, belli bir süre sonra, yeni kültürel bağlama yönelik uzun vadeli bazı olumlu adaptasyonlar gerçekleşir (Beiser'den akt. Berry, 1997, s. 13).

Beiser ve ark. (1988)'a göre en genel anlamıyla adaptasyon çevresel taleplere yanıt olarak bireylerde veya gruplarda meydana gelen değişiklikler olarak ifade etmektedirler. Bu adaptasyonlar hemen gerçekleşebileceği gibi daha uzun vadeye de yayılabilir. Kültürleşme sırasındaki kısa vadeli değişiklikler bazen olumsuz ve genellikle yıkıcı niteliktedir. Bununla birlikte, kültürleşen bireylerin çoğu için, bir süre sonra, yeni kültürel bağlama uzun vadeli olumlu adaptasyon genellikle gerçekleşir. Çeşitli faktörlere bağlı olarak bu adaptasyonlar farklı şekil alabilir (Berry, 1997, s. 13-14). Bazen kültürleşen birey ile yeni bağlam arasında artan bir "uyum" söz konusudur. Ancak bazen "uyum" sağlanamaz (ayrılma/ayırıştırma ve marjinalleştirmede olduğu gibi) ve gruplar, kültürleşme stresi veya psikopatoloji ile sonuçlanan bir çatışma modeline yerleşir (Berry, 1997, s. 14).

Searle & Ward (1990)'a göre kültürleşmeye psikolojik uyumla ilgili son literatürde, psikolojik ve sosyokültürel uyum arasında bir ayrım yapıldığı belirtilmektedir. Birincisi, net bir kişisel ve kültürel kimlik duygusu, iyi bir ruh sağlığı ve yeni kültürel bağlamda kişisel

tatminin sağlanması gibi bir dizi içsel psikolojik sonuca atıfta bulunurken; ikincisi, bireyleri yeni bağlarına bağlayan, özellikle aile hayatı, iş ve sosyal yaşam alanlarındaki günlük sorunlarla başa çıkma becerileri de dahil olmak üzere bir dizi dışsal psikolojik sonuçtur. Bu iki adaptasyon biçimi genellikle deneysel olarak ilişkili olsa da, kavramsal olarak ayrı tutulmalarının iki nedeni vardır (Berry, 1997, s. 14).

Günümüz toplumlarında kültürleşme stratejilerinden demokrasiye en uygun olanı entegrasyondur. Entegrasyonun gerçekleşmesinde ise iki süreç önemlidir. Bunlardan ilki *farklılık* ve *eşitlik* değerlerinin kabul edilmesidir. Farklılık varsa fakat eşitlik kabul edilmemişse segrasyon/ayrımcılık; eşitlik varsa fakat çeşitlilik kabul edilmemişse asimilasyon/eritme potası; her iki değer de kabul edilmemişse marjinalleşme/dışlama ortaya çıkmaktadır. Ancak iki değer arasında bir denge olduğunda, bireylerde ve toplum genelinde, kişisel açıdan entegrasyon ve toplumsal açıdan ise çok kültürlülük elde edilebilir (Berry, 2011, s. 17).

Entegrasyonun gerçekleşmesindeki ikinci süreç ise değişim sürecidir. Kültürlerarası ilişkiler, zaman içinde, bireylerin tercih ettiği bir yaşam biçimini keşfedip, öğrenip, kimi zaman unuttuğu, kimi zaman uyum sağladığı bir süreçte gerçekleşir. Benzer şekilde, toplumlar zamanla pozisyonlarını değiştirmiş; çoğunlukla etnik-homojen bir ulus devlet için bir tercihle başlayıp, daha sonra gerçekçi bir vizyon olmadığını anlamaya başlamışlardır. Bu durumda alternatifler üretilmeye başlanmıştır. Bu alternatifler, bazen başkalarını geniş toplumun kamusal hayatına tam ve eşitlikçi katılımdan mahrum bırakma ve ayırma görüşüyle, bazen de baskın grubun ayrıcalıklarını korurken diğer kültürel grupların çıkarlarını ve ihtiyaçlarını dengelemeye çalışma görüşleriyle ortaya çıkmıştır (Berry, 2011). Entegrasyon seçeneği, ancak baskın grup kültürel çeşitlilik yönelimine karşı açık görüşlü ve kapsayıcı olduğu zaman baskın olmayan gruplar tarafından “özgürce” seçilebilir ve başarılı bir şekilde takip edilebilir (Berry, 1997, s. 10). Bu nedenle, entegrasyonun sağlanması için, bütün grupların kültürel açıdan farklı bireyler olarak yaşama hakkının her iki grup tarafından da kabul edilmesini içeren karşılıklı bir uzlaşma sağlanması gerekmektedir (Berry, 1997, s. 10).

Yukarıda belirtildiği üzere entegrasyonun gerçekleşmesi için Berry ve Kalin'e göre bazı ön koşulların yerine getirildiği *çok kültürlü* bir toplum gereklidir. Bu ön koşullar şunlardır: kültürel çeşitliliğe sahip toplumun geniş kabul görmesi (yani, olumlu bir "çok kültürlü ideoloji"nin varlığı), nispeten düşük önyargı düzeyleri (yani minimum etnomerkezcilik, ırkçılık ve ayrımcılık), kültürel gruplar arasındaki karşılıklı pozitif tutumlar (yani, belirli gruplar arasında nefret olmaması) ve tüm gruplar tarafından daha büyük bir topluma bağlanma ya da onunla özdeşleşme hissi (Berry, 1997, s. 11).

Berry'e göre bireyler ve gruplar kültürleşmenin bu dört yoluna yönelik farklı tutumlar gösterebilmekte ve gerçek davranışları bu tutumlara göre değişebilmektedir. Bu dört alternatifte yönelik tutumlar ve davranışlar birçok çalışmada ölçülmüştür. Ulusal politika ve programlar da bu dört yaklaşıma göre analiz edilebilir. Örneğin, ulusal politikalardan bazıları açık bir şekilde asimilasyoncu yaklaşım sergilemekte ve tüm göçmen ve etnik kültür gruplarının baskın topluluktaki gibi olmasını beklemektedir. Bazıları ise entegrasyoncudur ve büyük ölçüde tüm grupları kendi kültürel değerleriyle kabul etmeye ve geniş topluma dâhil etmeye isteklidirler. Bazı ulusal politikaların ise ayrılıkçı politikalar izlediği ve böylece göçmenlerin segre yaşadıkları, bazı ulusal politikaların ise istenmeyen grupların/göçmenlerin marjinalleştirilmesi yönünde politikalar uyguladıkları görülmektedir (Berry vd., 1989, s. 189, Berry, 1997, s. 11).

Entegrasyonun gerçekleştiği boyutlar farklılaşabilmektedir. Örneğin entegrasyon ulus devletler arasındaki ilişkilerde (uluslararası olarak) gerçekleşebileceği gibi, aynı ulus devletlerin içinde kültürel farklılıkları olan gruplar arasında ya da bu toplulukların mensubu olan bireyler arasında da gerçekleşebilir. Entegrasyonun bu üç düzeyi de sosyal bilimler kavram ve yöntemleri kullanılarak incelenebilmektedir (Berry, 2011, s. 2.2). Brooks'a göre çok kültürlü toplumlar, belli bir siyasi ve sosyal çerçeve içerisinde bir araya gelmiş farklı kültürel ve etnik grupların bir arada yaşamasıyla oluşmuştur. Modern toplumların tamamı şu anda çok kültürlüdür; hiçbir toplum tek bir kültür, tek bir dil veya tek bir kimlikten oluşmamaktadır (Berry, 2011, s. 2.2).

Entegrasyon kavramı kültürleşme kavramı gibi uyum çıktısı açısından farklı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Temel araştırmaların birinde (Lafromboise vd., 1993, s. 396-399) *çift kültürlülük* kavramı, iki kültürün birikimi ve yetenekleriyle yaşamını sürdürme biçimi olarak kullanılmıştır. Bu yazarlar, bireylerin iki kültürle yaşamak için beş farklı yolun (model) olduğunu ortaya atmışlardır. Birincisi *asimilasyon* modelidir. Bu modelde bireyler, baskın kültürel grup tarafından yutulmuş, aynı zamanda kendi kültür miraslarının büyük bölümünü kaybetmişlerdir. İkincisi, bireye asimilasyonda olduğu gibi kendi kültürlerinin bir kısmını unutturan, fakat her zaman “azınlık kültürünün bir üyesi olarak tanımlanma” şansı tanıyan, *kültürel etkileşim* modelidir [Bu terimin burada kullanılışı, çalışmanın tamamında bahsedilen *kültürel etkileşim* kavramından farklıdır]. Üçüncü model ise *dönüşüm* modelidir. Bu modelde bireyin iki farklı kültürü bildiği, anladığı ve bireylerin davranışlarını belirli bir sosyal duruma uyum sağlamak için değiştirebildiği varsayılmaktadır. Dördüncüsü *çok kültürlü* modelidir. Bu model çoğulcu bir yaklaşımı destekler ve bireylerin ortak ulusal ve ekonomik ihtiyaçlara hizmet etmek için, diğer kültürlere mensup bireylerle birlikte çalışmalarında kültürlerin ayırt edici kimliklerinin devamının elverişli olduğuna atıfta bulunur. Beşinci model ise *kaynaştırma* modelidir. Bu modelde “ortak bir ekonomik, siyasi ve coğrafi alanı paylaşan kültürler ayırt edilemez hale gelip yeni bir kültür biçimi oluşturana kadar eriyerek birleşmektedir (Berry, 2011, s. 2.10-2.11). Bu kapsamdaki modellerden modern demokratik toplumlar için en uygun olanı, her iki kültürün de devamını içeren çokkültürlü model gibi görünmektedir.

Bazı ülkelerde, entegrasyonu destekleyen bakış açısı çok kültürlülük politikalarıyla yasallaştırılmıştır ki bu politikalar tüm kültürlerin değerlerini devam ettirmeyi destekler ve teşvik eder. Aynı zamanda tüm etnokültürel grupların, gitgide gelişen toplumsal kurumlarda yer almalarını desteklemektedir. Kesin olarak görülen, kültürel çeşitlilik ve sonucunda ortaya çıkan kültürel etkileşim, bu zamana kadar tüm ülkelerde mevcuttur. Bu ikisini birbiriyle bağdaştırmak için bir yol bulmak, sosyal ve kültürlerarası psikologlar için hem bir zorluk hem de bir fırsat sunmaktadır. Modern hayatta farklılık; hepimizin, özellikle vatandaşların ve sosyal bilimcilerin karşılaştığı temel soru olarak durmaktadır (Berry, 2005, s. 711).

3.3. F. HECKMAN ENTEGRASYON MODELİ

Avrupaya göç 1990'lı yıllarda Demir Perde'nin yıkılmasının ardından özellikle Almanya'ya yoğun şekilde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte çok kültürlülük, çok kültürlü toplum, entegrasyon gibi kavramların ve politikaların görünürlüğü de artmıştır (Heckmann, 2010, s. 2). Yoğun göç sonucu tartışılan konulardan biri entegrasyon ve göçmenleri entegre etmedir. Göçmenleri 'entegre etme' ihtiyacı, -temel demokratik ilkelere bağlılık ve insan haklarına saygı dahil olmak üzere- ahlaki ve siyasi yükümlülükler ile kişisel çıkarların birleşiminden kaynaklanmaktadır, çünkü nüfusun önemli bir kısmı marjinalleştirildiğinde ve sosyal olarak dışlandığında sosyal uyum sağlanamamaktadır (Arango 1999, s. 233).

Genel bir sosyolojik kavram olarak entegrasyon, çevresiyle belirgin sınırları olan bir sosyal sistem içindeki istikrarlı, işbirlikçi ilişkileri ifade etmektedir. Bir yandan toplumsal bir sistem içindeki ilişkilerin güçlenmesini, diğer yandan da yeni üyelerin bir gruba dahil edilmesini ifade eden bir süreçtir (Heckmann ve Lüken-Klaßen, 2013, s. 3).

Göç bağlamında, entegrasyon kavramı yeni nüfusun ev sahibi ülkenin mevcut sosyal yapılarına ve ekonomik faaliyetlerine dâhil edilmesi olarak anlamlandırabilmektedir. Bu süreç hem alıcı toplumu hem de göçmeni etkilemektedir. Bu nedenle, tek yönlü değil, iki yönlü, her iki taraftan da çaba ve değişiklik gerektiren bir süreçtir. Bu dinamik, iki yönlü süreci yansıtan mevcut yapılara ve ekonomik faaliyetlere dahil olma olarak entegrasyonun bu tanımının bir varyasyonu, terimi “ekonomik, sosyal, kültürel ve sivil katılımı ve ulusal ve yerel düzeyde kapsayıcı bir aidiyet duygusunu kolaylaştıran göçmenler ile alıcı toplumun bireyleri ve kurumları arasındaki etkileşim süreçleri” anlamında kullanılmaktadır (Spencer, 2011, s. 203).

Heckmann'a göre entegrasyon sürecinde dört boyut ayırt edilebilir: yapısal entegrasyon, kültürel entegrasyon, sosyal entegrasyon ve kimlik entegrasyonu (Heckmann ve Lüken Klaßen, 2013, s. 4).

- Yapısal entegrasyon: Yapısal bütünleşme, göçmenler ve onların soyundan gelenlerin ev sahibi toplumun temel kurumlarında, yani ekonomi ve işgücü piyasası, eğitim ve yeterlilik

sistemi, konut piyasası, siyasi haklar edinmesi ve üyeliklere, pozisyonlara ve statülere erişimi anlamına gelmektedir.

- Kültürel entegrasyon: Toplumda başarılı bir şekilde etkileşimde bulunmanın ön koşulu, bilgi, kültürel standartlar ve yeterliliklerin bir birey tarafından iletilmesi ve edinilmesidir: haklar kullanılabilir ve konumlar ve statüler ancak göçmenler öğrenme ve sosyalleşme süreçlerine aktif olarak katılabilirlerse kazanılabilir. Katılımın bu önkoşullarıyla ilgili olarak entegrasyon, bilişsel, kültürel, davranışsal ve tutumsal değişim süreçlerine atıfta bulunmaktadır.
- Sosyal entegrasyon: Göçmenlerin özel alanda yeni topluma üyeliği, insanların özel ilişkilerine ve grup üyeliklerine (sosyal ilişkiler, arkadaşlıklar, evlilikler, gönüllü dernekler) yani sosyal bütünleşmelerine yansımaktadır.
- Kimlik entegrasyonu: Bir aktörün sosyal bir sistemle özdeşleştirilmesine, yani göçmenin yeni toplumla özdeşleşmesine ve ona ait olma duygusuna atıfta bulunmaktadır.

Esser (2000, s. 272-275) sosyal entegrasyonun dört temel biçimini önermektedir: kültürleme, yerleştirme, etkileşim ve özdeşleşme. Kültürleşme, toplumda başarılı bir şekilde etkileşimde bulunmak için gerekli olan bilgi, kültürel standartlar ve yeterliliklerin bir birey tarafından iletilmesi ve edinilmesidir. Yerleştirme, bir bireyin eğitim sisteminde, ekonomik sistemde, mesleklerde, bir vatandaş olarak toplumda ilgili konumları edinmesi ve işgal etmesi anlamına gelmektedir. Yerleştirme, belirli konumlara ait belirli hakların kazanılması ve ilgili sosyal ilişkiler kurma ve kültürel, sosyal ve ekonomik sermaye kazanma fırsatı ile bağlantılıdır. Kültür, yerleştirme için bir ön koşuldur. Etkileşim, aktörlerin karşılıklı yönelimleri ve ilişkilerin ve ağların oluşumu ile karakterize edilen bir sosyal eylem durumudur. Etkileşim yoluyla sosyal entegrasyona örnek olarak arkadaşlıkların, sevginin veya evlilik ilişkilerinin kurulması veya genel olarak birincil gruplara üyelik verilebilmektedir. Toplumsal entegrasyonun bir boyutu olarak özdeşleşme, bir aktörün kendisini kolektif bir bedenin bir unsuru olarak gördüğü bir toplumsal sistemle özdeşleşmesini gösterir. Özdeşleşmenin bilişsel ve duygusal yanları vardır ve bir grup ya da kolektife karşı “biz - hissi” ile sonuçlanmaktadır (Heckmann, 2006, s. 9).

Bireysel ve kolektif bir fenomen olarak entegrasyon, kısa bir olaylar dizisi veya ileriye doğru büyük bir sıçrama değil, genellikle bir kişinin ömrünü uzatabilen ve üç nesil boyunca sürebilen uzun süreli bir süreçtir. Zaman hem göçmenler hem de ev sahibi toplum için önemlidir çünkü entegrasyon bir öğrenme sürecidir ve öğrenme zaman almaktadır. Kendileri göç etmiş kişiler için, sözde birinci nesil, entegrasyon, çok fazla entelektüel ve duygusal çaba gerektiren ikinci bir sosyalleşmedir. İkinci nesil, muhtemelen zorlu iki kültürlü sosyalleşme ve kimlik oluşumu biçimlerinden geçmektedir. Alıcı toplum da “yabancı” insanlarla etkileşim kurmanın yeni yollarını öğrenmek ve kurumlarını onların ihtiyaçlarına göre uyarlamak zorundadır. Yakın tarihlerinde göç yaşamamış toplumlar için bu, kurumları göçmen kabulü için hazırlanmış göçmen toplumlarına göre daha talepkardır (Heckmann, 2006, s. 17).

Heckmann göçmen entegrasyonun süreçlerini analiz etmek açısından makro, mezo ve mikro olmak üzere üç farklı düzey belirlemiştir. Buna göre makro düzey, ulus devlet toplumlarını veya diğer büyük sistemleri kapsayan yapılara ve bunların etkilerine atıfta bulunmaktadır. Durumun bu tür makro yapıların bir unsuru olarak kolektif tanımları, ortak bir zihin haritası, kamusal söylemin yer aldığı bir referans çerçevesi oluşturmaktadır. Ekonomik sistem ve onun gelişmişlik düzeyi gibi ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel makro yapılar, siyasi, yasal ve kültürel kurumların "niteliği", bir bireyin veya bir grubun entegrasyon sürecindeki fırsatlarını ve kısıtlamalarını etkileyen sonuçlar doğurmaktadır. Toplumsal makro yapılar sosyolojik gelenekte sıklıkla devlet ve devlet politikaları, ekonomi ve ekonomik yapılar ve kültür ve toplum kategorileri kullanılarak tarif edilmiştir (Heckmann, 2006 s. 27).

Mezo seviye, bireyin kurumsal ve örgütsel sosyal ilişkiler ve sosyal eylem bağlamından oluşmaktadır. Organizasyonları, ağları ve pazarları kapsamaktadır. Organizasyonların etkileri ve üyelikleri, entegrasyon süreçlerinde ilgili bir belirleyiciyi oluşturmaktadır. Ağlar - etnik veya etnik gruplar arası - güven ilişkileri ile karakterize edilir ve bir kişinin sosyal sermayesinin merkezinde yer almaktadır (Heckmann, 2006, s. 28).

Mikro seviye, bireylerin sosyal eyleminin belirleyicileri ile ilgilidir. Bu, hem göçmenlerin hem de yerlilerin sosyal eylemi ve etkileşimidir. Durumun tanımı, ihtiyaçlar, ilgiler, güdüler,

kaynaklar ve kısıtlamalar, genel olarak sosyal eylemin ve entegrasyonun başlıca belirleyicileridir. Entegrasyonun ana nedeni, tüm göç projesinin ana motivasyonu, yani yeni toplumda kişinin hayatını iyileştirmek gibi görünmektedir. Bununla birlikte, modern toplumlarda entegrasyonun genellikle bireysel tercihlerin ve entegrasyonla ilgili gibi görünen güdülerin bir sonucu olduğunu da eklemek gerekmektedir (Heckmann, 2006, s. 29; Kuyucuoğlu, 2013, s. 385).

Heckmann'ın entegrasyon sürecinde değerlendirdiği konuların arasında eğitim yer almaktadır. Entegrasyon sürecinde okulların, öğretmenlerin, ailelerin, çevrenin etkileri üzere çeşitli araştırma sonuçları ile kanıtlanma yoluna giden Heckmann göçmen çocuklar ve eğitim arasındaki ilişkide çeşitli faktörlere dikkat çekmektedir. Bu kapsamda da makro, mezo ve mikro düzeyde açıklamaya girişen Heckmann'a göre göçmen çocukların eğitim başarılarındaki farklılıkları açıklamak için önce toplumların makro düzeyine, toplumsal düzene ve toplumsal eğitim sistemine başvurulabilmektedir. Öte yandan birçok ülkedeki okul araştırmaları, ulusal, federal eyalet veya belediye okul sistemlerinde bir kuruluş olarak tek okulun ve çevresinin çok önemli olduğunu göstermiştir. Öğrencilerin performansı, eğitim sistemleri içindeki okullar arasında sistematik olarak değişmektedir. Buna kavramsallaştırma ve açıklamanın mezo düzeyi denilebilmektedir. Orta düzey, çünkü bir bakıma örgütler bireyi ve toplumu birbirine bağlamaktadır. Mikro düzey, ilgili bireysel ve küçük grup aktörleri ve bunların karşılıklı ilişkileri, durum tanımları, ihtiyaçları, hedefleri ve kaynakları ile ilgilidir. Mikro düzeyde, öğrencilere ve ailelerine, çocukların erken sosyalleşmedeki gelişimsel risklerine, ailenin kültürel, sosyal ve ekonomik sermayesine ve stereotip tehdidinin öğrenciler üzerindeki etkilerine bakılmaktadır. Öğrenci başarısının genel olarak aile kaynaklarına bağlı olma derecesi ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Göçmen çocuklar genellikle nispeten daha az kaynağa sahip ailelerden geldiklerinden, eğitim sisteminin bu genel özelliği onları belirli bir şekilde etkilemektedir. Okul öncesi kurumların görece değerlendirilmesi ve sınıf ve/veya okul farklılaşmasının yapılanma türü ve derecesi ile yetenek seviyelerine göre müfredat farklılaşması, toplumların ve siyasi sistemlerin makro düzeydeki siyasi kararlarının meselesidir. Bir eğitim sisteminin bu tür özelliklerine siyasi otoriteler karar vermesi gerekmektedir (Heckmann, 2008, s. 14-15).

Okul ve göçmen ilişkisinde değinilen bir diğerk nokta konumdur. Okulların konumuna bağılı olarak bu durumun altyapısında konutların konumu yatmaktadır. 20. yüzyılın ikinci yarısında ilgili göçü yaşayan tüm Avrupa ülkelerinde, göçmen çocukların kentsel okullarda - genellikle dezavantajlı şehir mahallelerinde - fiilen tecrit edilmesi mevcuttur. Bu okul ayrımı, öncelikle göçmenlerin konutlarda yoğunlaşmasının ve ayrı tutulmasının sonucudur (Heckmann, 2008, s. 20). Farklı okullardaki farklı öğrenci gruplarının fiziksel ve sosyal olarak ayrılması olarak okul ayrımı, genellikle konut ayrımının bir sonucudur. Barınmaların büyük oranda ayrı tutulduğu yerlerde, mahalle okulları da ayrı tutulacaktır. Avrupa ülkeleri, göçmen ve azınlık öğrencileri için okulları ayıran herhangi bir yasal kural uygulamamaktadır. Bununla birlikte göçmen ve azınlık çocuklarının belirli okullarda - genellikle bir şehrin dezavantajlı mahallelerinde - yoğunlaşması nedeniyle fiili ayrımcılık çoğu ülkede mevcuttur. Birçok göçmen çocuk, göçmen çocukların okul nüfusunun çoğunluğunu oluşturduğu okullardadır (Heckmann, 2008, s. 11). Bazı haneler, çoğunluğun egemen olduğu okulları tercih ettikleri için, azınlık nüfusunun hiç olmadığı veya çok az olduğu bir şehrin bölgelerine taşınabileceğinden, mevcut okul ayrımcılığı da konut ayrımını güçlendirebilmektedir. Bu noktada değerlendirebilecek bir kavram “Beyaz Uçuş” anlamında gelen “White Flight” dır. Farklı bir okula gitmek için konut hareketliliğinin meydana gelmesi bu olgunun bir yönüdür. White Flight'ın diğerk yönü, istenmeyen okul nüfusu olan bir çocuğun farklı bir yerleşim bölgesine taşınmadan çocuklarını okuldan almasıdır (Heckmann, 2008, s. 19).

Her eğitim sisteminde olduğu gibi göçmen çocukların eğitiminde merkezi rollerden biri öğretmene düşmektedir. Ulusal eğitim sistemleri arasındaki farklar ne olursa olsun, öğretmen-öğrenci ilişkisi ve etkileşiminin içeriği, herhangi bir eğitim sisteminde öğrenci başarısı için kesinlikle merkezidir. Eğitim sistemlerinin Avrupa'daki oldukça yeni göç süreçlerine uyarlanması, bu süregelen sürecin sosyal gerçeklerinin gerisinde kaldığından, çoğu durumda öğretmenler, sınıflarda çok sayıda göçmen çocuğun bulunmasına hazırlıksız yakalanmıştır. Okul öğretmenlerinin eğitimi bu yeni gerçekliğe pek uygun değildir (Pitkänen ve diğerkleri, 2002). Okul öncesi eğitimcilerin de bu yeni zorluk için eğitilmesi gerekmektedir. Geniş bir eğitim araştırmasında ortaya çıkan sonuç öğretmen beklentilerinin öğrenci performansını etkilediğidir. Öğretmen beklentisi, kendi kendini gerçekleştiren bir kehanet

olarak çalışmaktadır: “öğretmenler bazı öğrencilerden daha fazlasını, diğerlerinden daha azını beklemekte ve beklentileri, öğrencilerle etkileşim biçimlerini etkilemekte ve sonuç olarak, beklentiler gerçekleşmektedir.” (Farley 2006, s. 316).

Göçmen çocuğun eğitimi ve entegrasyonu konusunda yukarıda sıralı etkilerin yanı sıra, bu süreçte olumsuz anlamda etkileyen bazı başlıklar bulunmaktadır. Çoğunlukla çocukların eğitimde başarısız olmasına neden olan bu etkiler göç edilen ülkede başarılı bir eğitim için gerekli olan kültürel, sosyal ve ekonomik sermaye eksikliği açısından kavramsallaştırılmaktadır. Göçmen aileler genellikle sadece ekonomik olarak değil, aynı zamanda sosyalleşme ve eğitim için birincil öneme sahip kültürel sermaye boyutuyla ilgili olarak da dezavantajlıdır. Heckmann göçmenlerin uyum sorunlarının ve eğitimdeki dezavantajlarını açıklamada ayrımcılığın da etkili olduğunu belirtmektedir (Heckmann, 2008, s. 23-30).

Heckmann’a göre sosyal entegrasyonun önündeki engeller şunlar olabilir (Heckmann, 2006: 19):

- Göçmenlerin katılımını ve üyeliğini engelleyen yasal engeller veya kurumların kuralları; buna genellikle kurumsal ayrımcılık denir;
- Kişilerarası karşılaşmalarda göçmenlere haksız eşitsiz muamele olarak ayrımcı davranış;
- Ayrımcı davranışlara yol açabilecek ön yargı;
- Entegrasyon sürecini desteklemek için devlet ve sivil toplum tarafından destek eksikliği (yapısal ayrımcılık).

3.4. ÇALIŞMANIN TEORİK MODELİ

Suriyeli çocukların entegrasyon süreçlerini ele alan bu nicel araştırmada, Suriyeli çocukların entegrasyon süreçlerinde etkili olabilecek çeşiti faktörler, literatürden yola çıkılarak belirlenmiş ve bir model oluşturulmuştur. Bu modelin geliştirilmesinde ise Suriyeli çocukların yeni toplumdaki yaşamlarında; kültürleşme süreçleri için temel referans noktası olarak J. W. Berry, entegrasyon durumları için ise F. Heckmann'ın düşüncelerinden faydalanılmıştır.

Berry'de psikolojik uyum ve sosyo-kültürel uyum ayrımı vardır ve bu çalışmada sosyo-kültürel uyumu temele alınmıştır. Bu kapsamda Berry'nin sosyo-kültürel uyumu ölçmek için geliştirdiği ve Bongard tarafından uyarlaması yapılan kültürleşme ölçeği kullanılmıştır. Çalışmada Türk toplumu ile sosyal ilişkiler konusunda van Dick'ın geliştirdiği, iletişim ölçeği kullanılarak Suriyeli çocukların Türk toplumu ve Suriye toplumu ile ilişkilerinin saptanması hedeflenmiştir.

Çalışmada bir çıktı olarak uyumun nasıl sonuçlandığının tespiti için ise sosyolojik bir yaklaşımla uyumu çok boyutlu olarak ele alan Heckman'nın entegrasyon teorisi temel alınmıştır. Bu teori kapsamında Suriyeli çocukların Türkiye'deki yaşama entegrasyonları yapısal, sosyal, kültürel ve kimlik boyutları üzerinden ele alınmıştır.

4. BÖLÜM

SURİYELİ ÇOCUKLARIN ENTEGRASYON DÜZEYLERİ VE BUNU BELİRLEYEN FAKTÖRLER

4.1. KATILIMCILARIN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Çalışmanın örneklemini Aydoğdubey İlkokulu, 100. yıl ilkokulu, Süleymanpaşa ilkokulu, Tahirağa İlkokulu, Balibey Ortaokulu, Yusuf Ateş Anadolu İmam Hatip'e devam eden 150 Suriyeli çocuk oluşturmaktadır. Bu çocukların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3. Örneklemin Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Frekans (n)	Yüzde (%)
Erkek	70	46,7
Kız	80	53,3
Toplam	150	100,0

Araştırmada yer alan çocukların %46,7'si erkek, %53,3'ü kız çocuğudur. Bu araştırmada kız-erkek dengesi sağlanmaya çalışılmakla birlikte, odak noktasında olan bireylerin tespiti ve araştırmanın hedefine uygun amaç doğrultusunda böyle bir oran yakalanmıştır (Tablo 3).

Tablo 4. Örneklemin Yaş Dağılımı

Yaş	Frekans (n)	Yüzde (%)
7 yaş	9	6,0
8 yaş	23	15,3
9 yaş	21	14,0
10 yaş	28	18,7
11 yaş	34	22,7
12 yaş	16	10,7
13 yaş	10	6,7
14 yaş	6	4,0
15 yaş	2	1,3
16 yaş	1	0,7
Toplam	150	100,0

Araştırmada yer alan çocukların yaş aralığı 7-16 yıl olup ilk ve orta öğretim çağındakiler ana hedef grubu oluşturmuştur. Araştırmada yer alan çocuklar en çok %22,7'sinin 11 yaşında, %18,7'sinin 10 yaşında ve %15,3'ünün 8 yaşında olduğu gözlenmiştir. Bu kapsamda tezin de konusu olan bütünleşme politikaları bağlamında eğitim politikalarının geliştirilmesinin etkenleri ve sonuçları üzerine odaklanılmıştır (Tablo 4).

Bu araştırmaya katılan Suriyeli çocukların %98,6'sı ilkokul ve ortaokula gittiklerini belirtirken, %98'inin 7-14 yaş aralığında olduğu (ilkokul ve ortaokul çağı) görülmektedir. Yaş gruplarındaki dağılım Türkiye geneli de benzerlik göstermektedir. Bu noktada yoğunluğun 8-11 yaş gibi ilköğretim dönemi çocuklarında belirdiği tespit edilmiştir.

Tablo 5. Örneklem Aile Üye Sayısı

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Aile üye sayısı (n:149)	4	3	2,0
	5	4	2,7
	6	29	19,5
	7	113	75,8
Evde (anne, baba ve çocuklar dışında) aile büyüklerinden büyükbaba, büyükanne yada yakın akrabalarından yaşayan kimse bulunması (n:150)	Evet	56	37,1
	Hayır	45	62,9

Burada bahse konu aile üyelerinden kasıt anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile üyeleridir. Araştırmaya katılan çocukların aile yapıları incelendiğinde; büyük çoğunluğunun kalabalık denebilecek aile yapılarına sahip oldukları görülmektedir. Çalışmaya katılan Suriyeli çocukların %95,3'ünün aile üye sayısı 6 ve 7 kişiden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra %37,1'inin evlerinde (anne, baba ve çocuklar dışında) aile büyüklerinden büyükbaba, büyükanne yada yakın akrabalarından yaşayan kimse bulunduğu saptanmıştır. Aile üyelerine dair yapılan anket çalışmasında geniş aile kategorisinin (3 kuşak) yanı sıra çok çocuklu aile yapısı da sıklıkla karşılaşılan bir olgu olmuştur (Tablo 5).

Tablo 6. *Örneklemin Menşe Olduğu Ülke Dağılımı*

Ülke	Frekans (n)	Yüzde (%)
Türkiye	4	2,7
Suriye	146	97,3
Toplam	150	100,0

Araştırmaya katılan Suriyeli çocukların tamamına yakını (%97,3) Suriye vatandaşı olurken, %2,7'sinin ise (4 kişi) sonradan Türkiye vatandaşlığı almış ailelerin çocuklarından oluştuğu tespit edilmiştir. Bu verisel dağılım Türkiye genelindeki veri ile önemli ölçüde uyumaktadır (Tablo 6).

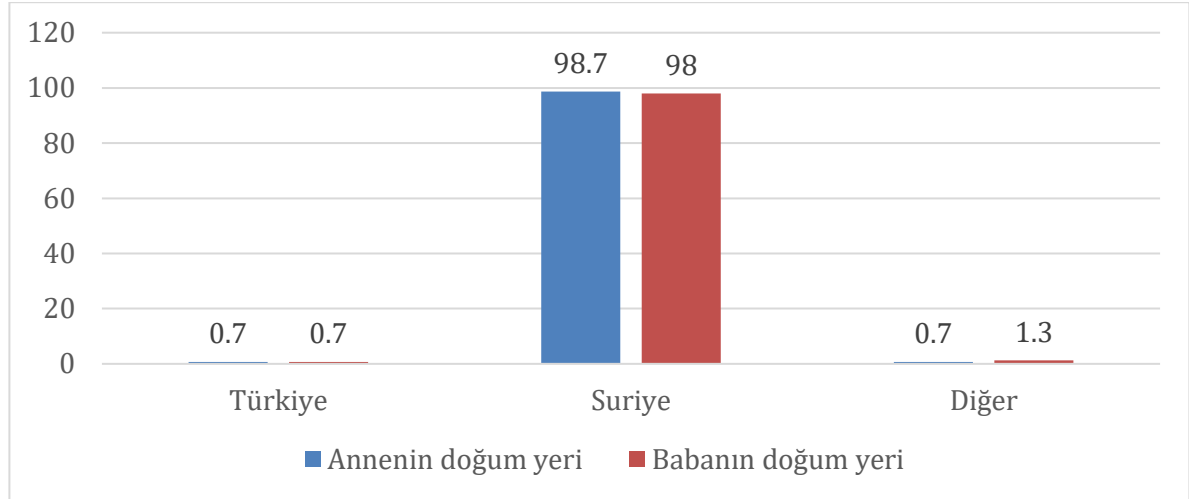
Türkiye'nin bütünleşme politikaları kapsamında özellikle meslek sahibi Suriyeliler içinden vatandaşlık verdiği ailelerle birlikte toplamda 110.000 kişinin resmi rakamlarla 3.6 milyonu bulan Suriyeli nüfus içerisindeki payının da %3.2 olduğu göz önüne alındığında Bursa örnekleminin Türkiye ile benzer oranlara sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Mülteciler, 2020).

Tablo 7. *Suriyeli Çocukların Türkiye'de İkamet Süreleri*

Süre	Frekans (n)	Yüzde (%)
1 yıl	4	2,6
2 yıl	39	25,8
3 yıl	25	16,6
4 yıl	34	22,5
5 yıl	33	21,9
6 yıl	8	5,3
7 yıl	4	2,6
8 yıl	2	1,3
Toplam	150	100,0

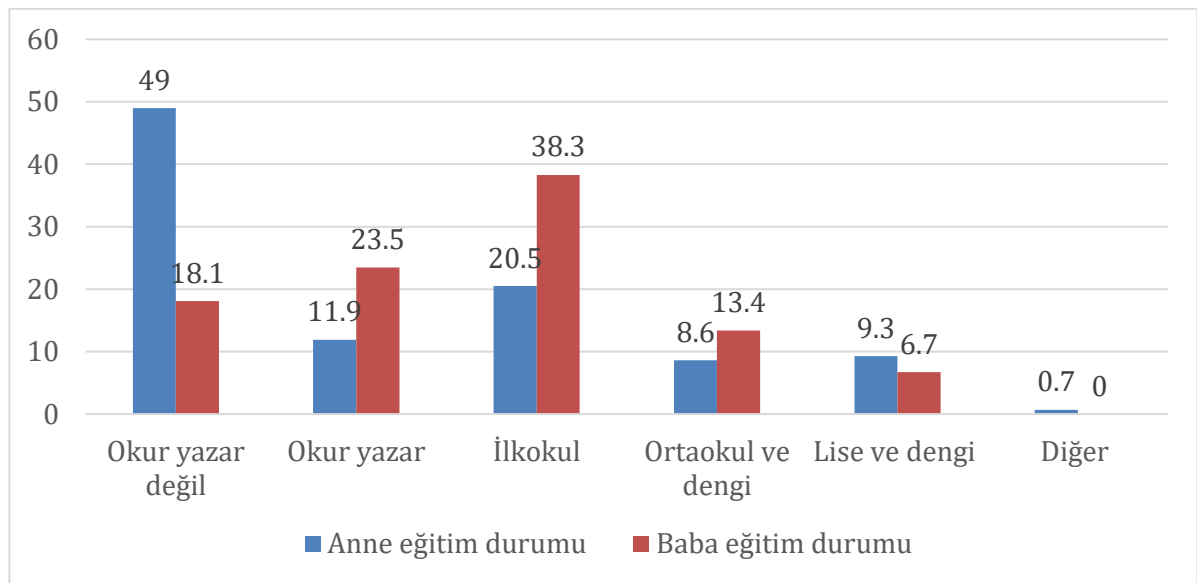
Araştırmaya katılan Suriyeli çocukların Türkiye'de kaç yıldır ikamet ettikleri incelendiğinde; %2,6'sının 1 yıldır, %25,8'inin 2 yıldır, %16,6'sının 3 yıldır, %22,5'inin 4 yıldır,

%21,9'unun 5 yıldır, %5,3'ünün 6 yıldır, %2,6'sının 7 yıldır, %1,3'ünün ise 8 yıldır Türkiye'de bulunduğu tespit edilmiştir (Tablo 7).

Grafik 8. Suriyeli Göçmen Çocukların Ebeveynlerinin Doğum Yerleri (%)

Araştırmaya katılan Suriyeli göçmen çocukların annelerinin %98,7'si Suriye doğumlu olurken, %0,7'si Türkiye ve %0,7'si diğer ülke doğumlu oldukları saptanmıştır. Suriyeli göçmen çocukların babalarının %98,0'i Suriye doğumlu olurken, %0,7'si Türkiye ve %1,3 ü diğer ülke doğumlu oldukları gözlenmiştir (Grafik 8).

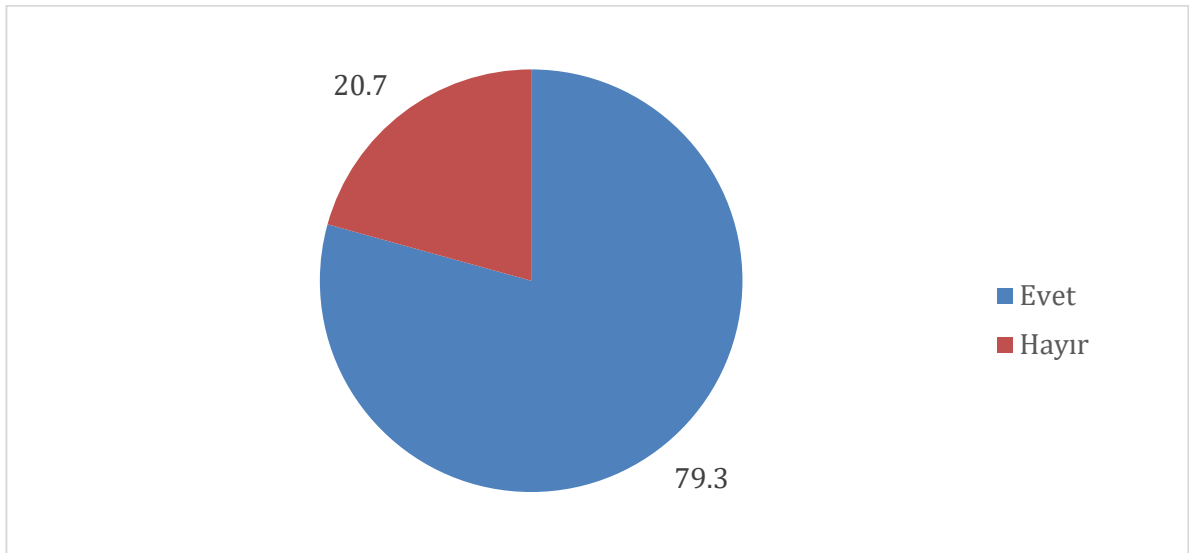
Grafik 9. Suriyeli Göçmen Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim Durumları (%)

Araştırmaya katılan Suriyeli göçmen çocukların ebeveynlerinin eğitim durumları incelendiğinde; hem anne hem de babaların eğitim düzeylerinin düşük olduğu gözlenmiştir. Göçmen çocukların annelerinin %49'u okuryazar değil iken %11,9'u okuryazar, %20,5'i ilkokul mezunu, %8,6'sı ortaokul ve dengi mezunu, %9,3'ü lise ve dengi mezunu ve %0,7'si diğer okullardan mezun oldukları gözlenmiştir. Göçmen çocukların babalarının %18,1'i okuryazar değil iken %23,5'i okuryazar, %38,3'ü ilkokul mezunu, %13,4'ü ortaokul ve dengi mezunu, %6,7'si lise ve dengi mezunu oldukları tespit edilmiştir. Her iki ebeveyn kıyaslandığında ise anne eğitim durumlarının baba eğitim durumlarına kıyasla görece olarak daha düşük olduğu söylenebilir (Grafik 9).

4.2. YAPISAL ENTEGRASYON

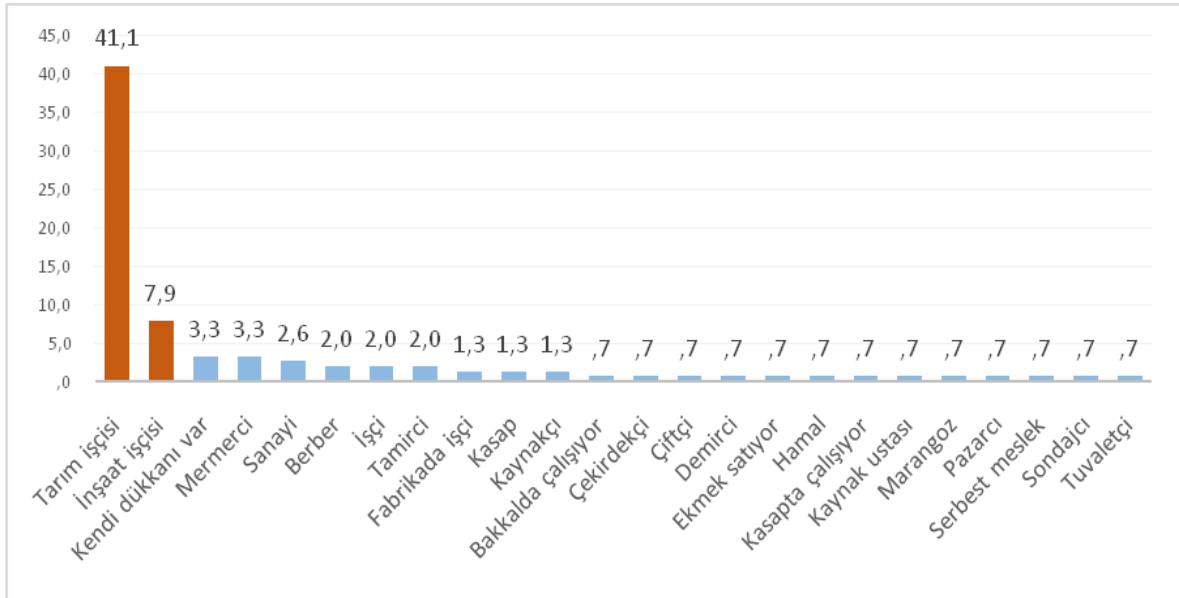
4.2.1. Ekonomik Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan Suriyeli göçmen çocukların ebeveynlerinin çalışma durumları, elde ettikleri gelirler ile sahip oldukları ekonomik durumlara ait bulgulara değinilmiştir.

Grafik 10. Suriyeli Göçmen Çocukların Babalarının Çalışma Durumu (%)

Araştırmaya katılan Suriyeli göçmen çocukların %79,3'ünün babaları bir işte çalıştıkları gözlenmiştir (Grafik 10).

Grafik 11. Suriyeli Göçmen Çocukların Babalarının Sahip Oldukları Meslekler

Suriyeli göçmen çocukların babalarının sahip oldukları meslekler incelendiğinde; %41,1'inin tarım işçisi, %7,9'unun inşaat işçisi, %3,3'ünün kendi dükkanının bulunduğu, %3,3'ünün mermerci olduğu, %2,6'sının sanayide çalıştığı, %2'sinin berber ve %2'sinin tamirci oldukları saptanmıştır. Bu kişilerin geri kalan kısmının ise genel olarak vasıf gerektirmeyen işlerde çalıştıkları görülmektedir (Grafik 11).

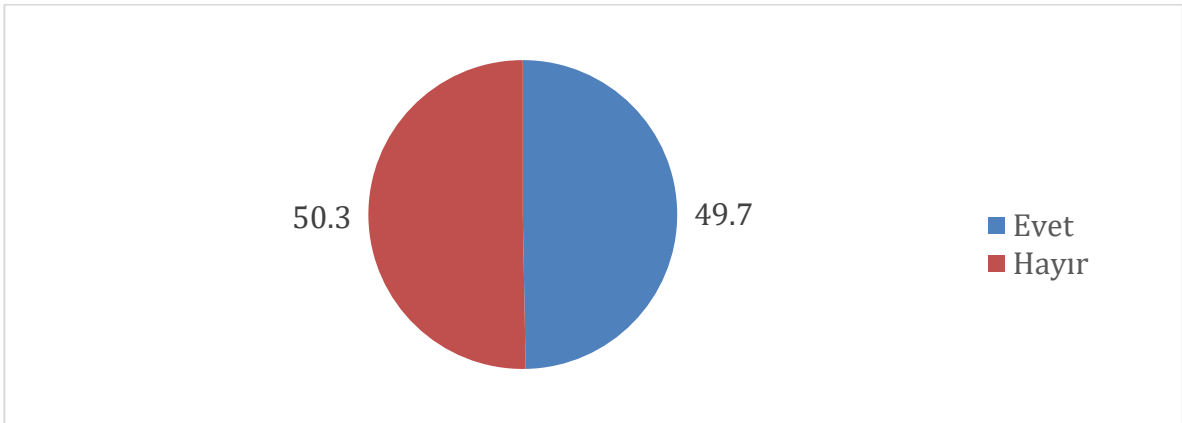
2016 yılından itibaren bütünleşme politikaları neticesinde Suriyelilere yönelik çalışma hakkının tanınmasına rağmen Suriyelilerin önemli bir kısmı kayıt dışı bir şekilde düşük ücret ve özlük haklarından mahrum olarak çalışmaktadır. Kayıt dışı çalışmanın getirdiği önemli olumsuz sonuçlar bulunmaktadır. Bunların başında kayıt dışı kaynaklı emek sömürüsü başta gelmektedir. Bu durum bütünleşme noktasında aidiyet hissini önemli ölçüde olumsuz etkileyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kayıt dışı çalışmanın Suriyeliler üzerinde negatif etkisi olduğu kadar Türkiye Cumhuriyeti üzerinde de önemli etkileri bulunmaktadır. Her şeyden önce kayıt dışı ekonomi birçok ekonomik problemin ve güvenlik sorununun temelini oluşturmaktadır. Bu durum göçün

süreç yönetimi bakımından değerlendirildiğinde iki farklı anlamda değerlendirilmesi gereken bir olgudur. 2016 yılına değin göçmenlerin sadece AB fonları ve devlet organları aracılığıyla yapılan yardımlarla ayakta kalabilmesi özellikle geniş aile olanlar için neredeyse imkânsız bir durumu teşkil etmekteydi.

Bu süreç içerisinde kayıt dışı ve düşük ücretli çalışma koşullarına rağmen bir şekilde para kazanmak ailelerin ayakta kalmasını kolaylaştırmıştır. Lakin bu durumun hem sosyal hem de hukuki boyutu göz önüne alındığında ilk etaptaki pratik yararlarına rağmen bu durumun sürdürülebilir olmadığını belirtmek gerekir. Bilhassa Suriyelilerin düşük ücrete rağmen çalışma motivasyonlarının yerel nüfusa oranla daha güçlü olması iş gücünün Suriyeliler lehine değiştirildiği bir diğer politik tabirle “Suriyelilerin işlerini çaldığı” söylemlerine zemin hazırlayabilmektedir.

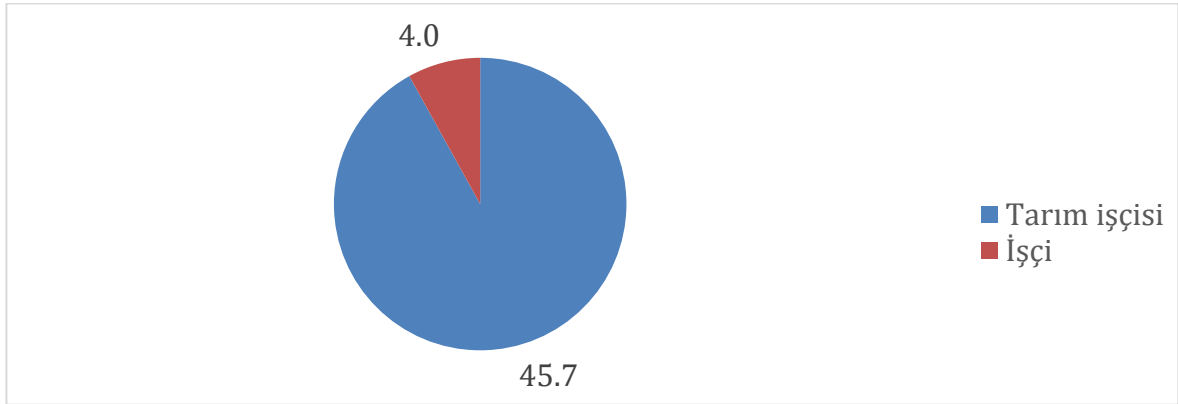
Bu kapsamda Suriyelilerin kayıt dışı çalışmasıyla mücadele noktasında önemli bir paradigma değişikliğine gidilmelidir. Suriyeli çalışma çağındaki nüfusa yönelik meslek edindirme kursları vb. eğitimlerle daha kalifiye ve güvenceli işlere kanalize edilmesi gerekmektedir.

Grafik 12. Suriyeli Göçmen Çocukların Annelerinin Çalışma Durumu (%)

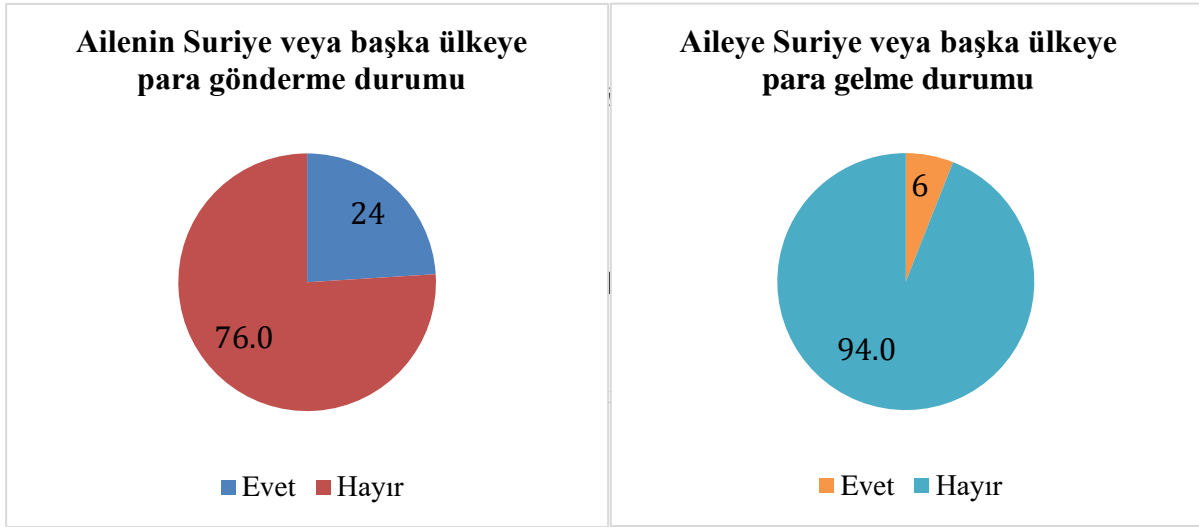

Araştırmaya katılan Suriyeli göçmen çocukların %47,9'unun annelerinin bir işte çalıştıkları gözlenmiştir (Grafik 12).

Grafik 13. Suriyeli Göçmen Çocukların Annelerinin Çalıştıkları Meslekler

Suriyeli göçmen çocukların annelerinin çalıştıkları meslekler incelendiğinde; %45,7'sinin tarım işçisi, %4,0'ünün işçi oldukları tespit edilmiştir (Grafik 13). Çalışan annelerin ne iş yaptıklarına bakıldığında ise, aynı babalarda görüldüğü gibi annelerde de tarım işçiliği mesleğinin yaygın olduğu görülmektedir. Bulunulan bölgedeki tarımsal faaliyetlerin yüksek olmasından dolayı gelir getirici faaliyetlerde çeşitlilik oluşmamıştır.

Tablo 8. Suriyeli Göçmen Çocukların Kendi Ülkeleri Koşullarında Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Ait Veriler

Ekonomik durum	Frekans (n)	Yüzde (%)
Çok iyi	21	13,9
İyi	61	40,4
Orta	59	39,1
Kötü	8	5,3
Çok kötü	2	1,3
Toplam	151	100,0

Suriyeli göçmen çocukların kendi ülkeleri koşullarında ailelerinin ekonomik durumlarına ait veriler incelendiğinde; %13,9'unun ekonomik durumu çok iyi düzeyde olurken, %40,4'ünün iyi düzeyde, %39,1'inin orta düzeyde, %5,3'ünün kötü düzeyde ve %1,3'ünün çok kötü düzeyde olduğu tespit edildi (Tablo 8). Bu durum Suriye'nin kendi ekonomik yapısı ve Türkiye'deki göç için gerekli eforlar beraber değerlendirilmesi gereken bir durumdur. Göçmenlerin aile olarak Türkiye'nin daha batısına göç etmelerini sağlayabilecek dahası burada ikame etmelerini kolaylaştıracak sermaye birikimi ve kalifiye emek kapasiteleri onların kendi ülkelerinde de refah içinde yaşayabilecek olmalarını kolaylaştırmış olabilir.

Tablo 9. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye’deki Yaşam Standartları ile Ülkelerindeki Yaşam Standardlarını Karşılaştırdıklarında Türkiye’deki Yaşam Memnuniyet Düzeyleri

Türkiye’deki yaşamınız	Frekans (n)	Yüzde (%)
Daha iyi	50	33,1
Aynı	52	34,4
Daha kötü	49	32,5
Toplam	151	100,0

Türkiye’deki yaşam standardı ile kendi ülkelerindeki yaşam standardını karşılaştırıldığında; araştırmaya katılan Suriyeli çocukların %34,4’ünün Türkiye’deki yaşamlarının aynı olduğunu söylerlerken, %33,1’i Türkiye’deki yaşamlarının daha iyi olduğunu, %32,5’i ise Türkiye’deki yaşamlarının daha kötü olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 9).

Tablo 10. Suriyeli Çocukların Ailelerinin Suriye’deki Ekonomik Durumuna Göre Türkiye’deki Yaşamları ile Suriye’deki Yaşamlarının Karşılaştırması

		Türkiye’deki yaşamınız								X ² /p
		Daha iyi		Aynı		Daha kötü		Toplam		
		n	%	n	%	n	%	n	%	
Kendi ülkeniz koşullarında, ailenizin ekonomik durumu nasıldı?,	Çok iyi	0	0,0	12	7,9	9	6,0	21	13,9	X²:20,125a P:0,010*
	İyi	21	13,9	20	13,2	20	13,2	61	40,4	
	Orta	28	18,5	14	9,3	18	11,9	60	39,7	
	Kötü	1	0,7	6	4,0	2	1,3	9	6,0	
	Toplam	50	33,1	52	34,4	49	32,5	151	100,0	

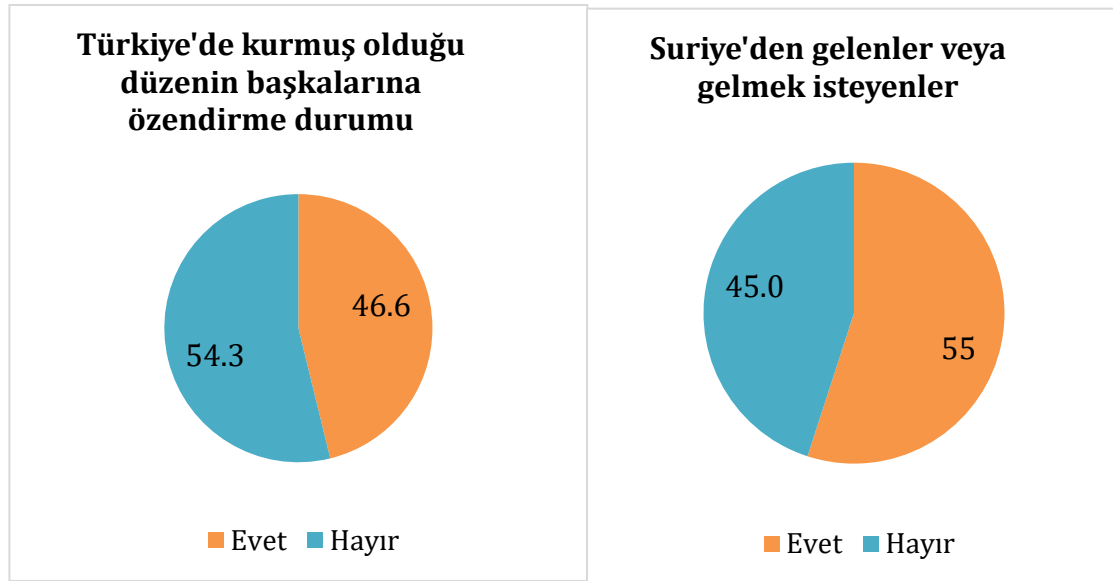
a. Hücrelerin %40’ında 5’ten küçük frekans değeri vardır. Minimum beklenen değer, 32.

Yapılan çapraz tablo ve ki-kare testi tabloları incelendiğinde; 5 ten küçük hücre değerinin %40 olduğu görülmektedir (tablonun okunabilmesi için bu değer %20’nin altında olması gerekir). Buna karşın beklenen minimum değer 32 çıktığından (25’ten büyük olduğu durumda tablo okunabilir) tablo yorumlaması yapılabilir.

Tablo 19’da Suriyeli çocukların ailelerinin Suriye’deki ekonomik durumuna göre Türkiye’deki yaşamları ile Suriye’deki yaşamlarının karşılaştırması kıkare analizi ile

yapılmış ve elde edilen sonuçlara göre; Suriye’de ekonomik durumu iyi olan ailelerden %13,9’u ve Suriye’de ekonomik durumu orta olan ailelerden %18,5’i Türkiye’de durumlarının daha iyi olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların Suriye’deki ekonomik koşullarına göre, Türkiye’deki yaşam standartlarının iyileşmesi yada kötüleşmesi arasındaki bu farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Kendi ülke koşullarında ekonomik durumunun “çok iyi” olduğunu söyleyenler Türkiye’deki yaşam standardının aynı veya daha kötü olduğunu belirtme eğilimindedir. Kendi ülke koşullarında ekonomik durumunun “iyi” ve “orta” olduğunu söyleyenler Türkiye’deki yaşam standardıyla ilgili birbirine yakın değerlerde daha kötü, aynı ve daha kötü cevapları verme eğilimindedir. Kendi ülke koşullarında ekonomik durumunun “kötü” ve “çok kötü” olduğunu söyleyenler Türkiye’deki yaşam standardının aynı olduğunu belirtme eğilimindedir.

Grafik 15. Türkiye’deki düzenin başkalarını (Suriye’deki yakınlarını) özendirme durumu.

Türkiye’de ailenizin kurduğu düzen Suriye’deki tanıdıklarınızı özendirdi mi sorusuna evet cevabı verenlerin oranı %46,6 iken, Suriye’den gelenler ya da gelmek isteyenler oldu mu sorusuna evet cevabı verenlerin oranı ise %55,0’tir (Grafik 15).

Tablo 11. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye'ye Gelmeden Önce Yaşamlarını Geçirdikleri Yerlere Ait Veriler

Bölge	Frekans (n)	Yüzde (%)
Köy	68	45,0
İlçe	51	33,8
Kent	27	17,9
Yurtdışı	1	0,7
Diğer	4	2,6
Toplam	151	100,0

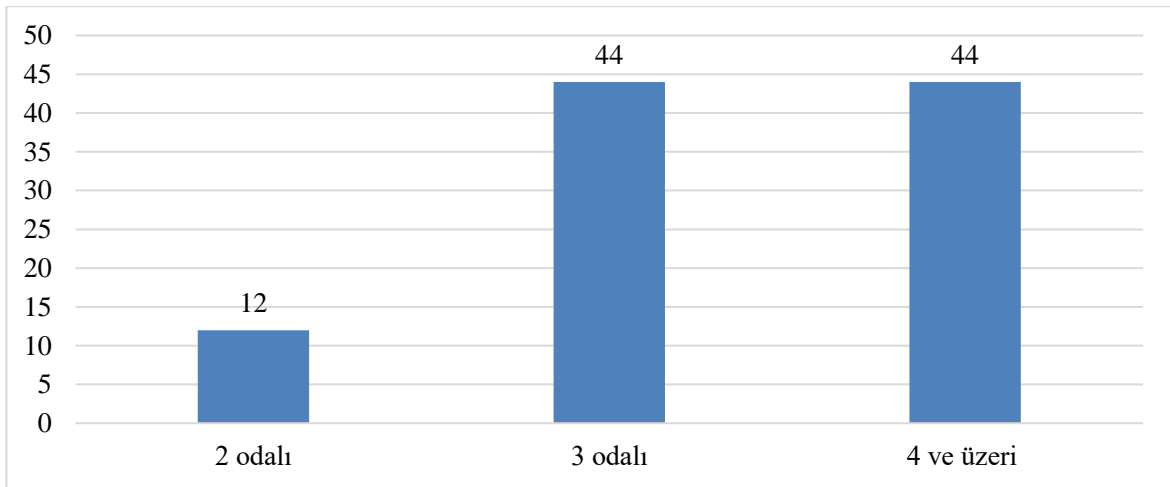
Araştırmaya katılan Suriyeli çocukların %45,0'i Türkiye'ye gelmeden önce yaşamının büyük bölümünü köyde geçirdiğini belirtirken, %33,8'i ilçede, %17,9'u kentte, %0,7'si yurtdışında ve %2,6'sı diğer yerlerde yaşamlarını geçirdiklerini belirtmiştir. Araştırmaya katılan Suriyeli göçmen çocuklar Türkiye'ye geldikten sonra Bursa'nın Yenişehir ilçesinde ikamet etmekte ve buradaki okullarda eğitim görmektedirler. Türkiye'ye gelmeden önce çocukların %45 gibi büyük bir bölümü köyde yaşayıp okula giderken hayat şartları iyileşmiş Bursa'nın Yenişehir ilçesinde yaşamaya başlamışlardır (Tablo 11).

4.2.2. Barınma

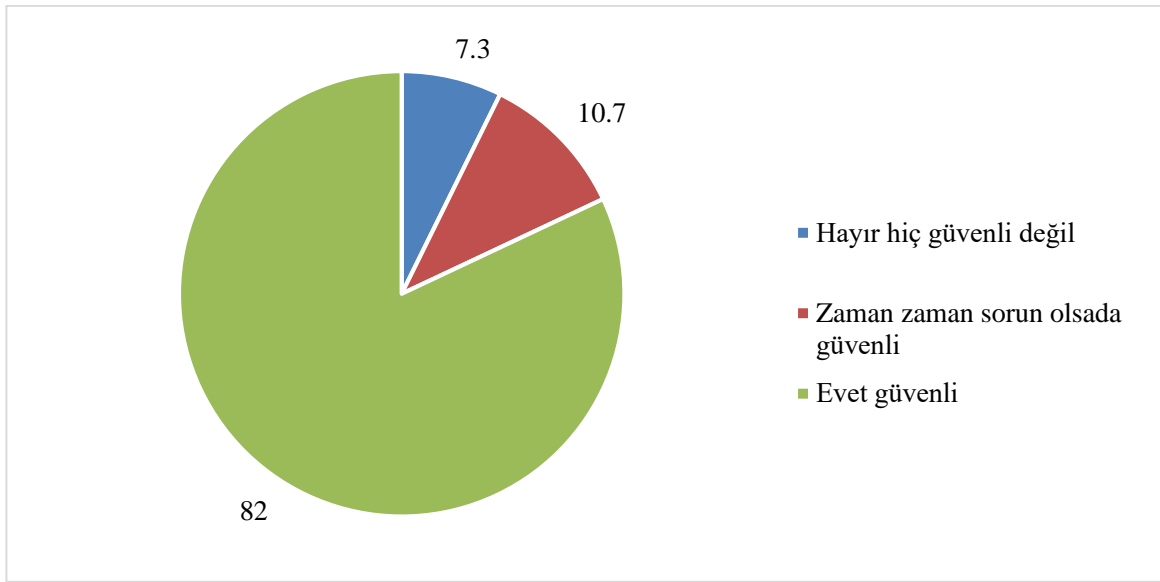
Grafik 16. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye'de Oturdukları Ev Türü

Araştırmaya katılan Suriyeli göçmen çocukların %95,4'ü şu an kiralık bir evde oturduğunu belirtirken %1,3'ü kendi evlerinde, %1,3'ü başka bir konutta ve %2'si terk edilmiş bir evde oturduklarını belirtmişlerdir (Grafik 16). Ayrıca Suriyeli ailelerin oturduğu evler önceden terk edilmiş evlerdir. Suriyelilerin ilçeye gelmesiyle kiraya verilmiş konutlardır. Suriyelilerin ilçeye gelmeye başlamasıyla önceden kiraya bile verilmeyen bu yerler yüksek oranlarda kiraya verildiklerinden her bir evde oturan Suriyeli aile sayısı çoğu yerde iki üç sayısına ye kadar ulaşmıştır.

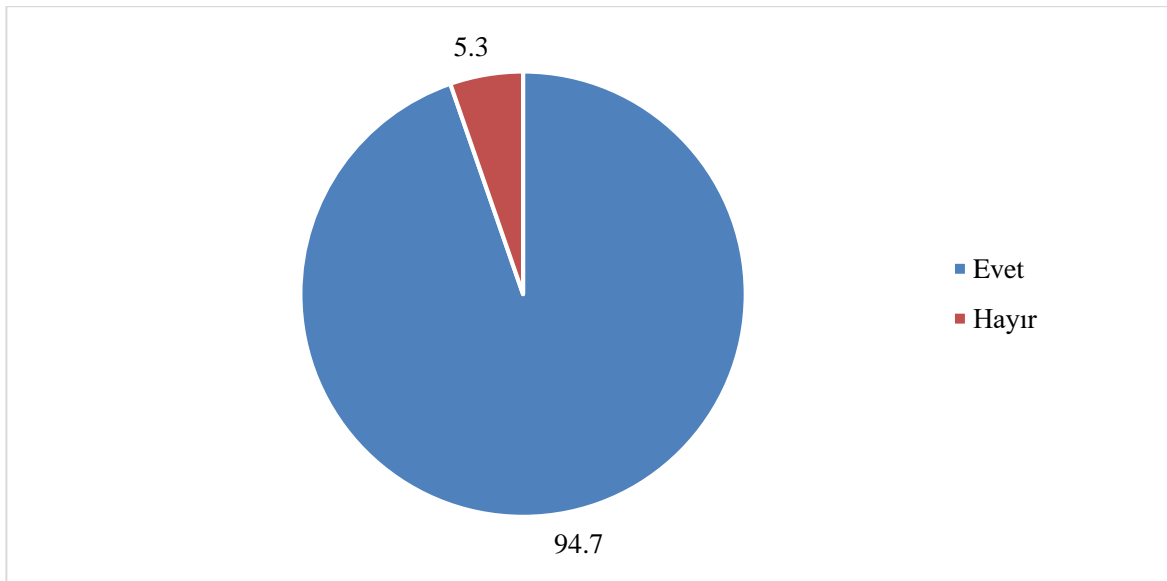
Grafik 17. Suriyeli Göçmen Çocukların Oturdukları Evdeki Oda Sayısı

Araştırmaya katılan Suriyeli çocukların %12'si 2 odalı, %44'ü 3 odalı ve %44'ü 4 ve daha fazla odalı evde oturdukları saptanmıştır (Grafik 17).

Grafik 18. Suriyeli Göçmen Çocukların Oturdıkları Mahallenin Güvenlilik Durumu

Araştırmada Suriyeli göçmen çocukların “Oturduğunuz mahalle güvenli mi?” sorusuna “evet güvenli” cevabı verenlerin oranı %82,0’dır.

Grafik 19. Suriyeli Göçmen Çocukların Oturdıkları Mahallede Kendilerini Güvende Hissetme Durumları

Araştırmada Suriyeli göçmen çocukların %94,7’si oturdıkları mahallede kendilerini güvende hissettiklerini belirtmişlerdir (Grafik 19).

4.2.3. Eğitim

Yaptığımız araştırmada önemli sorulardan biri de okula devamlılıkla ilgilidir. Çünkü çocukların eğitim hayatına devam sosyal bütünleşmenin ana unsurlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriyelilerin yaş skalasına uygun olarak ilköğretim çağındaki çocukların sayısının daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre, Suriyeli öğrencilerin %29,1'i ortaokul, %1,3'ü lise (imamhatip) ve %69,6'sı ilkokula gitmektedir (Tablo 4.5).

Tablo 12. Suriyeli Göçmen Çocukların Eğitim Gördükleri Okulların Dağılımı

Grup	Frekans (n)	Yüzde (%)
İlkokul (7-10 yaş)	105	69,6
Ortaokul (11-14 yaş)	44	29,1
İmamhatip Lisesi* (15-17 yaş)	2	1,3
Toplam	151	100
* İmamhatip lisesindeki bu iki öğrenci bu okuldaki ortaokula devam etmektedir.		

Örneğin KONDA'nın yaptığı bir araştırmaya göre ülkeye gelecek göçmenin iyi eğitilmiş olmasını önemseme oranı Türkiye'de %77,7 oranındadır (KONDA, 2016, s.16). Yani Türk toplumu yabancılarla sosyal bütünleşme noktasında onların eğitim seviyesini önceleyerek yargılarını ve sosyal bağlarını oluşturmaktadır. Eğitimin önemi sadece ev sahibi toplumun kabulü noktasında değil, Suriyeli gençlerin ileriki yıllarda sınıfsal geçiş genliğinin, rekabetin ve dil beceresini güçlendirerek daha güçlü toplumsal bağlar kurmasının, bütünleşmesinin önünü açacaktır.

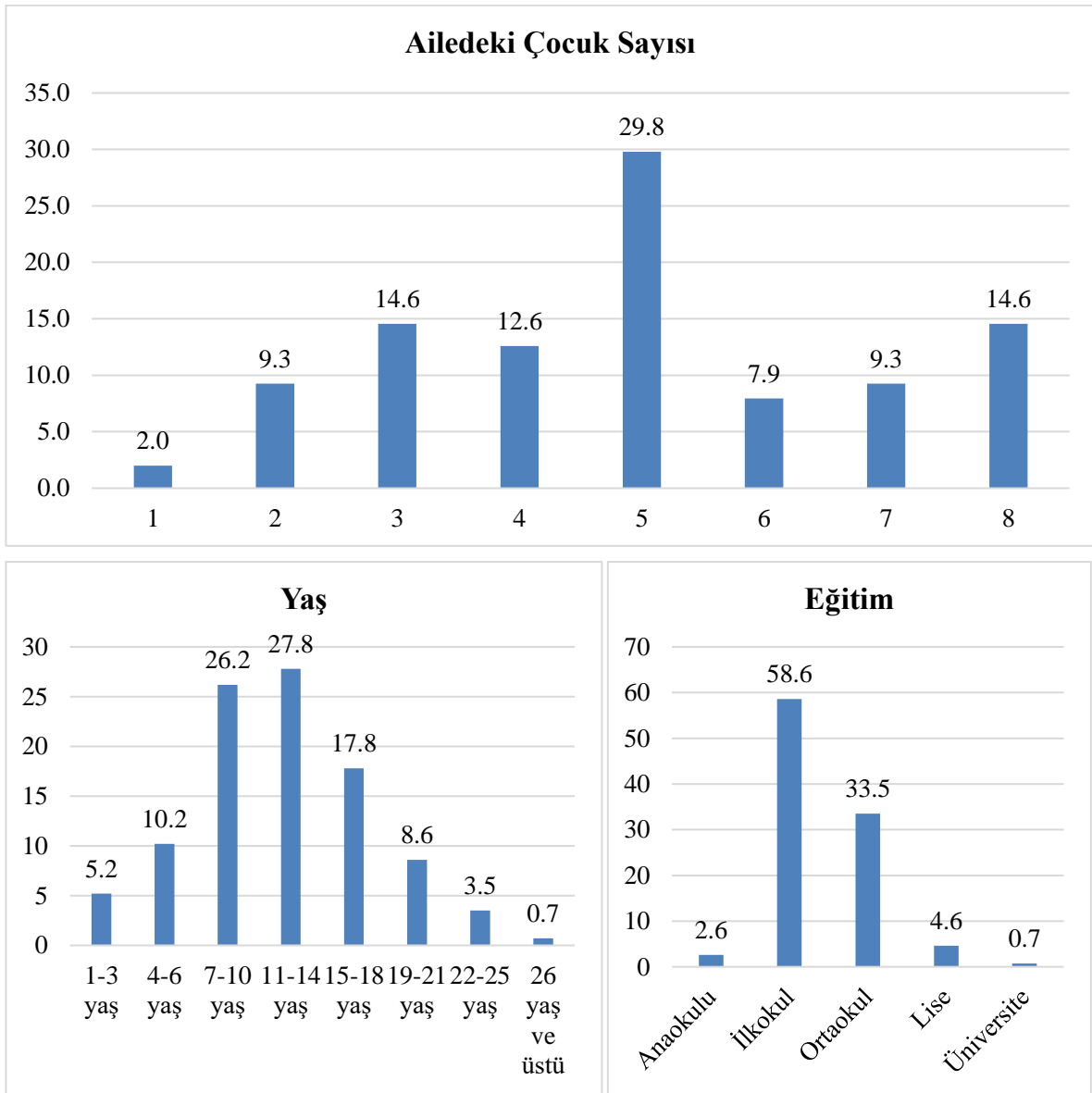
Türk Devleti bunun da farkında olarak geçiciliğin zamanla azaldığını görerek eğitim konusunda önemli adımlar atmıştır. Okullaşmanın sağladığı en önemli kazançlardan biri daha önce de belirtildiği gibi dil becerisinin artmasıdır. Dil becerisinin artması sosyal bütünleşme de ev sahibi toplumun en çok beklediği unsurların başında gelmektedir. Suriye toplumuna da baktığımızda Türkçeyi ya çalışma hayatında ya da okulda öğrendiklerini

görmekteyiz. Sosyal bütünleşme noktasında dilin önemi yadsınamadığı için buna ilişkin sorular sorulmuştur.

Suriyeli Göçmen Çocuklarının Okul ve Ders Durumları

Araştırmanın bu bölümünde Suriyeli çocuklarının kardeş sayısı, onların ve ebeveynlerinin eğitim durumları ile anket uygulanan çocukların okul ve ders durumlarına ait bulgulara yer verilmiştir.

Grafik 20. Suriyeli Göçmen Çocukların Aile Yapılarına Ait Veriler

Araştırmaya katılan Suriyeli göçmen çocukların aile yapılarıyla ilgili bilgiler Grafik 4.20’de gösterilmektedir. Buna göre %2’sinin ailedeki çocuk sayısı 1 olurken, %9,3’ünün 2 çocuk, %14,6’sının 3 çocuk, %12,6’sının 4 çocuk, %29,8’inin 5 çocuk, %7,9’unun 6 çocuk, %9,3’ünün 7 çocuk ve %14,6’sının 8 çocuğa sahip oldukları tespit edilmiştir. Çocukların en çok %27,8’i 11-14 yaş aralığında olurken %26,2’si 7-10 yaş aralığında olduğu saptanmıştır.

Çocukların %2,6'sı anaokuluna, %58,6'sı ilkokula , %33,5'i ortaokula, %4,6'sı liseye ve %0,7'sinin üniversiteye gittikleri gözlenmiştir (Grafik 26).

Grafik 21. Suriyeli Göçmen Çocuklarının Eğitim Almalarının Gerekliliğine İlişkin Düşünceleri

Araştırmaya katılan Suriyeli göçmen çocukların %99,3'ü çocukların eğitim almaları gerektiğini düşünmektedir (Grafik 21).

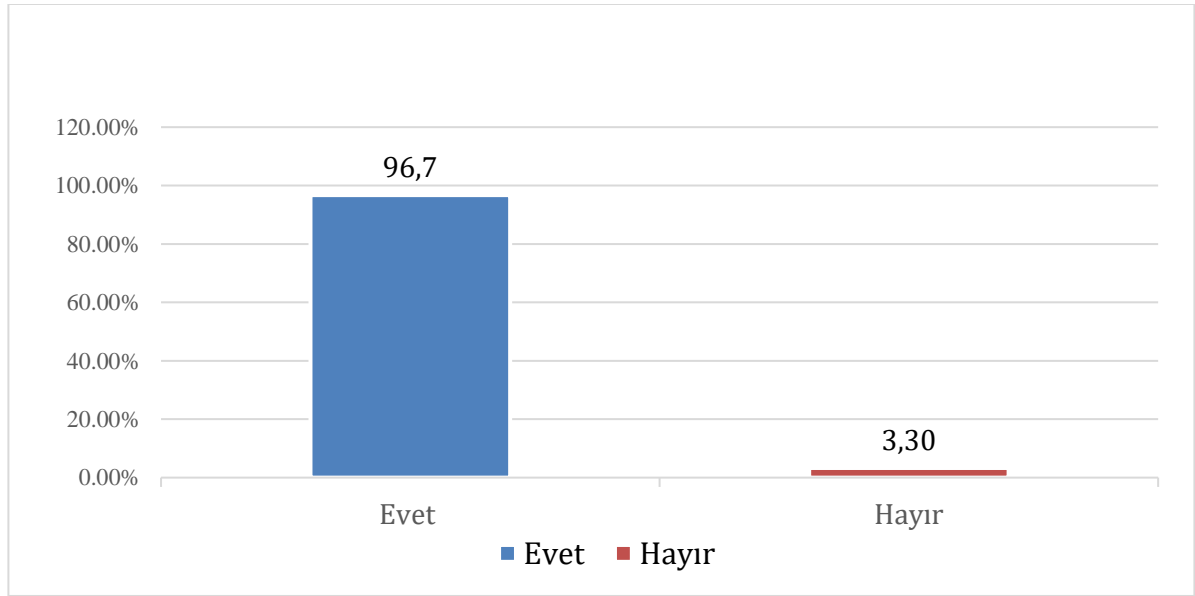
Tablo 13. Suriyeli Göçmen Çocuklarının Okul ve Eğitim Durumlarına Ait Veriler

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Türkiye’de öğrenci olmaktan memnuniyet durumu	Evet	146	96,7
	Hayır	5	3,3
Eğitim devam durumu	Evet	132	87,4
	Hayır	19	12,6
Eğitime devam etmeme nedenleri	Ekonomik koşullar	1	0,7
	Hastalık	1	0,7
	Çalışma	3	2,0
	Türkçe bilmeme	4	2,6
	Diğer	10	6,6
Derslerde başarı durumu	Çok başarılıyım	29	19,2
	Orta derecede başarılıyım	46	30,5
	Az derecede başarılıyım	54	35,8
	Başarısızım	22	14,6
Derslerde başarısızlık nedenleri	Türkçe okuma ve yazma problem	30	40,0
	Derslerin zorluğu	18	23,2
	Arkadaşlarımla problemler	2	2,6
	Ders öğretmenleri nedeniyle	1	1,1
	Yalnızlık duygusu	1	1,1
	Kapasitemi kullanamama	2	2,6
	Ekonomik sıkıntılar	11	14,2
	Bulduğum çevreye uyum sağlayamama	4	5,3
	Sağlık problemlerim	2	3,2
	Diğer	5	6,7

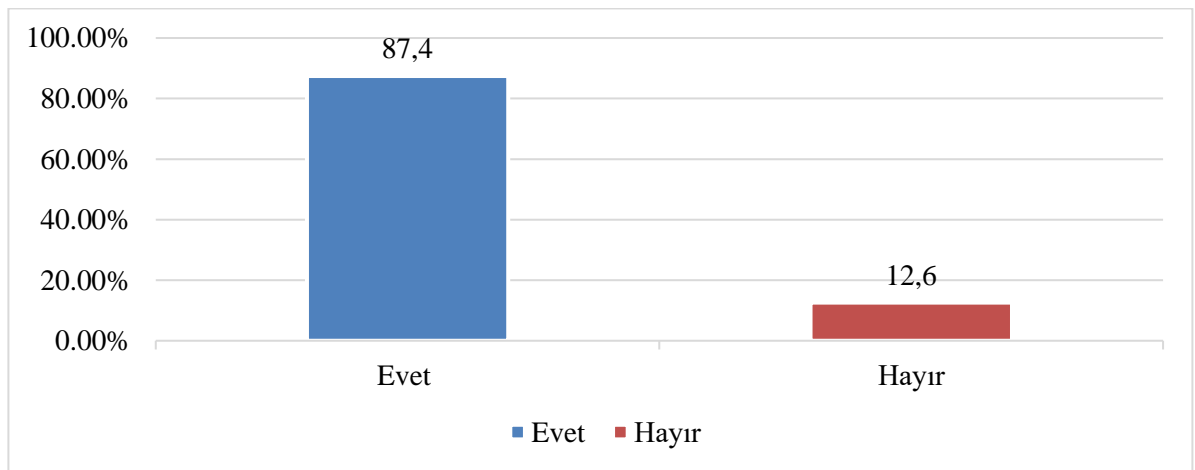
Araştırmaya katılan göçmen öğrencilerin eğitim ve okul durumları incelendiğinde; çocukların %96,7’sinin Türkiye’de öğrenci olmaktan memnun olduğu saptanmıştır. Bu kapsamda okullaşma politikalarının önemli ölçüde verimli olduğu tespit edilmiştir. Bütünleşme politikalarının temelinde mekânsal ve çevresel aidiyet faktörlerinin ne kadar önemli olduğu literatür kısmında belirtilmiştir (Tablo 13; Grafik 22).

Okullaşma ile hem eğitim hakkının göçmen öğrencilere sunulmasıyla birlikte ülke ve kamuya dair artan bir aidiyet hissini pekiştirilmesi sağlandığı gibi toplumla etkileşimin geliştirilmesi noktasında göçmen öğrencilerin dil kapasitesi artırılmaktadır.

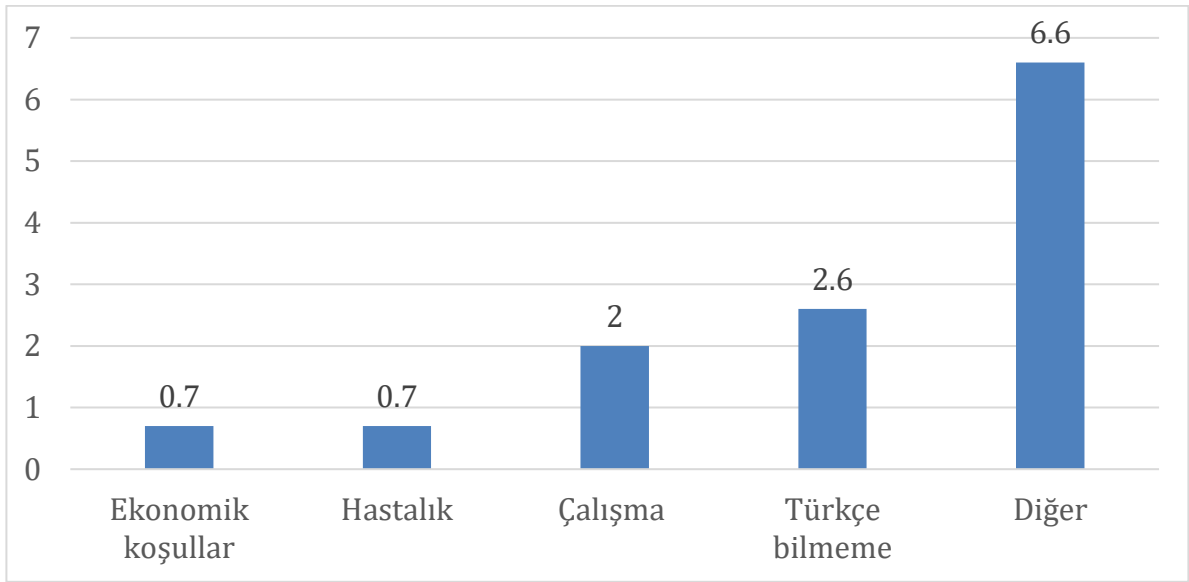
Öğrencilerin savaş travmaları göz önüne alındığında güvenli ülke olan Türkiye’de eğitim faaliyetlerinin aralıksız olarak devam etmesi öğrencilerin memnuniyetine etki eden temel faktörlerden birini meydana getirmektedir.

Grafik 22. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye’de Öğrenci Olmaktan Memnuniyet Durumu (%)

Grafik 23. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye’de Eğitimlerine Devam Durumları (%)

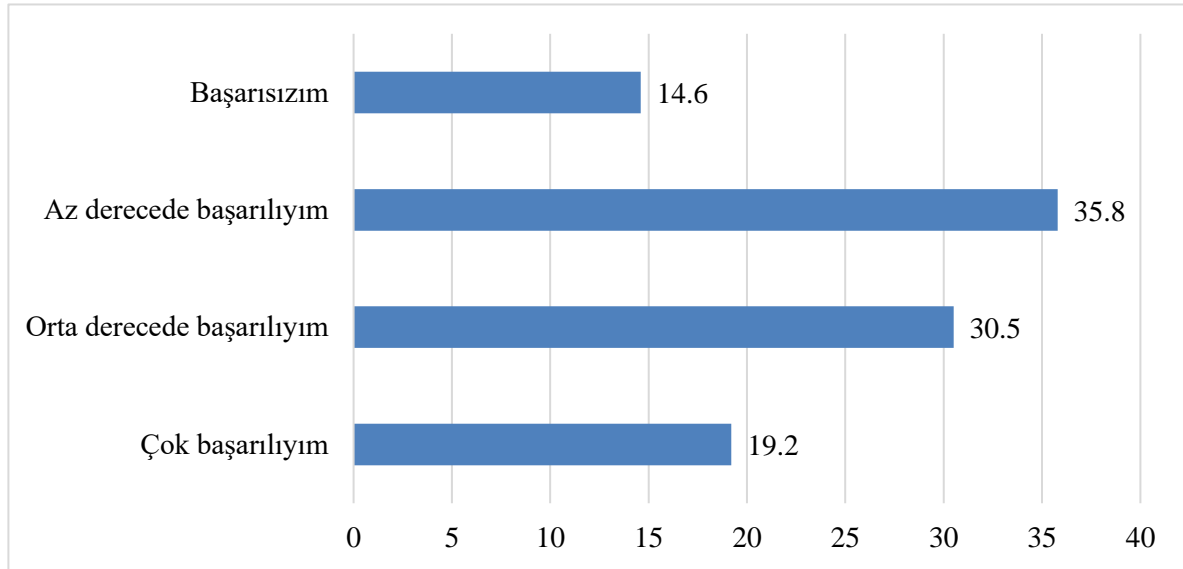
Grafik 24. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye’de Eğitimlerine Devam Etmeme Nedenlerine Ait Veriler (%)

Araştırmada yer alan göçmen öğrencilerin %87,4’ü derslerine devam ediyorken derslerine devam etmeyenlerin oranı %12,6’dır (Grafik 23). Derslerine devam etmeme gerekçeleri ise %2,6’sının Türkçe bilmemek, %2,0’sinin işe gidiyor olmak, %0,7’si hastalık, %0,7’sinin ekonomik koşullar ve %6,6’si diğer nedenlerden dolayı eğitimlerine devam edemediklerini belirtmişlerdir (Grafik 24).

Bütünleşme politikaların eğitim kısmında iki temel parametre oldukça önemli etkilere sahiptir. Öncelikle okullaşma ve etkin bir müfredat geliştirme ikincil olarak da eğitime devamlılık oldukça önemli olan iki temel yapıyı şekillendirmektedir. Bu noktada göçmen öğrencilerin %12’lik bir diliminde ne yazık ki eğitime devam etme noktasında birtakım zorluklar gözlemlenmektedir. Öğrencilerin %2,8’lik kısmı ekonomik problemlerden ötürü okula devam edemezken aynı oranda sağlık problemi ile alakalı olarak eğitime ara vermek zorunda olan öğrenciler bulunmaktadır.

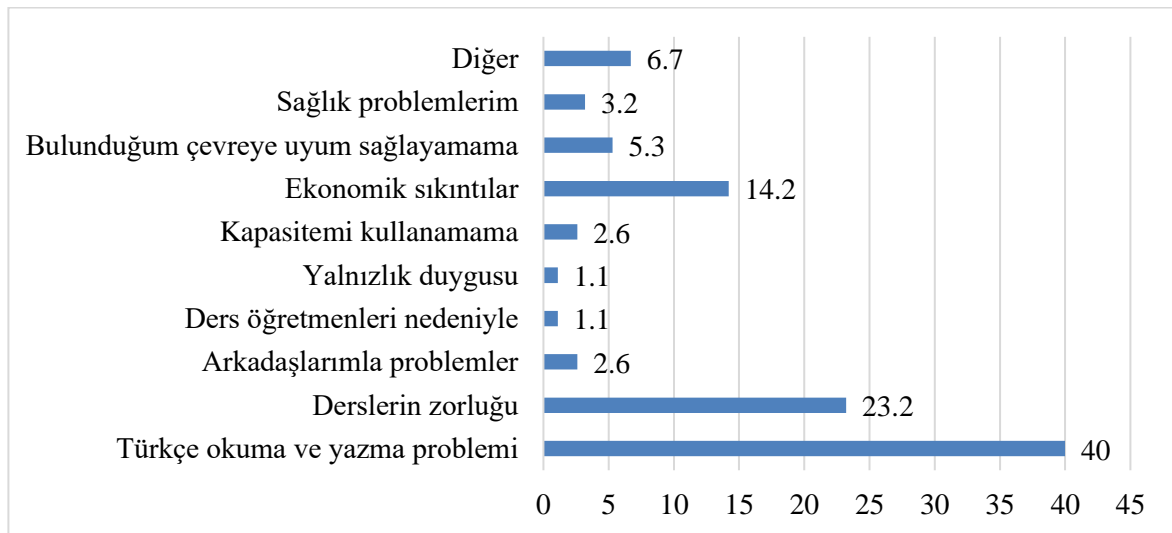
Öğrencilerin eğitime devamlılığı noktasında il ve ilçe bazında görevli millî eğitim personelinin ekonomik parametreleri kapsayacak şekilde bir çalışma içerisine girmesi

önerilmektedir. Bu kapsamda eğitim politikalarının geliştirilmesi noktasında öğrencilerin burs vb. faktörlerle eğitim devamlılığının sağlanması önemli bir politika yapım aracı olarak ders devamlılığına pozitif etki edebilir.

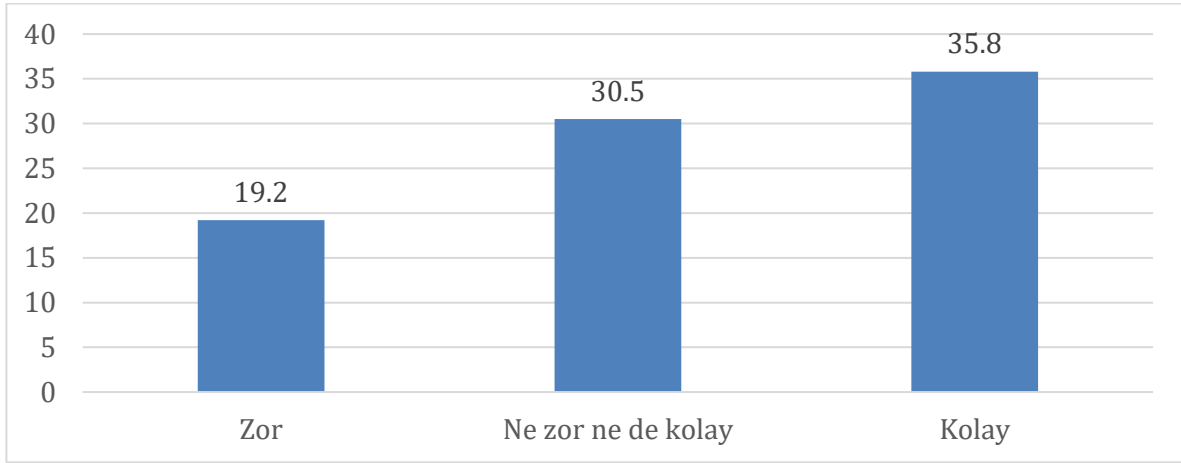
Grafik 25. Suriyeli Göçmen Çocukların Derslerdeki Başarı Durumları (%)

Araştırmaya katılan Suriyeli çocukların %14,6'sı derslerinde başarısız olurken, %35,8'i az başarılı, %30,5'i orta derecede başarılı ve %19,2'si çok başarılı olduğu tespit edilmiştir (Grafik 25).

Grafik 26. Suriyeli Göçmen Çocukların Derslerdeki Başarısızlık Nedenleri (%)

Araştırmada yer alan göçmen öğrencilerin derslerindeki başarısızlık nedenleri incelendiğinde; en büyük başarısızlık nedeni %40'ının Türkçe konuşma ve yazmada yaşanan problemler olurken, %23,2'si derslerin zor olduğunu, %14,2'si ekonomik sıkıntılardan dolayı derslerde başarısız olduklarını söylemişlerdir (Grafik 26). Bu kapsamda öğrencilerin Türkçe hazırlık sınıflarında alacağı eğitimin nicel ve nitel anlamda iyileştirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Göçmen öğrencilerin başta Türkçe noktasında ortaya çıkan eksiklerinin kapatılması ve yaşlılarının aldığı eğitim niteliğine denk bir ortalama başarıya ulaşması noktasında dil öğreniminin imkân ve kapasitesi artırılmalıdır.

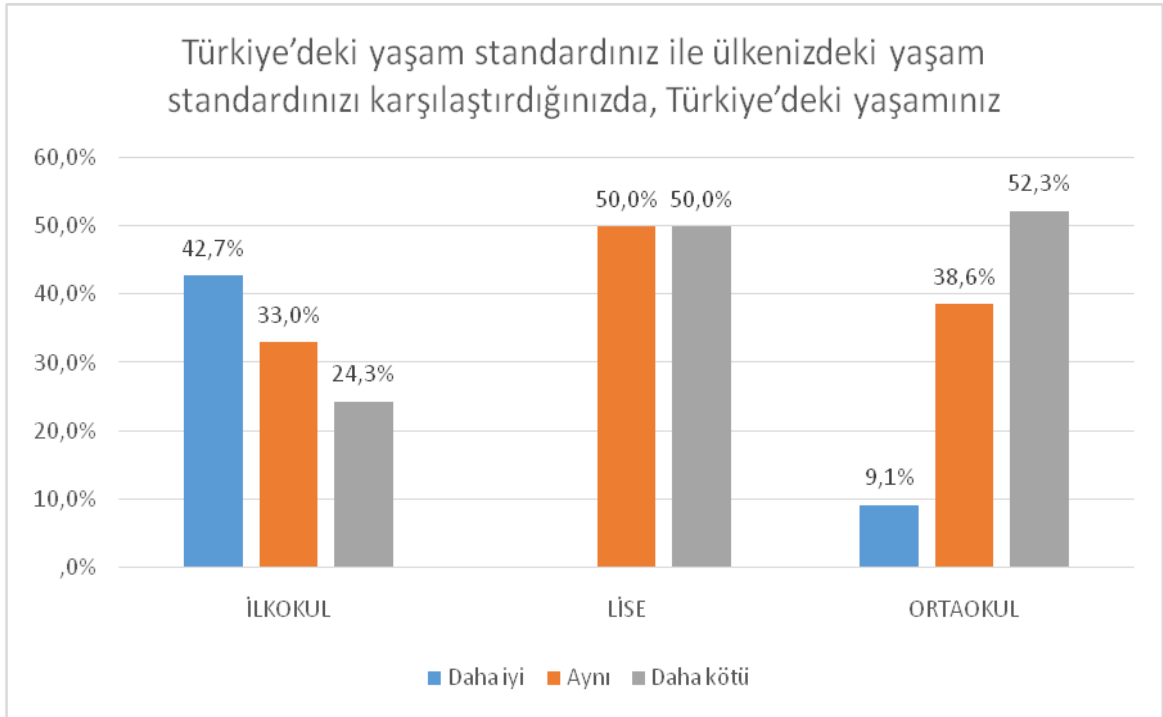

Grafik 27. Suriyeli Göçmen Çocukların Aldıkları Eğitim Hakkındaki Düşünceleri (%)

Göçmen çocukların aldıkları eğitim hakkındaki düşüncelerine ait veriler Grafik 16'da gösterilmektedir. Buna göre alınan eğitimin zor olduğunu düşünenlerin oranı %29,7 olurken, ne zor nede kolay olduğunu düşünenlerin oranı %30,5 ve kolay olduğunu düşünenlerin oranı ise %35,8'dir. Bu noktada eğitim politikasının temellerine dair saha çalışmaları yapılması gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Bu noktada örneklemin Türkiye'deki göçmen öğrencilerin toplam değerleri ile denk olduğu varsayımı üzerinden bu geliştirmenin ulusal çaplı bir politika ve izleme ile gerçekleştirilmesi daha yerinde bir sonuç meydana getirebilecektir (Grafik 27).

Suriyeli çocukların eğitim düzeyi ile Türkiye'de yaşam standardı arasında anlamlı farklılık olduğu şeklindeki hipotez için One way Anova testi yapılmıştır.

Grafik 28. Eğitim seviyesine göre yaşam standardı¹

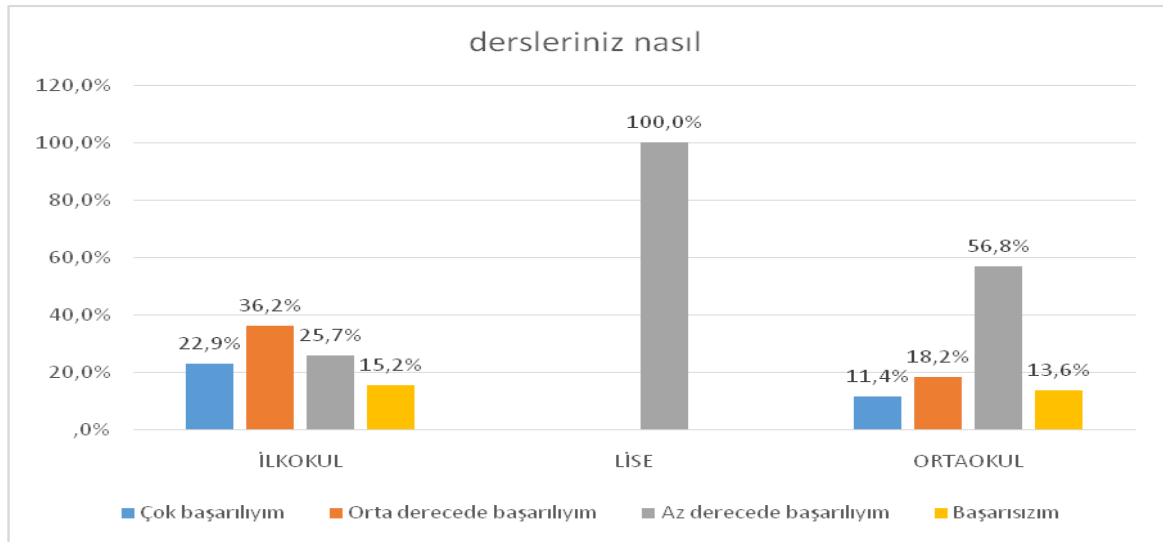
¹ İmamhatip lisesindeki bu iki öğrenci bu okuldaki ortaokula devam etmektedir.

Tablo 14. Eğitime Göre Türkiye’deki yaşam standardı ile Suriyedeki yaşam standardınının karşılaştırmasına ilişkin OneWay Anova Analizi

	N	Ort	Std.	95% güven aralığı		F değeri	P değeri
				Alt sınır	Üst sınır		
İlkokul	103	1,82	,801	1,66	1,97	10,506	0,001*
Lise	2	2,50	,707	-3,85	8,85		
Ortaokul	44	2,43	,661	2,23	2,63		
Total	149	2,01	,810	1,88	2,14		
Scheffe Testi Sonucu				Ortalama farklılıkları (I-J)		Std.	p
	İLKOKUL	LİSE		-0,684		0,544	0,455
		ORTAOKUL		-0,616		0,137	0,000
	LİSE	İLKOKUL		0,684		0,544	0,455
		ORTAOKUL		0,068		0,551	0,992
	ORTAOKUL	İLKOKUL		0,616		0,137	0,000
LİSE		-0,068		0,551	0,992		

Türkiye’deki yaşam standardı ortalamalarının eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır ($p < 0,05$). Türkiye’deki yaşam standardı ile ülkelerindeki yaşam standardını karşılaştırdığında bu konuda anlamlı düzeyde farklı düşünenlerin ilkokul mezunları ile ortaokul mezunları arasında olduğu görülmüştür. İlkokuldakiler aynıya yakın derken, ortaokuldakiler daha kötü olduğunu belirtmişlerdir.

Suriyeli çocukların eğitim düzeyine göre ders durumları anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı konusunda ise OneWay Anova kullanılmıştır.

Grafik 29. Eğitim Düzeyine Göre Ders Durumu

Tablo 15. Ders durumu ile başarı oranlarının karşılaştırmasına ilişkin OneWay Anova Analizi

	n	Ort	Std.	95% güven aralığı		F	P
				Alt sınır	Üst sınır		
İlkokul	105	2,33	0,997	2,14	2,53	4,569	0,012*
Lise	2	3,00	0,000	3,00	3,00		
Ortaokul	44	2,73	0,845	2,47	2,98		
Total	151	2,46	0,964	2,30	2,61		
Scheffe Testi Sonucu				Ortalama farklılığı (I-J)		Std	p
	İlkokul	Lise		-0,414	0,234	0,012	
		Ortaokul		-0,119	0,059	0,004	
	Lise	İlkokul		0,414	0,234	0,012	
		Ortaokul		0,295	0,237	0,011	
	Ortaokul	İlkokul		0,119	0,059	0,004	
Lise		-0,295	0,237	0,011			

Suriyeli çocukların derslerindeki başarı oranı ortalamalarının eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır ($p < 0,05$). Bu farklılığın ise her eğitim düzeyi arasında anlamlı düzeyde farklılaştığı scheffe analizi sonucunda görülmüştür.

4.3. SOSYAL ENTEGRASYON

Sosyal entegrasyon konusunda Türklerle ve Suriyelilerle iletişime ilişkin sorular ve kendini yalnız hissetmeye verilerin bulguları aşağıda verilmiştir.

Tablo 16. Suriyeli çocukların Türklerle ve Suriyelilerle iletişim düzeyleri

Kendi Kültürünü Devam Ettirme	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Kendimi Suriye toplumunun bir üyesi olarak görüyorum.	14(%9,3)	7(%4,60)	26(%17,20)	40(%26,50)	64(%42,40)
Suriye toplumunun üyesi olmaktan memnunuz.	8(%5,30)	14(%9,30)	12(%7,90)	48(%31,80)	69(%45,70)
Diğer Suriyelilerle aramızda güçlü bir bağ hissediyorum.	6(%4,00)	7(%4,60)	22(%14,60)	62(%41,10)	54(%35,80)
Kendimi Suriye toplumunun diğer üyeleri ile özdeşleştiriyorum.	6(%4,00)	8(%5,30)	14(%9,30)	69(%45,70)	54(%35,80)
Okulda sık sık Suriyelilerle iletişim kuruyorum.	14(%9,30)	13(%8,60)	25(%16,60)	46(%30,50)	53(%35,10)
Suriyeli komşularıyla sık sık iletişim kuruyorum.	13(%9,30)	18(%11,90)	27(%17,90)	52(%34,40)	40(%26,50)
Burada birçok Suriyeli arkadaşım var.	9(%6,00)	9(%6,00)	26(%17,20)	39(%25,80)	68(%45,00)
Burada birçok Suriyeli tanıdığım var.	9(%6,00)	10(%6,60)	23(%15,20)	41(%27,20)	68(%45,00)
Burada birçok Suriyeli akrabam var.	11(%7,30)	24(%15,90)	16(%10,60)	53(%35,10)	47(%31,10)
Suriyelilerle kurduğum iletişim benim için çok önemli.	11(%7,30)	7(%4,70)	18(%11,90)	64(%42,40)	51(%33,30)
Okulda sık sık Türklerle iletişim kuruyorum.	13(%8,70)	11(%7,30)	19(%12,60)	64(%42,40)	44(%28,20)
Türk komşularıyla sık sık iletişim kuruyorum.	11(%7,30)	26(%17,30)	33(%22,00)	51(%34,00)	30(%19,30)
Çok sayıda Türk arkadaşım var.	8(%5,30)	24(%15,90)	33(%21,90)	51(%33,80)	34(%23,20)
Çok sayıda Türk tanıdığım var.	14(%9,30)	28(%18,50)	47(%31,1)	36(%23,80)	26(%17,20)
Burada çok sayıda Türk akrabam var.	97(%64,20)	25(%16,60)	17(%11,30)	4(%2,60)	8(%5,30)
Türklerle iletişim kurmak benim için çok önemli.	11(%7,30)	5(%3,30)	27(%17,90)	72(%47,70)	36(%23,90)
Kendimi Türk toplumunun bir üyesi olarak görüyorum.	22(%14,70)	17(%11,30)	42(%28,00)	50(%33,30)	20(%13,30)
Türk toplumunun üyesi olmaktan memnunuz.	12(%8,00)	8(%5,30)	39(%26,00)	51(%34,00)	40(%26,70)
Diğer Türklerle aramızda güçlü bir bağ hissediyorum	23(%15,30)	17(%11,30)	47(%31,10)	36(%23,80)	28(%18,50)

Kendimi Türk toplumunun diğer üyeleri ile özdeşleştiriyorum	31(%20,60)	24(%16,00)	39(%26,00)	32(%21,30)	25(%16,70)

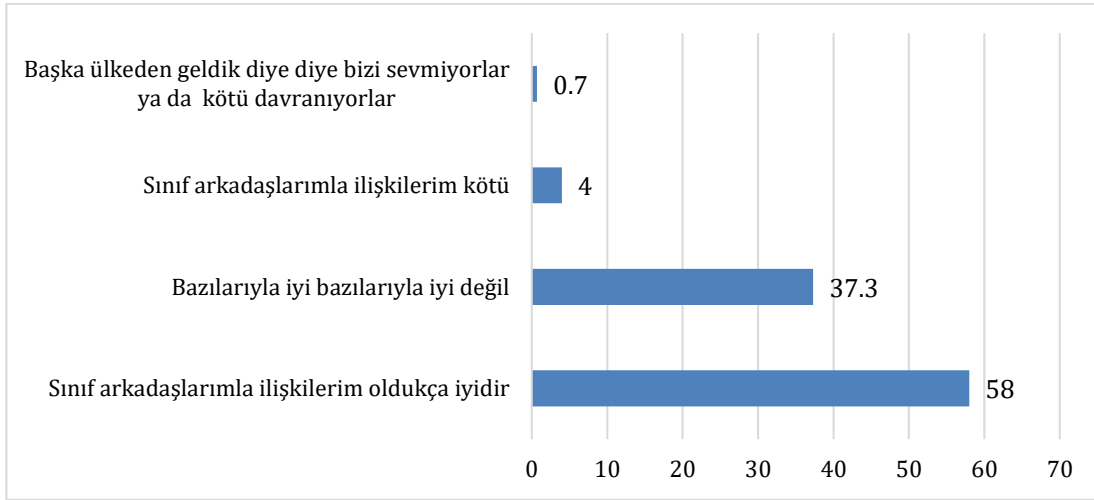
Suriyeli çocukların %68,9'u kendini Suriye toplumunun üyesi olarak görmektedir. Suriyeli çocukların %77,5'i kendini Suriye toplumunun üyesi olmaktan memnun olduğunu belirtmiştir. Suriyeli çocukların %76,9'u diğer Suriyelilerle aralarında güçlü bir bağ olduğunu hissettiklerini belirtmişlerdir. Suriyeli çocukların %81,5'i kendisini Suriye toplumunun diğer üyeleri ile özdeşleştirdiğini söylemiştir. Suriyeli çocukların %65,6'sı okulda sık sık Suriyelilerle iletişim kurmaktadır. Suriyeli çocukların %60,9'u Suriyeli komşularıyla sık sık iletişim kurduklarını belirtmişlerdir. Suriyeli çocukların %70,8'i Türkiye'de birçok Suriyeli arkadaşının bulunduğunu söylemişlerdir. Suriyeli çocukların %72,2'si Türkiye'de birçok Suriyeli tanıdığının bulunduğunu söylemişlerdir. Suriyeli çocukların %66,2'si Türkiye'de birçok Suriyeli akrabasının bulunduğunu belirtmişlerdir. Suriyeli çocukların %75,7'si Suriyelilerle kurduğum iletişimin onun için çok önemli olduğunu söylemişlerdir. Suriyeli çocukların %70,6'sı iş yerinde sık sık Türklerle iletişim kurmaktadır. Suriyeli çocukların %53,3'ü Türk komşularıyla sık sık iletişim kurmaktadır. Suriyeli çocukların %57'sinin çok sayıda Türk arkadaşının bulunduğunu söylemişlerdir. Suriyeli çocukların %41'i çok sayıda Türk tanıdığının bulunduğunu söylemişlerdir. Suriyeli çocukların %7,9'u Türkiye'de çok sayıda Türk akrabasının bulunduğunu söylemişlerdir. Suriyeli çocukların %71,6'sı Türklerle iletişim kurmanın onlar için çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Suriyeli çocukların %46,6'sı kendilerini Türk toplumunun bir üyesi olarak görmektedirler. Suriyeli çocukların %34'ü Türk toplumunun üyesi olmaktan memnun olduklarını belirtmişlerdir. Suriyeli çocukların %26,7'si diğer Türklerle aralarında güçlü bir bağ olduğunu hissettiklerini söylemişlerdir. Suriyeli çocukların %38'i kendilerini Türk toplumunun diğer üyeleri ile özdeşleştirdiklerini belirtmişlerdir (Tablo 16).

Tablo 17. *Suriyeli Göçmen Çocukların Buldukları Kent İle Olan İlişkileri Aşağıdakilerden Hangisine Uygundur?*

Kent ilişkisi	Frekans (n)	Yüzde (%)
Bu kentte kendimi yalnız hissediyorum	3	2,0
Bu kent yaşantımı kötü yönde etkiledi	8	5,4
Bu kent yaşantımı iyi yönde etkiledi	136	92,5
Toplam	147	100,0

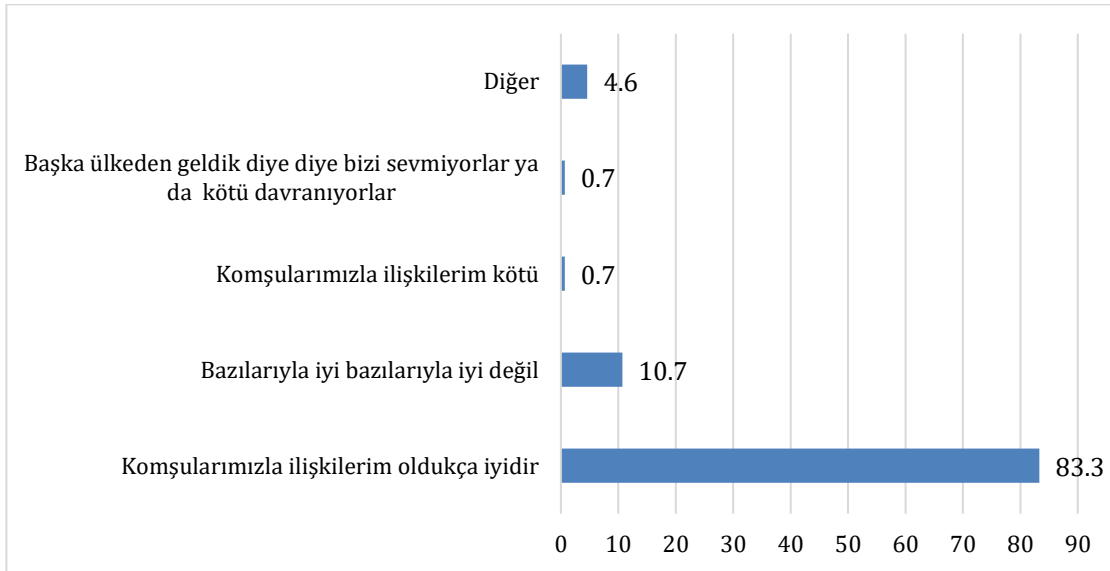
Araştırmaya katılan Suriyeli göçmen çocukların %92,5'i bulunduğu kentin yaşamını iyi yönde etkilediğini belirtmiştir. Bulduğu kentte kendini yalnız hissedenlerin oranı ise %2,0'dır (Tablo 17).

Yerel yönetimler, özellikle kent mülteci sayısı olan mekânlar söz konusu olduğunda yetkili kurumların sorumluluk aldığını görmekteyiz. Sosyal ve yerel uyum süreçleri için bu alınması gereken sorumluluk toplumsal dönüşümü gerçekleştirmede çok önemlidir. Türkiye’de yerel yönetimlerin sürece yeterince katıldıkları yeknesak değildir, bu irade yerel yönetimden sorumlu kişilerin inisiyatifi ile ortaya çıkmaktadır. Oysa bu konuda ülke genelinde yeknesak bir tutum ve ortak politika süreç yönetiminde gerekli bir unsurdur. Erdoğan’ın belirttiği gibi Türkiye; ABD, Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya gibi tipik bir “göç ülkesi” olmadığı için, yerel yönetimlere ara süreçler için görev ve yetki verilmesi de öngörülmemiştir. Oysa birlikte yaşamak zorunda kalan ülke toplumu için özellikle de “uyum” ve “katılım” konularında yerel yönetimlere görev, yetki ve buna uygun kaynaklar verilmesi gerektiği açıktır (Erdoğan, 2017).

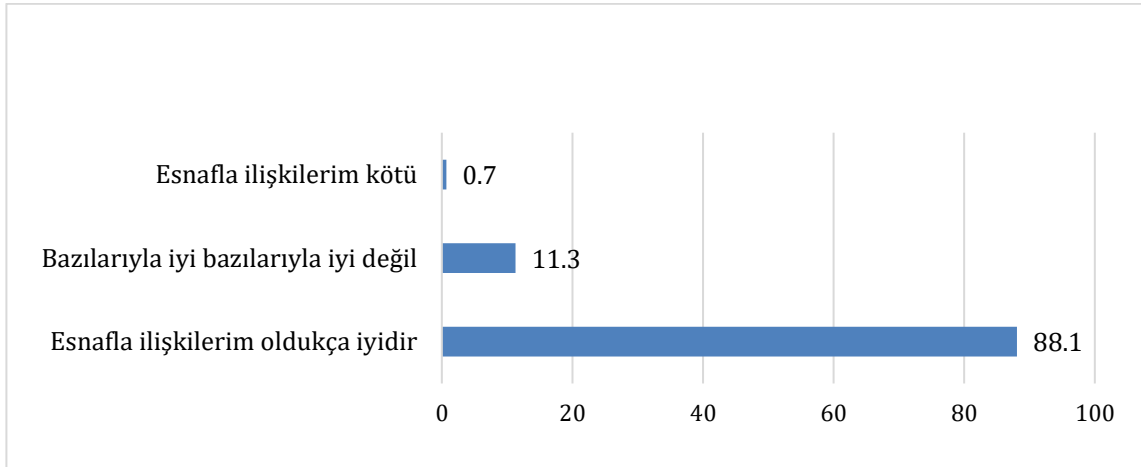
Grafik 30. Suriyeli Göçmen Çocukların Sınıf Arkadaşları ile İlişkileri

Araştırmaya katılan Suriyeli göçmen çocukların %58'inin sınıf arkadaşlarıyla ilişkilerinin oldukça iyi, %37,3'ünün sınıf arkadaşlarından bazılarıyla iyi bazılarıyla iyi olmadığını belirtmişlerdir (Grafik 30).

Grafik 31. Suriyeli Göçmen Çocukların Komşuları ile İlişkileri

Araştırmaya katılan Suriyeli göçmen çocukların %83,3'ünün komşularıyla ilişkilerinin oldukça iyi, %10,7'sinin komşularından bazılarıyla iyi bazılarıyla iyi olmadığını belirtmişlerdir (Grafik 31).

Grafik 32. Mahalle esnafı ile ilişkileriniz nasıl?

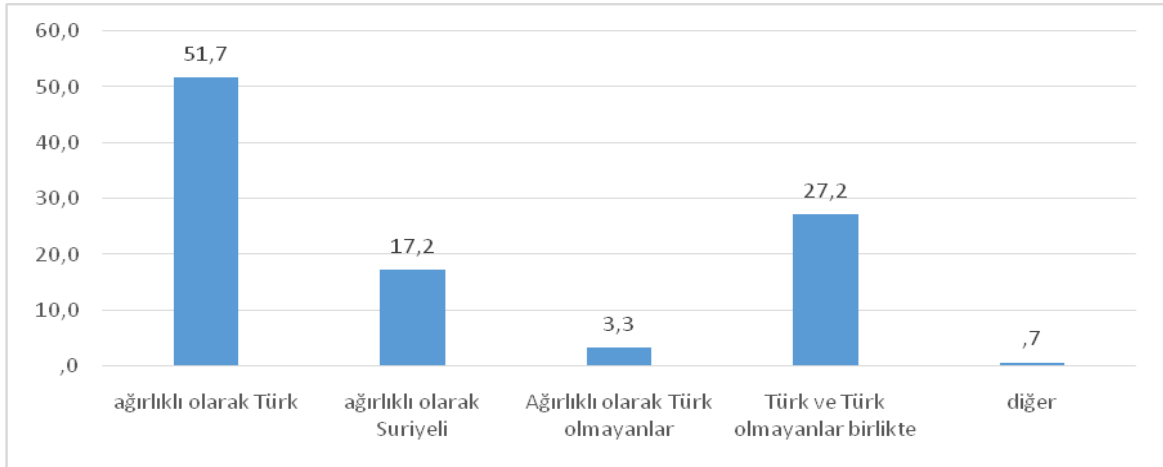
Araştırmaya katılan Suriyeli göçmen çocukların, esnafla ilişkilerim oldukça iyidir diyenlerin oranı %88,1'dir (Grafik 32). Sosyal çevre ilişkileri incelendiğinde genel olarak ilişkilerinin iyi düzeyde olduğu görülmektedir. Nisbi olarak sınıf arkadaşlarıyla olan ilişki düzeyinin komşular ve mahalle esnafına kıyasla daha düşük düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 18. Bulduğunuz mahallede size karşı bakış açısını nasıl tanımlarsınız?

Bakış açısı	Frekans (n)	Yüzde (%)
Çok iyi	52	34,4
İyi	81	53,6
Fena değil	17	11,3
Kötü	1	0,7
Toplam	151	100,0

Suriyeli göçmen çocukların bulunduğu mahallede kendilerine bakış açısının çok iyi olduğunu söyleyenlerin oranı %34,4 olurken iyi olduğunu söyleyenlerin oranı %53,6 ve kötü olduğunu düşünenlerin oranı ise %0,7'dir (Tablo 18).

Grafik 33. Suriyeli Göçmen Çocukların Oturdıkları Mahallede Kimler Yaşadığına Ait Veriler

Suriyeli göçmen çocukların oturdukları mahallede ağırlıklı olarak %51,7 oranında Türklerden oluşurken %17,2 oranında ağırlıklı olarak Suriye halktan oluştuğunu söylemişlerdir (Grafik 33).

4.4. KÜLTÜREL ENTEGRASYON

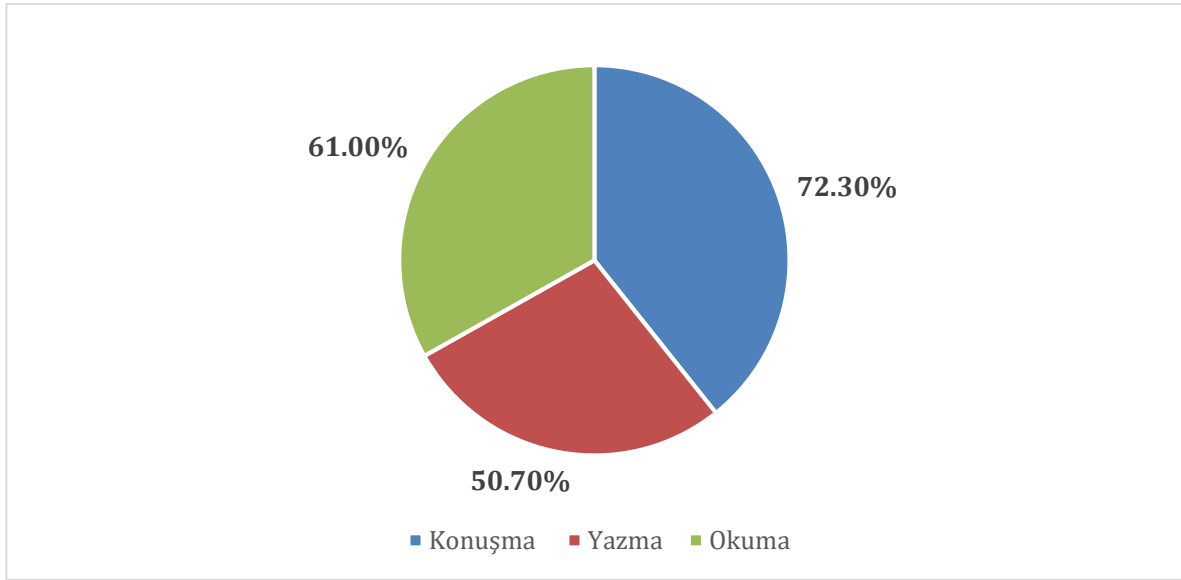
Kültürel entegrasyona ilişkin bulgular dil, Türkiye'nin kültürünü benimseme, Suriye kültürünü devam ettirme, başka ülkelerle ilişkiler ve gelecek planlarına ilişkin alt başlıklar altında toplanmıştır.

4.4.1. Dil

Tablo 19. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkçe Seviyesi

	Frekans (n)	Yüzde (%)
Hiçbir problemim yok	70	46,4
Konuşmaları anlıyorum fakat yazı dilim zayıf	51	33,8
Konuşmaları yeterli kadar anlamıyorum ama Türkçe yazı yazmada bir problemim yok	12	7,9
Hem konuşma ve hem yazı dilinde problemim var	17	11,3
Diğer	1	,7
Toplam	151	100,0

Bu araştırmaya göre Türkçe ile hiçbir problemi olmadığını belirtenlerin oranı %46,4 olurken, konuşmaları anladığını ifade edenlerin oranı ise %33,8'dir. Bu da bize çoğunluğun Türkçeyi anladığını yarısına yakınının da sorunsuz bir şekilde Türkçe iletişim kurabildiğini göstermektedir. Çalışma kapsamında olanların çoğunluğunun okula gittiği gerçeği ile bu oranın yüksek olması normaldir. Ancak Türkiye Suriyelilerin en çok şikâyet ettikleri hususların başında, çalışma koşullarından sonra iletişim-dil becerisi gelmektedir. Bu da bize aslında dil konusunda hâlâ atılması gereken adımların olduğunu göstermektedir (Tablo 11).

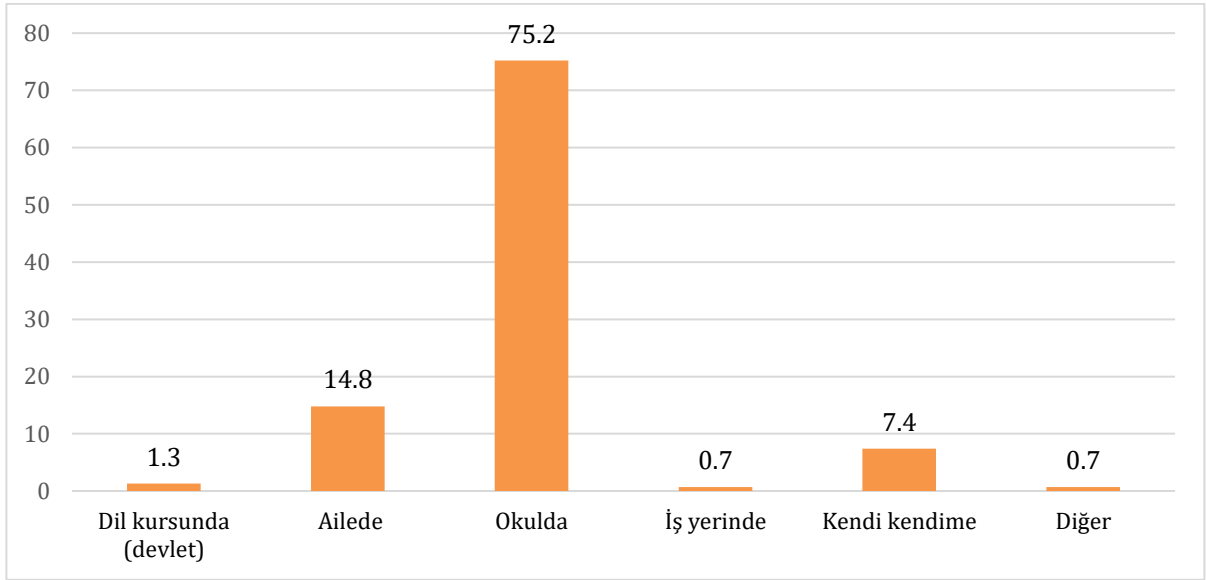

Grafik 34. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkçe Seviyelerine Ait Veriler (%)

Suriyeli çocuklar Türkçe ile ilgili olarak en az sorunu konuşmada yaşadıklarını, sonrasında okumada yaşadıklarını, en çok problemi ise yazmada yaşadıklarını belirtmişlerdir. İyi ve çok iyi cevaplarının toplam puanlarına bakıldığında; konuşma %72,3, yazma %50,7, okuma %61,0'dır (Grafik 34).

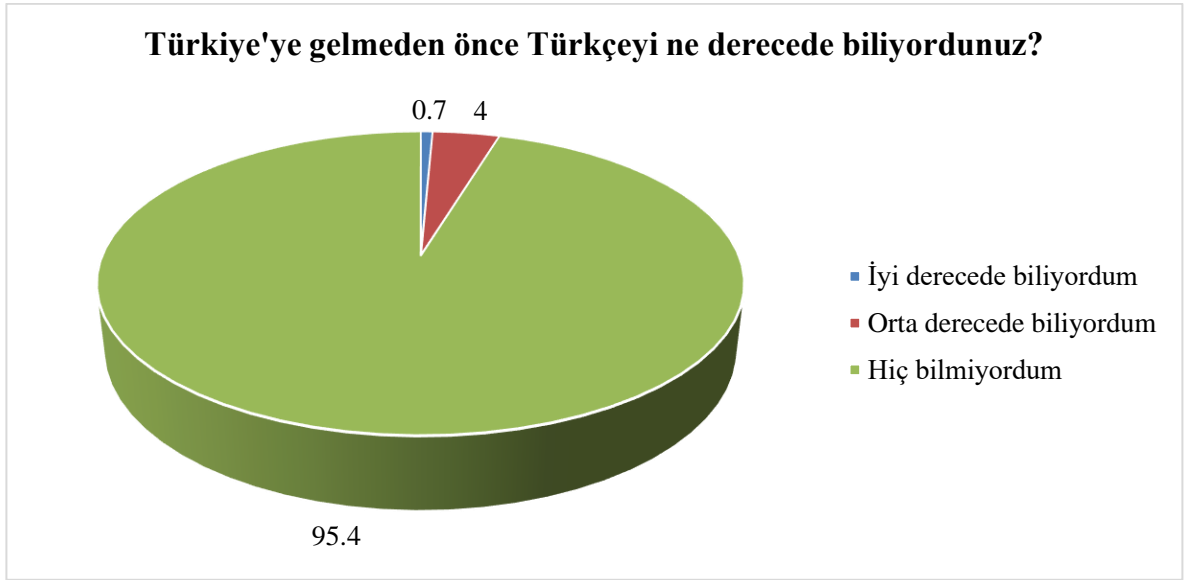
Şüphesiz bu insanların Türkçe öğrenme çabası tek başına yeterli değildir. Bu noktada devletin sunduğu imkânlar kadar bu alanda yetişmiş uzman kadroların da varlığı önemlidir. Yabancılar Türkçe öğretmek ülkemiz gündemine yeni girmiş bir konudur.

Türkiye'de milyonlarca yabancıya Türkçe öğretmenin alt yapısı Suriyeliler gelene kadar kurulmamıştır. Genelde bu eğitim Türkçe, Türk dili ve edebiyatı öğretmenleri, sınıf öğretmenleri tarafından verilmektedir. Ancak öğretmenlerin yabancılarla Türkçe öğretmek gibi bir formasyonları bulunmamaktadır. Bunun üstüne Arapça da bilmemeleri aradaki iletişimi ve Türkçe öğrenme hızını azaltmaktadır.

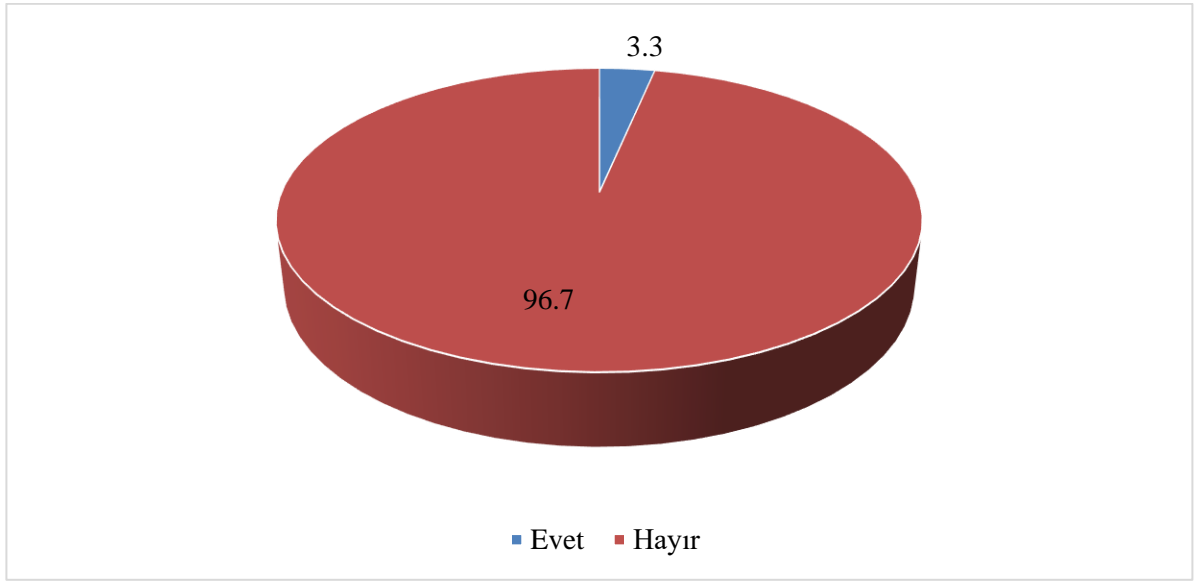
Grafik 35. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkçe Öğrenim Araçlarına İlişkin Veriler

Araştırmaya katılan Suriyeli çocukların %75,2'si Türkçeyi okulda öğrendiğini belirtmiştir. Görüldüğü üzere öğretmenlerin yabancılara Türkçe öğretme noktasında belirli bir formasyona ulaşması için çaba harcanması büyük önem taşımaktadır. Bu sayede okullar Suriyelilerin Türkçe dil bilginin güçlenmesi ve sosyal bütünleşmenin artması noktasında önemli bir görevi yerine getirmiş olacaktır (Grafik 35).

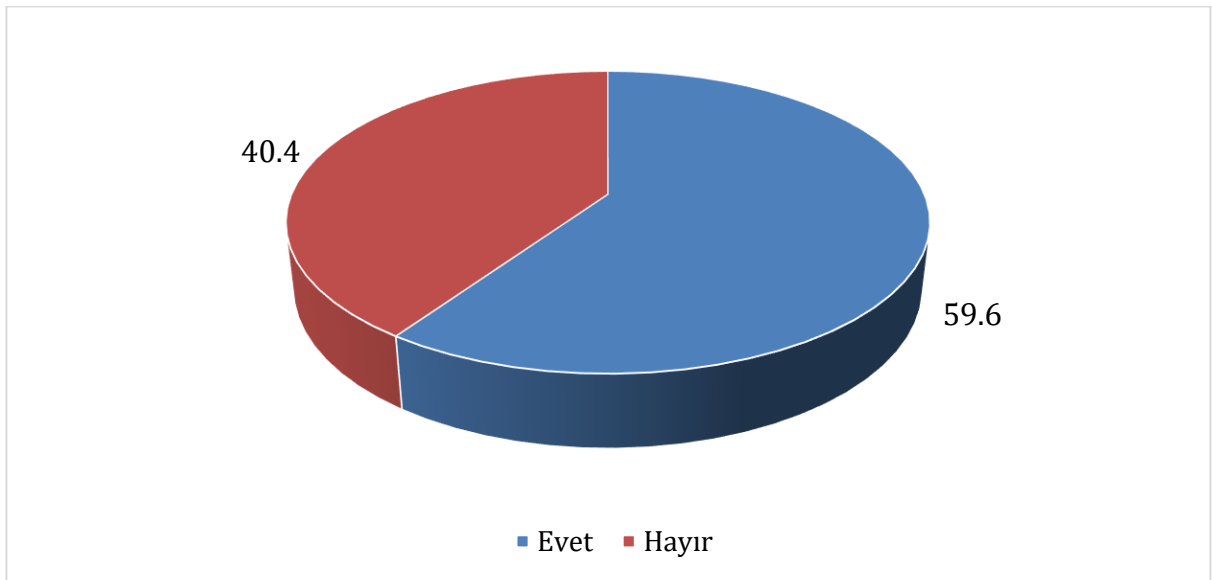
Grafik 36. Suriyeli Göçmen Çocukların Göç Deneyimi Öncesi Türkçe Bilme Durumu (%)

Çalışmaya katılan Suriyeli çocukların %95,4'ü Türkiye'ye gelmeden önce Türkçeyi hiç bilmediğini belirtmiştir (Grafik 36).

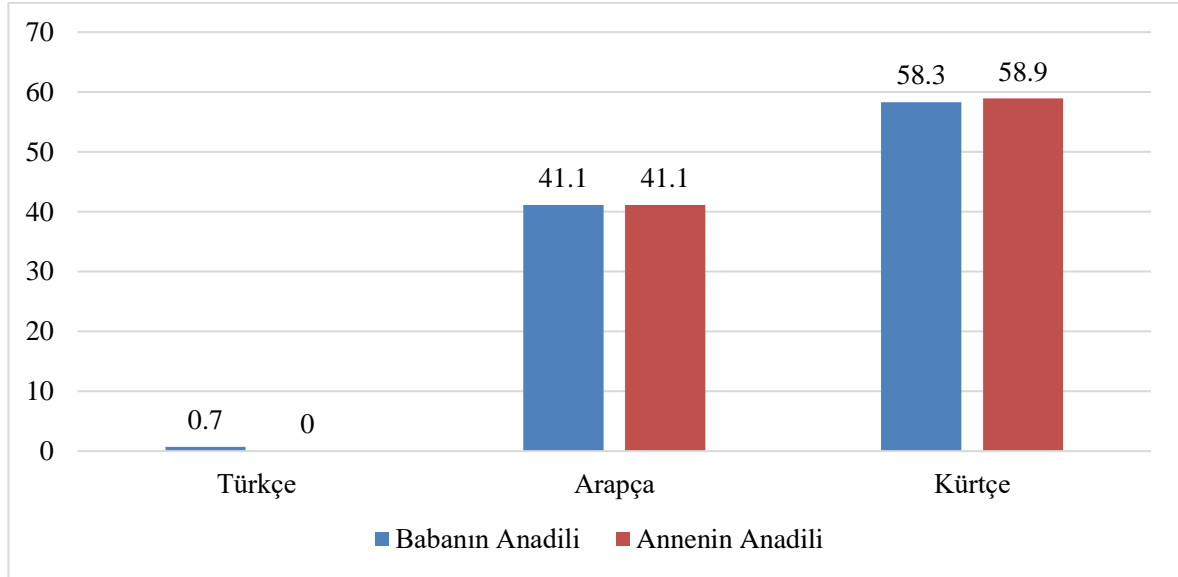
Grafik 37. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkçe Dil Kursuna Gitme Durumu (%)

Araştırmaya katılan Suriyeli çocukların %96,7'si Türkiye'de bir dil kursuna devam etmemiştir (Grafik 37).

Grafik 38. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkçe Takviye Dersi Alma Durumu (%)

Araştırmaya katılan Suriyeli çocukların takviye Türkçe dersi alanların oranı %59,6'dır. Bu oranında yüksek çıkmasının sebebi araştırmanın konusu olan çocukların yaş grubu ve okula gidiyor olmaları etken olmaktadır. Ancak genele baktığımızda yetişkinlerin halk eğitim merkezlerinde, sivil toplum örgütlerinin açtığı kurslarda Türkçe dil takviyesi aldığını görülmektedir (Grafik 38).

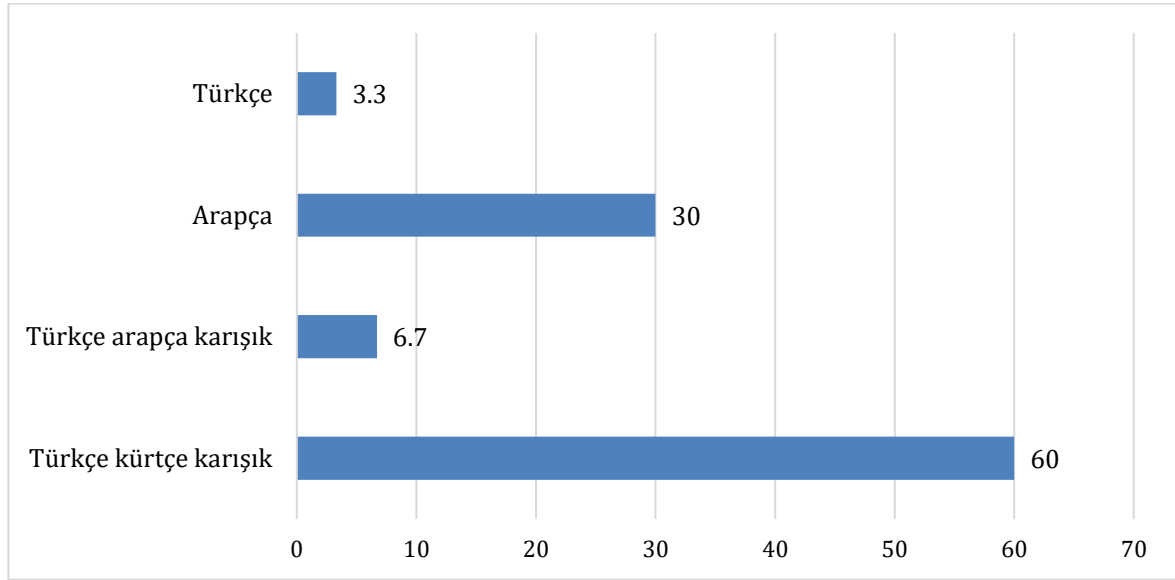
Grafik 39. Suriyeli Göçmen Çocukların Ebeveynlerin Ana Dili (%)

Araştırmadaki göçmen çocuklarının ebeveynlerinin konuştuğu ana dilleri incelendiğinde; %41'inin hem anne hem babasının ana dilinin Arapça, %58'inin ise hem anne hem babasının ana dilinin Kürtçe olduğu görülmektedir. Bu veri elbette geneli yansıtmamaktadır. Saha çalışmasının yapıldığı bölgedeki yerleşimle ilgilidir (Grafik 39).

Kültürleşme paradigması içerisinde temel problem dil bariyeridir. Özellikle menşe ülkenin eğitim altyapısı noktasında ortaya çıkan eğitim kültür ve pratiklerinden gelen altyapı da özellikle ebeveyn göçmenlerin çocuklarının gelişimi noktasındaki temel kapasitelerini belirlemektedir.

Bu noktada ikame edilen ülkenin resmi dilini bilme toplumsal bütünleşme ve eğitim politikalarının daha başarılı sonuçlar sunmasında önemli bir parametre olarak karşımıza çıkmaktadır. Saha çalışmasında sadece bir öğrencinin ebeveyninin ana dili Türkçedir ve o da

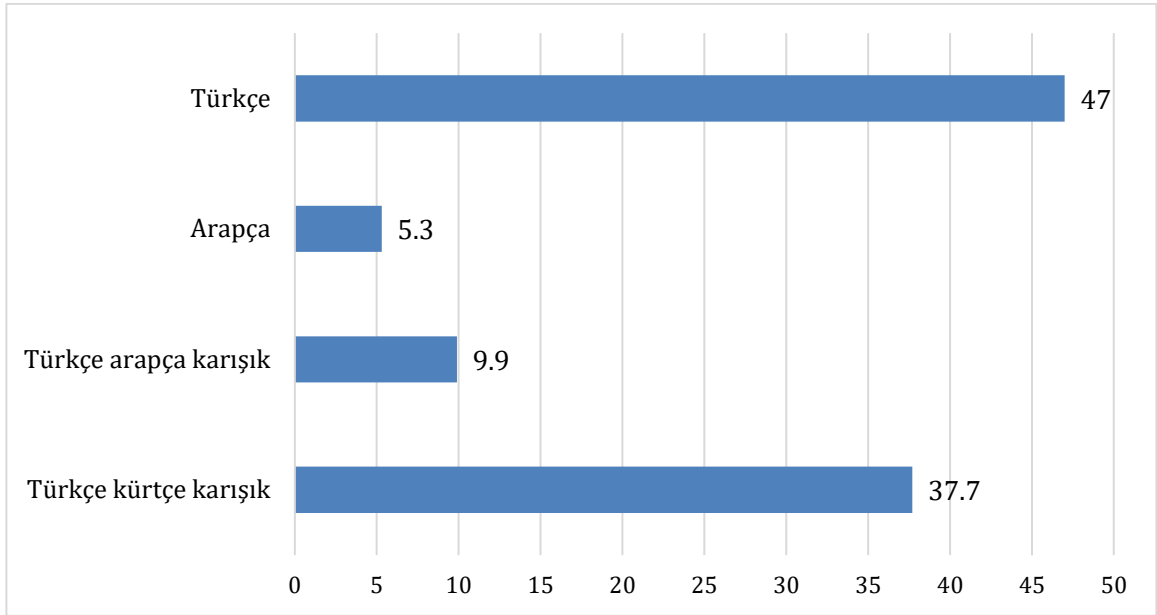
ana dilinin Türkçe olmasından ötürü iletişim noktasında bir problem yaşamadığı belirtmiştir. Buna karşılık anadil olarak Kürtçe ve Arapça dillerine sahip olan genç göçmenler arasında Arapçada da yüzde kırk üzerinde Kürtçede ise yüzde elli üzerinde bir oranda iletişim problemi yaşanmaktadır.

Grafik 40. Suriyeli Göçmen Çocukların Ev İçi İletişim Dili (%)

Araştırmada yer alan göçmen çocukların ev içinde iletişim dilleri incelendiğinde; ev içinde Türkçe-Kürtçe karışık iletişim kuranların oranı %60 olurken, sadece Arapça konuşanların oranı ise %30'dur. Arap ailelerde Türkçe-Arapça karışık konuşanların oranı ise %6,7'dir. Bu veri bize Kürt ailelerin içinde daha önceden Türkçeye aşına olduklarını düşündürmektedir (Grafik 40).

Grafik 41. Suriyeli Göçmen Çocukların Akran İletişimi Noktasında Dil Tercihleri (%)

Araştırmada yer alan göçmen çocukların arkadaşlarıyla iletişim dilleri incelendiğinde; arkadaşlarıyla Türkçe iletişim kuranların oranı %47 iken Türkçe-Kürtçe karışık iletişim kuranların oranı %37,7'dir (Grafik 41). Suriyelilerin arkadaş ortamına Türkçe iletişim kurması bütünleme noktasında önemli bir adımdır. Çünkü bireysel düzeyde, bu iletişim kendilerini izole hissetmesini de önlemektedir. Aksi durumlarda ise özellikle bu genç bireylerde utançlığa veya psikolojik olarak sağlığı olumsuz yönde etkileyebilecek durumlara yol açabileceği de belirtilmektedir (Nimer, 2019: 17). Bu yüzden Türkçe öğrenimdeki artışın Suriyelilerin Türkiye toplumuna uyumunu hızlandıracağını mutlak olarak dikkate almak gerekir.

4.4.2. Türkiye'de Kültürel Yaşamla Bütünleşme

Bu bölümde Suriyeli göçmen çocukların Türkiye'de kültürel yaşamları ile bütünleşmeleri ile Suriye kültürünü devam ettirmelerine ilişkin ölçek maddelerinin frekans analizi verilmiştir.

Tablo 20. Suriyeli Çocukların Türk kültürünü benimseme ve Suriye kültürünü devam ettirme düzeyleri

	Kesinlikle Katılmıyor	Katılmıyor	Kısmen Katılmıyor	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Türkiye medyasını takip ediyorum.	30(%19,9)	35(%23,2)	22(%14,6)	12(%7,9)	13(%8,6)	15(%9,9)	24(%15,9)
Boş zamanlarımda anadilimde konuşuyorum.	6(%4,0)	1(%0,7)	3(%2,0)	6(%4,0)	15(%9,9)	45(%29,8)	75(%49,7)
Geldiğim ülkenin geleneklerine güçlü bir bağlılık içinde yaşıyorum.	4(%2,6)	8(%5,3)	6(%4,0)	22(%14,6)	21(%13,9)	42(%27,8)	48(%31,8)
Kendimi çevremdeki Türkler tarafından kabul edilmiş olarak hissediyorum.	33(%21,9)	67(%44,4)	29(%19,2)	12(%7,9)	3(%2,0)	3(%2,0)	4(%2,6)
Arkadaşlarımla büyük bir bölümü kendi ülkemden.	15(%9,9)	9(%6,0)	8(%5,3)	27(%17,9)	16(%10,6)	33(%21,9)	43(%28,5)
Türkiye’de kendimi yabancı hissediyorum.	31(%20,5)	41(%27,2)	20(%13,2)	21(%13,9)	19(%12,6)	8(%5,3)	11(%7,3)
Sorunlarım üzerinde kendi ülkemden insanlarla konuşmayı tercih ediyorum.	7(%4,6)	2(%1,3)	16(%10,6)	30(%19,9)	22(%14,6)	40(%26,5)	34(%22,5)
Kendimi Türkiye toplumu tarafından kabul edilmiş olarak hissediyorum.	35(%23,2)	59(%39,1)	27(%17,9)	16(%10,6)	7(%4,6)	3(%2,0)	4(%2,6)
Kendi ülkemin (Suriye’nin) gelenek ve göreneklerine hiçbir bağlılığım yok.	64(%42,4)	32(%21,2)	21(%13,9)	15(%9,9)	4(%2,6)	6(%4,0)	9(%6,0)
Birçok konuda Türklerin beni anlamadıklarını hissediyorum.	9(%18,0)	18(%11,9)	18(%11,9)	35(%23,2)	19(%12,6)	31(%20,5)	21(%13,9)
Türkiye toplumunda yaşamak benim açımdan bir yük teşkil ediyor.	3(%2,0)	3(%2,0)	4(%2,6)	26(%17,2)	15(%9,9)	49(%32,5)	51(%33,8)
Türkiye’deki gelenek ve görenekler hayatımın bir parçası oldu.	15(%9,9)	29(%19,2)	23(%15,2)	35(%23,2)	19(%12,6)	21(%13,9)	9(%6,0)
Bütün hayatım boyunca Türkiye’de kalmak istiyorum.	30(%19,9)	33(%21,9)	14(%9,3)	16(%10,6)	13(%8,6)	20(%13,2)	25(%16,6)
Boş zamanlarımla kendi ülkemden insanlarla geçirmeyi tercih ediyorum.	9(%6,0)	7(%4,6)	10(%6,6)	32(%20,6)	10(%6,6)	40(%26,5)	42(%27,8)
Kendi ülkemden olan insanlarla Türkçe konuşmayı tercih ediyorum.	10(%6,6)	17(%11,3)	13(%8,6)	22(%14,6)	12(%7,9)	24(%15,9)	53(%35,1)
Türkçeyi en iyi şekilde konuşmayı hedefliyorum.	72(%47,7)	43(%28,5)	12(%7,9)	13(%8,6)	3(%2,0)	4(%2,6)	4(%2,6)
Gelecekte kendi ülkemde yaşamayı düşünebilirim	8(%5,3)	10(%6,6)	7(%4,6)	27(%17,9)	16(%10,6)	50(%33,1)	33(%21,9)
Kendimi daha çok Türk olarak hissediyorum.	14(%9,3)	24(%15,9)	21(%13,9)	34(%22,5)	9(%6,0)	18(%11,9)	31(%20,5)
Kendimi Türkiye’de misafir olarak görüyorum.	6(%4,0)	20(%13,2)	22(%14,6)	37(%24,5)	13(%8,6)	32(%21,2)	21(%13,9)
Kendi ülkemin medyasını takip ediyorum	22(%14,6)	15(%9,9)	9(%6,0)	20(%13,2)	21(%13,9)	28(%18,5)	36(%23,8)

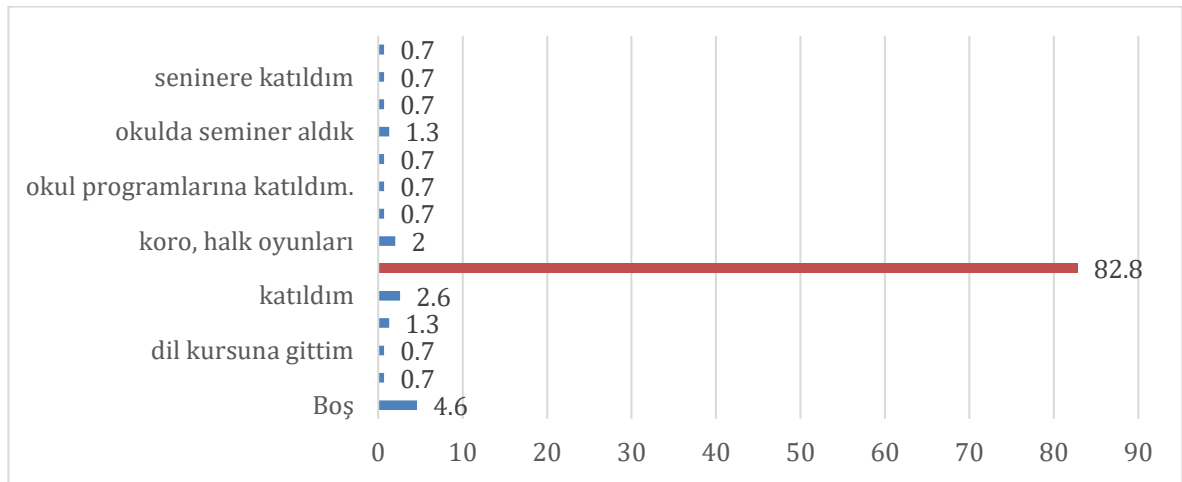
Suriyeli çocukların %25,8’i Türk medyasını takip ediyorum, demiştir. Suriyeli çocukların %79,5’i boş zamanlarımda anadilimde konuşuyorum, demiştir. Suriyeli çocukların %59,6’sı geldiği ülkenin geleneklerine güçlü bir bağlılık içinde yaşıyorum demiştir. Suriyeli çocukların %4,6’sı kendi çevrelerindeki Türkler tarafından kabul edilmiş

olarak hissettiklerini söylemiştir. Suriyeli çocukların %50,4'ü arkadaşlarının büyük bir bölümünün kendi ülkelerinden olduğunu söylemiştir. Suriyeli çocukların %12,6'sı Türkiye'de kendimi yabancı hissediyorum, demiştir. Suriyeli çocukların %49'u sorunlarının üzerinde kendi ülkelerinden insanlarla konuşmayı tercih ediyorum, demiştir. Suriyeli çocukların %4,6'sı kendilerini Türkiye toplumu tarafından kabul edilmiş olarak hissettiklerini söylemiştir. Suriyeli çocukların %10'u kendi ülkelerinin (Suriye'nin) gelenek ve göreneklerine hiçbir bağlılıklarının bulunmadığını belirtmiştir. Suriyeli çocukların %34,4'ü birçok konuda Türklerin onları anlamadıklarını hissettiklerini söylemiştir. Suriyeli çocukların %66,3'ü Türkiye toplumunda yaşamak kendileri açısından bir yük teşkil ettiğini belirtmiştir. Suriyeli çocukların %19,9'u Türkiye'deki gelenek ve görenekler hayatının bir parçası olduğunu söylemiştir. Suriyeli çocukların %29,8'i bütün hayatım boyunca Türkiye'de kalmak istiyorum, demiştir. Suriyeli çocukların %54,3'ü boş zamanlarını kendi ülkelerinden insanlarla geçirmeyi tercih ediyorum demiştir. Suriyeli çocukların %51'i kendi ülkelerinden olan insanlarla Türkçe konuşmayı tercih ettiklerini söylemiştir. Suriyeli çocukların %5,2'si Türkçeyi en iyi şekilde konuşmayı hedeflediklerini söylemiştir. Suriyeli çocukların %55'i gelecekte kendi ülkelerinde yaşamayı düşünebileceklerini söylemiştir. Suriyeli çocukların %32,4'ü kendisini daha çok Türk olarak hissettiğini söylemiştir. Suriyeli çocukların %35,1'i kendimi Türkiye'de misafir olarak görüyorum, demiştir. Suriyeli çocukların %42,3'ü" kendi ülkemin medyasını takip ediyorum, demiştir (Tablo 20).

Grafik 42. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye'de Karşılaştıkları Yaşam Zorlukları ve Ön Yargılarına Ait Veriler

Araştırmaya katılan Suriyeli göçmen çocukların %24'ü Türkiye'de yaşamı zorlaştıran şeyler olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra araştırmaya katılan Suriyeli göçmen çocukların %16,1'i ise Türkiye'de kendisine karşı ön yargı ile karşılaştığını belirtmişlerdir (Grafik 42). Ön yargı yaşadığını belirten Suriyeli çocuk oranı çok yüksek olmamakla birlikte en sık yaşanan ön yargılar şu şekildedir. Çocukların %2'sinde kıyafetlerden dolayı yadırganma, %1,3'ünde dışlanma ve %1,3'ünde sınıf arkadaşlarıyla problem yaşama olduğu tespit edilmiştir. %1'in altında olan diğer ön yargılar ise Suriyeli olarak ötelenmek, beleşçi olduğunun söylenmesi şeklindedir.

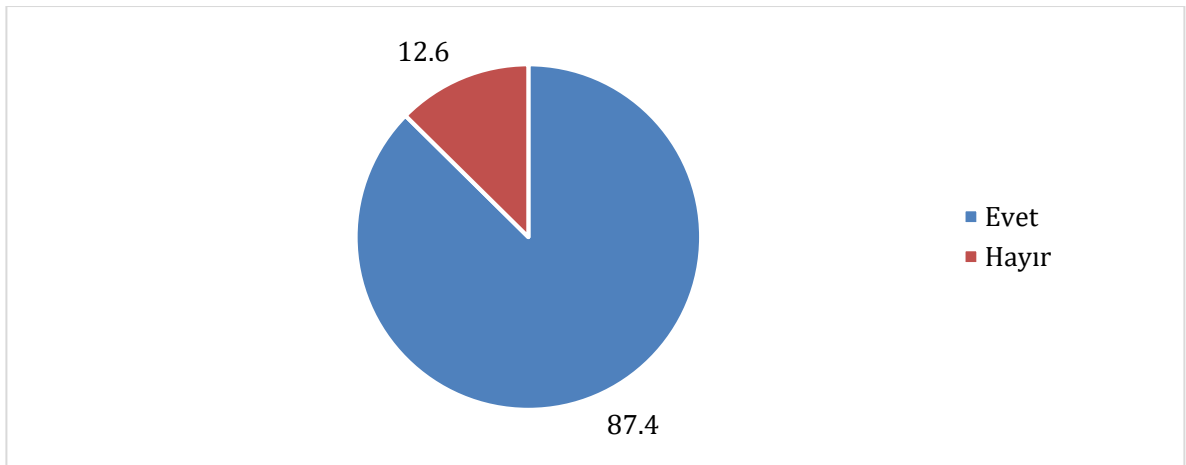
Grafik 43. Suriyeli Göçmen Çocukların Türkiye'ye Geldikleri Andan İtibaren Katıldıkları Uyum Sağlama Program(lar)ı

Araştırmaya katılan Suriyeli göçmen çocukların %82,8'i Türkiye'ye geldiği andan itibaren hiçbir uyum sağlama programına katılmadığını belirtirken, %2,6'sı katıldıklarını, %2'si koro ve halk oyunlarına, %1,3'ü halk danslarına ve %1,3'ü okulda seminere katıldıklarını belirtmişlerdir (Grafik 43).

Tablo 21. Suriyeli Göçmen Çocukların Uyum Güçlüğü Çektiklerinde Yardım Gördükleri Kişiler

Yardım	Frekans (n)	Yüzde (%)
Okul psikolog veya Sosyal Hizmet Uzmanı	2	1,4
Okul danışmanımdan	29	20,4
Kendi vatandaşım olan arkadaşlarımdan	23	16,2
Ders hocalarımdan	44	31,0
Şehirdeki tanıdıkları ve arkadaşlarımdan	14	9,9
Sınıf arkadaşlarımdan	7	4,9
Hiç kimseden	22	15,5
Diğer	1	0,7
Toplam	142	100,0

Uyum güçlüğü çektğini belirtenlerin %31'i bu konuda ders hocalarından yardım gördüğünü belirtirken %20,4'ü ise okul danışmanlarından ve %16,2'si kendi vatandaşı olan arkadaşlarımdan yardım gördüğünü belirtmiştir (Tablo 23).

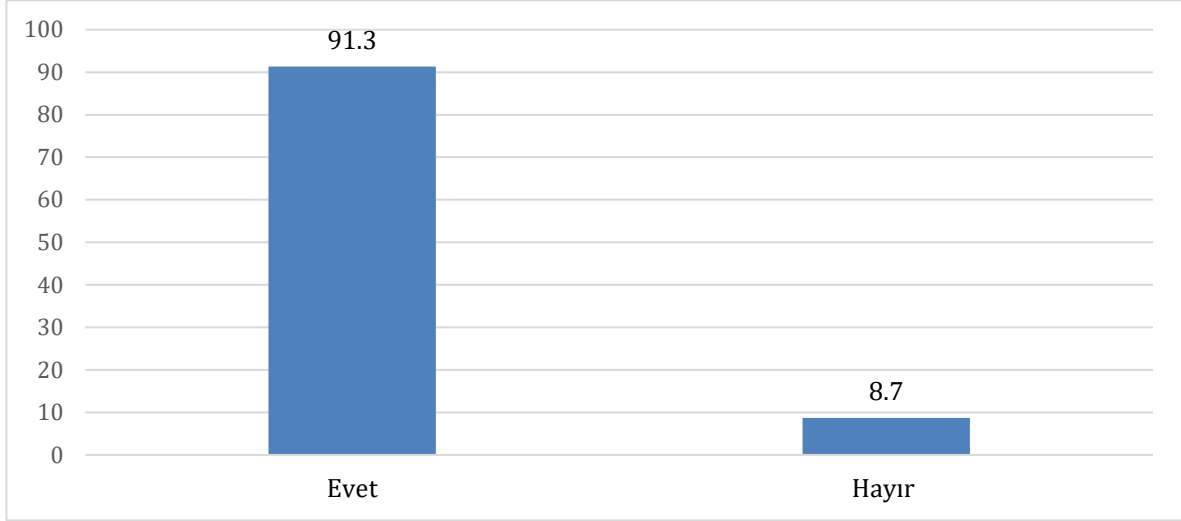

Grafik 44. Suriyeli Göçmen Çocukların Kendilerini Mahalleye/Şehre Ait Hissetme Durumları

Çalışmaya katılan Suriyeli çocukların %87,4'ü kendini mahalleye / şehre ait hissettiklerini söylemişlerdir (Grafik 44).

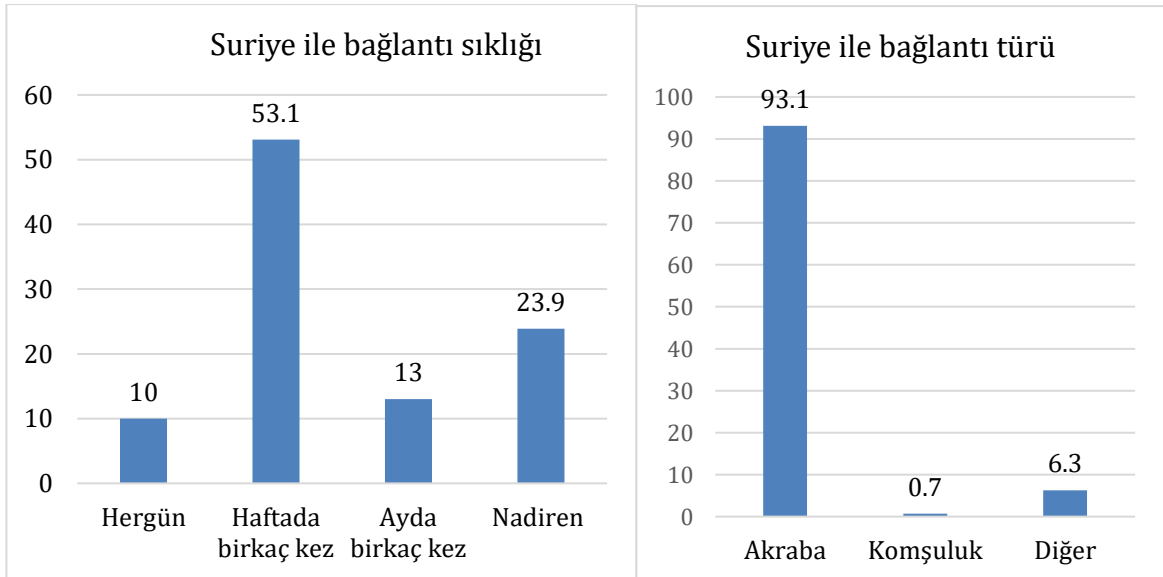
4.4.3. Diğer Ülkelerle Bağlantılar

Bu bölümde Suriyeli göçmen çocuklarının diğer ülkelerle bağlantılara ilişkin bulgular gösterilmektedir.

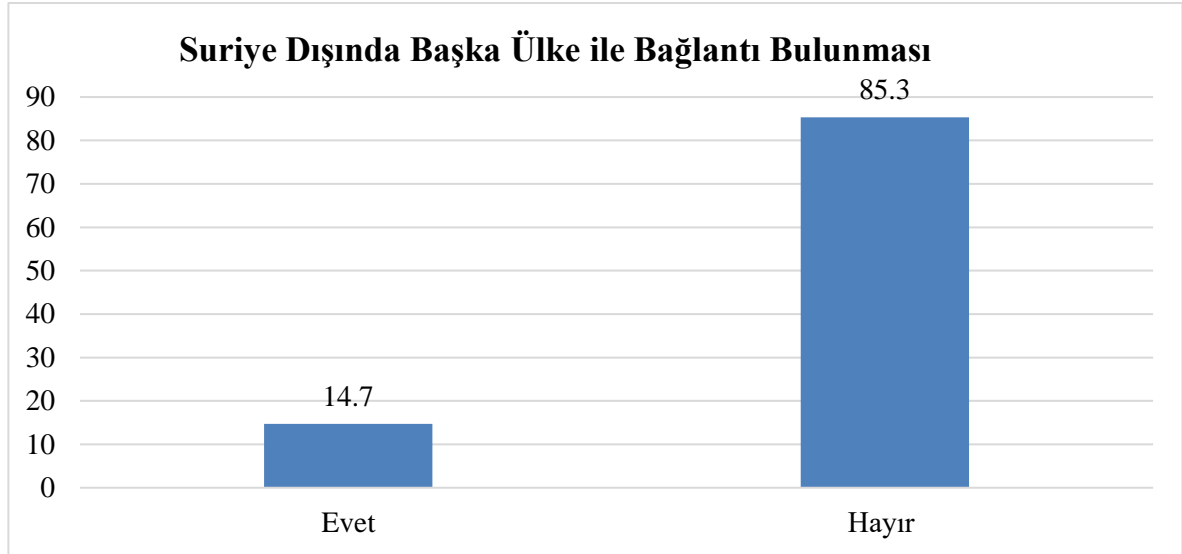
Grafik 45. Suriye’li Göçmen Çocukların Suriye ile Bağlantı Durumu

Suriyeli göçmen çocukların %91,3’ünün Suriye ile bağlantılarının devam ettiği gözlenmiştir (Grafik 45).

Grafik 46. Suriye’li Göçmen Çocukların Suriye İle Bağlantı Sıklıkları ve Bağlantı Türleri

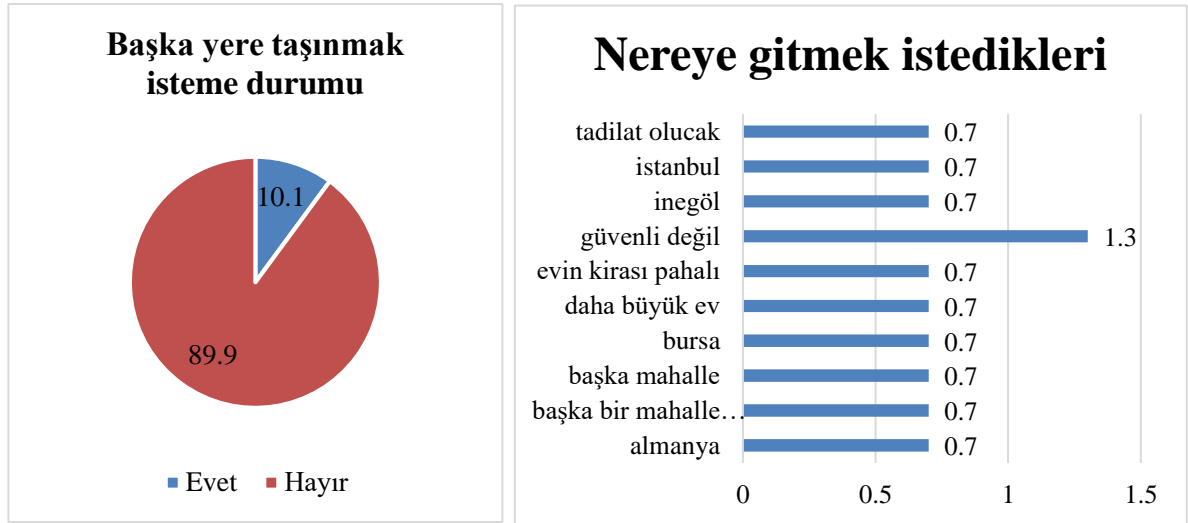
Suriye’li göçmen çocukların %10’u her gün Suriye ile bağlantı kurarken %53,1’i haftada birkaç kez, %13’ü ayda birkaç kez, %23,9’u ise nadiren Suriye ile bağlantı kurduklarını söylemişlerdir. En sık bağlantı kurulan kişilerin %93,1 oran ile akrabalar olduğu tespit edilmiştir (Grafik 46).

Grafik 47. Suriye’li Göçmen Çocukların Suriye Dışında Başka Bir Ülkeyle Bağlantı Bulunma Durumu

Suriye’li göçmen çocukların Suriye dışında başka bir ülkeyle bağlantısı olduğunu söyleyenlerin oranı %14,7’dir (Grafik 47).

4.4.4. Gelecek Beklentisi

Grafik 48. Başka bir yere taşınmak istiyor musunuz?

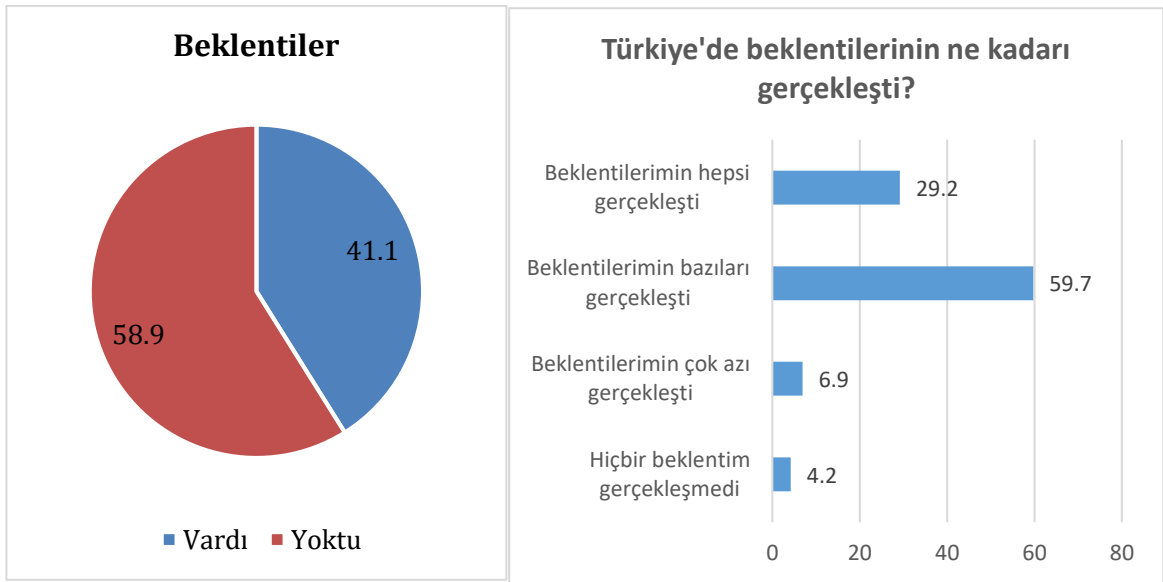
Çalışmaya katılanların çok büyük bir bölümü (%89,9) başka yere taşınmak istemediklerini belirtmişlerdir (Grafik 48).

Tablo 22. Suriyeli Göçmen Çocukların Kendileri ve Sevdikleri İçin Gelecekte Beklentileri

Beklentiler	Frekans (n)	Yüzde (%)
Geleceğimden umutluyum	103	69,1
Geleceğimden umutlu değilim	8	5,4
Geleceğe karşı ilgisizim	4	2,7
Gelecek nasıl olacak bilmiyorum	34	22,8
Toplam	149	100,0

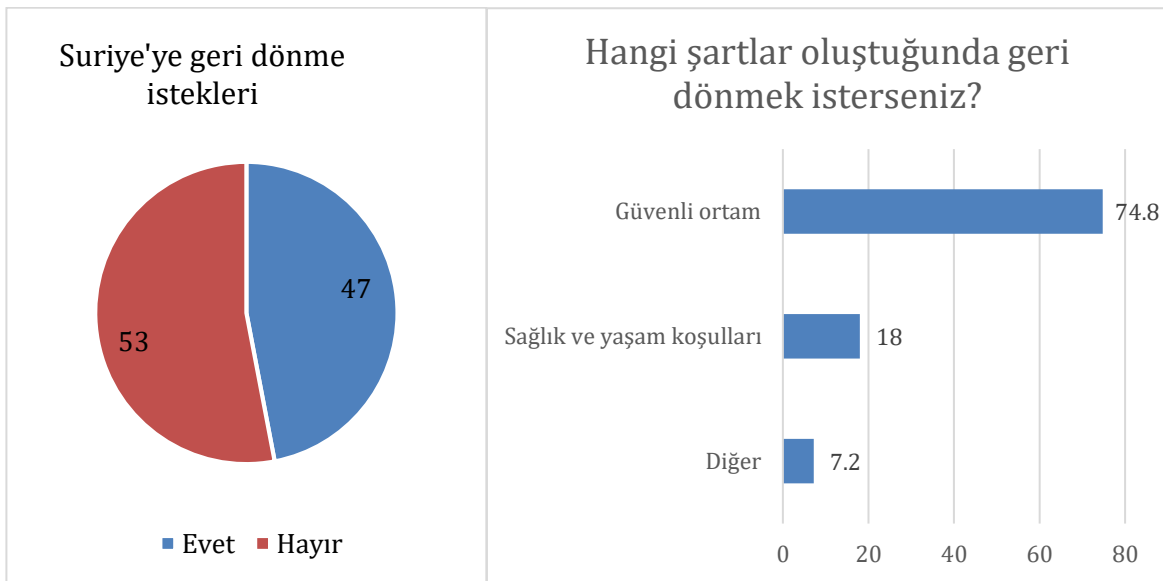
Çalışmaya katılan Suriyeli çocukların %69,1'i geleceğinden umutlu olduklarını söylemişlerdir (Tablo 22).

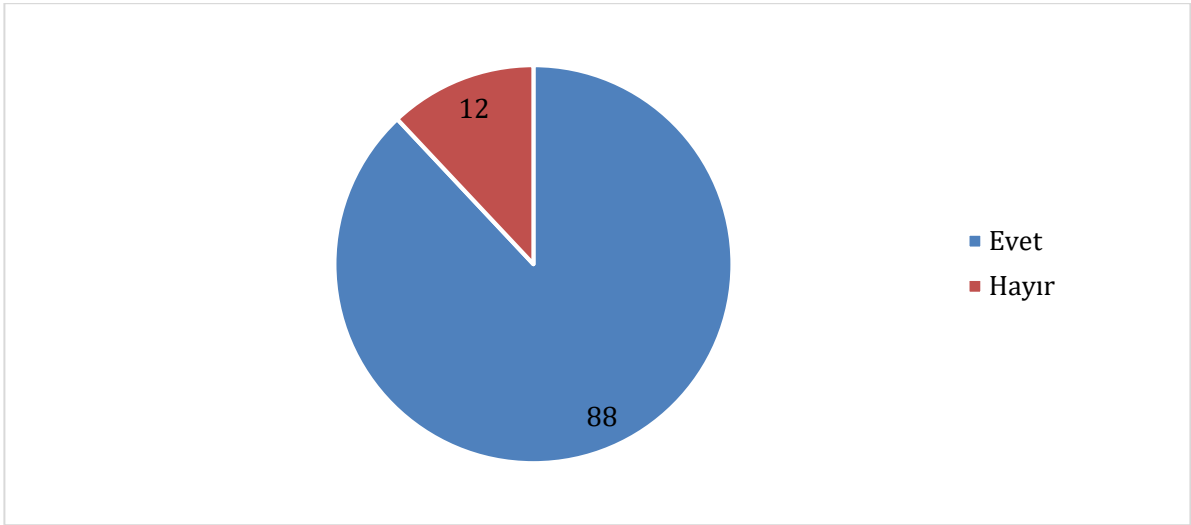
Grafik 49. Suriyeli Göçmen Çocukların Beklentileri

Suriyeli göçmen çocukların beklentileri incelendiğinde; Suriyeli çocukların %58,9'u Türkiye'ye gelirken beklentisi olduğunu belirtmiştir. %59,7'si ise beklentilerinin bazılarının gerçekleştiğini belirtmiştir (Grafik 49).

Grafik 50. Suriyeli Göçmen Çocukların Geri Dönme İstekleri

Çalışmaya katılan Suriyeli çocukların %53'ü Suriye'ye geri dönmek istemediğini, %74,8'i güvenli ortamın sağlanması durumunda geri dönmeyi isteyeceği belirtmiştir (Grafik 50).

Grafik 51. *Eğer seçme şansınız olsaydı Türkiye'ye yine de gelir miydiniz?*

Araştırmaya katılan Suriyeli çocukların %88'i eğer seçme şansı olsaydı Türkiye'ye yine de geleceğini belirtmiştir (Grafik 51).

4.5. HİPOTEZ TESTLERİ

Bu bölümde araştırmanın genel amacı doğrultusunda Suriyeli çocukların entegrasyon düzeylerini etkileyen faktörlerin tespiti için hazırlanan hipotezlere ilişkin analizlerin bulgularına yer verilmiştir. Hipotez analizleri Türkiye'ye entegrasyon ve Suriye kültürünü devam ettirme başlıkları altında verilmiştir.

4.5.1. Türkiye'de Kültürel Yaşamla Bütünleşme

Çalışmanın ilk hipotezi olan "Suriyeli çocukların Türkiye'de kültürel yaşama entegrasyon düzeyleri ile sosyo-demografik özellikleri ile ilişkilidir." için korelasyon analizi yapılmıştır.

Tablo 23. Suriyeli çocukların Türkiye'ye entegrasyonları ile sosyo-demografik özellikleri arasındaki ilişkinin korelasyon analizi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Suriye kültürünü devam ettirme (1)		,636**	-,369**	,645**	-0,002	-,162*	0,002	-,725**	-0,182	-0,117	,183*
Türk kültürü ile bütünleşme (2)			-,206*	,741**	-0,038	-,168*	-0,057	-,849**	-,309*	-,179*	0,046
Türklerle iletişim (3)				-0,072	0,024	0,048	-,210**	,212**	0,063	-0,002	-,333**
Suriyelilerle iletişim (4)					-0,053	-0,14	0,014	-,833**	-,411**	-,359**	-0,012
Cinsiyet (5)						-0,096	-0,018	-0,064	,341*	0,065	0,101
Aile üye sayısı (6)							-0,118	,280**	0,153	0,032	-0,019
Evinizde aile büyüklerinden yaşayan kimse var mı? (7)								0,035	-0,131	-,232**	-0,011
Kaç yıldır Türkiye'de bulunuyorsunuz (8)									0,223	,245**	-0,038
Ailenizin yıllık geliri ne kadar? (9)										-0,203	-0,298
Kendi ülkeniz koşullarında, sizce ailenizin ekonomik durumu nasıldı? (10)											,172*
Türkiye'ye gelmeden önce yaşamınızın büyük bölümü nerede geçti? (11)											

* P<0.05, ** P<0.001

Suriyeli çocukların yeni topluma entegrasyon düzeyleri (Türkiye'ye) ile sosyo-demografik özellikleri arasında ilişkinin korelasyon analizi sonuçlarına göre "Suriye kültürünü devam ettirme", "Türk kültürü ile bütünleşme", "Türklerle iletişim" ve "Suriyelilerle iletişim" alt boyutları ile sosyo demografik değişkenlerden ebevenlerin hayatta olması, Suriyeli çocukların kaç yıldır Türkiye'de olduğu, ekonomik durumları, Türkiye'ye gelmeden önce yaşadıkları yerleşim birimleri, kendi ülke koşullarındaki ekonomik durumları arasında istatistiksel yönden kuvvetli anlamlı ilişkilerin bulunduğu gözlemlendi (p<0,05).

Suriyeli çocukların Türkiye'ye ait hissetmeleri ile sosyo-demografik özellikleri arasında ilişkinin korelasyon analizi sonuçlarına göre "Kendimi daha çok Türk olarak hissediyorum.", "Kendimi Türk toplumunun bir üyesi olarak görüyorum.", "Türk toplumunun üyesi olmaktan memnunum." değişkenleri ile sosyo demografik değişkenlerden cinsiyet, ebevenlerin hayatta olması, Suriyeli çocukların kaç yıldır Türkiye'de olduğu, ekonomik durum, Türkiye'ye gelmeden önce yaşadıkları yerleşim birimleri ve kendi ülke koşullarındaki ekonomik durumları arasında anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür.

“Suriyeli çocukların Türkiye’ye entegrasyon düzeyleri Türkçe düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşır.” Şeklindeki hipotezin analizi için One-Way Anova analizi kullanılmıştır.

Tablo 24. Suriyeli çocukların yeni topluma (Türkiye’ye) entegrasyon düzeyleri ile Türkçe düzeylerinin karşılaştırılmasına ilişkin One-Way Anova Testi

Yeni Topluma Entegrasyon	n	Ort	Std	95% Güven aralığında		F değeri	p değeri
				Alt sınır	Üst sınır		
Hiçbir problemim yok	70	2,934	0,904	2,719	3,150	10,796	0,001**
Konuşmaları anlıyorum fakat yazı dilim zayıf	51	2,985	0,660	2,799	3,170		
Konuşmaları yeterli kadar anlamıyorum ama Türkçe yazı yazmada bir problemim yok	12	4,179	0,444	3,897	4,462		
Hem konuşma ve hem yazı dilinde problemim var	17	3,874	0,774	3,476	4,271		

Analiz sonucunda Türkçe düzeyleri ile Suriyeli çocukların yeni topluma entegrasyon düzeylerinin anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Bu nedenle bu hipotez kabul edilmiştir.

“Suriyeli çocukların Türkiye’ye entegrasyonları ile derslerine düzenli olarak devam etmeleri arasında anlamlı farklılık vardır.” şeklindeki hipotezin analizi için One-Way Anova analizi kullanılmıştır.

Tablo 25. Suriyeli çocukların Türkiye’ye entegrasyon düzeyleri ile derslerine düzenli olarak devam etme durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin One-Way Anova Testi

Derslere düzenli devam etme durumu	n	Ort	Std	95% Güven aralığında		F değeri	p değeri
				Alt sınır	Üst sınır		
Evet	131	3,107	0,872	2,956	3,257	2,823	0,045**
Hayır	18	3,478	0,916	3,021	3,933		
Ölçek Toplam	149	3,152	0,883	3,008	3,294		

Analiz sonucunda derslerine düzenli olarak devam etme durumları ile Suriyeli çocukların yeni topluma entegrasyon düzeylerinin anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Derslere düzenli devam etmeyen öğrencilerden Türkiye’ye entegrasyon daha yüksek çıkmıştır.

“Suriyeli çocukların Türkiye’ye entegrasyon düzeyleri ile derslerine başarılı olma durumları arasında anlamlı bir farklılık vardır.” Hipotezinin analizi için One-Way Anova testi yapılmıştır.

Tablo 26. Suriyeli çocukların yeni topluma (Türkiye’ye) entegrasyon düzeyleri ile derslerine başarılı olma durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin One-Way Anova Testi

Ders başarı durumu	n	Ort	Std	95% Güven aralığında		F değeri	p değeri
				Alt sınır	Üst sınır		
Çok başarılıyım	29	2,741	0,867	2,412	3,071	3,352	0,021**
Orta derecede başarılıyım	46	3,295	0,889	3,031	3,559		
Az derecede başarılıyım	54	3,316	0,810	3,095	3,537		
Başarısızım	22	3,057	0,919	2,649	3,464		
Ölçek Toplam	151	3,161	0,881	3,020	3,303		

Analiz sonucunda derslerine başarılı olma durumları ile Suriyeli çocukların yeni topluma entegrasyon düzeylerinin anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir ($p < 0,05$). “Suriyeli çocukların Türkiye’ye entegrasyon düzeyleri ile başka ülkeye geçme istekleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.” yönündeki hipotezin analizi için One-Way Anova testi yapılmıştır. Test sonucu aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 27. Suriyeli çocukların Türkiye’ye entegrasyon düzeylerinin başka ülkeye geçme isteğinin ile karşılaştırılmasına ilişkin One-Way Anova Testi

Başka ülkeye gitme isteği	n	Ort	Std	95% Güven aralığında		F değeri	p değeri
				Alt sınır	Üst sınır		
Evet	15	2,890	0,827	2,432	3,348	1,686	0,196
Hayır	134	3,202	0,887	3,050	3,353		
Ölçek Toplam	149	3,170	0,883	3,027	3,313		

Analiz sonucunda başka ülkeye geçme istekleri ile Suriyeli çocukların yeni topluma entegrasyon düzeylerinin anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmemiştir ($p > 0,05$). Başka ülkeye gitme isteği olmayanlarda Türkiye’ye entegrasyon düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.5.2. Kendi Kültürünü Devam Ettirme Düzeyi

Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeylerini belirleyen faktörler kapsamındaki hipotez testleri ve sonuçları aşağıda verilmiştir.

Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri ile sosyo-demografik özellikleri arasında ilişki olduğu yönündeki hipotez için korelasyon analiz yapılmıştır. Analiz sonucu aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 28. Suriyeli Çocukların Kendi Kültürünü Devam Ettirme Düzeyleri ile Sosyo-Demografik Özellikleri Arasında İlişkinin Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8
Suriye kültürünü devam ettirme (1)		-0,002	-,162*	0,002	-,725**	-0,182	-0,117	-,183*
Cinsiyet (2)			-0,096	-0,018	-0,064	,341*	0,065	0,101
Aile üye sayısı (3)				-0,118	,280**	0,153	0,032	-0,019
Evde aile büyüklerinden yaşayan olması (4)					0,035	-0,131	-,232**	-0,011
Türkiye'de bulunma süresi (5)						0,223	,245**	-0,038
Ailenin ekonomik durumu (6)							-0,203	-0,298
Kendi ülkeniz koşullarında, sizce ailenizin ekonomik durumu nasıldı? (7)								,172*
Türkiye'ye gelmeden önce yaşamı büyük bölümü nerede geçti?(8)								

* P<0.05, ** P<0.001

Suriye kültürünü devam ettirme ile aile üye sayısı ve Türkiye'de yaşama süreleri ve Türkiye'ye gelmeden önce yaşamlarının büyük bölümünün nerede geçtiği değişkenleri arasında kuvvetli negatif yönlü anlamlı ilişkilerin bulunduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri ile Türkçe düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu şeklindeki hipotez için One-Way Anova testi yapılmıştır.

Tablo 29. Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri (Suriye) ile Türkçe düzeylerinin karşılaştırılmasına ilişkin One-Way Anova Analizi

	n	Ort	Std	95% Güven aralığında	F değeri	p değeri

Kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri (Suriye)				Alt sınır	Üst sınır		
Hiçbir problemim yok	70	3,008	,478	2,894	3,122	3,374	0,011**
Konuşmaları anlıyorum fakat yazı dilim zayıf	51	3,064	,397	2,952	3,175		
Konuşmaları yeterli kadar anlamıyorum ama Türkçe yazı yazmada bir problemim yok	12	3,325	,389	3,078	3,572		
Hem konuşma ve hem yazı dilinde problemim var	17	3,365	,460	3,128	3,601		
Ölçek Toplam	151	3,096	,457	3,022	3,169		

Analiz sonucunda Türkçe düzeyleri ile Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeylerinin (Suriye) anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Bu nedenle bu hipotez kabul edilmiştir.

Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri (Suriye) ile derslerine düzenli olarak devam etmeleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu şeklindeki hipotez için One-Way Anova testi yapılmıştır.

Tablo 30. Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri (Suriye) ile derslerine düzenli olarak devam etme durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin One-Way Anova Analizi

	n	Ort	Std	95% Güven aralığında		F değeri	p değeri
				Alt sınır	Üst sınır		
Evet	131	3,074	0,457	2,996	3,154	0,774	0,381
Hayır	18	3,175	0,417	2,967	3,383		
Ölçek Toplam	149	3,086	0,453	3,013	3,160		

Analiz sonucunda derslerine düzenli olarak devam etme durumları ile Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeylerinin (Suriye) anlamlı bir fark yoktur ($p > 0,05$). Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri (Suriye) ile derslerine başarılı olma durumları arasında anlamlı farklılık olduğu şeklindeki hipotez için One way Anova testi yapılmıştır.

Tablo 31. Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri (Suriye) ile derslerine başarılı olma durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin OneWay Anova Analizi

	n	Ort	Std	95% Güven aralığında		F değeri	p değeri
				Alt sınır	Üst sınır		
Çok başarılıyım	29	2,993	0,479	2,811	3,175	2,400	0,050*
Orta derecede başarılıyım	46	3,042	0,476	2,901	3,184		
Az derecede başarılıyım	54	3,226	0,379	3,122	3,329		
Başarısızım	22	3,025	0,520	2,795	3,255		
Ölçek Toplam	151	3,096	0,457	3,022	3,169		

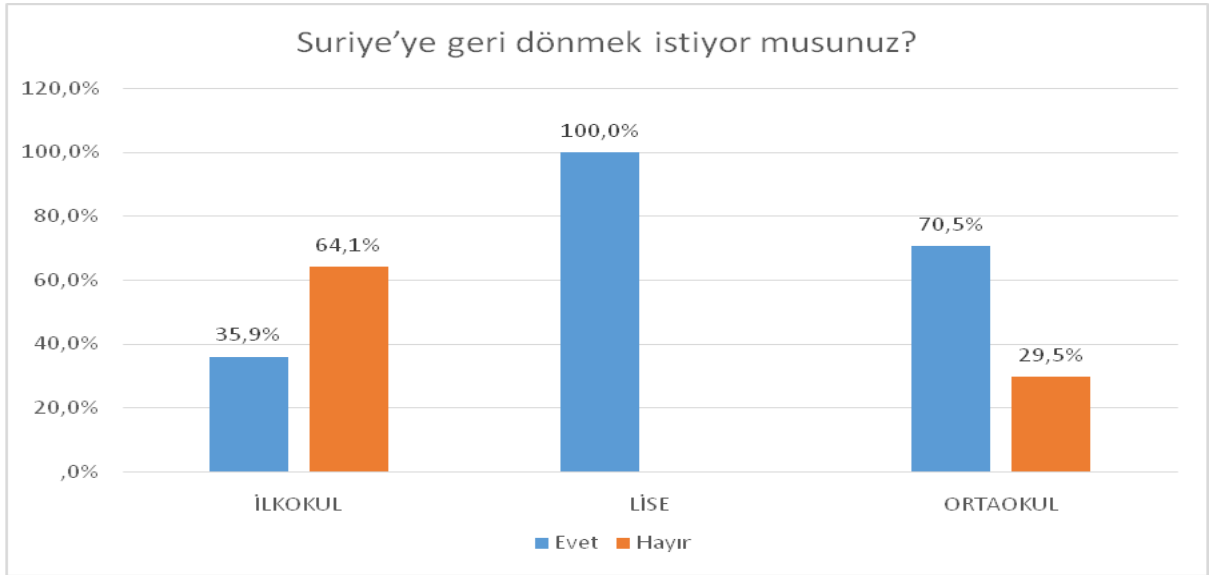
Analiz sonucunda derslerine başarılı olma durumları ile Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeylerinin (Suriye) anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Bu nedenle bu hipotez kabul edilmiştir. Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri (Suriye) ile başka ülkeye geçme istekleri arasında anlamlı farklılık olduğu şeklindeki hipotez için One-Way Anova testi yapılmıştır.

Tablo 32. Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri (Suriye) ile başka ülkeye geçme isteğinin bulunması durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin One-Way Anova Analizi

	n	Ort	Std	95% Güven aralığında		F değeri	p değeri
				Alt sınır	Üst sınır		
Evet	15	2,743	0,347	2,551	2,936	10,805	0,001*
Hayır	134	3,141	0,453	3,063	3,218		
Ölçek Toplam	149	3,101	0,458	3,026	3,175		

Analiz sonucunda başka ülkeye geçme istekleri ile Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeylerinin (Suriye) anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Bu nedenle bu hipotez kabul edilmiştir.

Grafik 52. Geri dönme isteği ve okunan okul

Liseye devam eden Suriyeli öğrencilerin %100'ü Suriye'ye geri dönmek istediğini belirtirken, ortaokul öğrencilerinin %70,5'i, ilkokul öğrencilerinin ise 35,9'u Suriye'ye geri dönmek istediğini belirtmiştir.

Suriyeli çocukların eğitim düzeyi ile Suriyeye dönme isteği arasında anlamlı farklılık olduğu yönündeki hipotezin testi için One-Way Anova testi yapılmıştır.

Tablo 33. Suriyeli çocukların okuduğu okul ile Suriye'ye dönme isteğinin karşılaştırmasına ilişkin One-Way Anova Analizi

	n	Ort	Std.	95% güven aralığı		F değeri	p değeri
				Alt sınır	Üst sınır		
İlkokul	103	1,64	0,482	1,55	1,74	9,431	0,001*
Lise	2	1,00	0,000	1,00	1,00		
Ortaokul	44	1,30	0,462	1,16	1,44		
Toplam	149	1,53	0,501	1,45	1,61		
Scheffe Testi							
			Ortalama farklılığı (I-J)	Std.	p	95% güven aralığı	
						Alt sınır	Alt sınır
İlkokul	Lise		0,641	0,339	0,171	-0,20	1,48
	Ortaokul		0,345*	0,085	0,000	0,13	0,56
Lise	İlkokul		-0,641	0,339	0,171	-1,48	0,20
	Ortaokul		-0,295	0,343	0,691	-1,14	0,55
Ortaokul	İlkokul		-0,345*	0,085	0,000	-0,56	-0,13
	Lise		0,295	0,343	0,691	-0,55	1,14

Geri dönme isteği ortalamalarının eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır ($p < 0,05$). Okuduğu okul ile Suriye'ye dönme isteğinin karşılaştığında bu konuda anlamlı düzeyde farklı düşünenlerin ilkokul mezunları ile ortaokul mezunları arasında olduğu görülmüştür.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Mülteci ve göçmen çocukların ev sahibi ülkelerdeki entegrasyonları, gelecekte o ülkelerdeki göçmenlerin ne durumda olacaklarının ve nasıl bir hayat idame ettireceklerinin göstergesi olmaktadır. Bu sebeple göçmenler içinde çocukların entegrasyonun sağlanması daha önemli olmaktadır. Bu çalışma, Suriyeli çocukların Türkiye ile sosyal bütünleşme düzeylerini belirlemek, bununla ilişkili olan faktörleri saptamak ve Suriyeli çocukların gelecekte hakkındaki düşüncelerini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu bağlamda Suriyeli çocukların Türkçe dil seviyesini ortaya koymak ve bu çocukların dili kullanım düzeyini belirlemek, bu çocukların okula devam edip etmeme durumları da göz önünde bulundurarak okul içerisindeki başarı düzeylerini ortaya koymak çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında Bursa'nın Yenişehir ilçesinde ikamet eden ilkököl ve ortaokul çağındaki 150 Suriyeli çocuk çalışmaya dâhil edilmiştir.

Çalışmada entegrasyon Berry ve Heckman'ın yaklaşımına benzer şekilde iki yönlü bir süreç olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda hem kendi kültürünü, kimliğini devam ettirme ve çevresi ile iletişimini sürdürmesi hem de geldikleri ülkenin yasal süreçlerine uygun ve bağımsız bir yaşam kurma, ev sahibi toplumun kültür ve kimliğini benimseme ve ev sahibi toplum ile iletişime geçmenin birlikteliği entegrasyon olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda araştırma hipotezleri ile bağlantılı olarak araştırmadan elde edilen sonuçlar ve buna ilişkin tartışma aşağıda verilmiştir.

Göçmenlerin vatandaşlık alımı konusu literatürde oldukça tartışmalıdır. Olumlu görüşlerin olmasının yanında olumsuz görüşlerinde azımsanmayacak derecede çok olduğu ifade edilebilir. Hangi bağlamda vatandaşlık verileceği, vatandaşlık durumunun entegrasyonu etkileyip etkilemediği konusunda araştırmalar mevcuttur. Bu araştırmalardan Erdoğan'ın (2018) çalışmasında yapılan kamuoyu araştırmasında da görülmekte, Türk toplumunun Suriyeliler ile arasında çok ciddi bir kültürel mesafe koyduğu, onlara vatandaşlık verilmesine hiç sıcak bakmadığı açık biçimde ortaya koyulmaktadır (2018:119). Benzer şekilde Koyuncu'nun (2016:19) çalışmasında belirttiği gibi bu kesimler (eğitim, sağlık, kamu

yardımları gibi) hâlihazırda birçok kamu imkânından da faydalanmaktadır. Başka bir ifadeyle Suriyeliler özellikle maddi harcamaların yoğun olduğu birçok alanda zaten Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile aynı ya da benzer imkânlardan faydalanmaktadır. Dahası bu imkânlardan faydalanırken statüleri gereği başta vergi muafiyeti olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için geçerli birçok yasal yükümlülükten de bağımsızdırlar (2016, Akt. Gülyaşar 2017). Göçmenlere yönelik yapılan en temel eleştirilerin genelde bu noktalar olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada ise araştırmaya katılan çocukların 2.7'sinin ailesi Türk vatandaşlığına sahiptir. Türkiye'de Suriyeliler içinde Türk vatandaşlığına sahip olanların sayısı 237.995 kişidir. Bu kişilerin 156.987'si reşit, 81000'i ise çocuktur. Resmî rakamlarla 3.6 milyonu bulan Suriyeli nüfus içerisindeki bu kişilerin oranı %3.2 (Mülteciler, 2020) olduğu göz önüne alındığında Bursa örnekleminin Türkiye ile benzer oranlara sahip olduğu görülmektedir. Bu çalışmadaki çocukların ailelerinin vatandaşlık durumu ile Türkiye'ye entegrasyon ve Suriye kültürünü devam ettirme arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Araştırmada Suriyeli çocukların yeni topluma entegrasyon düzeyleri kapsamında oluşturulan hipotezlerden elde edilen sonuçlar şu şekildedir: Hipotezlerden ilki Suriyeli çocukların Türkiye'ye sosyal entegrasyonları ile sosyo-demografik değişkenler arasında ilişki olduğu şeklindedir. Hipotez testi sonucunda Türkiye'ye entegrasyon düzeyleri ile Suriyeli çocukların cinsiyetleri arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Bu kapsamda Suriyeli çocukların entegrasyon süreçleri ile cinsiyet faktörü ile ilişkisi yoktur. Benzer şekilde Doğan ve Yetim (2011) tarafından yapılan çalışmada da, sosyal bütünleşme puanlarında araştırmaya katılan kadın ve erkeklerde cinsiyet bağlamında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Yine Duman (2020) yapmış olduğu araştırmada katılımcıların SSBÖ puanları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık tespit etmemiştir.

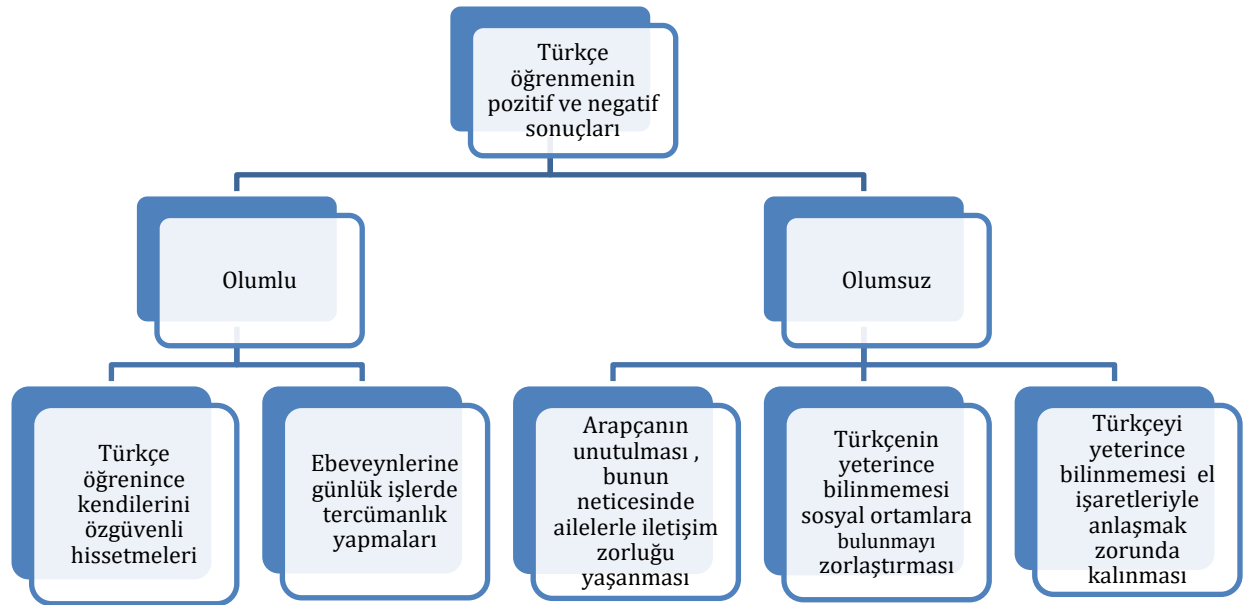
Araştırmada ele alınan hipotezlerden ikincisi, Suriyeli çocukların Türkiye'deki yaşamlarına ilişkin düşünceleri sosyo-demografik özellikleri arasında ilişki olduğu şeklindedir. Hipotez testi sonucunda Türkiye'deki yaşamlarına ilişkin düşünceleri ile Suriyeli çocukların cinsiyetleri, ekonomik durumları ve kendi ülke koşullarındaki ekonomik durumları arasında anlamlı ilişki vardır. Kendi ülke koşullarında ekonomik durumunun “çok iyi” olduğunu

söyleyenler Türkiye'deki yaşam standardının aynı veya daha kötü olduğunu belirtme eğiliminde oldukları gözlenmiştir. Suriyeli çocukların dörte birinin ailesinin Suriye veya başka bir ülkeye para göndermektedir. Bu Suriye ile ilişkilerin devam ettiğini, geride kalanlara yardım ve destek mekanizmalarının sürdüğünü göstermektedir. Ekonomik açıdan sorunlar yaşayan Suriyeli ailelerin geçim sıkıntısı ve kalabalık ev halkı durumu düşünüldüğünde; çocuklar zaman zaman aileyi geçindirme görevini de üstlenmek istedikleri görülmüştür. Bu sonuçlar literatürle benzerdir. Örneğin Gökmen (2020) çalışmasında savaş nedeniyle ailelerinde kayıplar veren Suriyeli birçok ailede babanın kaybı veya sakat kalması durumunun bulunması ailenin erkek öğrencilerden çalışarak ev halkına maddi destek sağlaması beklentisinin ortaya çıkmasına sebebiyet verdiğini saptamıştır. Benzer şekilde Coşkun (2019) çalışmasında Türkiye'de Suriyeli göçmenlere yönelik önemli sorun alanlarından birinin mültecilerin ekonomik durumları ve karşılaştıkları barınma sorununu olduğunu bildirmiştir. Binbaşoğlu (2004) araştırmasında göç eden ailelerin birçoğu ekonomik sıkıntılar yaşamasından dolayı çocuklarının eğitimi ikinci planda tuttuklarını, bu sebeple sık sık ev değiştiren ailelerin çocuklarının, uyum sağlayabileceği okul ortamını da kaybettiklerini, böyle bir durumda çocukların maddi ve manevi çevresi değişmekte olduğunu ve çocuk okuldan ve dersten soğuyarak eğitime ara vermek zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Suriye'nin kendi ekonomik yapısı ve Türkiye'deki göç için gerekli eforlar beraber değerlendirilmesi gereken bir durumdur. Suriyeden bir birikimle gelen göçmenlerle, herhangi bir birikimi olmaksızın gelen göçmenlerin entegrasyon süreçleri de farklılaşmaktadır. Birikimle gelmek hem eğitim faaliyetlerine katılım hem de yeni yaşam kurmada önemlidir.

Araştırmada ele alınan hipotezlerden üçüncüsü, Suriyeli çocukların yeni topluma entegrasyon düzeyleri (Türkiye'ye) ile Türkçe düzeyleri arasında ilişki olduğu şeklindedir. Hipotez testi sonucunda Türkçe düzeylerine göre Suriyeli çocukların yeni topluma entegrasyon düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Türkiye'deki tüm ilköğretim okullarında eğitim dili Türkçe'dir. Suriyeli öğrencilerin okul sistemine entegrasyonunda dil sorunlarının büyük bir zorluk olduğu konusuna sonuçları olan birçok çalışma vardır (Crul, Lelie, Biner ve diğerleri, 2019; Özmen, 2020; Sarmini, Topcu ve

Scharbrodt, 2020). Araştırmamızda Suriyeli çocukların %46,4'ü Türkçe ile hiçbir problemi olmadığını belirtirken, %11,3'ünün hem konuşma hemde yazmada problemlerinin olduğu gözlenmiştir. Ayrıca Suriyeli çocukların hanelerinde ana dil olarak %51.6'lık Arapça ve %42.7'lik Kürtçe konuşulması Türkçe iletişim noktasında bir takım problemler yaşandığı tespit edilmiştir. Bu problemler anlama, ifade etme noktasında yoğunluk göstermektedir. Literatürde Bezci ve diğerleri (2020) İstanbul, Hatay, Kilis Gaziantep ve Şanlıurfa'da il-ilçe ve barınma merkezlerinde gerçekleştirdikleri çalışmada entegrasyon sürecinde temel unsurun Türkçe öğrenimi olduğu, geçici barınma merkezlerindeki şartların durumu olumsuz etkilediğini tespit etmişlerdir. Gökmen (2020) çalışmasında Suriyeli öğrencilerin yeni bir dil öğrenmek konusunda yaşadıkları zorluklardan en önemlisinin, alfabelerin farklı olmasının ve Arapçanın sağdan sola yazılırken Türkçenin soldan sağa yazılmasının da dil öğrenme sürecinde onları zorladığını belirtmiştir. Ayrıca aynı çalışmada öğrencilerin de yarısından fazlasının Türkçe dili yetersizliği sebebi ile dersleri anlamakta güçlük çektiklerini, öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerin konuları tam olarak kavrayamadıklarını fark ettiklerini ancak müfredatı takip etmek zorunda olduklarını belirtmişlerdir. Arapçanın Türkçe gibi sondan eklemeli bir dil olmamasından Türkçe öğrenmede zorluk yaşanması (Bölükbaş, 2016; Demirci, 2015; Ünal, Taşkaya ve Ersoy, 2018) Suriyelilerin Türkçeye karşı olumsuz görüşe sahip olmalarının en önemli sebebi olarak gösterilebilir. Demirci (2015), araştırmasında, Arapça ve Türkçe arasında köken ve yapı açısından farklılıklar olduğu ve Arapça ve Türkçe arasında alfabe ve ses farklılığı olmasının Suriyeli göçmenlerin Türkçe öğrenmesinde en önemli engeller olduğunu ifade etmiştir. Bölükbaş'ın (2016) "Suriyeli göçmenlerin dil ihtiyaçlarının analizi" olarak adlandırdığı çalışmasında, Arapça ve Türkçe'nin ve farklı dil ailelerinden olduğunu; bu sebeple Arapça ve Türkçe'nin dil bilgisi ve yapısı bakımından birçok farklılığa sahip olduklarını ve bu yüzden Arap öğrencilerin Türkçe öğrenirken zorlandıkları sonucunu elde etmiştir. Tatlıcıoğlu (2019) Suriyeli çocukların yaşam standartlarını inceleyerek yaşam standartlarının desteklemesi için çözüm önerileri üretmek amacıyla yapılan çalışmasında da Tatlıcıoğlu, Suriyeli çocukların en temel sorun yaşadığı etkenin ülkenin dilini bilmemesi olarak göstermektedir. Türkçeye hâkim olamayan, yazma becerileri olmayan çocukların toplumsal uyum sürecindeki durumları zorlaşmaktadır. Çocukların sahip oldukları sosyal ekonomik düzey, yaşadıkları konutların elverişsizliği, kız

çocukları için erken evliliklerin fazla olması dolayısıyla bu çalışmada göçmenlik durumunun çocukların geleceğinde risk teşkil ettiği, bu nedenle Suriyeli çocukların ulusal ve uluslararası koruyucu, önleyici bir projeye gereksinim duydukları söylenmektedir. Suriyeli çocukların entegrasyonları konusunda yapılan çalışmalarda Suriyeli çocukların okula uyumları en sık ele alınan konular arasında yer almaktadır.

Grafik 53. Türkçe Öğrenmenin Pozitif ve Negatif Sonuçları

Araştırmada ele alınan hipotezlerden dördüncüsü, Suriyeli çocukların yeni topluma entegrasyon düzeyleri (Türkiye'ye) ile derslerine düzenli olarak devam etmeleri arasında bir ilişki olduğu şeklindedir. Hipotez testi sonucunda derslerine düzenli olarak devam etme durumlarına göre Suriyeli çocukların yeni topluma entegrasyon düzeylerinin anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda çocukların okula devamını artıracak politikaların oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Çünkü çocukların eğitim hayatlarına devamı sosyal bütünleşmenin ana unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

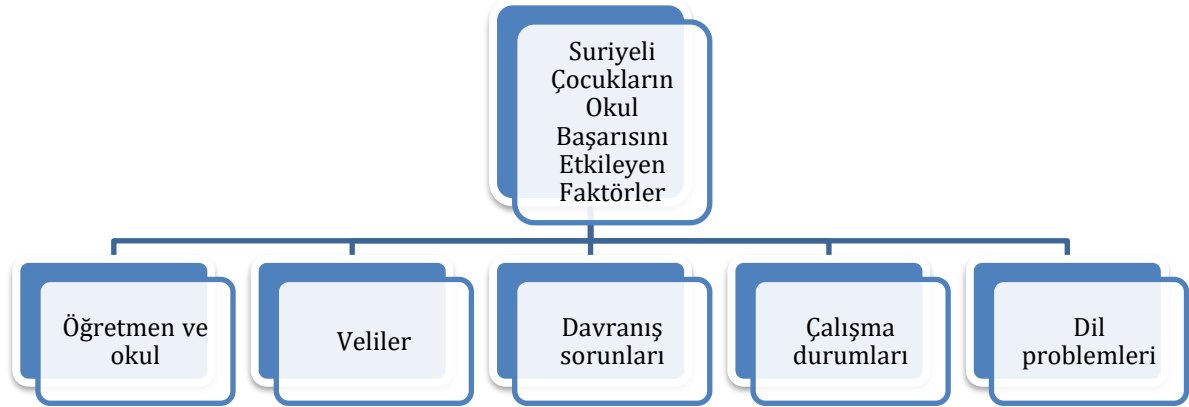
Suriyeli mülteciler, Nisan 2011'den itibaren Türkiye'ye gelmeye başladılar. Başlangıçta, çocukların kamp yöneticilerinin girişimiyle kurulan okullara gittiği kamplarda ağırlandılar. Bu kamp okulları daha sonra Geçici Eğitim Merkezlerine (GEM) dönüştürüldü ve mültecilerin yavaş yavaş kamplardan ayrılmalarıyla kamp dışı bölgeler kuruldu. 2014-

2015 eğitim-öğretim yılından itibaren Suriyeli mülteci çocuklar Türk devlet okullarına kabul edildi. Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) en son istatistikleri, okul çağındaki Suriyeli çocukların üçte birinden fazlasının okula gitmediğini göstermektedir (MEB, 2021). Bütünleşme politikaların eğitim kısmında iki temel parametre oldukça önemli etkilere sahiptir. Öncelikle okullaşma ve etkin bir müfredat geliştirme; ikincil olarak da eğitime devamlılık oldukça önemli olan iki temel yapıyı şekillendirmektedir. Araştırmamızda göçmen öğrencilerin %12'lik bir diliminde ne yazık ki eğitime devam etme noktasında birtakım zorluklar gözlemlenmektedir. Öğrencilerin %2,8'lik kısmı ekonomik problemlerden ötürü okula devam edemezken aynı oranda sağlık problemiyle alakalı olarak eğitime ara vermek zorunda olan öğrenciler bulunmaktadır. Seta & Theirwold (2017)'e göre Türkiye'de okul çağındaki Suriyeli çocukların %41' inin hâlen eğitim süreçlerine dâhil olamadığı düşünüldüğünde, eğitimlerindeki eksiklikler kayıp nesillerin oluşmasına neden olacaktır. Bu nedenle Suriyeli çocukların ihtiyaçları, kaynaklara erişim sürecinde karşılaştıkları engellerin ve hizmet mekanizmalarının tespiti önem teşkil etmektedir.

Araştırmada ele alınan hipotezlerden beşincisi, Suriyeli çocukların yeni topluma entegrasyon düzeyleri (Türkiye'ye) ile derslerine başarılı olma durumları arasında ilişki olduğu şeklindedir. Hipotez testi sonucunda derslerine başarılı olma durumlarına göre Suriyeli çocukların yeni topluma entegrasyon düzeylerinin anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin Türkçe yeterliliği, okullarına sosyal uyum konusunun yanında öğrencilerin okul başarıları için de önem taşımaktadır. Suriyeli öğrencilerin Türkçe bilmeden eğitim hayatına katılmaları hem ilkokul öğretmenleri hem de Türk öğrencilerle iletişim kurmalarını zorlaştırmaktadır. Türk öğrencilerin neredeyse hiçbirinin Arapça konuşamaması ve Suriyeli öğrencilerin temel ihtiyaçlar dışında kendilerini Türkçe ifade edememeleri bu sorunu derinleştirmektedir. Ayrıca öğretmenlerin Suriyeli velilerle iletişim sorunları da bulunmaktadır. Öğretmenler, Suriyeli öğrencilerle Türk öğrenciler arasında bir köprü olmasına rağmen Türk ve Suriyeli öğrencilerden ve öğrenci velilerinden yeterli desteği alamamaktadırlar (Atalay ve diğerleri 2020). Suriyeli öğrencilerin ders başarıları ile ilişkili bir başka değişken de Suriyeli çocukların kendi yaş ve sınıf seviyelerine uygun sınıfta bulunmamalarıdır. Bu durum hem onların eğitim sorunlarının artmasına hem de

öğretmenlerin sınıf içerisindeki düzeni sağlama ve koruma konusunda sorun yaşamalarına sebep olmaktadır. Bu doğrultuda Suriyeli çocukların uygun sınıflara yerleştirilmeleri konusunda net bir metodun belirlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca Suriyeli çocuklar tarafından öğretmenlerin sınıf içerisinde kendilerine karşı ilgisiz kalmaları, özellikle Türk çocuklar ile yaşadıkları sorunlarda, sorun çözümü noktasında zaman zaman ilgisiz ve uzak kalarak sorunları çözememeleri, Suriyeli çocukların derslerine başarılı olma durumları etkilemektedir. Bunun yanı sıra öğrenciyi merkeze alan eğitim tekniklerinin uygulanması çok kültürlü sınıflarda öğrencilerin derse dâhil olmasında tercih edilen bir tekniktir. Özellikle görsel materyallerin kullanımı en çok tercih edilen tekniklerden biridir. Özüğür (2022) çalışmasında çok kültürlü sınıflarda dersleri anlatırken öğretmenler tarafından görsel metotların kullanılmasının özellikle, Türkçesi zayıf olan Suriyeli çocukların derse olan ilgilerinin artırılması konusunda pozitif yönlü etki yaptığı, ders işleyişini kolaylaştırdığı ve derslerine başarılı olmalarını sağladığını bildirmişlerdir.

Grafik 54. Suriyeli Çocukların Okul Başarısını Etkileyen Faktörler

Araştırmada ele alınan hipotezlerden altıncısı, Suriyeli çocukların yeni topluma entegrasyon düzeyleri (Türkiye'ye) ile başka ülkeye geçme istekleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu şeklindedir. Hipotez testi sonucunda başka ülkeye geçme istekleri ile Suriyeli çocukların yeni topluma entegrasyon düzeyleri arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Türkiye'ye göç yoluyla gelen Suriyelilerin tekrar göç etme niyetleri; ev sahibi ülkelerdeki yapısal, sosyal, ekonomik ve kültürel etkenler gözetilerek entegrasyon paradoksu çerçevesinde ele alınmaktadır. Suriye'de devam eden çatışmaların bir sonucu olarak bu çocukların yaşadıkları

yerinden edilme ve travma, şüphesiz yeni toplumlarına entegre olma becerileri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu çocukların birçoğu şiddete tanıklık etmiş, evlerini kaybetmiş ve ailelerinden ayrı düşmüştür; bu da onlarda izolasyon ve savunmasızlık duygularına yol açabilir. Bu, onlara yasal desteğe erişim sağlamayı ve takip etmeyi seçmeleri halinde göç yolları hakkında bilgi vermeyi de içerir. Yılmaz-Şenel ve Türgeç (2018: 315) yaptıkları araştırmada, herhangi bir nedenden uluslararası göç yoluyla bir ülkeye göç eden göçmen yada mültecilerin çok büyük bölümü bir süre sonra ya kendi ülkesine dönmekte ya da bir üçüncü ülkeye tekrar göç etmektedirler. Türkiye’de bulunan göçmenlerin göç niyetleri çoğunlukla geriye göç şeklinde olmayıp ileriye doğru gelişmiş batı ülkelerine yönelik olmaktadır. Dustman (2003: 816) göre göçmenlerin, göç etme niyetleri konusunda yalnızca kendi geleceklerini değil aynı zamanda çocuklarının da geleceklerini düşünerek hareket ettiklerini ve çocuklarına iyi bir gelecek hazırlamanın göçün yönü konusunda belirleyici olduğunu ileri sürmüştür. Bu çalışmada ise çocukların büyük bir kısmı bir başka ülkeye göç etme konusunda istekli olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada ele alınan hipotezlerden yedincisi, Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri (Suriye) ile sosyo-demografik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu şeklindedir. Hipotez testi sonucunda Suriye kültürünü devam ettirme ile aile üye sayısı ve Türkiye’de yaşama süreleri ve Türkiye’ye gelmeden önce yaşamlarının büyük bölümünün nerede geçtiği değişkenleri arasında negatif yönlü anlamlı ilişkilerin bulunduğu saptanmıştır. Sosyo-demografik özellikler yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum ve ev sahibi ülkede kalış süresi gibi çeşitli faktörleri içerir. Bu faktörler, bir çocuğun kendi kültürünü sürdürme becerisi üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Örneğin, daha büyük yaştaki çocuklar Suriye’de daha fazla zaman geçirdikleri ve gelenek ve göreneklerini daha iyi anladıkları için kültürel miraslarına daha güçlü bir bağlılık duyabilirler. Öte yandan, ev sahibi ülkede doğmuş veya büyümüş olan daha küçük çocuklar, yerel kültürün etkisiyle Suriye kültürünü sürdürmede ek zorluklarla karşılaşabilir. Sosyoekonomik statünün de çocuğun kendi kültürünü sürdürme becerisinde rol oynaması muhtemeldir. Yüksek sosyoekonomik statüye sahip aileler; dil dersleri, kültürel etkinlikler veya Suriye’ye geri dönüş gezileri gibi faaliyetler aracılığıyla çocuklarını Suriye geleneklerine maruz bırakmak için daha fazla

kaynağa ve fırsata sahip olabilir. Öte yandan, maddi imkanları kısıtlı olan aileler bu deneyimleri sağlamakta zorlanabilir ve bu da çocuğun kültürel mirasıyla olan bağı potansiyel olarak etkileyebilir. Ev sahibi ülkede kalış süresi de dikkate alınması gereken bir diğer önemli faktördür. Ev sahibi ülkeye yeni gelen çocuklar, yeni bir çevreye uyum sağlamanın ve yeni bir dil öğrenmenin zorlukları nedeniyle Suriye kültürlerini sürdürmekte güçlük çekebilirler. Ancak zamanla çevrelerine daha aşina hâle geldikçe ve Suriye toplumu içinde ilişkiler geliştirdikçe kültürel kimliklerini daha iyi koruyabilirler (Apak 2014).

Araştırmada ele alınan bir diğer hipotezde, Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri (Suriye) ile Türkçe düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu şeklindedir. Hipotez testi sonucunda Türkçe düzeyleri ile Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeylerinin (Suriye) anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir. Kültürel entegrasyonun önemli koşullarından biri olarak değerlendirilen dil, kimi zaman ana dilin unutulması kaygısı olarak maruz olunan toplumun dilini öğrenmede bariyer yaratabilmektedir. Özellikle Suriyeli ebeveynlerin, çocuklarının Arapçayı unutması noktasındaki kaygıları görülmektedir. Bir yandan kendi kültürlerini korurken bir yandan da Türkçe'de yeterlilik kazanmaları, genel refahları ve başarılı entegrasyonları üzerinde önemli etkilere sahip olabilir. Suriyeli velilerin özellikle Türkiye'de doğup büyüyen çocukların zamanla kendi ana dillerini unutacaklarına ve asimile olacaklarına ilişkin kaygıları taşıdıkları görülmektedir. Geçici barınma merkezlerinden şehir merkezlerine geldiklerinde Türkçeyi kullanmak zorunda kalmaları, Suriyeli velilerin Arapçanın unutulması kaygısını daha da arttırmaktadır (Fansa, 2021, s. 275). Bu durum, Suriyeli çocukların Türkçe öğrenme süreçlerini etkilemektedir. Suriyeli çocuklar okul, medya ve sosyal etkileşimler gibi çeşitli kanallar aracılığıyla Türk kültürüne maruz kaldıklarından, Türk kültürünün belirli yönlerini benimsemeleri doğaldır. Ancak, kendi kültürlerini sürdürme düzeyleri, yaşları, aile geçmişleri ve kendi kültürlerine ne ölçüde maruz kaldıkları gibi faktörlerden de etkilenebilirler.

Türkiye mültecilere yönelik benzersiz bir eğitim örneği sunmaktadır. Türkiye'de mülteci eğitimi, Suriyeli toplum için Suriye okulları, devlet okulları ve geçici eğitim merkezleri dâhil

olmak üzere çeşitli okul seçenekleri sunmaktadır (Aydın ve Kaya 2017; Emin 2016). Türkiye, “Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi” (PICLES) (Arık Akyüz, Aksoy, Madra ve Polat 2018) adlı bir proje oluşturmuş ve Suriyeli çocuklar için kamp içinde/dışında okullar açmıştır (Akkaya, 2013; Arabacı et al. diğerleri 2014; Duruel 2016). Ayrıca Suriyeli çocuklar, geçici eğitim merkezlerinde ana dillerinde eğitim almaktadırlar (Alpaydın 2017; Sunata ve Abdulla 2019). Bazıları devlet okullarında da çeviri hizmeti almaktadırlar (Erden, 2020). Türkiye’de yaşayan Suriyeli çocuklar, kendilerinden bağımsız olarak büyüyen küresel sorunların mağdurlarıdır. Türkiye, 2016 yılından bu yana, Türkiye’de yaşayan Suriyeli çocukların, Türk çocuklarının gittiği okullara kaydolmasını zorunlu kılan bir politikayı uygulamaya koydu. Türkiye’de kapsayıcı eğitimin uygulanmasını geliştirmeye yönelik çeşitli girişimler de bulunmaktadır. Ancak okullarda etkili bir şekilde uygulanabilmesi için sistematik bir çabaya ihtiyaç vardır (Kılınç, 2019). Diğer ev sahibi ülkeler gibi (Dejong vd., 2017; Duruel, 2016) Türkiye’de de mülteci çocuklar eğitim imkânlarına ulaşma fırsatı daha düşüktür (Cinkır, 2015).

Araştırmada ele alınan bir diğer hipotezde, Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeyleri (Suriye) ile derslerine başarılı olma durumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu. Hipotez testi sonucunda derslerine başarılı olma durumları ile Suriyeli çocukların kendi kültürünü devam ettirme düzeylerinin (Suriye) anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir. Bu nedenle bu hipotez kabul edilmiştir. Suriyeli çocukların dâhil oldukları topluma entegre olabilmelerini kolaylaştırıcı faktörlerden biri olan dil, çocukların eğitim hayatlarına da direkt etki etmektedir. Türkçe düzeyi artan Suriyeli çocukların kendilerini daha iyi ifade ettikleri, bu sebeple özgüven kazandıkları sınıf içerisinde öğretmenleriyle ve akranlarıyla daha iyi anlaştıkları belirtilmektedir (Özüğür 2022).

Araştırmada ele alınan bir diğer hipotez de, Suriyeli çocukların kaç yıldır Türkiye’de yaşadığı ile kendini oturduğu mahalle/şehre ait hissetmesi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu. Hipotez testi sonucunda kendini mahalleye/şehre ait hissetme ortalamalarının durumları Türkiye’de olduğu süre durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Suriyeli çocukların Türkiye’de yaşama süreleri ile Türkiye’deki yaşamdan

memnuniyetleri arasında ilişki vardır. Suriyeli çocukların Türkiye’de bulunduğu yıl sayısı arttıkça aidiyetlik duygusunda bir azalma görülmektedir. Bu beklenenin tersi bir durumdur ve bunun nedenlerine ilişkin nitel bir çalışma yapılması durumunda Suriyeli çocukların Türkiye’de kalma süresi arttıkça hangi alanlarda ve konulardaki deneyimin onların aidiyet duygusunu azalttığı saptanacaktır.

Araştırmamızda Suriyeli göçmen çocukların beşte birinden daha azı Türkiye’de kendisine karşı ön yargı ile karşılaştığını belirtmişlerdir. Araştırmamızla benzerlik gösteren Aydın, Gündoğdu ve Akgül’ün (2019) öğretmen adaylarıyla yaptıkları çalışmada mülteci çocukların millî eğitim sistemine entegrasyonunun çok önemli olduğunu ancak eğitim sisteminin mülteciler ve entegrasyon felsefesinden yoksun olduğunu bulmuşlardır. Öğretmenler ile Türk ve Suriyeli öğrenciler veya aileleri arasındaki dil engelinin daha fazla soruna neden olduğunu, katılımcı öğretmene göre Türk ve Suriyeli öğrenciler arasında sınıf içinde ve dışında bazı sorunların yaşandığını; katılımcı öğretmenlerin, Türk öğrencilerin bir suç işlendiğinde Suriyeli öğrencileri suçladıklarını iddia etmiştir. Gökmen (2020) çalışmasında okullarda eğitim gören Suriyeli öğrencilerin %33’ünün sınıf arkadaşları ile ilişkilerinde sorun yaşadıklarını, aidiyet duygusu yoksunluğu çeken Suriyeli öğrencilerin, arkadaşları tarafından dışlandıklarını bildirmiştir. Özellikle öğrencilerin şiddet ve terör içerikli grupların hedefi hâline gelmesini engellemek, suça yatkın olmalarını önlemek ve bu tarz olaylarla karşılaştıklarında olaylara karşı direncini yükseltmek adına aidiyet duygusunun oluşturulması önem arz etmektedir. Suriyeli öğrencilerin göç sürecinin zorluklarını hissetmeleri ve zaman zaman kendilerini yeni bir ülkede yabancı görmeleri doğal bir histir. Fakat Suriyeli göçmenlerle benzer dinî inançlara ve kültürel olarak benzer yaşam stillerine sahip olmamız, göç sürecindeki uyumsuzlukları ve yaşayacakları yabancılığı aza indirmesi konusunda büyük bir avantaj sağlamaktadır. Farklı din ve farklı kültür ortamına göç eden mültecilerde göç sürecinin dezavantajları çok daha fazla yaşanacaktır.

Öğretmenler, danışmanlık sorumlulukları kapsamında Suriyeli öğrencilerin ve ailelerinin psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunun bilincindedir. Programlar hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin küresel olarak karşılaştıkları zorluklarla baş etmelerini sağlayacak tutum ve

inançlarla donatılmış bireyler olmalarını sağlayacak şekilde yapılandırılmalıdır. Böylelikle kültürel çeşitliliğin giderek arttığı Türkiye'de öğretmenlerin, kültür ve dil açısından farklı olan öğrencileri etkili bir şekilde yetiştirmeleri ve tüm öğrencilerine vatandaşlık konusunda karşılaştıkları sorunlarla nasıl baş edebilecekleri konusunda eğitim vermeleri beklenmektedir. Özellikle Covid-19 salgınının yarattığı olumsuz ekonomik koşullar ile Suriye krizi birleştiğinde bu durum hem maddi hem de manevi baskı unsuru hâline gelebilmektedir. Bu koşullar altında bugüne kadar görülmemiş ciddi sorunlarla karşılaşma ihtimalinin arttığı/artacağı söylenebilir. Bu olumsuzlukların ortadan kaldırılması için tüm hükümetlerin yukarıda bahsedilen kapsayıcı eğitimde öğretmenlerin kalitesini artıracak öğretmen eğitim ve öğretimini desteklemesi gerekmektedir.

Dünyada en çok sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye'de sosyolojik ve psikolojik belirleyiciler dâhilinde daha çok çalışmanın gerçekleştirilmesi elzemdir. Türkiye'de yapılan çalışmaların ve tartışmaların büyük bir kısmı göçmenlerin Türkiye'ye neden geldikleri ve Türkiye'yi neden tercih edikleri üzerinedir. Bu nedenle göç gerçekleşikten sonraki sürece ilişkin daha fazla çalışma yapılmalıdır. Özellikle kalma niyeti içinde olan göçmenlerin uyumu, entegrasyonu ve ruhsal durumları son derece önemlidir. Bu konuda kadınları ve çocukları da kapsayan çalışmaların artırılması oldukça kıymetlidir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar değerlendirildiğinde; göç edenlerin toplumsal kültüre uyumunun sağlanması için farklı dillere sahip göçmenlere yönelik dil uyum kurslarının verilmesi, şehirlerde göçmenlerin dışlanması neden olabilecek sosyo mekânsal ayrışmanın önüne geçilmesine yönelik çalışmaların yapılması, hazırlanan eğitim programlarının farklı kültürlere ait göçmenleri de kapsayacak şekilde çok kültürlülüğe uygun olarak düzenlenmesi, eğitim programlarında sadece millî değerler değil aynı zamanda evrensel değerlerin de dikkate alınması gerektiği, medyada göçmenlere yönelik olumsuz örnekler yerine toplumsal bütünlüğü sağlayacak eğitici programların oluşturulması politika yapıcıların dikkate almaları gereken konular arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- Abaslı, K. (2017). Acil durumlarda eğitim programı kapsamında Türkiye'deki mülteci çocuklar için şartlı eğitim yardımı projesinin değerlendirilmesi. (Eds) 3. *Uluslararası Öğrenciler Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı-1 içinde*, ss. 117-137). *İstanbul: İlmî Etüdler Derneği*. <https://www.ilem.org.tr/media/f/3-uok-kitap-1.pdf> (15.11.2022).
- Abay, A. & Güllüpinar F. (2020). Türkiye'de Suriyeli Çocukların Eğitim Durumlarının Değerlendirilmesi: Kızıltepe Örneği, *Muhakeme Dergisi*, 3(1), 37-60.
- Adıgüzel, Y. (2018). *Göç Sosyolojisi*. 2.Baskı, Ankara Nobel Yayınları.
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı AFAD. (2022). <https://www.afad.gov.tr/afadhakkinda>, (Erişim Tarihi: 27.10.2022).
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2013). https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/2311/files/Suriyeli_Misafirlerin_Saglik_ve_Diger_Hizmetleri_Hakkin_da_Genelge_20138.pdf, (Erişim Tarihi: 27.10.2022).
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2014). <https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikListele1.aspx?ID=16>, (Erişim Tarihi: 27.10.2022).
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2022). <https://www.afad.gov.tr/afadhakkinda>
- Akar, Ç. (2021). Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu, *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi*, 5 (4), 287-296
- Akdeniz, Y. (2018). Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Uyum Sorunları: Şanlıurfa İli Örneği. [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi], YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Aker, T., Ayata, B., Özeren, M., Buran, B., & Bay, A. (2002). Zorunlu İç Göç: Ruhsal ve Toplumsal Sonuçları, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3(2), 97-103.

- Akman, T. (2019). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri ve mesleki doyumlarının incelenmesi. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi], YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Aktaş, A. (2016). Syrian women refugees in Turkey: the case study of Kilis. [Yüksek Lisans Tezi, Bilgi University], YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Altaş, N. T. & Şimşek, Ö. (2020). Sosya ekonomik özellikleri bakımından Erzurum'daki Suriyeli sağınmacılar, *Stratejik Arastirmalar Merkezi*, 12(46), 406-416.
- Altıntaş, M. E. (2018). DKAB Öğretmenlerine Göre Suriyeli Çocukların Devlet Okullarında Karşılaştıkları Sorunlar (Nitel Bir Araştırma). *Marife*, 18/2, 469-499.
- Apak, H. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği. *Mukaddime*, 5(2), 53-70.
- Arango, J. (1999). Immigrants in Europe: Between Integration and Exclusion, in: Metropolis International Workshop, Proceedings, September 28-29, 1998. *Lisbon: Textype-Artes Gráficas, Lda.*, 231-257
- Arı, K. (2019). Jewish Migration From Turkey To Israel After The Foundation Of Israel. *Tarih ve Günce*, 2 (4), 203-230 .
- Arslan, Ü., & Ergül, M. (2022). Mülteci Öğrencilerin Eğitimlerinde Yaşadıkları Sorunlar: Öğretmenlerin Perspektifinden Bir Delphi Çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (54), 1-31.
- Atalay, N., Kilic, Z., Anılan, B., Anılan, H., & Anagun, S.S. (2022). Syrian refugee children's education in Turkish public schools: Primary school teachers' experiences. *Journal of Qualitative Research in Education*, 29, 265-281
- Atasü Topçuoğlu, R.A. (2012). Türkiye'de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri Hızlı Değerlendirme Araştırması, *Ankara: IOM Yayınları*

http://www.turkey.iom.int/documents/Child/IOM_GocmenCocukRaporutr03062013.pdf /, (Erişim tarihi 11.12.2015).

- Avcı, Z. (2019). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden mülteci öğrencilerin sınıf ortamında karşılaştıkları sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri. *Language Teaching and Educational Research*, 2(1), 57-80.
- Aycan, Z. & Berry, J.W. (1996). Impact of employment-related experiences on immigrants well-being and adaptation to Canada. *Canadian Journal of Eehavioiiral Science*. 28, 240-251.
- Aydemir, S. & Şahin, M.C. (2018). Zorunlu-Kitlesele Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar Örneği. *Dini Araştırmalar*, 21(53), 121-148.
- Aydın, H. & Kaya, Y. (2017). Türkiye'deki Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim ihtiyaçları ve karşılaştıkları engeller: nitel bir vaka çalışması, *Kültürlerarası Eğitim*, 28 (5), 456-473.
- Aydin, H., Gundogdu, M., & Akgul, A. (2019). Integration of Syrian refugees in Turkey: understanding the 'educators' perception. *Journal of International Migration and Integration*, 19(1), 1-12.
- Aygün, B., & Memisoğlu, F. (2021). Mültecilere Yönelik Yerel Entegrasyon Politikalarında Çok Düzeyli Yönetişim Uygulamaları. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (60), 119-143.
- Aykaç, S. A., & Karakaş, M. (2022). Entegrasyon, asimilasyon ve uyum kavramları arasından Türkiye'nin seçimi. *İçtimaiyat, (Göç ve Mültecilik Özel Sayısı)*, 6, 419-429.
- Aykut, N. (2019). Çalışan ve Eğitime Devam Eden Suriyeli Çocuklarda Yaşam Doyumu ile Depresyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi], YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Barkın, E. (2004). 1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, (1),331-360.
- Beiser. M.. Barwick, C.. Berry, J.W.. da Costa. G.. Fantino, A., Ganesan. S., Lee. C.. Milne. W.. Naidoo. J.. Prince, R., Tousignant. M.. & Vela, E. (1988). *Menial health issues affecting immigrants and refugees*. Ottawa: Health and Welfare Canada.
- BenShalom, U. & Horenczyk, G. (2003). Acculturation OrientationsA Facet Theory Perspective on the Bidimensional Model. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 34(2), 176-188. <https://doi.org/10.1177/0022022102250249>
- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied psychology*, 46(1), 5-34.
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living Successfully in Two Cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6), 697-712.
- Berry, J. W. (2011). Integration and Multiculturalism: Ways Towards Social Solidarity. *Papers on Social Representations*, 20(1), 2-1.
- Berry, J. W., & Kim, U. (1988). *Acculturation and mental health*. In P. R. Dasen, J. W. Berry, & N.
- Berry, J. W., Kim, U., Power, S., Young, M., & Bujaki, M. (1989). Acculturation Attitudes in Plural Societies. *Applied Psychology*, 38(2), 185-206.
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, M. H., & Dasen, P. R. (2002). *Cross-cultural psychology: research and applications* (Second, revised edition).
- Berry, J., Phinney, J., Sam, D., & Vedder, P. (2006). Immigrant Youth: Acculturation, Identity, and Adaptation. *Applied Psychology*, 55(3), 303-332.
- Berry, J.W. & Ataca, B, (2007) *Cultural factors in stress*. In Encyclopedia of Stress (pp. 672-78). Oxford: Elsvier.

- Berry, J. W. (1970). Marginality, Stress And Ethnic Identification In An Acculturated Aboriginal Community. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 1(3), 239–252.
- Berry, J.W. (1974). Psychological aspects of cultural pluralism. *Culture Learning*, 2, 17-22.
- Berry, J.W. (1980). *Acculturation as varieties of adaptation*. In A. Padilla (Ed.), *Acculturation: Theory, models and some new findings*. (pp.9-25). Boulder: Westview Press.
- Berry, J.W. (1984). Multicultural Policy in Canada: A Social Psychological Analysis. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 16, 353-370.
- Berry, J.W. (1992). Berry, J.W. (1992). Acculturation and adaptation in a new society. *International Migration*, 30, 69-85.
- Berry, J.W. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46, 5-68.
- Berry, J.W. Phinney, J.S., Sam, D.L. & Vedder, P. (Eds.) (2006). *Immigrant youth incultural transition: Acculturation, identity and adaptation across national contexts*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers. <https://doi.org/10.4324/9780415963619>
- Berry, Jhon W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: an International Review*, Ontario, 46 (1), 5-68.
- Berry, J.W. (1990). *Psychology of acculturation*. In J. Berman (Ed.), *Cross-cultural perspectives: Nebraska Symposium on Migration* (pp. 01-234). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Bezci, B., Hopyar, Z., Topal, F., & Tauscher, S. (2020). Türkiye’de Suriyeli Mültecilerin Eğitimlerinin Entegrasyon Sürecine Etkisi. *Sakarya Üniversitesi Bilimsel Araştırma Sonuç Raporu*, 87-88

- Binbaşıoğlu C., (2004) *Ailede Ve Okulda Eğitim Sorunları*, 2. b, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları,
- Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü. *Çocuk Mültecilere İlişkin Türkiye'deki Yasal Çerçeve*, <https://www.unhcr.org/tr/cocuk-multecilere-iliskin-turkiyedeki-yasal-cerceve>, (Erişim Tarihi: 24.10.2022).
- Bongard, Stephan (2007). Akkulturation und gesundheitliche Beschwerden bei drei Migrantenstichproben in Deutschland. Eschenbeck, H., Heim-Dreger, U. & Kohlmann, C.W. (Hrsg.), Beiträge zur Gesundheits-psychologie. *Schwäbisch Gmünd: Gmünder Hochschulreihe Band, 29, 53.*
- Bourhis, R., Moise, C., Perreault, S., & Senecal, S. (1997). Towards an Interactive Acculturation Model: A Social Psychological Approach. *International Journal of Psychology*. 32, 369-386.
- Boyras, Z. (2015). Türkiye'de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler. *Journal Of World Of Turks*. 7(2), 35-58.
- Bölükbaş, F. (2016). Suriyeli Mültecilerin Dil İhtiyaçlarının Analizi: İstanbul örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), 21-31.
- Bursa Yenişehir İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, 2024.
- Büyükhan, M. (2019). Zorunlu Eğitim Çağındaki Suriyeli Çocukların Eğitime Erişimi Önündeki Engeller: Ankara İli Örneği, [Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü], YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Cebeci, M. (2015). Sosyolojik Açıdan Göç ve Göçmenlerin Sosyal Kültürel Entegrasyonları, *Disiplinlerarası Göç ve Göç politikaları Sempozyumu*. 29-30 May 2015. İstanbul.
- Clanet. C. (1990). *L'interculturel: Introduction Aux Approches Interculturelles En Education Er En Sciences Humaines*. Toulouse: Presses Univesitaires du Mirail.

- Crul, M., Lelie, F., Keskiner, E., Schneider, J., & Biner, O. (2019). *Lost in transit. Education for refugee children in Sweden, Germany, and Turkey*. In M. Suárez-Orozco (Eds.), *Humanitarianism and mass migration: Confronting the world crisis*, pp. 268–290. Oakland: University of California Press.
- Çalhan, M. (2020). Suriyeli Çocukların Eğitim Ekosistemi İçindeki Dayanıklılık İmkânları: Darıca Örneği. [Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü], YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çalışkan, C. & Özcebe, H. (2013). Afetlerde Enfeksiyon Hastalıkları Salgınları ve Kontrol Önlemleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(5), 583-588.
- Çavuşoğlu, H. (2021). Şanlıurfa Şehrinde Suriyeli Çocuk İşçilerin Yaşam Koşullarının İncelenmesi, [Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi], YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çelik, Y. (2018). Türkiye'de Suriyeli Çocuklara Yönelik Uygulanan Eğitim Politikalarının İncelenmesi: Tespitler, Sorunlar ve Öneriler, [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi], YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çetin, İ. (2016). Suriyeli Mültecilerin İşgücüne Katılımları ve Entegrasyon: Adana-Mersin Örneği, *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 15(4), 1001-1016.
- Çiçekli, B. (2009). Göç Terimleri Sözlüğü. Cenevre, *Uluslararası Göç Örgütü Yayınları*, (18).
- Demirci, M. (2015). B1 Seviyesinde Türkçe Öğrenen Suriyeli Öğrencilerin Sesli Okuma Becerisiyle İlgili Tespitler, *Turkish Studies*, 10(7), 333 - 358.
- Doğan, P. K., & Yetim, A. (2011). Halk Oyunlarının Sosyal Bütünleşmeye Etkisi, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(3), 27-48.
- Doosje, B., Ellemers, N., & Spears, R. (1995). Perceived Intragroup Variability as a Function of Group Status and Identification. *Journal of Experimental Social Psychology*, 31, 410-436.

- Duman, F. K. (2020). Sporun sosyal bütünleşme üzerindeki etkileri. *Spor Eğitim Dergisi*, 4(3), 169-177.
- Dustman, C. (2003). Children and return migration. *Journal of Population Economics*, 16(4), 815-830.
- Dünya Sağlık Örgütü Anayasası. (1946). <http://www.tiphukuku.org.tr/icerik.php?gid=169>
- HYPERLINK "<http://www.tiphukuku.org.tr/icerik.php?gid=169&cat=29>" &
- HYPERLINK "<http://www.tiphukuku.org.tr/icerik.php?gid=169&cat=29>"cat=29, (Erişim Tarihi: 26.10.2022).
- Eğitim Reformu Girişimi. (2019). Eğitimin İçeriği-Eğitim İzleme Raporu 2019. https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/EİR19_OgrencilerveEgitime Erisim.pdf, (Erişim Tarihi: 23.10.2022).
- Emin, M. N. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Temel Eğitim Politikaları. 153, *Seta*.
- Erdem, C. (2017). Sınıfında Mülteci Öğrenci Bulunan Sınıf Öğretmenlerinin Yaşadıkları Öğretimsel Sorunlar Ve Çözüme Dair Önerileri, *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 26-42.
- Erdoğan, M. (2021). *Suriyeliler Barometresi. Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. Eğiten Kitap Yayıncılık, Ankara.
- Erdoğan, M. M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Erdoğan, M. M., & Çorabatır, M. (2019). *Suriyeli Mülteci Nüfusunun Demografik Gelişimi, Türkiye'deki Eğitim, İstihdam ve Belediye Hizmetlerine Yakın Gelecekte Olası Etkileri*. UDRA Programme Research Panel.

- Erdoğan, M. M., & Ünver, C. (2015). *Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri*. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu.
- Erdoğan, M., & Kaya, A. (2015). *Türkiye'nin Göç Tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, Murat (2018). *Türkiyedeki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum (2.Basım)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Ergün, Ö. R. (2018). *Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli Çocukların Eğitim Sürecindeki Toplumsal Uyum Sorunları: Burdur Örneği*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi], YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç Ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. Çev. G. Az ve C. Nacar, Bağlam Yayınları.
- Fansa, M. (2021). *Türkiye 'deki Bir Geçici Barınma Merkezinde Suriyeli Çocukların Yaşamı: İlkokul Eğitimi Üzerine Etnografik Bir Çalışma*. [Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi], YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Geçici Koruma Yönetmeliği (2014), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf>, (Erişim Tarihi: 15.11.2022)
- Gencer, T. E. (2019). *Göç Süreçlerindeki Çocukların Karşılanamayan Gereksinimleri, Haklara Erişimleri Ve Beklentileri: Ankara ve Hatay'da Yaşayan Suriyeli Çocuklar Örneği*. [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi], YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Göç İdaresi, *Göç İstatistikleri*, <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>, 01.09.2022).

- Gökmen, H. (2020). Suriyeli Göçmen Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Entegrasyon Sorunu (Bursa Yıldırım İlçesi Örneği), [Yüksek Lisan Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Güçer, M., Karaca, S., & Dinçer, O. (2013). Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı Suriyeli Mülteciler Alan Çalışması. *International Strategic Research Organization (USAK)*, 5(1).
- Gülyaşar, Melike (2017).Suriyeliler ve Vatandaşlık: Yerel Halk ve Suriyeli Sığınmacılar Çerçevesinde Bir Değerlendirme, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, (7/13): s.(678-705).
- Gür, M. (2019). Sokakta Çalıştırılan Suriyeli Çocuklar Ve Aileleri Üzerine Bir Araştırma: Kocaeli Gebze İlçesi Örneği, [Yüksek Lisan Tezi, Kocaeli Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler ve Sorunları: Kilis Örneği. *Göç Dergisi*, 3(1), 29-63.
- Heckmann, F. (1993). Multiculturalism defined seven ways. *The Social Contract*, 3(4), 245-246.
- Heckmann, F. (2010). *Recent Developments of Integration Policy in Germany and Europe*. TEAMS Workshop, European Forum for Migration Studies, San Diego.
- Heckmann, F. (2016). *Understanding the creation of public consensus: Migration and integration in Germany, 2005 to 2015*. Migration Policy Institute, Washington, DC.
- Heckmann, F., & Lüken-Klaßen, D. (2013). The Impacts of Rights on Family Migrants Integration in Europe: *Literature Review*". *IMPACIM Uni-Bamberg*, Bamberg.
- Heckmann, F. (2008). *Education And The Integration Of Migrants: Challenges For European Education Systems Arising From Immigration And Strategies For The Successful Integration Of Migrant Children In European Schools And Societies*.

(NESSE Analytical Report, 1). Bamberg: Europäisches Forum Für Migrationsstudien (Efms) Institut An Der Universität Bamberg. <https://Nbn-Resolving.Org/Urn:Nbn:De:0168-Ssoar-192500>

Heckman JJ. (2008). Schools, Skills, and Synapses. *Econ Inq.*46(3):289.

Işıkçı, Y. M. (2017). Türkiye’de İdari Reform Çalışmalarının Tarihsel Perspektif Açısından Değerlendirilmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 167-191.

İnan, C. E. (2016). Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (3), 10-33.

İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi. (1948). <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyanames/>, (Erişim Tarihi: 25.10.2022).

İvrendi, M. (2021). Genç Suriyeli Mültecilerin Sosyal Uyum Ve Sorunlarına İlişkin Bir Alan Araştırması: İstanbul Arnavutköy Örneği, [Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi], YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Jayasuriya. L.. Sang. D.. & Fielding. A. (1992). *Eihniciry, Immigrarion and Menial Illness: A Crirical Review Of Aaisrrralian Researrh*. Canberra: Bureau of Immigration Research.

Kağnıcı, D. (2017). Suriyeli Mülteci Çocukların Kültürel Uyum Sürecinde Okul Psikolojik Danışmanlarına Düşen Rol ve Sorumluluklar, *İlköğretim Online*, 16(4), 1768-1776.

Karadağ, Ö. & Altıntaş, K. H. (2010). Mülteciler ve Sağlık. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 9(1), 55-62.

Karakaya, Ş. (2020). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Yaşadıkları Sorunların Okullaşma Süreçlerine Etkisi Ve Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Çözüm Önerileri [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Cerrahpaşa Üniversitesi], YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Karasu, MA (2016). Şanlıurfa'da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu . *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (3), 0-0.
- Kaya, A. (2019). Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitimi Üzerine Bir Araştırma: Geçici Eğitim Merkezleri Ve Müfredatları, [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Cerrahpaşa Üniversitesi], YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kaya, İ., & Eren, E. (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri*. SETA.
- Keleş, F. B. (2020). *Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Türkiye'de Kültürlenme Düzeyleri, Kültürleşme Stresleri Ve Kolektif Benlik Saygıları Arasındaki İlişkiler*, [Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi], YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Keser, A. & ve Özbek, C. (2018). Suriyeli Çocukların Türkiye'deki Ulusal Eğitim Sistemine Uyumunu Üzerine Kamu Politikası Analizi. *İnsan Hakları Yıllığı*, 36, 105-132.
- Kızıloğlu, Y. (2021). *Potentialities For And Limits To Inclusion By Education: The Case Of Syrian Children's Education In Turkey And Child Labour*. [Master's Thesis, Middle East Tecnic University], YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- KONDA Barometresi (2016) Suriyeli Sığınmacılara Bakış, *KONDA Araştırma ve Danışmanlık*, 16-17.
- Koşak, M. A., & Atasoy, R. (2022). Suriyelilerin Temel Eğitim Sistemine Entegrasyonunda Şanlıurfa İli Özelinde Okul Yöneticilerinin Karşılaştığı Sorunlar. *Harran Maarif Dergisi*, 7(2), 150-178.
- Kuhlman, T. (1991). The Economic Integration of Refugees in Developing Countries: A Research Model. *Journal of Refugee Studies*, 4(1), 1-20.

- Kuyucuoğlu, İ. (2013). *Danimarka'da Müslüman Toplumun Entegrasyon Sürecinde Dinin İşlevi*. Turkish Studies-International Periodical For The languages, Literature And History of Turkish or Turkic, 8(3), Winter, 383-298.
- Küçükduveyki, E. (2019). *Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli Çocukların Eğitim Alanında Yaşadıkları Sorunlar Ve Sosyal Desteklerinin İncelenmesi: Altındağ Örneği*, [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi], YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- LaFromboise, T., Coleman, H., & Gerton, J. (1993). Psychological Impact Of Biculturalism: Evidence And Theory. *Psychological Bulletin*, 114(3), 395.
- Lerner, A. (2012). The Educational Resettlement of Refugee Children: Examining Several Theoretical Approaches. *Multicultural Education*, 20(1), 9-14.
- Lortoğlu, S. C., & Kurtulmuş, M. M. (2020). Tekstil Sektöründe Suriyeli Çocuk Emeği: İstanbul Örneği. *Marmara Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 42(1), 124-156.
- Malzberg. B. 8: Lee, E. (1956). *Immigration and Menral Disease*. New York: Social Science Research Council.
- Mengü, E. & Yaman, Ö.M. (2021). A Qualitative Research on Syrian Working Children's Education Problems. *Turkish Studies - Social Sciences*, 16(6), 2059 - 2075.
- Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı, 2022, https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf (Erişim Tarihi: 24.10.2022).
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). *Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi*, <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf> , (Erişim Tarihi: 24.10.2022).

- Milli Eğitim Bakanlığı. (2015). *2015-2019 Stratejik Planı*. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf, (Erişim Tarihi: 25.10.2022).
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2017). *Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuz Kitabı*. Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2019). *2019-2023 Stratejik Planı*. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf, (Erişim Tarihi: 25.10.2022).
- Montreuil, A., & Bourhis, R. Y. (2004). Acculturation Orientations of Competing Host Communities Toward Valued And Devalued Immigrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 28(6), 507–532.
- Mullan, B., Majka, L., & Rumsey, C. (2002). Social Adaptation Problems Among Amerasian Refugees. *Asian And Pacific Migration Journal*, 11(3), 275-295.
- Mülteci Derneği, (2020). *Türkiye'deki Suriyeli Sayısı*, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi-aralik-2020/>
- Mülteciler Derneği. (2020). *Geçici Koruma Kapsamında Sağlık Hizmetleri*. <https://multeciler.org.tr/gecici-koruma-kapsaminda-saglik-hizmetleri/>, (Erişim Tarihi: 26.10.2022).
- Nauck, B. (2008). *Acculturation*. In F.J. Van de Vijver, D.A. van Hemert, & Y.H. Poortinga (Eds.), *Multilevel analysis of individuals and cultures* (pp. 379–410). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Nimer, M. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Türkçe Dil Eğitimi Deneyimleri ve Kurumsal Yapılar*. İstanbul Politikalar Merkezi Sabancı Üniversitesi Stiftung Mecerator Girişimi. Norwegian Refugee Council, (2002) *Internally Displaced People: A Global Survey*, 2nd ed., Earthscan Publication, London.

- Nizamoğlu, A. V. (2022). *Suriyeli Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu ve Pktes Projesi*, 5;96-97
- Oberg, K. (1960). Culture shock: Adjustment to New Cultural Environments. *Practical Anthropology*, 7. 377-182.
- Özmen, K. Z. (2020). The Problems That Syrian Refugee Children, Class Teachers, and Turkish Children Face in the School Environment From the Standpoint of Trainee Teachers. *Educational Research and Reviews*, 15(9), 554-563.
- Özcan, E. (2016). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2(4), 183-215.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Ekin Kitapevi, Bursa.
- Özer, M., Gençoğlu, C., & Suna, E. (2020). Türkiye’de Eğitimde Eşitsizlikleri Azaltmak İçin Uygulanan Politikalar. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 39(2), 294-312.
- Ozer M, Gençoğlu C, Suna H (2021). Okul Öncesi Eğitimin Türkiye’de Gelişimi Ve Eşitsizlikleri Azaltmadaki Rolü. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(1), 356 - 370.
- Öztürk, K. (2017). İstanbul'daki Suriyeli çocukların öfke ve sosyal uyum düzeyleri, [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özüğur F. (2020). Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Entegrasyon Süreçlerine Yönelik Yapılan Akademik Çalışmaların Sosyolojik Analizi, [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Phinney, J. (1990). Ethnic Identity in Adolescents and Adults: A Review of Research. *Psychological Bulletin*, 108.499-514.

- Redfield, R., Linton, R., & Herskovits, M.J. (1936). Memorandum for the Study of Acculturation. *American Anthropologist*, 38, 149-152.
- Ryder, A., Alden, L. & Paulhus, D. (2000). Is Acculturation Unidimensional or Bidimensional? *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(1), 49-65.
- Sağın, A. E. & Güllü, M. (2020). Suriyeli Öğrencilerin Okula Uyum Süreci; Sportif Etkinliklerin Rolü. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 22(3), 86-99.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 5, 33-44.
- Sakız, H. (2016). Göçmen Çocuklar ve Okul Kültürleri: Bir Bütünleştirme Çalışması. *Göç Dergisi*, 3(1), 65-81.
- Saklan, E. & Karakütük, K. (2022). Türkiye'deki Suriyeli Eğitim Çağı Çocuklarının Eğitim Süreçleri Üzerine Bir Çözümleme. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 51-76.
- Sam, D.L. & Berry, J.W. (2006) (Eds.). *Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sarmini, I., Topcu, E., & Scharbrodt, O. (2020). Integrating Syrian refugee children in Turkey: The role of Turkish language skills (A case study in Gaziantep). *International Journal of Educational Research Open*, 1, 100007.
- Saygın, S., & Hasta, D. (2018). Göç, Kültürleşme ve Uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(3), 302-323.
- Sayın, Y., Usanmaz, A., & Aslangiri, F. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 1-13.

- Searle, W. & Ward, C. (1990). The Prediction Of Psychological And Sociocultural Adjustment During Cross-Cultural Transitions. *International Journal of Inrcultural Relations*, 14, 449464.
- Sekhon, M. (2008). *Acculturation and School Adaptation Of Somali Bantu Refugee Children*. University of Louisville.
- SETA, Engelleri Aşmak: Türkiye’de Suriyeli Çocukları Okullandırmak, 2017, <https://setav.org/assets/uploads/2017/11/Engelleri-A%C5%9Fmak-T%C3%BCrkiye%E2%80%99de-Suriyeli-%C3%87ocuklar%C4%B1-Okulla%C5%9Ft%C4%B1rmak.pdf>, s.20. (30.10.2023).
- Sever, M. B. (2020). Suriyeli mülteci çocukların eğitim durumu ve sosyal uyum örnekleme. *Journal of European Education*, 10(1-2), 1-16.
- Sezgin, A., & Yolcu, T. (2016). Göç İle Gelen Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Uyum ve Toplumsal Kabul Süreci. *Humanitas*, 4(7), 419-438.
- Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği. (2022). *Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sığınmacıların Sağlık Hizmetlerine Erişiminin Geliştirilmesinde SGDD-ASAM Desteği Projesi*. <https://sgdd.org.tr/projeler/gecici-koruma-altindali-suriyeli-siginmacilarin-saglik-hizmetlerine-erisiminin-gelistirilmesinde-sgdd-asam-destegi/> (Erişim Tarihi: 27.10.2022).
- Sinan, F. N. (2019). *Türkiye’de İlkokula Devam Suriyeli Çocukların Akran İlişkilerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Solmaz, F. (2018). *Okul Çağındaki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Yalnızlık Ve Depresyon Durumlarının İncelenmesi*, [Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Sözcü. (2022). *Türkiye Suriyelilerle İlgili Bu Verileri Konuşuyor*. <https://www.sozcu.com.tr/2022/saglik/turkiye-suriyelilerle-iligili-bu-verileri-konusuyor-7018188/>, (Erişim Tarihi: 27.10.2022).
- Spencer, S. (2011). *The Migration Debate*. Policy Press, Bristol
- Sternberg, R. J., & Grigorenko, E. L. (Eds.). (2004). *Culture and Competence: Contexts of Life Success*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10681-000>
- Şahin, B. (2010). Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, 103-134.
- Şahin, C. (1999). *Yurt Dışı Yaşantısı Geçiren ve Geçirmeyen Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyleri*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Şahin, H. (2020). Göç Olgusu, Mülteci Çocukların Eğitimi ve Suriyeli Mülteci Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu Süreci. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 9(1), 377-394.
- Şanlı, B. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitime Ve Sosyal Bilgiler Dersine Entegrasyonları Hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri*, [Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Şeker, B. D. (2015). *Göç Ve Uyum Süreci Psikolojik Bir Değerlendirme*, İçinde [in] B. D. Şeker; İ. Sirkeci & M. M. Yüceşahin (Eds.), *Göç ve Uyum* (p. 9- 21). Transnational Press.
- Şerif, İ. (2020). *Türkiye'deki Suriyeli Çocuklara Yönelik Eğitim Politikasının Etkisi: Batman Örneği*. [Yüksek Lisans Tezi. T.C. Batman Üniversitesi], YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Şimşek Bulut, F. (2021). *Suriyeli kadın ve çocukların sosyal entegrasyonu (İstanbul İli Sultanbeyli İlçesinde nitel bir araştırma)*, [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Şimşek, D. (2018). Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları Ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 367-392.
- Şimşek, D. (2019). Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitime Erişimi: Engeller ve Öneriler. *Eğitim Bilim Toplum*, 17(65), 10-32.
- Şimşir, Z. & Dilmaç, B. (2018). Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri. *Elementary Education Online*, 17(3). 1116-1134.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2015). *2015 Yılı İdare Faaliyet Raporu*. [https://www.aile.gov.tr/Uploads/sgb/uploads/pages/arge-raporlar/2015-yili-idare-faaliyet-raporu .pdf](https://www.aile.gov.tr/Uploads/sgb/uploads/pages/arge-raporlar/2015-yili-idare-faaliyet-raporu.pdf) (27.19.2022).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2022, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi: 24.10.2022).
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı, 2022, https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/202201/26165737goc2022_sunuu.pdf
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2016). *Suriyeli Çocukların Eğitimi İçin Yol Haritası Belirlendi*, <https://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-yol-haritasi-belirlendi/haber/11750/tr>, (Erişim Tarihi: 24.10.2022).
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2022). “Göçmen Sağlığı Merkezi”. <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/gocmen-sagligi-merkezleri.html>, (Erişim Tarihi: 26.10.2022).

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982), Mevzuat, Sayı:17863 (Mükerrer), <https://www.mevzuat.gov.tr / MevzuatMetin/1.5.2709-19821018.pdf>
- Tanrıkulu, F. (2018). Suriye Krizi Sonrası Türkiye’deki Sığınmacıların Ve Göçmenlerin Eğitimi: Geçmiş, Bugün Ve Gelecek Perspektifleri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2585-2604.
- Taşkın, P. & Erdemli, O. (2018). Education for Syrian Refugees: Problems Faced by Teachers in Turkey. *Eurasian Journal of Educational Research*, 75, 155-177.
- Tatlıcıoğlu, O. (2019). *Suriyeli Çocukların İyi Olma Hallerinin İncelenmesi: Altındağ Örneği*. [Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi], YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Toksabay, B. (2010). *The Health Right of Refugees in Turkey*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi], YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Tunç, A. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 29-63.
- Uluslararası Göç Örgütü. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*.(Ed. Bülent Çiçekli). Uluslararası Göç Örgütü. No: 18.
- UNESCO (1994). *The Salamanca Statement and Framework For Action on Special Needs Education*. Spain:UNESCO.
- UNESCO (2015). *EFA Global Monitoring Report: Education For All 2000-2015 Achievements and Challenges*. Paris: UNESCO Publishing.
- UNICEF. (2017). Basın Merkezi. Available at: <http://www.unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id= 22737>, (Erişim Tarihi: 27.10.2022).

- Ünal, K., Taşkaya, S. M. ve Ersoy, G. (2018). Suriyeli göçmenlerin yabancı dil olarak Türkçe öğrenirken karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 134- 149.
- Van Dick, R., Wagner, U., Stellmacher, J., Christ, O.(2004). The Utility Of A Broader Conceptualization Of Organizational Identification: Which Aspects Really Matter? *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 77, 171–191.
- Vasquez, A. (1984). *Les implications ideologiques du concept d'acculturation*. Cahiers de Sociologie
- Wood, W. (1994). “Forced Migration: Local Conflicts and International Dilemmas”. *Annals of the Association of American geographers*, 84(4), 607-634.
- Yalçın, F, (2017) “İstanbul’da yaşayan Suriyeli çocukların eğitime katılımları bağlamında uyum ve kültürleşme süreçleri”, [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yaman, F. (2017). Uyum ve ötekileşme ayırımında Suriyeli sığınmacılar. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 91-110.(S, 101-106)
- Yenen, E., & Ulucan, P. (2020). Uzman Görüşleri Doğrultusunda Türkiyede Yaşayan Mülteci Çocukların Sorunlarına Yönelik Çözüm Önerileri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(1), 292-305.
- Yıldırım, D. (2019). Suriyeli Göçü ve Sığınmacıların Entegrasyon Sürecinde STK'lar. *Journal of International Social Research*, 12(63), 726-735.
- Yıldırım, S. G., & Dinler, M. (2021). Suriyeli Kent Mültecilerinin Sosyal Entegrasyonu Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(23), 452-478.(S, 472)
- Yıldız, Ö. (2013). Türkiye Kamplarında Suriyeli Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler, Türkiye ve Gelecek Algısı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 16(1), 140-169.

- Yılmaz, İ.H. (2021). *Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Okula Uyumunu*. [Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi], YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yılmaz Ş. Türgen, G. (2018). Kesin dönüş mü, yoksa tekrar göç etme hazırlığı mı? nitelikli türk göçmenlerin Almanya ve Amerika'dan geriye göçü, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, (21)1, 311- 377.
- Yurdakul, A., & Tok, T. (2018). Öğretmen gözüyle göçmen/mülteci öğrenci. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9 (2), 46-58.
- Yüceşahin, M., & Özgür, E. (2006). Türkiye'nin Güneydoğusunda Nüfusun Zorunlu Yerinden Oluşu: Süreçler ve Mekânsal Örüntü. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 4(2), 15-35.
- Zafer, A. (2016). Göç Çalışmaları İçin Bir Anahtar Olarak "Kültürleşme" Kavramı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(30),75-92.

EKLER

EK 1: ORJİNALLİK RAPORU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-21
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orjinallik Raporu <i>PhD Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 26/02/2024

Tez Başlığı: "Suriyeli Çocukların Entegrasyon Düzeyleri: Bursa Yenişehir Örneği"

Yukarıda başlığı verilen tezin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 192 sayfalık kısmına ilişkin, 26/02/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orjinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 17'dir.

Uygulanan filtrelemeler**:

- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- Kaynakça hariç
- Alıntılar hariç
- Alıntılar dâhil
- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Suat SEYİTOĞLU

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Suat SEYİTOĞLU	
	Öğrenci No	N11246546	
	Enstitü Anabilim Dalı	Sosyoloji	
	Programı	Sosyoloji	
	Statüsü	Doktora ☒	Lisans Derecesi ile (Bütünleşik) Dr

DANIŞMAN ONAYI

UYDUNÖR,
Prof. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK

*Tez Almanca veya Fransızca yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-21
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orijinallik Raporu <i>PhD Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

Date: 26/02/2024

Thesis Title (In English): *"Integration Of Syrian Childs: Bursa Yenişehir Samples"*

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 26/02/2024 for the total of 192 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 17%.

Filtering options applied**:

- Approval and Declaration sections excluded
- References cited excluded
- Quotes excluded
- Quotes included
- Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Suat SEYİTOĞLU

Student Information	Name-Surname	Suat SEYİTOĞLU	
	Student Number	N11246546	
	Department	Sociology	
	Programme	Sociology	
	Status	PhD ☒	Combined MA/MSc-PhD ☐

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Prof. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK

**As mentioned in the second part [article (4)/3] of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding refence, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

EK 2: ETİK KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Tarih: 23.11.2018 18:55
Sayı: 35853172-300-E.00000341122

E.00000341122

Sayı : 35853172-300
Konu : Suat SEYİTOĞLU Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Sosyoloji Anabilim Dalı doktora programı öğrencilerinden **Suat SEYİTOĞLU**'nun **Doç. Dr. Birsen KÜTÜK** danışmanlığında yürüttüğü "**Suriyeli Çocukların Sosyal Bütünleşme Düzeyleri:Ankara Beypazarı Örneği**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **20 Kasım 2018** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup,etik açıdan uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden **316888F-082D-4236-9168-81520c124962** kodu ile erişebilirsiniz. Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Duygu Didem İLFR1

EK 3: ANKET FORMU

**“SURIYELİ ÇOCUKLARIN ENTEGRASYON DÜZEYLERİ:
BURSA/YENİŞEHİR ÖRNEĞİ”
ARAŞTIRMASI ANKET SORULARI**

Bu çalışma Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalında tarafımda yürütülen doktora tezi kapsamında “Suriyeli Çocukların Entegrasyon Düzeyleri: Bursa Yenişehir Örneği” konusunda yapılmaktadır. Size sorulacak soruların doğru yanıtı yoktur, önemli olan senin bu konuda ne düşündüğüdür. Sorulara aklına ilk gelen ve senin düşüncelerini yansıtan cevapları ver lütfen. Çalışmanın amacına ulaşmasında, senin içten cevapların çok büyük önem taşımakta. Çalışmaya katılmak gönüllülük esasına dayanmaktadır ve istediğin zaman çalışmayı yarıda kesebilirsin. Şimdiden bize yardımcı olduğun için sana çok teşekkür ederiz.

Anket Yapılan Okul:.....

1. **Cinsiyet :** Erkek Kız

2. **Yaş :**

3. **Ailedeki üye sayısı :** 1 2 3 4 5 6 Daha fazla

4. **Hangi ülkenin vatandaşı olduğu**

1.Türkiye 2.Suriye 3.Başka bir ülke .....

5. **Kaç yıldır Türkiye’de bulunuyorsun?**

..... yıl

6. **Ailen ile daha önce başka bir ülkeye geçmeye çalıştınız mı?**

1.Evet 2.Hayır

7. Annen nerede doğdu?

- 1.Türkiye'de
- 2.Suriye'de
- 3.Başka yerde .....

8. Baban nerede doğdu?

- 1.Türkiye'de
- 2.Suriye'de
- 3.Başka yerde .....

9. Annenin öğrenim durumu nedir?

1.Okuryazar değil ☐	5.Okuryazar ☐
2.İlkokul mezunu ☐	6.Ortaokul veya dengi okul mezunu ☐
3.Lise veya dengi okul mezunu ☐	7.Üniversite mezunu ☐
4.Master veya doktoralı ☐	8.Başka (Belirtiniz) ☐ .....

10. Babanın öğrenim durumu nedir?

1.Okuryazar değil ☐	5.Okuryazar ☐
2.İlkokul mezunu ☐	6.Ortaokul veya dengi okul mezunu ☐
3.Lise veya dengi okul mezunu ☐	7.Üniversite mezunu ☐
4.Master veya doktoralı ☐	8.Başka (Belirtiniz) ☐ .....

11. Baban şuan herhangi bir yerde çalışıyor mu?

1. Evet (ne iş yapıyor? .....) 2. Hayır.....

12. Annen şuan herhangi bir yerde çalışıyor mu?

1. Evet (ne iş yapıyor?.....) 2. Hayır.....

13. Ailenin ekonomik durumu sence nasıl? İhtiyaçlarınızı karşılamaya yetiyor mu?

.....

14. Ailen Suriye'ye veya başka bir ülkeye para gönderiyor mu?

1.Evet

2.Hayır

15. Ailene Suriye'den veya başka bir ülkeden para geliyor mu?

1.Evet

2.Hayır

16. Suriye'deki ile karşılaştırdığında sence ailenin ekonomik durumu nasıl?

1.Çok iyi

2.İyi

3.Orta

4.Kötü

5.Çok kötü

17. Türkiye'deki yaşamınla Suriye'deki yaşamı karşılaştırdığında, Türkiye'deki yaşamın nasıl?

1.Daha iyi

2.Aynı

3.Daha kötü

18. Türkiye'de kurmuş olduğunuz düzen Suriye'deki tanıdıklarınızı özendirdi mi ?

1.Evet

2.Hayır

19. Suriye'den gelenler ya da gelmek isteyenler oldu mu?

1.Evet

2.Hayır

20. Türkiye'ye gelmeden önce Suriye'de yaşamınızın büyük bölümü nerede geçti?

1.Köy

2.İlçe

3.Kent

4.Yurtdışı

5.Başka

21. Ailenle şu an nasıl bir evde oturuyorsunuz ?

1.Kiralık dairede

2.Kendi dairemizde

3.Kendi evimizde

4.Başka bir konutta

5.Terkedilmiş bir evde 0

22. Evinizde (anne, baba ve çocuklar dışında) aile büyüklerinden büyükbaba, büyükanne ya da yakın akrabalarından yaşayan kimse var mı?

1. Evet 2. Hayır

23. Oturduğunuz ev kaç odalı?

1. 2
2. 3
3. 4 ve üzeri

24. Türkçen nasıl?

1. Hiçbir problemim yok
2. Konuşmaları anlıyorum fakat yazı dilim zayıf
3. Konuşmaları yeterli kadar anlamıyorum ama Türkçe yazı yazmada bir problemim yok
4. Hem konuşma ve hem yazı dilinde problemim var
5. Başka

25. Türkçen ne seviyede?

	Hiç Yok	Kötü	Şöyle Böyle	İyi	Çok İyi
Konuşma	1	2	3	4	5
Yazma	1	2	3	4	5
Okuma	1	2	3	4	5

26. Türkçeyi nasıl öğrendin?

1. Dil kursunda (devlet)	☐
2. Dil kursunda (özel/parali)	☐
3. Ailede	☐
4. Okulda	☐
5. İş yerinde	☐
6. Kendi kendime	☐
7. Başka	☐

27. Türkiye'ye gelmeden önce Türkçeyi ne derecede biliyordun?

1. İyi derecede biliyordum
2. Orta derecede biliyordum
3. Hiç bilmiyordum

28. Türkiye'de bir dil kursuna devam ettin mi?

1. Evet   2. Hayır

29. Cevabın evet ise sence aldığın Türkçe dil kursu şimdiki eğitimin için yeterli oldu mu?

1. Evet   2. Hayır

Cevabınız hayır ise, nedenini belirtiniz: .....

30. Ek olarak/takviye olarak Türkçe dersi aldın mı?

1. Evet   2. Hayır

31. Annenin ana dili nedir?

1. Türkçe
2. Arapça
3. Kürtçe
4. Başka .....

36. Derslerine düzenli bir şekilde devam ediyor musun?

- 1.Evet 2.Hayır

Cevabınız hayır ise nedenini belirtiniz: .....

37. Derslerin nasıl ?

1. Çok başarılıyım 2.Orta derecede başarılıyım
3.Az derecede başarılıyım 4.Başarısızım

38. Eğer başarısızsan, sence bunun sebebi nelerdir? Önem sırasına göre ilk üçünü 1.2.3 olarak söyle lütfen.

1. Derslerin zorluğu 2.Arkadaşlarımla problemler
3. Ders öğretmenleri nedeniyle 4.Yalnızlık duygusu
5. Kapasitemi kullanmama 6.Ekonomik sıkıntılar
7. Bulduğum çevreye uyum sağlamama 8.Sağlık problemlerim
9. Türkçe konuşma veya yazma problemi
10.Yeteri kadar kitap ve ders materyali alamama
11. Başka (belirtiniz) .....

39. Aldığın eğitim hakkında ne düşünüyorsun?

1. Zor 2. Ne zor nede kolay 3. Kolay

Lütfen ailendeki çocuk sayısı, yaşı, eğitim durumları ve meslekleri ile ilgili bilgileri aşağıdaki tabloda belirt.

		EĞİTİM DURUMU				
Çocuk Sayısı	Çocuğun Yaşı	Anaokulu	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite
1		0	0	0	0	0
2		0	0	0	0	0
3		0	0	0	0	0
4		0	0	0	0	0
5		0	0	0	0	0
6		0	0	0	0	0
7		0	0	0	0	0
8		0	0	0	0	0

40. Sence çocukların eğitim almaları gerekli mi?

1.Gerekli

2.Gerekli Değil

41. Sağlık durumun nasıl?

1.Çok iyi

2.Iyi

3.Fena değil

4.Kötü

5.Çok kötü

42. Türkiye'deki sağlık sisteminden memnun musun?

- 1.Memnunum
- 2.Kismen memnunum
- 3.Memnun değilim (Çünkü.....)

43. Ailenin Suriye ile bağları devam ediyor mu?

- 1.Evet 2.Hayır

Cevabın evet ise bu hangi sıklıkla oluyor .....

44. Hangi tür bağlarınız devam ediyor ?

- 1.Akraba
- 2.Komşuluk
- 3.Diğer

45. Ailece herhangi başka bir ülkeyle bağınız var mı?

- 1.Evet 2.Hayır

46. Ailece Türkiye'de yaşamınızı zorlaştıran şeyler var mı?

- 1.Evet 2.Hayır

47. Ailece ya da tek olarak Türkiye’de hiç önyargı ile karşılaştın mı?

1.Evet O(ne yaşadığınızı belirtiniz).....

2.Hayır O

48. Türkiye’ye geldiğin andan itibaren ne tür uyum sağlama program(lar)ına katıldınız?

.....
 .....
 .....
 .....
 .....

49. Eğer uyum güçlüğü çektiyse veya çekiyorsan bu konuda kimlerden yardım gördün?

1.Okul psikolog veya Sosyal Hizmet Uzmanı O	2.Okul danışmanımdan O
3.Kendi vatandaşım olan arkadaşlarımdan O	4.Ders hocalarımdan O
5.Şehirdeki tanıdıklarım ve arkadaşlarımdan O	6.Sınıf arkadaşlarımdan
7.Hiç kimseden O	
8.Başka (belirtiniz) O	

50. Sınıf arkadaşlarımla ilişkilerin nasıl?

- 1.Sınıf arkadaşlarımla ilişkilerim oldukça iyidir O
- 2.Bazılarıyla iyi bazılarıyla iyi değil O
- 3.Sınıf arkadaşlarımla ilişkilerim kötü O
- 4.Başka ülkeden geldik diye diye bizi sevmiyorlar ya da kötü davranıyorlar O
- 5.Başka (belirtiniz) O .....

51. Yaşadığın kent hakkında ne düşünüyorsun? Birden fazla seçenek işaretleyebilirsin.

- 1.Bu kentte kendimi yalnız hissediyorum
- 2.Bu kent yaşantımı kötü yönde etkiledi
- 3.Bu kent yaşantımı iyi yönde etkiledi
- 4.Başka .....

52. Komşularınızla ilişkilerin nasıl ?

- 1 .Komşularımızla ilişkilerim oldukça iyidir
- 2.Bazılarıyla iyi bazılarıyla iyi değil
- 3.Komşularımızla ilişkilerim kötü
- 4.Başka ülkeden geldik diye diye bizi sevmiyorlar ya da kötü davranıyorlar
- 5.Başka (belirtiniz) .....

53. Mahalle esnafı ile ilişkilerin nasıl ?

- 1 .Esnafı ilişkilerimiz oldukça iyidir
- 2.Bazılarıyla iyi bazılarıyla iyi değil
- 3.Esnafı ilişkilerim kötü
- 4.Başka ülkeden geldik diye diye bizi sevmiyorlar ya da kötü davranıyorlar
- 5.Başka (belirtiniz) .....

54. Bulduğun mahallede sana bakış açısı nasıl?

- 1.Çok iyi
- 2.Iyi
- 3.Fena değil
- 4.Kötü
- 5.Çok kötü

55. Oturduğun mahallede daha çok kimler yaşıyor?

- 1.Ağırlıklı olarak Türk
- 2.Ağırlıklı olarak Suriyeli
- 3.Ağırlıklı olarak Türk olmayanlar
- 4.Türk ve Türk olmayanlar birlikte
- 5.Başıka .....

56. Oturduğun mahalle güvenli mi?

- 1.Hayır hiç güvenli değil
- 2.Zaman zaman sorun olsada güvenli
- 3.Evet güvenli

57. Oturduğun mahallede kendini güvende hissediyor musun?

- 1.Evet 2.Hayır

58. Kendini yaşıadığın bu şehre ait hissediyor musun?

- 1.Evet 2.Hayır

59. Başıka bir yere taşıınmak istiyor musun?

- 1.Evet 2.Hayır

Cevabınız evet ise nereye ve neden? .....

60. Kendin ve sevdiğilerin için gelecekte beklenenler neler?

1. Geleceğimden umutluyum   2. Geleceğimden umutlu değilim
 3. Geleceğe karşı ilgisizim   4. Gelecek nasıl olacak bilmiyorum

61. Türkiye'ye gelirken geleceğe ilişkin beklentilerin var mıydı?

1. Vardı   2. Yoktu

62. Türkiye'de bu beklentilerinin ne kadarı gerçekleşti?

1. Beklentilerimin hepsi gerçekleşti   2. Beklentilerimin bazıları gerçekleşti

 3. Beklentilerimin çok azı gerçekleşti   4. Hiçbir beklentim gerçekleşmedi

63. Suriye'ye geri dönmek istiyor musun?

1. Evet   2. Hayır

64. Hangi şartlar oluştuğunda geri dönmek istersin?

1. Güvenli Ortam
 2. Sağlıklı Yaşam Koşulları
 3. Diğer

65. Eğer seçme şansın olsaydı Türkiye'ye yine de gelmek ister miydin?

1. Evet   2. Hayır

		Kesinlikle uymuyor	Uymuyor	Kısmen uymuyor	Ne uyuyor ne uymuyor	Kısmen uyuyor	Uyuyor	Kesinlikle uyuyor
1	Türkiye medyasını takip ediyorum	0	1	2	3	4	5	6
2	Boş zamanlarımda anadilimde konuşuyorum	0	1	2	3	4	5	6
3	Geldiğim ülkenin geleneklerine güçlü bir bağlılık içinde yaşıyorum	0	1	2	3	4	5	6
4	Kendimi çevremdeki Türkler tarafından kabul edilmiş olarak hissediyorum.	0	1	2	3	4	5	6
5	Arkadaşlarımla büyük bir bölümü kendi ülkemden.	0	1	2	3	4	5	6
6	Türkiye’de kendimi yabancı hissediyorum	0	1	2	3	4	5	6
7	Sorunlarım üzerinde kendi ülkemden insanlarla konuşmayı tercih ediyorum	0	1	2	3	4	5	6
8	Kendimi Türkiye toplumu tarafından kabul edilmiş olarak hissediyorum.	0	1	2	3	4	5	6
9	Kendi ülkemin (Suriye’nin) gelenek ve göreneklerine hiçbir bağlılığım yok.	0	1	2	3	4	5	6
10	Birçok konuda Türklerin beni anlamadıklarını hissediyorum.	0	1	2	3	4	5	6

11	Türkiye’de yaşamak benim açımdan bir yük teşkil ediyor.	0	1	2	3	4	5	6
12	Türkiye’deki gelenek ve görenekler hayatımın bir parçası oldu.	0	1	2	3	4	5	6
13	Bütün hayatım boyunca Türkiye’de kalmak istiyorum	0	1	2	3	4	5	6
14	Boş zamanlarımı kendi ülkemden insanlarla vakit geçirmeyi tercih ediyorum.	0	1	2	3	4	5	6
15	Kendi ülkemden olan insanlarla Türkçe konuşmayı tercih ediyorum.	0	1	2	3	4	5	6
16	Türkçeyi en iyi şekilde konuşmayı hedefliyorum.	0	1	2	3	4	5	6
17	Gelecekte kendi ülkemde yaşamayı düşünebilirim	0	1	2	3	4	5	6
18	Kendimi daha çok Türk olarak hissediyorum.	0	1	2	3	4	5	6
19	Kendimi Türkiye’de misafir olarak görüyorum	0	1	2	3	4	5	6
20	Kendi ülkemin medyasını (günlük gazete, dergi, radyo, TV vs.) takip ediyorum	0	1	2	3	4	5	6

		Kesinlik le Katilm iyorum	Katilm iyorum	Ne katiliyo rum ne katilmiy orum	Katiliy orum	Kesin likle katil iyorum
1	Kendimi Suriye toplumunun bir üyesi olarak görüyorum.	1	2	3	4	5
2	Suriye toplumunun üyesi olmaktan memnunuz.	1	2	3	4	5
3	Diğer Suriyelilerle aramızda güçlü bir bağ hissediyorum.	1	2	3	4	5
4	Kendimi Suriye toplumunun diğer üyeleri ile özdeşleştiriyorum.	1	2	3	4	5
5	Okulda sık sık Suriyelilerle iletişim kuruyorum.	1	2	3	4	5
6	Suriyeli komşularımızla sık sık iletişim kuruyorum.	1	2	3	4	5
7	Burada birçok Suriyeli arkadaşım var.	1	2	3	4	5
8	Burada birçok Suriyeli tanıdığım var.	1	2	3	4	5
9	Burada birçok Suriyeli akrabam var.	1	2	3	4	5
10	Suriyelilerle kurduğum iletişim benim için çok önemli.	1	2	3	4	5
11	Okulda sık sık Türklerle iletişim kuruyorum.	1	2	3	4	5
12	Türk komşularımızla sık sık iletişim kuruyorum.		2			5

		1		3	4	
13	Çok sayıda Türk arkadaşım var.	1	2	3	4	5
14	Çok sayıda Türk tanıdığım var.	1	2	3	4	5
15	Burada çok sayıda Türk akrabam var.	1	2	3	4	5
16	Türklerle iletişim kurmak benim için çok önemli.	1	2	3	4	5
17	Kendimi Türk toplumunun bir üyesi olarak görüyorum.	1	2	3	4	5
18	Türk toplumunun üyesi olmaktan memnunum.	1	2	3	4	5
19	Diğer Türklerle aramızda güçlü bir bağ hissediyorum	1	2	3	4	5
20	Kendimi Türk toplumunun diğer üyeleri ile özdeşleştiriyorum	1	2	3	4	5

Düşüncelerini benimle paylaştığın için çok teşekkür ederim.... Senin söylemek istediğin bir şey var mı?.....